

# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 1

2. jaanuaril 1936 a.

IV aastakäik.

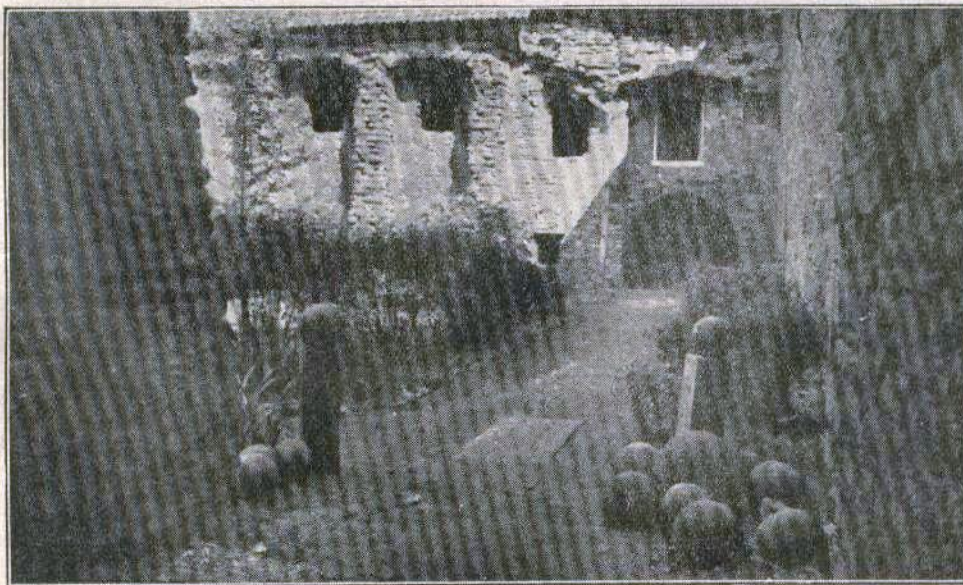
Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. || Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Lisaga 10 senti.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange Tartu, Päeva t. 2. || Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## Sugemeid püha Katariina kloostri ajaloost.

Paljud ei aimagi, et koht, kus praegu asetseb Tallinna katoliku kirik, on seotud keerulise ja huviküllase ajaloolise sündmustikuga. Praegugi veel on aed kiriku kõrval meie mälestisrohke pealinna meeleolurikkamaid ja omapärasemaid paiku. Saksa-keelses turistide juhis üteldakse selle aia kohta, ta

ka uskliku katoliiklase suhtes mälestisena teatud väärtus. Oli ju püha Katariina klooster üks esimesi paiku, kus tärkasid katoliikliku harduse eod sellel maal. Ühtlasi oli ta ka õieti esimeseks suurejoonelisemaks hariduselu teerajajaks siinse rahva keskel.

*Foto Nyländer.*



Vaade kloostri aeda. Paremäl näha osa endise püha Katariina kiriku müüri.

magavat „Okasroosikese und“, ja turistide sisemaalised saatjad soovivad tihti oma välismaalasist hoolealuseile enne aedaminekut silmad sulgeda, et ümbruse muinasjutuline mõju pärast oleks seda efektsem.

Peab tõesti möönma, et isik, kes tahab end paariks minutiks eraldada argipäeva tüütavaist askeldusist ja veidi tagasi pöörduda mineviku radadele, on leidnud endale selle keskaegse kloostri vaikses aias paraja miljöö. Kuid hoolimata neist romantiliste hingede tunnetevärinaist ja müstitsismi kalduvate indiviidide salapäratsemistest on paigal

Kloostri asutamine on munkadelt nõudnud palju püsivust ja kannatlikkust. Alalise monastilise asunduse loomine Tallinna põlnud tollal sugugi kerge. Pääle möödunud sõdadest ja vallutamisetketest tingitud üldise vaesumise kannatas maa ka tollal veel peremeeste vahetuse all. Juba 1229 aastast alates oli toompeal taani munkade poolt asutatud dominiiklaste klooster, mis oma kõrvalhoonetega asetses umbes praeguse doomkooli kohal. Kui aga möögavendade ordu liikmed asusid lossi valitsema, lahkusid kõik mungad. Ei näi olevat usutav, et munke oleks lahkuma sundinud eestlaste



õjakas käitumine, nagu on väidetud mõnelt poolt alti ajaloolaskonnas.

Kui aga Taani valitsus Eestis jälle restaureeriti, otsustas Ripeni provintskapiitel Eestisse saata jälle jutlustajaid vendi. Aastal 1246 saabus Tallinna taas 12 munku. Need valisid endale elkohaks jälle toompea. Nende esimeseks prioriks (kloostriülem) oli keegi Daniel. Viimane oli ühtlasi Praelatus ordinarius. Pärast astusid need mungad juba kloostri ehitamisele praeguse Munga tänava äärde. Kahjuks pole senini õnnestunud hankida täpseid andmeid kloostri ehitusaja kohta. Kuid võib oletada, et ta kolmeteistkümnenda sajandi lõpul juba osaliselt püsis oma praegusel kohal. Taani kuningat Margareta astus juba 1262 aastal munkade kaitseks välja, varjates nende heinamaid, mis neile kuulunud juba ab antiquo (vanast ajast). Samuti talitavad Erich Clipping 1264 a. ja Erich Mänwed 1295 a., rõhutades vanade ürituste põhjal nende põllu- ja heinamaade evikut, mis neil olla juba ammust ajast.

Tähelepanuvääriv on ka seik, et dominiiklased oma esimesel Tallinna tulekul saabusid siia suure eesti pärisrahva sõbra, apostliku legaadi Modena piiskop Wilhelmi, kutsel. Munkade suurt huvi selle maa vastu näitab ka see, et nad siia jõudsid juba nii varakult (1229), kuna nad Daaniski alles 1221. a., püha Dominikuse surmaaastal, endale kindla jalgealuse olid loonud. Üldse on dominikaani ordu levik võrdlemisi kiire, sest paavst Honorius III kinnitas „jutlustajate vendade ordu“ 22. dets. 1216.

Munkadest ja kloostri ülematest on meie päevini säilinud õige vähe teateid. Niipalju, kui puudulikud andmed lubavad, võime umbkaudselt koostada järgmise kloostriülemate nimistu:

- 1246. Esimene prior Daniel.
- 1284. Mauritius.
- 1314. Bernardus.
- 1315. 19. 23. 26. Arnoldus.
- 1339. 40. Johannes v. Velin.
- 1364. Heinrich.
- 1379. Johannes Yachouwer.
- 1391. Johannes Vrolingk.
- 1411. 18. Johannes von dem Rode.
- Aeg teadmata: Kersten.
- 1477. Albertus Petri.
- 1482. Christianus Bernhardi.
- 1506. Frederick v. Doesburch.
- 1524. Johannes Buxtrup.
- 1524. 25. Viimane prior Augustin Emsickhof.

Eelolevad aastaarvud on võetud säilinud üritusist, kus esinevad vastavate kloostriülemate nimed. Kahjuks ei saa kindlaks teha, kes oli juhtimas neid munku, kes saabusid siia juba 1229. a. Prioritest oli kõige kuulsam Mauritius, kes oli isegi pärit Tallinnast. Tema on esimesist prioritest kõige õnnelikum, kuna tema kohta on säilinud rohkem andmeid kui teiste kohta.

Püha Katariina kloostri ülemaid on kutsutud isegi osa võtma diplomaatilisest asjaajamisist. Kui Leedu kuningas Gediminas 1323. a. nõudis saadikuid Eesti- ja Liivimaalt, siis oli teiste seas daani pääliku ja tema Eestimaa vasallide esindajana ka

prior Arnoldus, kes võttis osa Vilno rahu sõlmimisest 2. oktoobril 1323.

Munkade hädad käitumist tõestab pass ehk soovituskiri, mille Tallinna raad andis kaasa endisele priorile Johannes Yachouwerile 23. juunil 1384. Sääli üteldakse: „Tema on meie juures käitunud viisakalt ja ausalt, hää kuulsusega ja eluviisiga, nii et me talle titleme mitmekordset tänu, ja meie ei tea temast midagi muud, kui seda, mida peab teadma ausast ja hästi tuntud mehest.“ Umbes samasisuline kiri anti pärast ka prior Johannes Vrolingki-le.

Et klooster etendas väljapaistvat osa Tallinna ja ümbruskonna elus, sellest annab tunnistust ka juba seik, et Katariina kloostri kirik oli vana Tallinna sakraalehituste seas oma pindala suuruse poolest esikohal. Võrdluseks võib vaadelda vanalinna suuremate kirikute pindalaid:

Niguliste kirik	929 m <sup>2</sup>
Doomkirik	1040 „
Oleviste kirik	1170 „
Katariina kirik	1200 „

Kloostri tähtsust tunnistab ka see, et nii paljud nimekad isikud kloostrit hindasid ja talle tegid väärtuslikke kingitusi. Kloostri ülemad tegid pärandusi nii usklikke ilmikuid kui ka prelaate. Kui näiteks Tartu piiskop Friedrich von Haseldorf 14. detsembril 1284. a. Tallinnas viibides püha Katariina kloostri õuel raskesti haigestus, nii et ta oletas oma surma, kutsus ta kokku priori ja raamatukoguhoidja, preestreid, kuninglikke vasalle ja neli linna raehärrat, ning tegi nende abiga oma testamendi, mille täidesaatjaks ta nimetas prior Mauritiuse ja oma teenri Herbolduse. Testamendis oli osa päraldisest määratud ka Tallinna dominikaanikloostri-le.

Sama kloostriülem Mauritius, kellest pikemalt räägime „Kiriku Elu“ järgmises numbris, ongi mitmete eriliste omaduste tõttu kõige silmapaistvamaks kujuks Tallinna Mustamunga kloostri elanikkude keskel.

(Järgneb).

Reginald Sorokin.

## Kristliku dogma eluväärtusi.

### Loomingu saladus.

Aramõistmatu on loomingu saladus. Jumal ei vaja mitte meid. Igavesti üks on tema täiuslikkus, on loodud vaime, või ei ole. Üksinduses pole midagi hirmutavat igavese Jumala jaoks. Sest tema üksindus on ühtlasi kõrgeim osadus, Isa, Poja ja Püha Vaimu osadus.

Ka tema õndsus pole vähem mõjeto, kui meiega. Pärast pühima naise loomist polnud Jumal õndsam, kui enne seda. Nii mõistmatu, kui see meile ongi, on ometi just see tõde nii väga tõelik, et Jumal oma maise ema taevavõtmise läbi põrnugi õnds-



maks ei saanud. Sest lõpmatu täiuslik, iseendas õnnis ei vaja loodolendit, et saada õndsamaks ja täiuslikumaks.

Jumal ei vaja meid. Ja siiski loob ta meid. Ta teeb seda oma puhtast heldusest, puhtast kinkivast armastusest, oma piiritust hädusest. Ta tahab ilmutada oma vaimuelu ilu, rikkust ja täiust teiste vaimude ees. Ta tahab õnnestada teisi vaime oma tõe valgusega, oma armastuse lõõmaga, oma õndsuse hõisetega.

Jumal ei võida sellega midagi. Kui loodud vaimud teda austavad, ei või ta au mingil kombel suurenda. Ka tema õndsus ei saa suurendatud tema rõõmu ja veetlevuse läbi, mis avaldavad talt loodud vaimud. Ja siiski on see rõõm ja veetlus temas. — Ka tema pühadus ei rohkene loomingu töö läbi. Kui meie teeme mõnd häätegu, siis oleme sellel läbi paremad, kui oleksime olnud tegematajätu korral. Lõpmatu hää ja püha Jumal ei saa loomingu läbi ei paremaks, ega pühamaks. Ta ei võida tema läbi midagi. Vaid loodolendid ise — nemad võidavad kõik tema läbi. „Jumal ükski on täiesti helde,“ ütleb Akviino Toomas. Ta ei vaja mind mitte, aga oma piirita häduses armastab ta mind ja tahab mind õnnestada oma rikkusega.

Jumal on tõe. Kõik, mis on tunnetatav seda tunneb ta igavesti. Ja meilegi andis ta võime, valjutada tükk-tükilt seda tõe riiki ja kokkukuhjata tõe hütvesid meisse. Kuid iga uue tõe võidu saavutamise järele näeme alles, kui määratu palju on veel äratunda ja võita, kui lühike on meie maine elu ja kui väike meie arusaamise jõud — nii et ükski meist iial siin sihile ei jõua. Just sellepärast peame janunema täiuse järele, mis ootab meid üleval ja mis on tema ise.

Jumal on armastus. Kõike, mis armastust väärrib, ümbritseb ta oma kinkiva armastusega. Ja meile andis ta selle varanduse, armastada teda, üle kõige armastusväärset ja kõike, mis kannab Jumala näojooni, armastada tema armuväärilisuse vastuhelgi pärast. — Ja ainult see vaevab meid siin, et meie aeg ja jõud ei ulatu, näidata kõigile seda armastust, mida näidata me ihaldame. Just sellepärast peame igavikku igatsema, et sääl kõike armastust näidata kõikidele, kes on armastuse väärt.

Jumal on ilu. Ja nagu ta andis meile äratundmise võimu, ja armastuse jõu, nii kingib ta meile ka annet vastuvõtta ja veedeldud saada kõigelt, mida võib tõelikult ilusaks nimetada. Ja on nii palju ilusat loomingu. Olgu luuletise kaunis kõlas, maastiku armsuses, inimihu õilsuses, muusika helides, või kujutava kunsti töis — kus ta meid kohtab, sääl aimame Temas Looja igavest ilutäiust. Ja me kannatame oma olemas-olu piiratavuse all, mis meid nii palju ilu aimata laseb, ilma meid küllastamata. Seda sügavamini aga vajub meie südamesse igatsus igavese ilu järele.

Jumala kaju järele loodud: tema tõe, tema armastuse, tema ilu järele kujundatud, seisab inimene keset maailma, mis Jumal on loonud selle äratundva, armastava, iluotsiva olevuse jaoks. Ta on valitseja selle ilma üle oma äratundmise, tahtmise kujundamise kaudu — Jumal väiksel määral. Kas ei pea inimene, kes kõike sellist omaks nimetab,

mitte alluma igaveses tänus heldele Loojale, kas ei pea ta püüdma, oma Jumala-nõolisust ürgkujule ikka enam sarnaseks muuta? Kas ei pea ta leidma suurimat armastustööd selles, et kasvatada kaasinimesi seda Jumala nägu, teda jälle korda seada sääl, kus ta on rebitud ja moonutatud ning ehitada ja kujundada sääl, kus ta on veel noor ja võrsuv on.

Igal üksikul, igal rahval on erilised pärivused, erilised ülesanded jumaliku ürgkaju lõpmatu täiust järelkujundada. Temale ei tohi olla põlatav ükski rahvus, rahvas, tõug, või üksik inimene. Vaid see, kes moonutab häbematuult ja kõrgilt eneses ja teistes Jumala kaju, see teeb end ise põlatavaks. Inimene, kes teab loomingu saladust, armastab kõike, mis kannab Jumala näojooni, sellepärast, et see Jumala näojooni kannab.

## Valgustav pimedus.

Varssavi lähedal, üksikuna ja muust ilmast eraldatuna, kesk hämaraid okaspuu metsi ja helgeid liivakünkaid asub „Laski“ nimeline ühiskondlik asutis.

Võõras näeb puie tumedasse rohelusse peaaegu peidetuid, heledaid ja lihtsaid maamaju kirjade aedade vahel. Mõned madalad, pikergused hooned raamivad korras hoitud vaba platsi, mille sissekäigu ääres seisab väike kirik. Kaugemale edasi viivad liivased teed kahe suure ehitise juurde, mis koolidena välja näevad. Kõik siin hingab välja puhtust ja vaikset, rahulikku unelemist.

Inimesed, keda kohatakse neil teil, käivad areldi ja ettevaatlikult, enamasti kobades. On ju enamjagu neid, kes elavad siin, pimedad.

Üle kolmesaja inimese on selles üldasutises, mis oma ehitiste, aedade ja kirikukesega on peagu keskmise küla suurune. Üle poole neist inimestest on pimedad. Mõned pimedate põetajad õedki, kogu ni mitmed õpetajad ja õpetajannad, isegi kogu asutise põhjendajatar ja juhatajatar on pimedad.

Võiks uskuda, et koht, kuhu koondunud nii palju inimlikku viletsust, tervetele sellel määral kurbust ja ehmumist sisaldab, et neid kõik siin nukraks teeb ja rõhuvalt ahistab. Kuid see pole nii. Ja et see nii pole, see teebki selle koha nii tähelepandavaks, et see küll väärrib, tema ajalugu tundma õppida. Laski, mis asutati pimedatele, on oma arengu väheseil aastail kaugelt ülekasvanud sellest ringist, mida oodatakse pimedateasutise ülesandeilt. Praegu on Laski paljuile hästi määratud usulise, ühiskondliku ja kasvatusliku pidevuse mõiste ja kujutelu. Ta on produktiivse apostliku töö jõuallikaks, valgustav teenäitaja eksijaile, otsijaile ja vaimult ja usult pimedatele. Siin kasvas ja kasvab usuline liikumine, mille tuum on ring akadeemikuid, kes on võtnud oma kavasid vaimliselt pimedate kasvatamiseks seesmiselt-pimedate kasvatamisvaimu.

Selle tee alul, millel kogunesid kõik need püüded, seisis Ettenägevus, kes laskis pimedaks jääda krahvinna Czacka.



See oli enne sõda, kui armetult vähe tehti pimedate hooldamiseks. Pimedad said oma nooruses pääliskaudse koolihariduse ja anti siis iseenda ja üksildase, kurva ja abitu elu hoolde. Neid pimedaid tahtis aidata krahvinna Czacka. Mitte hahemeelsest kaastundest, mis oleks tahtnud anda asupaiga, ja parimal juhul veel leiba nälja kustutamiseks — ja mis selles küllaldast hooldamist oleks näinud. Oli palju rohkem, mis tahtis anda ja teha krahvinna Czacka. Sest tema tundis pimedana kõike seda, mis kõige enam häda tegi: ta tundis kogu seda abituse ja iseseisvusetuse sügavust, mis pimedaid, nende tegevusetult, oma üleliigsuse teadvuselt piinatud elult, laseb saada koormaks kaasainimesile. Kõik seda teadis ja tundis ta. Ja ta teadis, et sügavaim ja mõjuvaim abi, ehtsa ja avitava ristiusu mõttes ei seisa mitte ainult selles, et anda pimedaille päävarju ja toitu, vaid et selle kõrval ka tarvis on valgustada ihulist pimeduse hämarust vaimliste tunnetustega ja lõpetada rõhuvat üksindust kindla kasvatuseteel ususse ja Jumalasse. Ta nägi oma ülesannet ja oma eesmärki selles, et äravõita praktilise õpetuse kaudu, üsna moodsate vahenditega, pimenenute abitust ja iseseisvusetust, ja teha neid inimeseliskonna loovaiks liikmeiks. Senine praktika pimedate hooldamises oli, anda just vähemal määral olemis-vajadusi, kuid ka mitte oodata mingeid suuri tagajärgi oluliselt produktiivselt jõult. See oli, vaatamata kõigele õrnusele ja armastusele, pimedale alandav ja pehendas vaid vähe tema õnnetuse kibedust.

Pimedate ema selgenägeline kasvatusideaal aga oli, anda pimedale ehtsat süvenemist usuelusse, nii et ta tunneks end olevat õnnelikuna, olles ühingu liige, kus on pimedad ja nägijad, tugevad ja nõrgad, rikkad ja vaesed, ja kus kõik on ühesugused Jumala ees, vaatamata kehalistele edemustele või vigadele. Kannatuse suhtumine üleloomulikuga pidi siin olema pimedale esimene tee seesmisele rahulolule ja iseseisvusele — sellisele iseseisvusele, mis annab talle ka seesmist jõudu, püüda õigustatud liitumisele inimeseliskonnaga.

Pidi sündima pimedate kasuks, et prooviti läbi nende kehalise ja vaimlise tegevuse võimalusi, töösidusega ja südametunnistust mõõda, ja neile anti kohuseid ja neid sellega tehti vastutavaiks. Nii pidi pime seltskonda poogitud saama ja pidi omama väärtust ja ülesandeid, ilma et oleks olnud teistest eraldatud. On ju temale kõige rohkemal määral abi antud, kui talle võimalikuks tehakse ülimal määral olla inimene.

Need olid suured, ilusad ja uued ideed, millega algas oma tööd pimedate kaugelenägev pime ema. Ja ta omas vaid tingimatut usku oma töösse ja oma kutsesse, sügava vagaduse, raudse usinuse ja kalju-kindla lootuse Jumala pääle. Muidu puudus tal pea kõik, mis vaja oli ainelisest asjust, et teostada sellist tööd. Ja oli tarvis kõva ja kannatlikku tööd, et muretseda kõiki neid väliseid eeldusi töö arenemiseks. Oli vaja võits ohvrimalmeid kaastõelisi ja häätegijaid; oli äravõita palju umbusku ja vastupanu. Oli vaja koguda kogemusi ja õppida tundma pimedate hingeelu. Ja kulus palju töörikkaid ja loobumisküllaseid aastaid, kuni saavutati midagi ja kuni võidi paigale panna esimesed kivid

kodu ehitamisele Laskis. Sest ema Czacka ja tema ideaali taga ei seisnud mitte riik või mõni muu rikas ja võimas organisatsioon, vaid ainult ajendliku usu sügav ja tark häädu. Ja on kujutlematu, kui väheste aineliste eeldustega töö arenes ja püsis, ja kuidas võimaldus, anda pimedaille kaitsealusele korterit, toitu ja riietust, kuidas neile muretseda õpetajaid ja ravitsejaid, raamatuid ja tööd — ülepeu kõik, mis nad vajavad, ja mitte ei vaja ainult, et võida olemas olla, vaid et ruumi teha oma kasvatuseteel otstarbele, oma koolitamisele ja oma vaimse ja kehalise töö viljastamisele. Säälin lihtsad, piinlikult puhtad hooned valgete, elamiskõlblike ruumidega, klassi-, mängu-, ja töötubadega; säälin pimedate trükikoda, raamatukõitmise ja raamatukogu ruum — koguni muuseum on Laskis. Vaimse ja käsitöös koolitamise eest hoolitseb väljavalitud kaastõeliste staap ja igapäevase toitmise eest muretsseb laialdane majanduslik harukond.

Kõik see loodi peaaegu mittemillegist ja oli võimalik ainult paljude karmide ohvrite ja kõikumatu Jumala-usaldamise tõttu. Ja sellest rikkast ohvrivalmsusest ja Jumala pääle lootmise sөөstvast jõust kasvas üles helge tulena vaim, keda vastu võttis ring harituid katoliiklasi ja keda ta kandis välja, üle Laski radade. Nii sündis, et tulid Laski ja otsisid paranemist ka kehaliselt mittepimedad. Nende seas oli palju, kes olid kaotanud selge nägemise elu töösidustega kokkupõrke tagajärjel ja nüüd oimetult ja otse purustatult ning nõutult otsisid pidet, millist nad leida lootsid siin, kus kanti õnnetust rahuga. Kui nad nägid pimedaid tulemas ja minemas, sellise rõõmsusega ja lõbususega nägudel, mis kõik nende surnud silmade kohutavuse kaotas, siis vähenes ja sai tähtsusetuks nende eneste kannatus. Ja võõrad käisid läbi majade käike ning ruume, läbi töökodade ja klassitubade, ja kuulsid muretat naermist, laulmist ja jutlemist, nägid teadlikku tööd ja õppimist. Ning neile tuli vapustav aaimdus sügavale juurdunud usulikkuse jõust, mis annab pimeduse hämarusse valgust ja rõõmsust, pidet, lugupeetavust, vabadust ja eluteadvust. Nii said pimedad ebateadlikult juhtideks, kes näitasid teed Jumalasse sügavnemisele ja kes jutlustasid oma Jumalat usaldava naeratusega ilmikmisjonärena rõõmsat ja lootvat ristiusku.

Aastate jooksul sai Laski enamaks, kui füüsilise pimeduse kodupaigaks. Tema pinnale tekkis vaimulikkude harjutuste maja, mida külastavad paljud, kes otsivad seesmist elueesmärgi leidmist, enesetundmist ja vaikust. Tekkis kogu keskuse väljendusena noor ja sihiteadlik liikumine, mis nimetub „Verbum“ (sõna), ja mille apostliku töö tahe loos Varssavis ajakirja, usulise raamatukogu, raamatukaupluse, ja kirjastuse. Kõige lähtepunktiks aga on, kui vaadata selle arenemisteed — pimedad.

Ja see on see imeline Laskis, et sellelt kohalt, kus nii paljuile läbitungimatu hämarus asub, et nad ei näe neid ümbritsevaid haljaid puid ega kirjuid lilli, ei inimeste nägusid, ega päikese sära, — et siit välja paistavad kaugele heledad kiired, mis tulitorni valgusena eksinuile, meeltheitjaile ja otsijaille maailma pimeduses teed ja sihti näitavad enesetundmisele ja Jumala juurde. **A. Geldner.**



## Ristimata laste osa teises maailmas.

Ristimata laste saatus on ristiusu algusest saadik meeli liikuma pannud. Ja praegugi pole huvi selle küsimuse vastu mitte vähenenud. On ju laste arv, kes surevad ilma püha ristimiseta, väga suur. Mõned arvavad, et see poole kõigist surijaist välja teeb. Mis teame nüüd jumalikust ilmutusest ristimata laste saatuse kohta teises maailmas.

On peamiselt üldine kristlik usuveene, et ristimata lapsed mitte ei või Jumala nägemisse jõuda. See vaade põhjeneb Önnistegija sõnale: „Kes ei sünni uuesti veest ja Pühast Vaimust, ei või mitte minna taevariiki.“ (Joh. 3, 5.). Nii siis on taevariiki sisseastumise eeltingimus Issanda sõna järgi uuestisünd Pühast Vaimust, mis ristimata laste juures võimata oli, nii veeristimise, kui ihuristimise, s. o. täiusliku armastuse läbi. Pelagiaanlased lahkusid selles punktis üldisest kristlikust õpetusest. Nad tõendasid, et ristimata lapsed küll taevariigist, s. o. Kristuse osadusest ilma jäävad, mitte aga igavesest elust, s. o. Jumalat nägemisest. Selle õpetuse heitsid aga kõrvale kõik õigeusulikud kristlased alati.

Vähem ühtlust ja kooskõla valitseb küsimuse suhtes, kas need lapsed on õnnatud ja valu kannatama peavad.

Pole puudunud teolooge, kes mõnsid, et need lapsed olevat otse neetud ja pidavat tulipiinu kannatama. Selle vaate pääesindajaid oli Gregor Rimini, miks talle ka vähe meelitas nimi „Laste-piinaja“ (tortor infantium) on antud. Aga ka püha Augustiinus pole sellest vaatest mitte üsna vaba olnud. Küll on ta väga pehme nuhtluse (mitissima omnium poena) poolt, kuid sageli räägib ta siiski „igavesest tulest“. Hiljemini näib ta oma vaadet pehmenandanud olevat ja esitab arvamist, et maailma-kohtuniku otsus: „Kasige minust, te neetud, igavesse tulle,“ mitte lapsi ei taba, mispärast neid otsus ootavat, mis ei tasu ega needmine pole. (Sententia media inter praemium et suplicium lib. arb. 3, 23.).

Vaade, mis hoopis kõrvale heitis tulipiinu laste jaoks, sai aegamööda üldiseks. Jah, see vaade, et lastel ülepea mingit kannatust ei ole, levines ikka enam.

Meeleliste valude suhtes tõendas seda päris rõhutades suurim keskaja teoloog, Akviino Toomas. Selle põhjenduseks tõi ta ette kõige päält seda, et ihuline, meeleline nuhtlus ainult patlikule tegevusele, aga mitte patlikule pärivusele, nagu seda on päritud patt, kõlbab (de malo qu 5. art. 2.).

Aga ka hingeliste valude olemist eitab Toomas. Selline hingeline valu võiks neis ärgata vaid selle teadvuse tõttu, et nad igavesti Jumala nägemisest on kõrvaldatud. Inimliku tunde järgi võiks neis ehk äratada kurbust see mõte kättesaamatust õnnest, või koguni kadedust nende laste vastu, kes ilma oma teeneta said püha ristimist, ja kes nüüd on jõudnud Jumala nägemisse. Kuid nende laste juures pole leida ei kurbust, ega kadedust.

Kurbust mitte. Sest Jumala nägemise õnn pole mitte õnn, mille järgi võiks igatsust ja ihaldust olla loomulikul inimesel. Seepärast pole ta ka õnnetu sest et see õnn talle pole osaks saanud. „Nad ei kurvastu Jumalat nägemise mitte-omamise üle, vaid rõõmustavad ennem, et neil osa on Jumala helduselt mitmest loomulikust täiuslikkusest.“ (S. Thomas. In sent. dist. 2 qu. 33., art 2.). Kuna neil loomilikus korras kõik on mida nende hing igatseb, ei või nad selle üle kurvad olla, et nad Jumala nägemist ei maitse.

Aga ka kadedus ei leia maad nende juures. Sääli maailmas on Jumala tahe ainus norm surnute hingedele. Nad teavad, et nad Jumala loaga sääli on, kus nad on. Tema loal on nad ka nii, nagu nad on. Seepärast ei tahagi nad teist igavest elamut, kui see, mille ehitas neile Isa heldus. Nad ju tunnevad ja armastavad Jumalat ja alluvad seepärast meeleldi tema pühimale tahtele.

Sel põhjusel ei või targata nende südameis mingit kadedust, sama vähe kui on ja olla võib seda taevariigis; ka sääli ei ole kõik mitte ühlaselt õnnelikud, ka sääli on mitu õndsuse astet. Abikaasa ja abikaasa, vanemad ja lapsed omavad sääli erilisel kombel õndsust. Uhte seab Jumal, nagu ütleb Önnistegija, üle kümne, teist aga üle viie linna. Nagu erinevad taevatahed suuruselt ja ilult, nii ka pühakud taevas. Ja ometi ei ole hinged taevas sellepärast, et teised kõrgemale on saanud, õnnatud. Õndsad ei taha, ega või midagi muud tahta, kui aga seda, mis tahab Jumal. — Nii on ka ristimata laste lugu. Ka nemad on rahul kohaga, mida andis neile Jumal. Jah, nad on õnnelikud, soovita õnnelikud.

Muidugi, nende õnn ei ole võrreldav nende omaga, kes näevad Isa palet, kes on taevas. Nende kohta käib, et „nad on joobnud Jumala koja täiussest.“ Seepärast on kristlike vanemate armastuse kalleim kink, võimalikult pea pärast sündimist lastele püha ristimissakramenti võimaldada. Peaks laps surema, siis on talle taevauks, ja sellega ülim õnn avatud.

## Majandus Jumalata.

Pole veel ammu, kui inimkond suurustas, et ta jumalause asemele inimliku mõistuse valitsema paneb. Sestajast aga, kui kõrvaldati majandusseadlusest vana, Jumala ja tulevailma usule rajatud mõtete viis, tekkis jube, sasis segasoga. Mitte inimlik mõistus, nagu usuti, põlnud troonile tõstetud, vaid tegelikult piirita omakasu ja rikastumise püüd!

Polegi enam, kui mõni 8—9 aastat, kui tungisid esmakordselt meie juure üle ilmamere teated, mida esiteks kuulasime vaid pahase pääraputusega.

Meie kuulsime, et Kanaada viljafarmid ei suuda oma üleliigsust mitte teisiti tarvitada, kui — nisu-dega lokomobiile kütte! Vähe hiljem kuulsime mitmes paigas olevat farmerid oma viljaküünid põlema pistnud. Eelmiste aastate lõikuse tagavarad hävitati, et kõrvaldada hinnalangust.



See oli algus! Kohe haarasid kiinni Brasiilia kohvi-istandikud „viljahävitamise moodsast mõttest“. Nad viskasid kallist kohvi tuhandete kottide kaupa merde. — See sündis ajal, mil Ameerika ajalehed teatasid julmidest oludest Hiina ja Nõukogude Vene näljapiirkonnis.

Varsti levis lõikusehävitamise hullus kõikjal. Puuvilja kasvatajad hakkasid oma põõsaid adraga maha kündma. Kalifornia lõunamaa puuvilju visati laevakoormate kaupa merde, et mõjutada hindu.

Ühel ajal näis, nagu oleks see hullus enese välja möllanud. Kuid selgus, et need lootused olid liig varajased.

Ametlikult kinnitatud teadete järgi, mis tulevad üle Atlandi ookeani, on ülistatud inimliku majandusvalitsuse täieline pankrot otse muinasloomilised määrad võtnud. Nii põletati hiljutise teadaande järgi Ameerika kaubandusametilt, üksi Washingtonis, Brasiilias ainult märtsi kuul s. a. 7.750.000 kotti kohvi. Aasta esimesel 4 kuul tapeti Ühendriigis 6.200.000 siga, kellele liha väetiseks ümber töötati. 2 miljoni tonni maisi tarvitati Ühendriigis kütteenaineiks.

Et või hinda säilitada, tapeti 1935. a. esimesel veerandil Ühendriigis 600.000 lehma. Kalifornia rannikul visati augustikuul 1½ miljoni apelsiini merde. Floriidas lasti ühel alal 10.000 hektaari küpseid maasikaid ära mädaneda. Kardeti, et suur pakkumine hinna languse toob.

Ja see kõik sünnib samal ajal, kus selles samas ilmajaos miljoneid inimesi nälgib. On rahvaid, kes julmilt hävitavad vilja ja tarbeaineid. Hoolimatult vaatavad nad hulkade häda maailmas. Oht-aegu aga viskavad nad dollarmiljoneid sõjakaupa

lanale. Sellega tahtsid nad nende tarbeainete puudustkannatajaid soetajaid toetada ja nende rahvuslikku majanduskonjunktuuri tervendada.

Kes on nende olude nähes vaimselt nii pime, et ei näe lõikavat pilget, mida esile on toonud „inimliku mõistuse võidurõõm, jumalause troonilt tõukamise läbi majandusseadluses?“

## Jumala teed.

Kui raske on sageli mittekatoliiklasele tundma õppida Katoliku Kirikut tema õpetuse ja seadlusega, selle kohta saame aimu daani naiskonvertiidi, Jane Molbechi väljaantud Prantsuse kirjaniku Leon Bloy ja tema pruudi kirjavahetusest, mis kannab pealkirja: „Armastuse dokument.“ Eriti tähtis on kirjavahetusest see osa, mis käsitab pruudi, Jane Molbechi, pöördumist.

Olukorda põhjamaail iseloomustatakse järgmiste väljendustega: „Kui tahetakse mõista tähtsust, mis oli—vaimliselt vaadelduna—minu, ühe protestantliku daani naise kohtumisel Leon Bloyga, siis peab teadma, kui raske, kui mitte täitsa võimatu see viiekümne aasta eest daanlastele oli, midagi Katoliku Kiriku kohta teada saada. Katoolse jumalateenistuse pidamise keeld oli jõus ju veel möödunud sajandi keskel. Terves riigis, kui maha arvata väike kabel Schleswigis, polnud ainust kabelit. Koolis õpiti ajalugu täitsa protestantlikult vaatepunktilt. Teadmatust katoolseis asjus ei tunnud

## Südametunnistuse hääl.

„Ema!“ Valkjas poisikese pää kerkis äkki raamatult, mille üle ta kummardunud. „Ütle, ema, siin seisab: „Selgesti kuulis ta südametunnistuse häält, Ema, kas seda siis võib kuulda?“

Ema katkestas oma õmblustöö ja vaatas poja-le: „Kindlasti, Hannes, seda võib kuulda.“

„Nii, nagu sa praegu minuga räägid,“ tahtis Hannes teada.

„Ei, Hannes, südametunnistuse hääl ei räägi mitte nii meie vastu, nagu üks inimene teisega. See räägib palju enam meie sisemuses! Aga kuigi teda keegi teine ei kuule, kui vaid see, kellega ta räägib, siis räägib ta ometi selgesti ja kuuldavalt! Kuid ainult sellele, kellele tal midagi on öelda!“

Tükike aega oli kambris vaikne. Nähtavasti mõtles kümneaastane järgi, mis ema talle oli seletanud. Siis möönas ta: „Kas pole tõsi, ema, ta räägib siis kellelegi, kui keegi midagi on teinud, või teha tahab, mida ta ei tohi?“ Ema noogutas.

„Tead, emake, siis olen mina ka teda juba kuulnud!“ Hannes oli sellele avastusele üsna uhke. „See oli tollal, kui ma tahtsin teistega jääle minna, ja sina olid seda keelanud, sest et see veel mitte kõva küllalt ei olnud. Siis kuulsin selgesti, kuidas minus ütles: „Sa ei tohi ometi, Hannes, ema keelas ju!“

„Siis tahan ma loota,“ ütles ema, „et sa elus alati südametunnistuse häält kuulad. Tema räägib ju alati meiega, kui vaja on meid kurja eest hoida. Meie kohus aga on teda kuulda ja tema järele teha.“

Kui ruttu aga elu läheb! Täna veel jookseb jõmpsikas lühikesis pükses ümber. Korruga on ta aga noormees, kellele muretu lapsepõli jäädavalt on möödas!

Nii käis ka Hannese käsi. Kuid nüüd polnud enam ema, kes oleks öelnud: „Hannes, seda ei tohi sa teha!“ Sellevastu aga leidus küllalt seltsimehi, kes nooruse ülemeelikuses möönsid: „Meile on kõik lubatud — oleme ju veel noored!“

Üldse oli ju Hannes tore poiss. Ta tuli luku-sepa juurde õppima. Et ta paikapidaja oli, polnud töö talle raske. Ja kõik oleks hästi läinud—poleks mitte olnud kergemeelsust.

Hannes leidis uue sõbra. See oli jutukas poiss — muud ei teadnud Hannes temast. Kõige päält mitte, et ta kord oli ühe halva asja pärast luku taga pidanud istuma.

Ühel päeval tegid mõlemad pühapäevase jalutuskäigu. Ja nagu sõna teise sünnitab, nii hakkas korruga Andres, uus sõber, torkima: „on inimesi, kellel küll on suur suu, kellest aga asja ei saa, kui tarvis on.“

Noh, noorus ei kannata aga midagi vähem, ku



piire! Nüüd võib õpetust saada. Nüüd on kirikuid, piiskop kes kokku kutsus orduinimesi ja on võimalik, tundma õppida katolitsismi Daanis.

Minul polnud seda valiku võimalust. Siin pidi Jumal otsekohe minu ellu tungima. Mõnigi on ilmast läbi läinud, ilma tõsist valgust nägemata, minu ja minu tõe järele igatsemise pääle on aga Jumal halastanud.

Pääle Jumala on mul tänada Leon Bloyd selle kuulmatu õnne eest, mis ma leidnud olen Katoliku Kirikus, et ma tagasi tulin vaimsele isamaale, kuldseesse maja. Seda tunnistan ma pühalikult Jumala ees, kes hääks arvas vastu võtta seda ohvrit oma teenri käest. Meid on väike hulk, kes sünnime temast valu all igavesse ellu ja kui ma lähen edasi, siis kutsun üles teid kõiki, tänama ja austama tema häid tegusid.

Kui vähe ettevalmistatud oli valjust protestandi perest tulnud Jane Molbech oma esimesel kohtumisel katolitsismiga, ilmub ühest tema kirjutatud märkusest:

Kui me lahkusime julgesin ma teha uudishimuliku küsimuse: „Kuidas võite teie, nii üleolev vaim, olla katoliiklane?“ „Vast olen ma,“ vastas tema — „esimene (üleolev vaim), et võida olla teine (katoliiklane).“

Ilusaim ses kirjavahetuses aga on ülev valgus, mis langeb Leon Bloy armastusele, mis on korraga taevaline ja maine ja mida üksteisest ei saa lahutada.

Oivaliselt kirjutab Leon Bloy sella üle oma pruudile: „Minu juures, armastatud hing, on asi nimelt nii: Mina pole nagu teised mehed. Palju-

dele kogemustele vaatamata toon sulle vastu riivamatu neitsiliku südame. Kuid see on sulle juba selge. Sind kohates, uskusin sind ju armastavat. Teadvusetult otsisin sind alati kõigi naiste seast, sind, kes sa igavikus Jumala tahtel loodud oled, et saada ühel päeval minu elukaaslaseks. Seepärast on ka kõigil minu mälestustel valu ja kibeduse kuma, kuna täiusliku rõõmu meile kinkida suudab vaid meie armastus. Kas mõistad sa, minu kummardatu? Jumal ja meie. Jumalik ja ühtlasi inimlik elu, täiuslikuks ühinemiseks teostatud meis. Ma ei või sulle öelda, kuidas see mõte mulle rahu annab.“

Nii on see armastus mõlematel seletatud taevases valguses, mida jagab neile ühine usund. Ja et väljendada seda õnne ja selle usu õnnelikust kogemusest tunnistust anda, selleks on Jeanne Bloy 5 aastat pärast oma mehe surma, 1921. a. avaldanud oma kirjavahetuse temaga, mis nüüd nimelt Jeanne Molbechi põhja sugurahva pääle suure külgetõmbejõuna mõjub.

## Jumalariigist.

### Paavst jääb crapooletuks.

Kui väga Püha Isa hoidub kõigest, mis võib paista Itaalia soodustamisena, tunnistab järgmine teade.

Rooma, 4. detsembril. „Suure sõja ohvrite fashistlikkude naiste, emade, leskede, õdede esindajad, kes olid osa võtnud pidulikust istangust, mis peeti Mussolini juhtimisel, pidid ka paavsti juurde audientsile ilmuma.“

kahtlust oma julguse juures. Pahaselt möönas ka Hannes: „Kas see minu pihta käib, Andres?“

See katsus esmalt puigelda, kuid pahvatas siis otse välja. Kuid mida? Oli jutt „ühest asjast, mida tuli keerutada“, ja millegist, mida Andres ja veel paar teist „kähku“ vajasisid.

Aegamööda hakkas Andres taipama. „Kuid see on ju, see on ju,“ kogeles ta tulipunaselts — sõna „sissemurd“ ei tahtnud tal üle huulte tulla. Andres naeris aga pilkavalt. „Muidugi, süütu tall ehmu ju. Teeb ju nagu poleks tal millegist aimu.“ „Aga,“ ja seda öeldes kummardus kiusaja oma saatja lähemale, „kui tükk on õnnestunud — heidaa, pois, siis on alles elu! Siis ütleme: „Süda, mis sa soovid?“ Kas pole tösi, selle juures tahaksid sinagi olla?“

Kes kurje sosistusi kuulatab, mitte kohe alul tagasitõrjumata, see on ju peagu kaotanud. Mis Hannesele esmalt võimatu näis, hakkas ikka enam meeldima. —Ka oskas Andres asju süütu valguses paista lasta. Kui ta siis õhtul Hannesest lahkus, oli viimane talle töötuse annud, mis teda rõõvlite ja sissemurdjate seltsimeheks tegema pidi. Andres ja tema võllaroad võisid ju noort lukuseppa tarvitada. Teeks ta aga pärastpoole raskusi — noh, kui kerge oli kedagi igavesti tummaks teha...

On öö, mil inimesed magavad. Kuid mitte

kõik. Hannes valmistus öösisele käigule, mis pelgas päevavalgust.

Juba ukse lävel peatus ta äkki. Kas teda keegi ei hüüdnud? Ta uskus selgesti kuulnud olevat „Hannes!“ Arglikult vaatas ta ringi. Kuid polnud kedagi. Kes pidigi teda praegu hüüdma? Tahtmatult surus ta käe südamele, mis hullupööra tagus. Lähedalt kirikutornist lõi kell keskööd. Sääl — jällegi — seekord ei olnud see aga mitte paljalt ta nimi — ei, tundmatu hää ütles selgesti ja kuuldavalt: „Mis sa tahad teha, Hannes? Tahad sa roimariks saada? Oled sa siis hoopis unustanud armsa Jumala ja oma hää ema? . . . Hannes, mõtle oma emale!“

Sääl oli ju tema, südametunnistuse hää, millest ema talle kord rääkis! Ja jälle kord seisis üks inimene teelahkmel, Kaalu keel kõikus. Kas võidab ja jääb võitjaks kuri?

Ühe hetke veel seisis Hannes nagu mäasse juurdunud. Siis viskus ta põlvili oma lihtsa aseme ette. Tema käed, mis nii kaua polnud risti läinud, koostusid iseenesest. Ja ta huuled kogelesid palvete palve ürgtuttavaid sõnu: „Ära saada meid kiusatusse — ja andesta meile meie süül!“

Aegamööda koitis öisest hämarusest uus päev. Tema kuldne päike aga paistis uuele inimesele, kes oli kindlasti otsustanud alata paremat elu.



Viimasel minutil aga keelduti andmast seda audientsi ja Püha Tool avaldas noodi, milles seletati, et 845 saadiku ilmunisel Rooma on poliitiline otstarve ja mitte usuline. Sellepärast ei olevat Püha Isal võimalik neid vastu võtta."

### Neegus tänab paavsti.

Roomast teatatakse, et neegus paavsti Prantsuse saadiku kaudu laskis tänada kõige hoole eest, mis ta olevat üles nidanud tema maa vastu. See teade lükkab kõige paremini ümber kõik kuulujutud, mis kõnelevad sõja soodustamist paavsti poolt.

### Riiaft.

Ajalehed teatavad juba ammu katoliikliku usuteaduskonna asutamisest Riia ülikooli.

Novembri algul sõitsid rahvusliku hariduse aseminister Camanis, Läti saadik Vatikasi juures Albats ja piiskop Rancand Rooma. See delegatsioon võeti paavsi poolt vastu eri audientsil. Nagu teatatakse, edenevad läbirääkimised soodsasti ja jõuavad varsti lõpule.

### Münchenist.

Karl Benno von Mochow astus üle katoliku usku. Mochow, kes pärit Baierist, põlvneb protestantlikust rüütlikeisusest. Viimaseil aastail on ta saanud tuttavaks oma suure jutustamise andega. Tema mõlemad romaanid „Das ländliche Jahr" (Maastaasta) ja „Vorsommer" (Eelsuvi) said meisleriteoseina suure menu osaliseks.

### Isa Coughlin kõneleb jälle.

Ameerika kuulus raadiopreester isa Coughlin, kes oli sunnitud oma kõnesid ajutiselt katkestama, on jälle asunud mikrofonitaha, et jätkata oma rünnakut sotsiaalse õigluse vastaseile. Pühapäeviti kuulab teda viis kuni kümme miljonit inimest. Ta kõneleb komunisti vastu, mis Ameerikas ikka enam maad võtab. Innuga õhutab ta kristliku ligemisearmastust ja astub välja sotsiaalse õigluse kaitseks.

Isa Coughlin on oma koguduse koolis asutanud ühingu püha Jeesuslapse Tereelias auks. Ühingu kaitsepühakuks on jesuiidi paater Pro. Mehiko märter, kelles p. Coughlin näeb esimest kommunistide poolt tapetud märtrit Ameerikas.

### Loomaarstide kaitsepühak.

Prantsuse katoliiklik veterinaaride ühing on oma kaitsepühakuks valinud püha Assiisi Frantsiskuse. Selle tähistamiseks on loomaarstide bületäänile joonistatud kuuluis stseen hundi põõramisest Gubbios.

Pariisi leht „La Croix" arvab selle valiku kohta, et patronaaž ei võinud olla valitud paremini. Sest kes oli ial parem loomade sõber kui Assiisi Frantsiskus, kes on eeskujuks oma armastusega loomade vastu. See kirgas pühak olgu helgeks ja viljakaks eeskujuks ka just veterinaaridele.

## Eestist.

**Tallinn.** 31. novembril saabus Riiaft paavstlik nuntsius Eesti ja Läti jaoks pääpiiskop Antonino Arata. Vastvõtule jaamas ei olnud ilmunud mitte ainult välisministeeriumi delegatsioon, vaid ka rida diplomaatilise korpuse liikmeid, nagu Prantsusmaa, Leedu, Läti saadikud, samuti Tshehoslovakkia esindaja ja mitmeid konsuleid. Katoliku kogudust, kes paavstlikus nuntsiuses tahtis tervitada Püha Isa asemikku, esindasid Eestimaa Apostlik Administraator Monsignore Eduard Profitlich, preester, Dejuis sinise katoliku koguduse kirikunõukogu, katoliku noorsoo delegatsioon ning arvukad koguduseliikmed. Pidulik vastuvõtt riigivanema juures kujunes väga südamlikuks. Välisminister Seljamaa andis kõrge külalise auks eine, millele oli palutud ka Katoliku Kiriku sinne esindaja. Katoliku kogudusele oli Püha Isa siinviibimise aeg suureks rõõmuajaks. Oma siinviibimise ajal kasutas nuntsius ka võimalust tutvuneda eesti rahvakultuuriga külastades 8. detsembril Tallinna Noorkotkaste

lõuna malevkonna Olevi rühma lutsi kultuurõhtut, millel kanti ette rohkesti muusikalisi palasid, lutsi rahvaluulet ja hõimutegelase Paulopriit Voolaine näidend „Maajumala poig". Ülevaatega Lutsi Maarahvast esines härra Samuel Sommer Piirimaade Seltsist. Süütava lõppsõna ütles Eesti Haridusliidu peasekretär Evald Vender.

Õhtut jälgis peagu saalitais publikut, kelle hulgas võis märgata rohkesti intelligentsi. Pääle selle viibisid kohal veel välisministeeriumi protokollileem Mölder, Läti-Eesti sõprusühingu esindaja Ojansoo, Briti konsul Leslie, Briti passisakonna juhataja major Giffey j. t. Erilise menu osaliseks said ka sinfoonilised ettekanded pedagoogiumi orkestri poolt, mida juhatas August Pruul.

Õhtu tõmbenumbriks oli setude leelotamine, mis sündis kuulsal lauliku Anne Vabarna tütre Matrona Suvere juhatusel. Setud, rietatult oma kaunisse rahvarõivastesse, kandsid ettelaulumä Anne Vabarna luuletatud leelot „lutsi poisköstölö". Rahvuslikud ettekanded pakkusid eriti välismaalastel külalistele palju uut ja värsket. Huuviküllaselt kandis deklamatsiooni lutsi rahvaloomingust ette Pedagonia näitleja Hugo Laur, kelle lavastatud oli ka näidend „Maajumala poig".

## Arvustust.

### Naine ajas.

Enne, kui kristlik aatevara veel polnud haaranud maailma, oli naise seisukoht sotsiaalselt ja õiguslikult väga kurvas olukorras. Ristiusu läbi sai naine üheõiguslikuks isikuks. Uusaeg aga on osutunud naisliikumise püüdeid, mis naist mitte lihtsalt üheõiguslikuna ei asetata inimkonda, vaid teda tahavad teha üheõiguslikuks poliitilises ja majanduslikus elus.

Ei või aga salata, et see liikumine, mis püüdis naist ka poliitilises ja majanduslikus elus asetada samale astmele mehega, läks liiga kaugemale. Liialdus selles liikumises ei seisne mitte naise enesemääramise õiguse nõudes, vaid naise teatud moondamises. Naine kaotas õrna, auväärse, emaliku. Ta sai meesnaiseks: „emantsipeerunud" naise tüübiks. Selletõttu ta kaotas oma naiseliku.

Et seda olulist joont naisele taasvallutada, et naise tõelist pilti väljatöötada, selleks on juba aastakümne vältel käimas vastuliikumine. Selle eesotsas seisavad Norras Sigrid Undset, Prantsusmaal Claudel, vene ringides tuntud usundifilosoof Berdjajev ja Inglismaal Chesterton.

Kindlasti on Saksamaal juhtiv Gertrud le Fort oma kõrge väärtusega teose kaudu. See on kõikide poolt suure menu osaliseks saanud teos „Die ewige Frau, die Frau in der Zeit, die zeitlose Frau" (Igavene naine, naine ajas, ajata naine), München, 1934, Koesel. Le Fort, see maailmakuulus kirjanikutar, joonistab siin naisele omase peenetundlikkusega ja sügavusega sümbolise, kõikide aegade jaoks kohese naise kuju: neitsi, pruudi, ema kuju. Kõikide aegade jaoks, sest üksikud kultuurid selle naise kuju tervikmosaiigi jaoks on võetud igavikust — kristlikest ilmutus-ardeist.

Haritud inimesile, eriti tänapäevanaisele, tuleb seda teost eriti soovitada! Naisele, kes täna võitleb oma elumõtte eest, oma olemiskuju eest.

J. Borevičius.

### Piiskop Keppleri teos eesti keeles.

Hiljuti ilmus eesti keeles kuuluis raamat „Rohkem rõõmu", mille autoriks Rottenburgi piiskop Keppler. Teos, mille meisterlikult eestistanud meie parim tõlkejõud mag. Joh. Aavik, on leidnud laialdase leviku terves maailmas. Teda on tõlgitud paljudesse keeltesse ja kõikjal on ta leidnud sooja vastuvõtu. Loodame, et ka meie päivil, kus maailm pakub küll nii palju lõbu, kuid nii vähe tõelist rõõmu, sellest raamatust, mis on saanud helge rõõmu allikaks nii paljudele südamele, hoovaks ka eesti rahvale kirgast ja rinda avardavat rõõmu. Peaks see teos raamatuastal tee leidma iga tõsise raamatu-sõbra kogusse.

Raamat on ilmunud Nõmmel, kirjastus „Külvi" väljaandel.



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälkandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 2

1. veebruaril 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Lisaga 10 senti.  
Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## Sugemeid püha Katariina kloostri ajaloost.

### Kloostriülem Mauritius.

Mauritiuse tõusuteed olid tasandanud laialt-  
aluslik haridus, mille ta omandas õppimisel Kölnis  
ja Pariisis tüsedate õppejõudude juhatusel. Kölni  
dominikaanikloostri saabus Mauritius 1268. a. Sää-  
l õpetas tollal Albertus Magnus, kes oli sinna tulnud  
juba 1263. a., kui ta loovutas Regensburgi piiskop-  
konna. Kölnis viibis Albert Suur oma surmani 1280. a.

Kölnis sõlmis vend Mauritius sõprussidemeid  
teise pärastise tähtsa dominiiklasega, nimelt  
vend Peetriga, kes pärast Wisby dominikaanikloost-  
ris sai lektoriks ja siis sama kloostri priioriks.

Selle vend Peetri saatel külastaski Mauritius  
sageli Kölni läheduses oleva väikese Stom-  
meln kloostri abtitari. Vahel tuli ka veel teisi  
vendi kaasa. Sääl tutvunesid mungad neitsiga, kelle  
elulookirjeldis leidub kogundis „Actis Sanc-  
torum“ 22. juuni all. Tema sünnikoha järele ni-  
metatakse teda Kristiinaks Stommelnist  
(Christina de Stumbele). Tema biograafia autoriks  
oli aga ülalnimetatud pärastine priior Peeter (Pet-  
rus v. Dacien O. P., surnud 1288. a.). Stommelni  
Kristiinal, kes sündinud 1242. a., oli üheteistkümn-  
aastaselt juba esimene visioon Onnistegijast, kelle  
kannatusi ta eriti harda innuga austas. Vaheajal  
viibis ta ka Kölnis, kuid pärast tuli jälle tagasi  
Stommelni, kus ta elas kohaliku koguduse preestri  
Johannese majas. 1267 a. õppis Peeter teda esi-  
mest korda tundma. Kristiina „vita“ ehk eluloo-  
kirjeldis „Pühakute Tegudes“ sisaldab palju huvi-  
tavat ja erakordset, kuigi võib oletada, et mõned  
nähted on olnud tingitud ka haiglasest seisukorrast.  
Igatahes on tõestatud fakt, et Kristiina oli stig-  
matiseeritud (nagu praegu laialt tuntud Tereese  
Neumann Konnersreuthis). Teated tema haavadest  
pää, kätel ja jalgadel aastast 1268 evivad kindla  
aluse. Kristiina austamiseks andis loa paavst Pius  
X. 12. oktoobril 1908. Kristiina reliikviade ülevii-  
mise püha peetakse Kirikus 22. juunil, nimispüha  
aga on 6. novembril (Vaata lähemalt Acta Sanc-  
torum, Jun. IV 270/454).

Et Peetri ja Mauritiuse vahel valitsesid lähemad  
sõprussuhted, nähtub kahest kirjast, mis viimane

järele saatis oma Pariisi juba ettejäetud ordu-  
vennale ja kus ta kirjeldab nende ühise sõbratari  
Kristiina tervislikku seisukorda. Kui pärast ka  
Mauritius 1270 a. septembris pidi siirduma Pariisi,  
et säälses püha Jakobi dominiiklaste gümnaasiumis  
oma õpinguid lõpetada, tegi ta Kristiinale veel  
lahkumisväisangu. Oma Pariisis viibimise ajal ei  
jätnud Mauritius neitsile kirjutamata. Anname siin  
tõlkes edasi huvitavama mõlemist sellest ajavahe-  
mikust säilinud kirjast:

„Kristusele andunud ja Issandas armastatud  
Stommelni neitsi Kristiinale pakub vend Mauritius,  
jutlustajateordu üliõpilane Pariisis, oma tervituse ja  
Püha Vaimu lohutuse.

Sugugi ei ole ma laisk, vaid tõesti täis rõõmu  
Teile kirjutamise puhul, kuna ma keskustelen Teiega  
sama meeleldi kui oma südamega. Kuna mul aga  
polnud ainet kirjutamiseks, ning kuna ma kartsin  
kirjade ebakindlat edasitoimetamist, päälegi kuna  
mind mitmed tööd ja askeldused on takistanud,  
olen Teile nii kaua kirjutamata jätnud. Sellepärast  
ärge pange seda mulle pahaks ja ärge arvake seda  
tänamatuseks minu poolt, vaid andestage mulle see  
hooleetus, olles veendunud, et kui ka Teie minu  
olete unustanud, nagu ma kardan, siis mina olen  
Teie mälestust alati säilitanud mitte ainult oma  
palveis, vaid olen ka lugupeetud kaasvendade ja  
sõprade hulgas kõigis kõnelusis Teie isikut aus  
hoidnud, lootes ja soovides, et mulle Teie poolt  
Teie lubadusele vastavalt ka seesama võiks osaks  
saada. Meie mõlemi sõbra, vend Peetri, seisukorra  
kohta võtke teatavaks, et ma kaheksa päeva pärast  
Kolmekuninga päeva temalt sain väikese pitseeri-  
mata kirja, milles ta teatab, et ta tervena ja hääs  
seisukorras pärast arvukaid vintsutusi ja pärast pik-  
kade maaalade läbimatkamist kuuendal päeval pä-  
rast Maarja puhastamist jõudis Skenninge kloostri  
ning pärast neljandat päeva peale Madisepäeva  
alustas säälsamas oma lektoriametit. Samas kirjas  
kuulab ta Teie meelsuse järele, mil määral Te veel  
oma mälestuses kannate endist armastust ja tihedat  
sõprust, ja palub Teid, toetudes oma usaldusele  
Teiesse, et Te tema ja tema vendade eest lakka-



matult Jumala poole paluksite. Teile ei saanud ta saata kirja aja lühisuse ja võimaluse kiireloomulise pärast, kuna tal vaevalt oli aega kirjutada meile. Niipalju kirjutab ta mulle ja mitte rohkem. Teiste ülesannete seas palus ta mind Teid tervitada ja Teile teatada tema seisukorda.

Oma erilise, aga hirmust juutide eest salajase sõbra olukorra kohta võtke teatavaks, et pärast seda, kui ma olin läinud läbi tule ja vee, kui olin kannatanud nii mõnegi vintsutuse ihu ja hinge poolest, nagu Teie, arvan, olete kuulnud vendade käest, saabusin püha Mauritiuse päeval Pariisi, kus ma muutunud ja harjumata toitluse tõttu ei jäänud samase tervise juurde, vaid terve talve kuni pääle Lihavõtteid mitmesuguste ebamugavuste ohvriks langesin, millistest ma aga Jumala armu ja Tema suure hoolitsuse läbi veel enne Taevaminekupäeva täiesti vabanesin ja paranesin. Juba harjun sellega, süüa mune, mis on rohkem rikkiläänud ja väiksemad kui need Eifeli munad, milliseid anti meie vendadele Kölnis. Selles üksilduses tunnen hirmu, mõteldes munade ja kapsaste pääle, kui me lihakausi ääres istusime ja vaatlesime ning sõime. Tihti siirdun, kui ka mitte ihuga, Stommelni Egip-tusemaale, ning kui see oleks võimalik, ma siirduksin sinna ka ihulikult, ning ma oleksin seda teinud juba mitu korda, ning mitmed toverid minuga, kui see ka kümme miili Pariisist oleks kaugemal kui Kölnist. Kuid küllalt sellest. Ma palun Teid, et Te nii ruttu kui võimalik annaksite teateid oma ja oma vendade käekäigust, ning Teie, härra Preester, iseenda, oma ema ja oma perekonna käekäigust, et ma seda teeksin teatavaks vend Peetrile, kuna mul on üksikud võimalused, mis, nagu ma usun, lähevad tema ümbruskonda. Elage alati hästi Issandas, mõtelge minu pääle oma palvetes oma lubaduse ja minu usalduse pärast Teiesse, kui Te oma magamiskambris vaikuses oma peigmehe Jeesuse Kristuse poole kõnelete. Tervitage minu poolt oma isa, oma ema ja õdesid jne. Arge näidake seda kirja kellelegi, et vale interpretatsiooni läbi ei langeks mingit etteheidet kirjutajale. Ütelge proua Beatrix'ile, et ta kapiitlilt tagasipöörduvaile vendadele valmis hoiaks värsket kirsimoosi ja et ta minu peale mõtleks, kui tal Begi-nide keskel läheb hästi. Antud püha Veiti ja Modesti päeval. Elage hästi ja palvetage minu eest."

See kiri, mis kirjutatud keskaja kruvitud ja keerutatud stiilis, joonistab meile ilusa pildi kesk-aegse munga isiklikust elust. Kuna kiri on puht isiklik ja teda palutakse isegi varjata eemalseisjate eest, siis on kirjutaja täiesti julge ja avameelselt väljendab ta oma mõtteid. Sellest hoolimata ei esine kirjas midagi, mida võiks ehk oodata mõni „müstitsev“ hing keskaja kloostrielaniku kirjast. Kiri näitab, kuidas sõprussuhted Mauritiuse, Peetri ja Kristiina vahel olid rajatud puht vaimsele alusele, ja kuivõrt südamlikuks ta siiski oli kujunenud. Kiri lükkab ümber kõik jutud kalkidest pühakutest, kes ajalikest küsimusist võõrdunuina on kaotanud igasuguse huvi siinmaailma nähete vastu ja aiva inimtundmuste puudusest kivistunud, kellel pole mingit sidet ega armastussadet kaasinimeste suhtes. Kuigi Mauritiuse kiri on koostatud kristliku

armastuse hõõgsoojusega ja tuntava õrnusega, ei leidu siin siiski midagi ebaloomulikku ega haiglaste fanatismi jälgi, mida keskaja munkadele praegu nii haiglaselt ette heidetakse. Igatahes oleks väga rõõmustav, kui meie kaasaeglased praegu ka kirjutaksid ikka ainult nii mõistlikke ja kaine tasakaalu poolt reguleeritud kirje. Kirja siirasuse muljet suurendab tublisti veel jutuaajamine kõhuküsimusist. (Järgneb.) [Reginald Sorokin.

## Igavene võidukäik.

### 12. veebruariks, Paavsti kroonimise päevaks.

Siimon Galileast oli vaid lihtne merimees, suure järve äärne poeg, kes hankis omale ülevalpidamist oma kätetöö ja õngede õnnega. Ta oli lihtne ja lihvimatu, tulise iseloomuga, nagu oli tuline ka oma isade usus.

Ühel päeval ta vend Andreas jutustas talle suurest prohvetist, Naatsareti Jeesusest, kes olla sõnas ja teos isegi vägevam kui Ristija Johannes. Ning peagi esitab see õilsahingeline püsimatu kalur end Jeesusele. Taevane Issand vaatleb teda oma läbitungivate silmadega, täis armastust, ja ütleb siis: Sa oled Siimon, Joonas poeg, nüüdsest pääle on su nimi Kefas, see on Kalju (Peetrus)

Ja nii saabus kutsed! Mõõdus mõni aeg. Ühel päeval sammus Jeesus oma jüngrite saatel Põhja-Galileamaal, siis uuendas oma töötuse ja ta tasus Peetruse usu tunnistuse ennustusega: Önnistatud oled sa, Siimon, Joonas poeg, sest mitte liha ja veri ei ole sulle seda ilmutanud, vaid minu Isa, kes on taevas. Ja mina ütlen sulle: Sa oled Peetrus (s. o. kalju) ja selle kalju pääle tahan ma oma Kiriku ehitada ning põrgu väravad ei pea seda kunagi võitma.

Ja nii saabus töötus! Mõõdus veel mõni aeg ja Jeesus peab tagasi pöörduma Isa juure, kes teda saatnud. Kuid enne ta kutsub Peetruse enda juure ning suunates temale oma jumalikud silmad, algas ta vestlema kirjeldamatu õrnuse ja kuninglikkusega.

Siimon, Joonas poeg, kas armastad mind?

Jah, Issand, sa tead, et ma sind armastan.

Karjata minu tallekesi!

Siimon, Joonas poeg, kas armastad mind?

Jah, Issand, sa tead, et ma sind armastan.

Silmapilguks tekkis vaikus. Jeesuse pale hakkas päikesena kiirgama ning tema hääl, veelgi tugevama ja kindlamalt, kõlas kolmandat korda:

Siimon, Joonas poeg, kas armastad mind?

Ah, Issand, sa tead ju kõik, sa tead ju, et ma sind armastan.

Karjata minu lambaid!

Ja nii saabus paavstliku aujärje siseseseadmine!

Imestusväärset, mõjuvalt ja võidukalt hävitab Jeesuse sõna kõik uhkuse ja kõrkuse väited tema Kiriku kõrgeima pää vastu. Kolme imetlusväärse jutuaajamise kestel Jeesus esiteks muudab oma õpilase tavalist rahvalikku nime sümboolsema ja salapärasema vastu. Pärast ta lubab talle üleilmse va-



litsemise hingede üle võimuga, mida kinnitab tema, Jumal, taevast. Ja lõpuks, oma lahkumise eelõhtul, Jeesus volitab teda karjatama oma tallekesi, see on usklikke, ja oma lambaid, see on piiskoppe.

Peetrus on Kiriku kõrgeim preester (pontifex) ja Issanda järeltulija. Apostlid on päälikud ja tema on kuningas. Nähtav Kristuse asetäitja valitseb Kiriku üle, kaitseb ja hoiab puhtaina neid pühi seadusi, mida nägematu Kristus on kuulutanud.

Pärast Lunastaja taevaminekut võtab Peetrus kasvava Kiriku tüüri oma pihku. Kõik ta apostlikud vennad mõistavad, et Meister on Peetrusele üle andnud kõrgeima võimu ning kuulavad tema sõna, nagu oleks see Meistri enese oma.

Apostlite kolleegium tuleb kokku ja Peetrus paneb ette valida uut apostlit välja langenud Juudase asemele.

Peetrus kuulutab juutidele esimesena Kristuse nime.

Peetrus asutab Jeruusalemmas esimese kiriku. Peetrus teostab esimese imeteo Püha Vaimu väljajagades.

Peetrus kaitseb Jeesuse nime au suure kohtu ees. Peetrus avaldab hirmsa needuse Kiriku varanduste esimeste väärtarvitajate vastu.

Peetrus õhutab paganate pööramist ja asutab kirikuid nende linnades.

Peetrus karistab esimest valeõpetajat Siimonit. Peetrus vangistatakse ja kõik usklikud paluvad oma juhi eest.

Peetrus võtab Jeruusalemma kontsiilis (kirikukogus) esimesena sõna.

Peetrus, mitte ilma jumaliku inspiratsioonita, läheb Rooma, et võita ristiusule seda linna, mis oli paganliku ebaisu keskuseks, ning et muuta teda ristiusu keskuseks.

Sellest päevast pääle, kui Peetrus oli asunud Rooma, kõik õhtu- ja hommikumaa kirikud suhtusid sellesse linna kni oma emasse ja juhisse.

Püha Peetrus sureb ning tema aujärjele Roomas astuvad tema järeltulijad. Sajad pühad mehed ja agarad ristiusu levitajad tunnustavad Rooma piiskopi autoriteeti ja nimetavad teda piiskoppide piiskopiks, Kiriku isaks, Jeesuse karja karjaseks. Ei kuuldu ainustki lahkeli. Esimeste apostlikkude kirikute järeltulijad järgnevad ja alluvad Peetruse järeltulijale. Basilius, Atanaasius, Johannes Kuldsoo, Kirillus, kõik need suured Kiriku ehitajad, pöörduvad tema poole ja panevad end tema käsutusse. Kui ajaloo üldse on midagi kindlat, siis see, et Rooma piiskop kui püha Peetruse järeltulija oli alati austatud kõikide ja kogu Kiriku poolt, kui otsustav kohtunik ja õpetaja usu asjus, kui ühtluse keskus, kelle vastu kõik, usklikud ja karjased, olid kohustatud aupakkumisele ja sõnakuulmisele.

Selle jumaliku ja ajaloolise institutsiooni vastu võitleb juba sajandeid tagajärjetult pääliskaudne arvustus ja uskumatute viha. „Teadjate“ loba ja nende näiliselt hästi kokku kliisterdatud „argumendid“ haihtuvad nagu udu evangeeliumi päikese esimeste kiirte all.

Vaenlaste põlgus puruneb selle kalju vastu, mille on püstitanud Jumala Poja käsi. Tekkisid

tumedad usulahud, vabamürlus tumedaim kõigist ja kuulutasid vihast sõda Peetruse trooni vastu Inimeste loomalike kirgede meri ei lõpe ega vaiki kunagi. Nad peksavad ja ikka peksavad, kord rohkem, kord vähem, Rooma igavese kalju vastu. Kuid see kalju on elav Kalju, ning selle kalju elu on Kristus.

Kas võivad miljonid põrgu ja maailma deemonid ära kustutada üht ainustki silpi Kristuse evangeeliumist? Ei! „Portae inferi non praevalent.“

Kristus võidab, Kristus valitseb, Kristus võimutseb!

Kui meie, tänapäeva katoliiklased, hõiskame rõõmujoovastuses: „Elagu Pius!“, siis kõlab meile vastu eilsete katoliiklaste rõõmujoovastuse hüüd: „Elagu Peetrus, elagu Gregorius, elagu Leo, elagu Benedikt!“

Samal viisil ja samase vaimustusega hüütsem Peetruse järeltulijailo tulevasil sajandil:

„Usque ad consummationem saeculi — Maailma lõpuni!“

R. L.

## Uusi tunnistajaid Johannesevangeeliumile.

### Tähelepanuäratavad papüüruseleiud.

Aastaid juba leitakse Egiptuses papüürusetekste. Kuiv kõrbeliiv on neid säilitanud sajandeid, jah, tuhandeid. Nende lehtede kaudu rikastati ja edendati juba mõnelgi kombel teadust. Muu seas on päevavalgele tulnud tervelt, või ka kildudena kirjatööd, mida senini tunti vaid nimepidi või üldse ei tuntudki. Ka kristlik teoloogia ja eriti piibliteadus on nende leidude läbi küllalt sageli otse või vähemalt kaudseltki edenenud.

Nüüd on just viimasel ajal mõndagi avalikkuse ette tulnud, mis isegi päevalehtedes laineid on löönud. Kahe aasta eest üllatas üks tähtsamaid inglise uurijaid, F. Kenyon, teadusilma mõne piibliteksti väljaandmisega niinimetatud „Chester-Beatti kogust“. Tähtsaim neist tekstidest on üks—muide vaid mõne tüki nõol säilinud koodeks 3. sajandi teisest poolest. Tema sisaldab meie 4 evangeeliumi, ühes Apostlite Tegudega. See on nüüd vanim selletaoline käsikiri, mis meil on olemas. Ja üks lugupeetuid protestandi teoloogide, Berliini professor K. Schmidt, kes sel alal on eriti tubli, võtab kokku oma uuringu tähtsamaid järeldusi selle koodeksi üle, nii: „Uue Testamendi kirjade tekst“ — ja see on aegjärku tegeva tähtsusega tunnetus — oli igatepidi juba varimal ajal kindlaks määratud. Seepärast ei tarvitse meie mitte karta, et tulevased leiud selle tõsiasja ümberlukkavad.

Mõne kuu eest nüüd andsid välja teised kaks inglise õpetlast, H. Bell ja T. C. Skeat mõned katkendid „teise sajandi keskelt,“ mille nad ütlesid kuuluvat ühele

### „tundmatule evangeeliumile“.

Õpetatud kirjastaja ettevaatliku väljendusviisi liialdati kõmuliselt mõnes päevalehes nii kaugele, et



siin olevat leitud 5., Uue Testamendi 4. evangeeliumile võrdne evangeelium. Väljaandjad ise näivad arvestavat võimalusega, et see leid on vanem, kui kanoonilised evangeeliumid, ja just on olnud nende allikaks.

Iseenesest on see ju mõeldav. Kirjutab ju evangelist Luukas oma evangeeliumi algul, et „juba mitmed“ on püüdnud, neid sündmusi, mis meie keskel olnud, jutustusse seada. Nii peab siis olema Luuka evangeeliumi kokkuseadmise eel juba terve kogu väiksemaid või suuremaid teateid sündmuste kohta Jeesuse elust, millistest jälgegi pole säilinud. Miks ei peaks siis üks neist jälle lagedale tulema ühel papüüruselehel?

Leiu juures 2. sajandist pole ometi tegemist originaalse tekstiga, mida tohib nimetada „tundmatuks evangeeliumiks“ ja mille tekkimist asetada tohib eel-kanoonilisse aega. Kirjutaja kasutab palju enam 4. kanoonilist evangeeliumi ja tunnistab seega nende varemast ilmutist.

Selle kohta mõned näited: Kirjutaja — leitud papüürusteksti oma — toob tuntuid evangeeliumide tekstete vabal ilustaval kujul. Selle meetodi kohta on meil analoogilisi näiteid juba tuntud kirjandusest, nii et siin midagi põhimõtteliselt uut leida pole. Näiteks laiendatakse sünoptilistest (Matt. 8; 12 ja paralleelid) evangeeliumidest tuntud pidalitõbise tervestegegimine järgmiselt: „Ja vaata! Üks pidalitõbine tuli tema juurde ja ütles: Meister Jeesus, pidalitõbistega tulin ma reisul koos, sõin nendega õomajal. Säälin sain ka mina pidalitõbiseks. Kui sina nüüd tahad, saan ma puhastatud...“ j. n. e. Vaevast on siin olemas pidalitõbise loo täielikum suusõnaline üleandmine — ennem on see luulelik kujutelm, mis sarnaselt tegeleb, nagu umbes püha Hieronümuse märkust mööda apokrüüfiline Heebrea evangeelium laseb öelda kuivanud käega meest (Matt. 12; 10 jne.): „Ma olin müürsepp; ma sain oma ülespidamist oma kätega. Palun Sind, Jeesus, anna mulle jälle tervist, et mulle häbi osaks ei saaks, toidupoolist kerjata.“ Ka kombest, kuidas kirjutaja ilustab jutlustust pidalitõbisest, ilmneb, et tegemist on mehega, kes mitte hästi ei näi tundvat juutide karme määrusi, mis ära keelasisid iga läbikäimise pidalitõbistele tervetega.

Veel teine asiolu näib tõendavat, et see „uus evangeelium“ hiljem on tekkinud, kui püha Johannese evangeelium. Teine katkend kõlab järgmiselt: „Nad ässitasid rahvast üles, kive kokku kandma, et teda surnuks loopida ja juhid panid käe ta külge, et teda tabada ja rahvale ära anda. Ja nad ei võinud teda mitte tabada, sest tema äraandmise tund polnud veel tulnud. Kuid tema, Issand, läks nende keskel läbi ja läks nende käest.“ Vrdl. Joh. 7. 30—34 j. 8; 59. On silmatorkav, et selles katkendis vahet tehakse „tema külge kätt panema“ ja „kedagi tabama“ vahel, kuna Johannes ja ka sünoptikud sellega üht ja sedasama nimetavad. Samal ajal reedab end katkend hilisema ületõotisena. Ta räägib „tema äraandmise tunnist“, kuna Johannes lihtsalt kirjutab: „tema tund“. Johannese enesest selge väljendus kirjutatakse siin ümber ja see viitab hilisemale ümbertõotamisele.

Toome veel 3. näite. Laad ja komme, kuidas

„uus evangeelium“ Kristuse vaenlasi ülesastuda laseb, on silmatorkavalt teine, kui Johannese ja sünoptikute laad ja komme. Meie evangelistid ei lase Jeesuse vaenlasi iial öelda midagi eba-püholoogilist. Seda teeb aga „uus evangeelium“. Neljandas katkendis öeldakse: „Nad ütlesid: Õpetaja Jeesus, meie teame, et Sa Jumalast oled tulnud, sest asjad, mida Sa teed, räägivad valjemini kui kõik prohvetid.“ See väljendus räägib vastu esiteks katkendile, kus Kristuse vaenlased Moosest üle Kristuse seavad. See näitab aga ka, et kirjutajale enam täitsa selge polnud Kristuse vaenlaste mõtteilm. Küll leidub Johannese juures selline tekst, kuid siin pole mitte Kristuse vaenlased need, kes räägivad, vaid on Nikodeemus, kes oli salaja juba Kristuse sõber ja pidas teda messiasseks. (Joh. 3. 2.).

Võiks veelgi mitmesuguseid tõendusid tuua, et „uus evangeelium“ on kokkuliidetis ja päälegi saamatu kokkuliidetis sünoptikutest ja Johannesest. Temas koostatakse asju, mida meie evangeeliumides leitakse hoopis erilisel asjaoludel.

Teiseltpoolt pole aga mingit põhjust „uut evangeeliumi“ apokrüüfiliste evangeeliumide juurde arvata. Mingisugune märk ei viida sellele, et need katkendid vast hireetilist otstarvet taotleavad. Palju enam tuleb neile vaadata nagu Jeesuse vaieluskõnede, millede kirjandusliku laadi raske on täiesti määrata. Muuseum on väga tähelepanuväärne veel tõsiasi, et kasutatud on väga tugevalt mitmes kohas Johannese evangeeliumi, nii et tunda on, millise suure tähtsuse annab kirjutaja sellele evangeeliumile teiste evangeeliumite seas. Ja kui mõelda, et Johannese evangeelium kirjutati 1. sajandi lõpu poole ja et need katkendid tekkisid 2. sajandi keskel, siis annab see hää tunnistuse väga varasest ajast neljandale evangeeliumile. (Järgneb.)

## Kristliku dogma eluväärtusi.

### Inimese saladus.

„Milline saladus on inimene!“ nii hütiab kord Pascal. Ja siis seab ta vastamisi meie mõttejõu uuriva võimu ja meie eksimuste hulga. Meie kunsti ja kommete püüete ideaalse kõrguse ja pori ja alatuse, millesse inimesed vajunud. Hinge igavikunälja ja meie ihu kõdunevuse. Ja õigusega seletab ta, et see olukord temalegi jäi lahendamatuks mõistatuseks, kuni ta õppis tundma päritud pattu. Siis lahened lahendamatu mõistatus: „Sest kogu maailm jutlustab meile murtud loomusest ja kadunud Jumalast!“

Päris tõesti on algpatu ja päritud patu saladus nukraim meie elu kohal rippuvaid! Kuid see kurb dogma annab meile selgeima valguse tõelise olukorra kohta, kus viibime. Kõigepäält: meie loomus pole mitte täiesti rikutud, nagu Luther liialdatult õpetas, öeldes, et „eeslist mõistus“ üldse tõtt ära



tunda ei või. Seda liialdust tunnistab tühjaks igapäevane kogemus ja suured loodusteaduse ja matemaatika leiutised, mis tehniliselt tarvitatud, teevad meile teeniyaiks loodusjõude. Meie võime tõe tunda, palju tõesid võime tunda! Ja usaldavalt peame ikka uuesti uurima asuma seni tundmatule alale. Seda tegema peab üksik ja peab ka üldinimkond. Kuid, kuigi tõe tunda võides, oleme ometi eksimustele kalduvad nagu ka õpetab päritud patu dogma: Meie mõistuse valgus pole mitte kustutatud, vaid ainult pimestatud päritud patu läbi. Ja ainult Lunastaja armu ja ilmutamise alandliku vastuvõtu läbi võime — vähimalt otsustavais töeküsimusis jälle tõusta sellest pimestusest täie tõe valgusse. Kõikjal piiravad meid eksituse lingud: Ägedus ja ettevaatamatus mõtetes viib liiga kärmeile lõppjäreldeksile. Proovimatult vastuvõetud arvamisest kinnihoidmine laseb meid sellel pidevusel alusmüürid terved hulgad pettepilte ehitada. Enese-armastus ajab meid vastuvõtma, mis me tahaksime, mitte seda, mis tõsiasiad meid vastuvõtma kohustavad — ning tagasi tõrjuma, mis ebamugav on meie enesearmastusele, olgugi, et tõsiasiad meile põhjust annavad nende tunnustamiseks. Lõpuks ajab sõge järelaimamise ja imetlemise tung ning saladuslik tagasitõrje ja vihkamise instinkt Kiriku vastu, inimesi ikka enam ja enam moefilosoofide ülistamisele. Kuigi viimaste valjult kiidetud tarkust juba lähema, sageli isegi sellesama põlve poolt sama pimedada kirega pilgatakse ja kõrvale heidetakse.

Selle, vahelduva filosoofia, moodsa ilmavaate, ja ilmakorra ilmuvus on üks inimloomu häbitava-maid tunnistusi selleks, et „midagi on mädanemas.“

Samuti on lugu kõlbliste pütetega. Lutheri liialdust, et Jumala ees ka parim tegu surmapatt ole- vat ja et inimtahe vaid kurja tahta võivat, tunnis- tab südametunnistus igapäev vaele. Ta teeb selge vahe rahulikuks ja rahutuks tegevate tegude vahe. Seda tunnistavad vaele ka hääde ühisuste toime- tatud tööd, mis õnnistust levitavad veel sajandite järele. Mainin vaid Vintsents Pauli asutatud teeni- vate õdede ordu. Kuid ometi ütleb meile päritud patu dogma, et meisse kalduvus kurjale on jäänud. Et meie võime vahel üksikuid patte vältida ja mõnda hääd teha, omame endaarmastust ja võimu- himu, ahnust ja meeelikkust. Et meil on võimata, ilma armuta ülevalt sellele kalduvusele vastu panna ja püha elu elada.

Esiisa Aadama ürgpatt on riisunud tervelt tema järeltulijaskonnalt üleloomuliku armuelu ja on sel- lega toonud ka loomulikkudesse jõududesse selle nõtruse, mille all meie kannatame. See on iga loo- muliku põhjenduse kaudu mõistmatu saladus, et see nii tuli. Kuid ilmutamine ütleb et Jumal selle korralduse tegi, igatahes mitte ühtlasi ka lunasta- mist uue Aadama läbi sellega kokku liitmata. Apostel ütleb: „Jumal laskis kõiki koos sõnakuul- matuks saada, et kõigile koos halastada.“ (Rom. 11, 32). Ja kummardades lisab ta juurde: „Oo Ju- mala rikkuse, ja tarkuse ja äranägemise sügavust! Kui arusaamatud on tema kohtud ja kui äramõist- matud on tema teed!“ (Room. 11, 33).

Nii alandav ja läbitungimatu, kui ongi päritud patu saladus, on see siiski meie olemise ja maailma-

korra üle otsustamise kohta suurim valgusjõud. Kes usub päritud patusse, see hoidub eneses pei- tuvate eksimuse liugude ja himu süüte eest. Oma usu läbi on ta paljude eksimuste eest kaitstud. Iial ei salga ta kärealt tahtevabadust, ei surema- tust, ega ihuelust eraldatud vaimuelu olemasolu. Ja kasvatus ja endakasvatuse küsimusis teab ta, et ta ilma armuta liivale ehitab, ta teab, et ilma üleloomuliku elueesmärgita kõik puht maailmik kasvatus- ja haridustöö lõppude lõpuks peab nur- juma. Seepärast kasvatab ta oma noorsugu valvel olema seesmiste hädaohtude vastu ja alandlikult appihitudma üleloomulikkude abi. Seepärast otsib ta ise sageli armuallikaid, sakramente. Ta puhastub pihil ja toidab ja kinnitab end Altari Sakramendi püha eluleivaga.

Neis praktilisusis järeldusis erineb usklik katoliku rahvas kõigist neist, kes ei tunnusta pärispatu sa- ladust, nii pea kui on tegemist kasvatusküsimusiga. Meie võime oma noorsugu lasta õppida ühes teiste lastega, hädakorral ka uskmatuult õpetajailt prak- tilisi kunste: lugemist, arvuteadust, kirjutamist. Kuid meie peame neile külge kasvatama õige il- mavaate meie olemasolu kohta usuõpetuse kaudu süngest, kuid paratamatust pärispatust ja lunastu- sest. Meie peame iga ohvri tooma ilmutatud tõe eest ja ennem oma elu andma, kui küünevõrra sel- lest tõest taganema.

## Ikka jälle sama küsimus:

### Paavst ja sõda.

Küsimus „miks vaikib paavst?“ ei taha vaikida. Eravestlemistel ja ajakirjanduses mainitakse seda ikka jälle. Muide — alati pole ta aus küsimus, mil- lele tahetakse ausat vastust. Mitte harva on ta kü- simus, milles tuntav on selge kahjurõõm. See sel- gub juba sellest, et selle küsimuse esimesed üles- võtjad on enamasti sotsialistlikud, kommunistlikud ja vabamüürlaste ajalehed. Osatakse selle küsi- musele veel anda pikantset kõrvaheli. Teatatakse kas või seda, et katoliku piiskopid Itaalias olevat ohverdanud sõja hääks oma rinnaristid ja piiskopi keed, jah — tõendatakse koguni, et isegi pühitse- tud kirikuriistu ja küsitakse siis, miks paavst selle juurde vaikivat? Või jälle teatakse rääkida ütelda- vasti „hangunud Peetripennist“ ja avaldatakse ar- vamisest, et mure Kiriku raha eest paavsti küll en- nem rääkima paneb, kui sõja õiguse või ülekohtu küsimus. Ja seda usu ja katoliku vastaselt poolt teadlikult esitatud küsimust esitatakse suurima valmsusega ka kristlastegi poolt. Sellejuures an- takse paavstile umbes häätahtlikult hääd nõu, Mus- solinile Püha Kirja sõna ütelda: „Mu poeg, pista oma mõök tuppe!“ (Vrdl: „Usk ja elu“ 1935 nr. 11 p. 161).

On aga ka teisi, kes ausas mures tõe ja õiguse pärast esitavad küsimuse, miks vaikib paavst. Ja on isegi katoliiklasi, kes selle küsimuse esitavad, mures Kiriku ja tema lugupeetavuse pärast. Neil



pole mitte kerge, mõista paavsti käitumist. Püüame siin neile tõsiselt küsivaile inimesile vastust anda. }

Esmalt tuleb öelda, et mitte täiesti tõe ei vasta, kui öeldakse, et paavst vaikib. Paavst pole mitte täitsa vaikinud. Vastupidi: ta on korduvalt rääkinud. Ta on korduvalt ja selgesti kristlik-katoolset õpetust sõja kohta seletanud. Ta on sõda kujutlenud inimkonna suure õnnetusena, mille ärahoidmiseks peaksid vaeva nägema mõõduandvad isikud. Ta on ka terve ilma kristlasi korduvalt manitsetanud, palavalt palvetada sõja ärahoidmiseks. Korduvalt on ta ka sellest rääkinud, et iga sõda mitte kõlbliselt lubatud pole, et puht ründav sõda kõlbliselt on lubamatu. Jah, selge viipega konkreetseile olukordadele on ta rääkinud sellest, et elamisruumi puudus ühele rahvale küll õigustav ja kohustavgi olevat, seda puudust kõrvaldada, et see eluruumi puudus aga veel mitte pikema jututa ei õigusta sõda pidama. Päälegi on paavst korduvalt — nagu ta oma jõulukõnes seletas, kuid kahjuks asjata — rahujaluleseadmist soovinud. Sellepärast ei või mitte lihtsalt paavsti vaikimisest rääkida.

Kuid kui räägitakse paavsti vaikimisest, nõutakse rohkem. Nõutakse selget ja arusaadavat otsust sõja lubamatuse kohta. Ja päälegi enamasti Itaalia kahjuks. Kas võib tõesti nõuda paavstilt sellist ühekülgselt seisukoha võtmist ?

On selge, et sellist otsustust paavstilt nõuda ei või niikaugele kui on paavst Kirikuriigi iseseisev valitseja. See oleks selge poliitikasse segamine. Poliitilisest küljest on paavst kohustatud täielisele erapooletusele. Kui nüüd paavstilt nõutakse sekkalõõmist, siis sünnib see enamasti sellepärast, et temas nähakse ristiusu ja kristliku kombeõpetuse kõrgeimat õpetajat ja kaitsejat. Nüüd kerkib küsimus, kas on paavst, usu ja kristlike kommete ülema õpetajana kohustatud, eelolevas tülüküsimuses ütlema selget ja või ei ?

Kindlasti on paavst ristirahva õpetajana kohustatud, kaitsema ristiusu ja kristliku kõlbluse põhimõtteid. Ülemal oleme näidanud, et ta seda oma kohust ka on täitnud, selgete seletuste kaudu kristlike põhimõtete kohta sõja lubatavuse, või lubamatuse suhtes. Järgneb aga sellest, et ta kohustatud on ikka ja kõikjal nende põhimõtete teostamist konkreetseil juhustel valvama? Paralleel teiste uskude ülempeadega tehku seda küsimust arusaadavamaks.

Kas võib seda kujutella kristliku kombeõpetuse reetmisena, et, ütleme, anglikaani kiriku pää buuri sõja ajal mitte valitsuse ja kuninga vastu üles ei tõusnud ja ei ütelnud: „See pole sulle lubatud“? Ja vaevalt küll võib tõendada, et see sõda praegusest oli õiglasem. Või kas võib seda arvata kristliku eetika reetmiseks, kui Konstantinoopoli ökumeeniline patriark sõtta ehtivaile vene tsaaridele mitte ei hüüdnud Püha Kirja sõna: „Mu poeg, pista tuppe oma mõök!“ Ja vaevalt suudetakse tõendada, et kõik sõjad, mis pidasid tsaarid, oleks olnud „pühad“ sõjad.

Või oleks see kristliku eetika reetmine, kui — et tuua näide teiselt kristliku eetika alalt — ühe luteri kiriku pää oma maavürsti, või maavalitseja

vastu abielu truuduse suhtes mitte Ristija Johannesega ei ütle: „See pole sulle lubatud...“

Või kas nõuab kristliku eetika eest väljaastumine, et ühe kiriku ülempeä ikka ja kõikjal väljaastuma peaks kristlike põhimõtete, vihjates määratud isikuile ja teatud asioludele?

Kristliku moraali põhimõte on, et selline noomitus ja selline kristlike põhimõtete pruukimine konkreetsete isikute ja asiolude juures vaid siis on kohustav, kui on õigustatud lootust, et on edu sellisel noomitusel. Puudub see lootus, siis võib selline teguviis segadust veelgi suuremaks teha.

Kirikuloos on olnud aegu, kus paavst ülesastus kristlike vürstide ja rahvaste vastu kogu oma ameti ja isiku autoriteediga ja nõudis, konkreetseil juhtudel, kristliku kombeõpetuse tähelepanemist ja selle ka läbi viis. Klassikaline näide selleks on püha Milaano Ambroosius, kes keeldus sisselaskmast kirikusse idarooma keisrit, Traakia verisauna pärast. Kuid peab järeleandma, et paavsti seisukoht valitsevate riigimeeste vastu tänapäev on muutunud. Selge ülesastumise ja noomituse tagajärg konkreetseil juhul oleks väga kahtlane. Või kes tahaks oletada, et Mussolini alluks sellisele paavsti kohtunikutsusele? Isegi seda arvesse võttes, et täitsa selge oleks, et konkreetseil juhul tegemist on kombeliselt lubamatu sõjaga. Pole aga sellist kindlat lootust mitte, siis teeks paavsti sekkasegamine segadust veel suuremaks.

Kuidas on aga lugu, nii küsitakse veel, Itaalia ülempiiskoppide ja piiskoppide käitumisega? Need on ometi oma karjasekirjades ka poliitiliselt selgelt sõja ja sanktsiooni küsimuses seisukoha võtnud — arusaadavalt Itaalia poolt. Pea igapäev teatavad ajalehed, et itaalia piiskopid oma kuldseid rinnariste olevat andnud, et täita riigi kullatagavara. Teated pühitsetud kirikuriistade ohverdamisest riigi otstarveteks on igatahes võltsid. Piiskopi rinnarist on aga eraomandus. Nii on selliste piiskoppide väljenduste juures tegemist erilaadi väljendustega. Erainimestena on aga ka piiskopid oma rahvuse osadusse kuuluvad. Nad näevad oma rahvast erakorralises hädas — siis nad aitavad. Kui palju nad sääljuures väljendavad poliitilisi veendeid ja otsusi, seda teevad nad ise enese vastutusel. Nad ise peavad katsuma, kui palju nad võivad julgeda oma kristliku südametunnistusega, oma kristlike põhimõtete, oma äranägemist mõõda ja oma ülevaate järele üle tõsiasjaliste vahekordade. Paavsti ja Vatikani vastutust see ei riiva. Muidugi on tihedad suhted Vatikani ja Itaalia vahel. Kuid Vatikani pole Itaalia. Ka küsimus, kas Vatikani seda hääks kiidab, või laidab, kui vast kirikuvürstid nii kindlalt isamaa poole hoiduvad, on põhjalikult valesti ülesseatud. Vatikani jätab selle küsimuse välja oma vastutusest. See pole mitte tema ülesanne, ega või seda ollagi, kõigis konkreetseis poliitilises eluküsimuses anda konkreetseid juhatusi igale Kiriku liikmele. Just sellepärast pole lubatav itaalia kirikuvürstide seisukohavõtmise järele otsustada Vatikani seisukohavõtmist. Sama vähe, kui on lubatav, sellest tõsiasjast, et ilmasõja ajal saksa piiskopid sõjalaenu tegid, otsustada, et see sündis Vatikani juhtimisel, või soovil, või sel-



lest tõsiasjast näha tahta Vatikani Saksamaa soodustamist ilmasõjas.

Võiks siis paavstile õiglane olla, tema üle otsustades vaid tema enese väljenduste ja talituste järgi. Kõik Vatikani väljendused ja toimingud iga konflikti puhul Abessiiniaga, püüavad ainult ühte eesmärki: võimalikult peatset õiglase rahu jaluleseadmist.

## Mõtteid siserahust.

Eks läbista ta kogu inimkonda: igatsus rahu järele? Küll kujutellakse seda mitmet viisi, aga inimhinge sügavaimas põhjas on ta siiski tuntud selle nime all, mida ta omab tõelikult: sise-rahul, üleloomulik rahu. See, mis täitis meie Lunastaja südant, mis peegeldub vastu evangeeliumides; mis levines igast Jeesuse sõnast ja teost; mida ta töötas oma ustavaile: „Rahu jätan mina teile, o ma rahu annan ma teile! Mitte nii, kui annab maailm.“

Maailma rahu on petlik. Väline on ta ja ei saa iialgi südame naeratavaks lapseks, tema vagaks kuningaks. Oieti polegi ta rahu. Ta on usurpator, nimepetis, keda võiks nimetada uimaks! Mõeldavaks uimaks, mis haihtub, nagu need kiredki, mida ta suigutas tükiks ajaks, haihtub, et jätta järele nukrat tühjust, või kisendavat valu!

Kes omaks terve ilma kulla ja mitte seda ainust pärlit, mille eest müüs tark mees kõik oma varanduse, sellest oleks kaugele rahu!

Või on see rahu: omada õitsevat tervist, perekonda, sõpru, armastatud elukutset, lugupeetavust ja armastust?

Ka õitsvaima elu lõpul varitseb surm, kõik õnn ja ustavus on heitlik siin muudatuste maal!

Või ehk kohiseb võimas rahu meie hinge, istudes teaduse allikail? Vajudes sügavusse, kuhu kandud väsimatut tööd usinad uurijad? Peame langetama nukralt päa ja tunnistama, et meie veel midagi ei tea!

Ehk haarab meid vast rahu mõeldes lõpmatu-sele, süvenedes aja piiramatusse, ruumi ja tähtede ilma mõistatusse?— Eks vapusta meid palju ennem õudne rahutus?! Eks ole, nagu tarduks jääks meie mõte nende saladuste keskel! Ja kõik muud, aga mitte rahu, sünnib küsimusist, millele ei vasta ei mere sügavus ega taevaalaotuse kõrgus, ei ruumi avarus, ega valguse-kiire tohtu kiirus! Millele vaikivad külmalt taevatahed ja aastad lõpmatusest lõpmatusse.

Igatsev inimhing! Rahu on kalleim kinke, mida tahab anda sulle Inimpoeg. Ainult võtma pead teda säält, kus ta ehtne on. Neist kätest, kuhu ta on pandud Jumalalt eneselt. Sellest südamest, mis on täidetud igavese rahuga.

Õnnelik on see, kellel oli võimalus kordki näha sellist „rahu-last!“ Ja ärge mõelge, et neid enam ei ole siin maailmas. Kuni Kristus on rahu kuningas, on tal ka alamaid.

Oled ehk sinagi, mu sõber, neid näinud? Eks

olnud sul siis tunne, nagu peaksid sa minema ja nutma, ja igatsedes välja sirutama käed, et langeks ka sinule rüppe see suur taevakingitus: rahu, mida ei tunne maailm.

Ei ole see rahu ühe või teise seisuse või rahvaklassi ainuomandus. Ei võitle teda endale eraomanduseks see, või teine iseloom, või meelelaad. Ei ole ta oma olemuselt nüri tuimus ega ülbe endaga rahulolu, ei laiskus, mis pageb teo eest, ega ka õnnis uim, mis kardab häirimist.

Taevalill on ta, mis istutatud mure aeda. Pärl on ta, mille loputasid kaldale valu ookeani vahutavad lained. Teotung on ta, milles müriseb vägeva vastukajana: „Olen tulnud sinu meele järele tege-ma, oo Issand!“ Ja — õnnis puhkamine Issandas on ta!

See on siserahu. Jumalale andunud hinge tõelik eluõnn. Usk, armastus, lootus võimsas kolmikühisuses kõige vastu, mis kipub tumestama vahekorda Jumala ja inimese vahel.

Ja hing, kus ta asub, on pühitsetud tabernaakel. Las astuvadki templi valud ja kannatused — murduma ja haihtuma peavad nad õndsas rõõmu ees, mis sünnib Jumala rahust, mis ülem on, kui kõik mõistus.

Mis tähendabki siin mure? Kas väriseb ajaliku leiva eest see, keda toidetakse eluleivaga? On sellel ahastus viimase tunni eest, kes julgesti ütleb: „Kristus on mu elu!“? Kas lõdiseb see tuleva kohtu ees, kelle hingesse kustumata kirjas vaotatud sõnad: „Ükski ei pea neid minu käest kiskuma!“?

Rahu Jumalas ja Jumalaga, see on tõeliku õnne kogu saladus. See ei ole paljas vahe-rahul. Igavene leping on ta.

Vaevalisel teel, samm-sammult võidetakse teda endale. Samm-sammult minnes tihes Jumala armuga. Ja hoitakse teda, meeles pidades Õnnistegija sõnu: „Valvake ja paluge!“

## Kuhu jääb õiglane Jumal?

„Nii on Leutesdorfis ilmuva nädalikirja „Hoffnung‘is“ ühe artikli päälkiri. Artiklis loeme:

Lugu on Hispaanias sündinud. Alles hiljuti. Keegi noor tööline läks kliiniku. Halastajaõde avas talle värava. Kohe sisse astudes sirutas mees õele oma parema käe, palvega: „Kas teie ei või midagi anda selle käe jaoks?“ Esimese pilguga tundis õde, et siin tegemist oli sügavale läinud hädaga. Ta ütles: „Armas mees, ma pean teid arsti juurde viima.“ Arst tegi läbikatsudes tõsise näo. Lõpuks seletas ta: „Nii valus, kui see mulle küll on, pean ma ütlema, et ainult käe äralõikamine teid võib päästa.“

Surnukahvatuna ahastas haige: „Oh, aidake mind! Ehk on veel teisi vahendeid.“ — „Võimata,“ mõõnis arst, „luusöödik on ju liig kaugele läinud.“

Nüüd tõmbas tööline nuuksudes oma vasaku käe taskust, kus ta teda senini hoidnud. Kohkudes hüüab arst seda nähes: „Teie õnnetu, seegi käsi peab amputeeritama, kui teie elu päästa tahetakse!“



Ja nüüd paisub, hoogsa vihmana pärast sumbunud kõueilma, hirmus tunnistus üle kahetsevate huulte: „Vaadake, härra doktor, tollal, kui stüdati põlema suur de las Maravillas kolleegiumihoone Madriidis, olin minagi sääljuures. Põlevas hoones leidsin ma ühe püha Joosepi kuju. Sellelt löin ma sõgedas vihahullustuses rusikaga mõlemad käed ära. Nagu te näete, pole ma Issanda nuhtleva käe eest mitte pääsenud.“ —

Ettenägevuse tähelepanu vääriv tee on see, et ta tihti sügavaimas hämaruses peitub, nagu polekski teda, siis aga jälle eredas valguses ilmub, nagu tol korral.

Selle peitumise ja ilmumise vahel nüüd on ruum meie usu. Alatine peitumine surmaks usu — vähemalt nõrga usu, — alaline ilmumine teeks usu olematuks, sest siis poleks ju uskumist, vaid tabamine ja vaatamine.

Kui jumalikult suur on see, et Ettenägemus seda teed käib, peitumise ja ilmumise vahel.

See on nüüd tõelik kristlik elukunst: Ilmumise läbi kinnitatud ja peitumise läbi murdumata kindlasti ja selgesti uskuda jumalikkude Ettenägevusse ja teda pimedalt usaldada.

## Jumalariigist.

Londoni ülem linnapäa austab katoliku hierarkiat.

Mõne nädala eest, korraldas Londoni lord-linnapäa, sir Stefan Killik, ajaloolises linna-raekojas pidu katoliku hierarkia auks. Pääle kogu Inglismaa ja Wales'i ülempiiskoppide ja Edinburgi ülempiiskopi oli kutsutud ümmarguselt 100 silmapaistvat katoliku ilmit. Peol oli haruldane värviküllus. Oivalise värvikooskõla sünnitasid kirikuvürstide purpurõivad avaliku elu aukandjate must-sametise riietusega. Peolauad olid kaunistatud Londoni linna kalliste kuld- ja hõbenõudega. Lille-ehke koosnes mimosesest ja kuldollaseist krüsanteemest. Lauamuusika eest hoolitses kuningliku kahurväe orkester. Lord-linnapäa paremal käel istus Westminsteri ülempiiskop, msgr. Hinsley, tema kõrval Norfolk'i hertsog.

Üldise laupalve järele paluti paavsti eest. Peosõogi keskel tervitas lord-linnapäa katoliku hierarkiat. Ta seletas, et 100 aasta eest küll võimalik oleks olnud, et selles saalis oleks istunud katooline lord-linnapäa, aga mitte katooline hierarkia. Et see praegu on võimalik, on selle ajajooksul sündinud määratu pöörde tõenduseks. Meelemuutus üldise seisukoha võtmises kõrgete riigiametite katoliiklaste kätte andmise suhtes põhjendab Katoliku Kiriku kasvamisest katoliku hierarkia asutamise saadik 85 aasta eest. Ta ise olevat tundnud kõiki Westminsteri ülempiiskoppe — väljaarvatud kardinal Manning. Ja tema veendumuse järele tulevat tänada inglise rahva muutunud käitlemist Katoliku Kiriku suhtes hiljuti surnud ülempiiskop Bourne'ile. Tõsiasi, et just Londoni linna traditsioones ja tseremoonias on säilinud palju katoolest Inglismaast, aitab oluliselt palju kaasa Kiriku ja rahva lähenemisele. Lõpuks avaldas ta oma veendumuse, et selle peoõhtu hülgus olevat õnneliku, mälestusväärsete sündmustega aasta ennustus. Peosõogi lõpul tervitati kuningat, kuningannat ja kuninglikku perekonda.

## Eestist.

Nagu katoliikliku reisikorralduse (Voyages d'Amitié Catholique) juht Rev. P. Dassonville teatas P. Bourgeois'le, on meil käesoleva aasta suvel oodata rohkesti külalisnoori, Prantsusmaalt. Kõnesolev organisatsioon on senini igal aastal korraldanud välisekursioone katoliiklikesse maisse, ning sel aastal tehakse Balti riikide suhtes õieti esimest korda

erand külastades maid, kus elanikkude enamus koosneb protestantidest (välja arvatud küll Leedu). Korraldus „Voyages d'Amitié Catholique“ alustas oma ringreise 1932 a., mil külastati Tšehhoslovakkia. Selles ka meie ajakirjanikele nii häa mulje jätnud riigis osutus vastuvõtt eriti südamlikuks. Saabu-jaile annetati rohkesti lilli. 1933 a. käidi Poolas. Sellele järgneval 1934 a. mindi Austriasse, kus ekskursantidele osutas erilist lahkust liidukantsler Schuschnigg, kes neid isiklikult vastu võttis. Sellelt reisilt võtsid turistid kaasa kõige paremaid muleid, kuigi Austrias valitses tollal kõikjal veel massendav meeleolu kõlvatu mõrva tõttu, mis rahvalt oli röövinud tema armastatud juhi Dr. Dollfussi. Mullu veedeti ekskursiooni aeg Portugaalias.

Ekskursioonist osavõtjate üldarv kõigub tavaliselt 50—80 inimese vahel, kellest lõviosa moodustavad noored. Reaside peasihiks ongi katoliiklike üliõpilaste silmaringi laiendamine ja sidemete loomine teiste maade noorsooga.

Selle aasta tutvumiskülaskäik on suunatud Eesti, Läti, Leedu ja Soome poole. Kaunases kavatakse peatuda kolm päeva, Riias kaks. Tartu jõutakse huvimatka kaheksandal päeval kell 3 p. l. (augustikuul). Pärastlõuna jooksul tutvustatakse linnaga. Tartust korraldatakse väljasõit kuhugi kaunimasse ja huvitavasse Lõuna-Eesti paika (arvatavasti Petseri). Tallinna saabuvad prantslased rongiga õhtul kell 7. Linna vaatlemiseks jääb neile terve järgmine päev. Sellele järgneval hommikul siirdutakse aurikul Helsingi.

Prantsuse üliõpilasnorsoo sooviks on ka võimalikult tihe-  
dalt kokku puutada Eesti noorsooga, et edustada vastastikust sõprust ja kahe vaimselt nii lähedase rahva omavahelist läbikäimist maade kaugusest hoolimata.

Tema Ekstsellents Helsingi piiskop Guill. P. B. Cobben külastas läbisõidul 2. jaan. s. a. Ap. Administraator Msgr. Eduard Profittichi Tallinnas, kust ta koos Viipuri praost Holtzer'iga preestrite konverentsilt lahkuvate vaimulike saatel edasi sõitis Tartu. Meie ülikoolilinnas veetis hõimurahva piiskop terve päeva, tutvudes linna arvukate vaatamisväärustega. Eristil huvi tundis piiskop Toomkiriku massiivse varemete vastu, milliseid ta vaatles süvenenult nende maade katoliiklikku minevikku. Piiskop rääkis väga tunnustavalt meie katoliiklaste töönnust ja püüetest. Samuti rõõmustas ka piiskoppi üldine Eesti rahva sõbralik suhtumine katoliku vaimulikesse.

**Tartust.** 6. jaanuaril toimus sünnipäeva koguduse perekondlik koosviibimine, kus lavastati suure menuga lastetükk „Kukupoisu“. Näidend, mis kujutas kullu needust ja noore peategelase Rahula vabanemist kulla võlust, on meisterlikult eestistatud meie hõimutegelaselt Paulopriit Voolainelt, kuna kohalik preester P. Berand on loonud viisid, juhtinud näidendi proove ja hoolitsenud muusikaliste palade ettekandmise eest. Samuti oli õnnestunud osade jaotus. Operetitaolise laulmängu peaosas (Rahula) esines hää ja usutava mänguga väike Janiina Tacchella, kelle laulmisvoime äratas südamliku poolehoiu. Aga ka teise mängijad, nagu ihnur (hr. Tacchella), lapsed ja käabusid pakkusid oma parimat. Eriti jäid mällu kiinduma meeldivate laulude helid. Pole ime, et etendust publiku nõudmisel pidi veel 12. ja 19. jaan. kordama. Vaimukalt kooskõlastatud dekoratsioonid olid pr. Lüisa vaba looming.

18.—26. jaanuarini võtsid koguduse liikmed elavalt osa ülemaailmisest palveoktaavist kristlaste ühendamiseks, tulles igal õhtul kell 7 kirikusse.

## Toimetusele saadetud kirjandust.

**Uskon Sanoma** nr. 1. Eriti rõõmustab lugejat lühike teade, et hõimlaste kirikuleht hakkab käesoleval aastal ilmuma iga kuu. Kuigi sellise julge stardi puhul kulud loomulikult suurenevad, on aastatellijatele siiski hind jäetud endiseks (25 soome marka aastas). — Muide sisaldab number tema Ekstsellents Helsingi piiskop Guill. P. B. Cobbeni kirjasetervituse, huvitava ülevaate „Jumalariigi ajaloo“ (järgneb), lühiteateid katoliiklikust maailmast, palvepostolaadisse puutuvaid küsimusi j. p. m.

**Välis-Eesti nr. 1.** See „Välis-Eesti Almanakist“ väljakasvanud kuukiri on osanud varustada üllatavalt maitseka välimusega ja hoogsalt haarava sisuga. Kuigi alltiitina esineb esiküljel loosung „Väliseestlaste ajakiri“, on selles leiduv lugemisvara üpris nauditav ka igale eestlasele, kes kodumaa koldeid üldse kunagi pole lahkunud. Lugejas tärkab tõesti mõnutunne, lehitsedes nii mitmekülgset ja laialiste käsitlusaladega ajakirja.

R. S.



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlumb 1 kord kuus.

Nr. 3

2. märtsil 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. || Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Lisaga 10 senti.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2. || Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## Paastuaeg.

Mida me praegu nimetame paastuajaks, see on Kirikus arenenud alles aegamööda. Tema kujunemisele on mõjunud kaks asja.

Esiti oli aeg enne Lihavõtteid lähema ettevalmistamise ajaks täiskasvanud ristimiskandidaatidele, keda siis Ülestõusmispühade ööl pidulikult ristiti ja kes Ülestõusmismessil võtsid vastu esimese Püha Ühenduse. Nädalal pärast Lihavõtteid kuni Valge Pühapäevani võtsid siis äsjaristitud oma valgeis ristimisrõivais igapäev jumalateenistusest osa, et saada viimast sissejuhatust ristiusu õpetusse.

Seitsekümmend päeva enne Ülestõusmispühi valiti ristimistsoovijate hulgast need, keda peeti vääriliseks. Nad tulid endid piiskopile esitama. Piiskop tegi neile otsaesisele ristimärgi ja võttis nad nii vastu nende ridadesse, keda Ülestõusmispühil pidi ristitama. Veel täna meenutab meile seda pühapäev Septuagesima (septuagesima dies — seitsmekümnes päev). See on esimene pühapäev, mida peetakse violett kirikuvärvis.

Algas ristitavate lähem ettevalmistus õpetamise, palvete, meeleparanduse harjutuste, paastumise, õõsiti valvamiste ja teiste loobumuste näol. Paastuaja evangeeliumi palad on selle õpetamise osad. Usklikud võtsid osa sellest ettevalmistusest ja agaramad tegid küll ka harjutusil kaasa.

See juhtnööri andmine kestis viienda paastupühapäevani. Alates viiendast pühapäevast, mida meie nimetame Passiooni või Kannatuspühapäevaks, tegid usklikud algust Jeesuse kannatuse vaatlemisega. Need vaatlused kulmineerusid Vaiksel Nädalal, peamiselt kolmel viimasel päeval. Mõnel pool peeti neil päivil neljakümnepäevalist üsna karmi paastu, osalt nii, et ei söödud üldse midagi pääle vee ja mõne kuiva vilja. Ka ristitavad suurendasid oma meeleparanduse harjutusi.

Paastuaeg oli erilise tähtsusega kahetsejaile: Tuhkapäeval raputati neile meeleparanduse tunnusena tuhka päälale — sellega eraldati nad usklikude ühiskonnast ja määrati kahetsejate ridadesse. Meeleparanduse aeg kestis kaua, tihti pääle mitmeid

aastaid. Uuesti vastuvõtmise toimus Suurel Neljapäeval.

On arusaadav, et kahetsejad, kes võisid loota jälle vastuvõtule Suurel Neljapäeval, ette valmistatud erilise innuga. Usklikud liitusid tihti peale kahetsejate meeleparanduse harjutustega. See oli hüvituse mõte, mis neid sellele õhutas. See mõte peab veel praegugi paastuajale andma õige mõtte:

Kõik see, mis Issand kannatas, on puha minu süli;

See olin ma, kes aetas, ta pääle valu rüü.

E. P.

## Lahutatute laulatamine.

Viimasel luteri usuteadlaste päeval käesoleva aasta jaanuaris Tartus arutati ka teemi „lahutatute kiriklik taaslaulatamine“. Selle küsimuse käsitlel põhjustas seik, et abielulahutuste arv meie maal viimaste aastate jooksul on hirmuäratavalt tõusnud, nii et ta seisab maailma suurimate abielulahutusloenduste hulgas. Koosolek otsustas esitada Vabariigi Valitsusele eelnõu, et paluda abieluõiguse reformi, mis kitsendaks lahutusi. Lahutatute laulatamise kohta ei võetud veel kindlaid resolutsioone.

Suur huvi, mida see küsimus muidugi avalikkuses pidi äratama, pani Tallinna Jaani kiriku õpetaja A. Sternfeldti „Uus Eesti“ kirjutama artikli, milles ta lahutust kujutab kui põhimõttelikult piibli vaimuga vasturääkivuses olevat nähet ning milles ta lahutatute taaslaulatamist põhimõttelikult ja üldiselt lubamatuks tunnistas. Selles mainitud artiklis antud tõestuse vastu Pühast Kirjast pöördub „Päevalehes“ nr. 57 ajakirjanik A. Teder. Tema väited suunduvad mõttele, et on võimatu, Püha Kirja sõnu täpselt tarvitada abieluprobleemide suhtes, kuna muidu peaks sõna-sõnalt võtma ka teisi Püha Kirja sõnu, näiteks neid, et abielurikkujatar



tuleks kividega surnuks visata (3 Moos. 10—13), või sõnu, mis kõnelevad sealiha söömisest või mis keelavad protsentide võtmise. Need järeldused oleksid kindlasti õiged, kui vana ja uue testamendi eeskirju tuleks pidada üheväärselt siduvaks kristlasele. Seda aga ei taha luteri õpetajad kindlasti teha. Nad teavad, et Kristus mitte lihtsalt kõiki vana seaduse eeskirju ei teinud lohustavaks Uue Jumalariigi lastele, vaid et ta palju enam võitluses variseride vastu selgesti mõningaid seadusi iseloomustas kõrvaleheidetuina, teisi aga „täiustatuina“. Järelikult ei või ka Tederi vastuväiteid lugeda sundivaks.

Aga ka reformide kaitsjatel abieluseadusandluse alal pole sugugi nii kerge oma tõestamisega, nagu see näib esimesel hetkel. Abielureformaatorid põhjendavad oma reforme osalt pahade tagajärgedega, milliseid on enesega toonud abielulahutamise kergendus. Neid tagajärgi mõonab iga ärusaaja. Aga kas tuleb nendest tagajärgedest juba abielulahutamise keelu õigustamine üldiselt? Kas siin ei piisaks kitsendusest? Pealegi kirik ei tohiks üksi pahade tagajärgede tõttu sedamaid abielulahutamist üldiselt eitada. Sellest saadakse ka aru ja katsutakse sellepärast reformi põhjendada viitega Kristuse õpetusele.

A. Sternfeldt esitab Kristuse õpetusena nüüd järgmist: „See on üldnorm, mis piiblis vastuvaidlematu selgusega on väljendatud. Ainult surm võib abielu lahutada.“

Kui see on tõesti Püha Kirja selge mõte, et ainult surm lahutab abielu, kuidas on see siis võimalik, et luteri kirik selle selge Püha Kirja näiliselt alles nüüd jälle ära tunneb? Kuidas on see võimalik, et senini peagu igat põhjust tunnustati abielulahutamise põhjusena mitte ainult riigi poolt, vaid ka kirikult? Kui harva esinesid ometi juhud, kus luteri kirik põhjuste puudusel keeldus abielu lahutamast!

Ning mis on veel tõsisem, kui, nagu teatab „Das Deutsche Kirchenblatt“, „lahutatute taaslaulatamine Matt. 5, 32 ja Luk. 16, 18 järgi on nimetatud abielurikkumiseks“, kui tihti on siis üksi luteri kirik siin Eestis viimase 18 aasta jooksul abielurikkumisi kiriklikult õnnistanud ja talunud abielurikkuvat kooselu kiriklikult? Kindlasti ei või väita, et kõigil neil juhtumisel on olnud tegemist abielulahutustega abielurikkumiste tagajärjel! Ning ka juhtumisel, kus abielurikkumine oli abielulahutuse põhjuseks, oleks vastavalt seletusele, mille annab A. Sternfeldt, ning mis anti ka usuteadlaste päeval, taaslaulatamist võidud lubada ainult süütult lahutatud poolele.

Ei sobi ka, nagu seletab A. Sternfeldt, lahutatute abielu õnnistamist vabandada sundseisukorraga, millesse luteri vaimulik on sattunud riikliku seadusandluse kaudu. Ei ole olemas nimelt mingit riiklikku seadust, mis nõuab õpetajatelt lahutatute õnnistamist. Riigi seadus on jätnud kahesilma vahele kirikliku seadusandluse. Õpetaja võib riigiseaduse järele keelduda õnnistamast lahutatute abielu. Kui aga Püha Kirja sõna — see on Jumal — lahutatute taasabiellumist nimetab abielurikkumiseks, siis ei tohtinuks ükski maailma võim olla kül-

lalt tugev, kirikut või õpetajad sundida abielurikkumise õnnistamisele.

Mis siin ilmsiks tuleb, ei ole esijoones sugugi riikliku seadusandluse puudus — kuigi tunnustame ka sellist puudust —, vaid kirikliku seadusandluse saatuslik puudulikkus. Siin saab saatuslikuks ühtlase ja selge ametliku luteri kiriku õpetuse puudumine, mis põhjeneb kirikliku õpetamisautoriteedi puudumisel. Üksik õpetaja, kes siin enam-vähem pidi toetuma oma Püha Kirja isiklikule seletamisele ja iseenda süümele, oli alati hädaohus, andma järele inimlikule nõrkusele. Pole ime, et ta neis hädaohtudes sordus.

Muidugi pidi see konflikt ideaali ja tõsielu vahel sügavamalt tunnetavale õpetajale saama sise-miste võitluste põhjuseks. Selgesti räägib A. Sternfeldt sellest traagikast õpetajate elus, traagikast, mida ei võinud lahendada näiteks selle läbi, nagu sündis, et õpetaja esimest korda laulatatuile pärast laulatust õnne soovis, lahutatute laulatusel aga mitte õnne ei soovinud! Konflikt oli liig sügav selleks, et teda lahendada selliste väliste vahenditega. Hädavajaliselt pidi see kestav traagiline konflikt ideaali ja tõsielu vahel viima reaktsioonile. See reaktsioon on nüüd võtnud nähtava kuju Tartu usuteadlaste päeval ning tuleb loota, et seda konflikti kõrvaldatakse vähemalt osaliselt selge, kirikliku seadusandlusega. Kui siis ka veel riiklik seadusandlus arvestab kirikliku seadusandlusega, siis kõrvaldatakse suur isiklike konfliktide allikas luteri õpetajate elust, aga ka suur viletsuse allikas rahva elus.

Muidugi ei saavutata ka nõnda täielist selle probleemi lahendamist. Kuna luteri kirikul vastavas mõttes puudub kiriklik õppeautoriteet, siis võib seadusandluses olla tegemist rohkem praktiliste juhtnõuudega kui teoreetiliste õpetuslike otsustega. Selle tõttu seisab aga õpetaja ka tulevikus, kuigi mitte nii sageli, nende raskete abielulahutamise küsimuste ja nendest tekkivate konfliktide ees lahutatute laulatamise puhul.

Katoliku preestril on siin kergem. Katoliku Kirik kuulutab siin lõplikult selgeid põhimõtteid abielu üle ning need põhimõtted on muutmata. Katoliku õpetuse põhiprintsiip abielu kohta on aga see, et abielulahutamine (mitte kehtimatuks tunnistamine) ikka ja kõikides oludes on võimatu. Ta peab uue testamendi sõnastuse ja mõtte vastaseks ka abielulahutamise (mitte eraldamise) võimalust. Ka tekst Matt 5, 12 kõneleb ärasaatmisest (dimissio), mitte aga lahutamisest (dissolutio). Sellepärast ei ole Katoliku Kirikule olemas lahutatute laulatamise probleemi. Lahutatute laulatamine ei ole lubatud katoliku õpetuse järgi. Ning Katoliku Kirik on sellest aluslikust põhimõttest kinni pidanud hoolimata kõigist moodsaist väga järeleandlikest riiklikest abielulahutusseadusist ja hoolimata kõigist moodsaist kergemeelseist mõisteist abielu kohta. Ta on selle juures veendunud, et Jumala seadust ei või kohandada inimeste omavolile, vaid et inimene peab kohandama oma elu Jumala seadusele, ning et selles inimese kuulekuses Jumala seaduse vastu peitub tema õnne uing tema maise hüvangu suurim tagatis.



See selgus õpetuses peab muidugi tingimata ühendatud olema sügava inimliku arusaamisega usklike raskusist, mis tekivad abielu lahutamatusel. Siin on kehtimas tõsiasi, mis on kehtimas ka teistes eluküsimustes, et Jumal inimestele ei anna mitte ainult seadusi, vaid ausalt tahtvale ja püüdvale inimesele annab ka jõudu seaduse täitmiseks. Jumalal ja ka usklikul inimesel ei ole lahendamataid eluprobleeme.

E. P.

## Ristiusk mõõgaga!

Ei ole puudunud katseid, ristiisku Eesti rahvale tuua rahuliku misjonitööga. Rahuline oli Lündi pääpiiskopi poolt katsetatud eestlaste misjoniseerimine, mida juhtis piiskop Fulko, sündinud eestlane. Rahuliselt, „paljalt Jumala pärast“ (Henricus Lettonicus), tahtis ka Meinhard liivlasi võita ristiusele. Ning ka paavstid mõtlesid esiti liivlaste ja eestlaste rahulisele võitmisele. Klemens III jagas oma bullas 1. okt. 1188. a. piiskop Meinhardile täielist kiitust, et tema teenete ja Püha Vaimu armu läbi pääpiiskopkonnale on tulnud uus võsu, ning et tema, kes neis maaalades on levitanud jumalasõna, on leitud olevat ka väärilisena saada hingekarjaseks ja piiskopiks.

Ning ometi läks areng tulevikus teisiti. Misjonitöö asemele astus ristisõda, ja jutluse asemele mitte harva mõök! Kes oli selles süüdi?

### Piiskop Albert?

Esimese süüdlasena suvatsetakse kujutada Meinhardi järgnikku, Riia piiskoppi, Alberti. Enamikus kirjeldusis tema kohta eeldatakse kuidagi viisi, nagu oleks tal otsekohe olnud tahtmine, mitte nii väga teostada rahulist misjonitegevust, kui palju enam maid vägivallaga võita ja pärismaaliliselt suguharudelt röövida nende vabadust. Suvatsetakse ristiustamise meetodit iseloomustada kurikuulsa kohaga Läti Hendriku kroonikast, milles üteldakse, et hommikust õhtuni tapeti ilma vahet tegemata mehi, naisi ja lapsi, „kuni kättemaksjate käed tammisest väsisid“. Aga ometi ei kõlba seda kirjeldust pidada iseloomustavaks piiskop Alberti meetodile. Me saame nimelt teada ühest märkusest, mille leiame paar rida edasi, et piiskop Albert selle ristikäigu ajal (1208) üldse viibis väljaspool seda maad, ning et sakslaste vogt Hermann, ühes liivlastega üldse sellest tammisest osa ei võtnud, ja et tema, kui ta sellest teada sai, selle juhtumuse üle äärmiselt pahane oli. See jube sõjakäik ei olnud nimelt midagi muud, kui lätlaste kättemaksuretk, millest võttis osa ka sakslasi. Selle kättemaksuretkete ettekäändeks oli eestlastelt varastatud kaupade tagasi toomine.

Kui püüame mõista ja iseloomustada piiskop Alberti misjonimeetodeid, siis on vaevalt võimalik nendest tuletada lühikest valemit. A. M. Ammann eitab oma uues teoses „Kirchenpolitische Wandlungen im Ostbaltikum bis zum Tode Alexander

Newskis, Rom 1936“, et piiskop Albertil juba algusest päälle oli kavatsus teostada ka poliitilisi vallutamisi. Ta kirjutab 126. leheküljel: „Ma ei usu, et tema (piiskop Albert) evis oma misjonitegevuse alguses säärast kavatsust ning seda siis järjekindlalt teostas. See „maa vallutamine“ näib mulle palju enam piiskop Alberti tegevuse kaasnähtena.“

Selle vaate vastuväiteks ei või nimetada, et Albert tõi maale kaasa ristirüütleid ja et ta viimaseid Saksamaal alati jälle palkas. Paavstlike bullade järele pidid need olema vabatahtlikult kristlasteks saanud liivlaste kaitseks, mitte aga vallutamiseks ja paganate allaheitmiseks. Et ka ristirüütlid ei mõtelnud alguses vallutamisele, see selgub juba sellest, et nad ikka ainult üheks aastaks kohustusid ristiretketele. Nii oli siis piiskop Albert sunnitud, peagu aasta aastalt suveti sõitma Saksamaale ja palkama ikka jälle uusi ristisõitjaid.

Küll näib mõõgavendade ordu asutamine, mis sündis 1202. a., kõnelevat selle oletuse vastu. Kuid ka need olid alguses mõeldud ainult ristiuse kaitseks, sest oma bullas 12. okt. 1204. a. nimetab paavst ordu sihina „paganatele, kes rõhuvad ristiuse noort istandust, mehelikult ja julgelt vastu panna“. Päälegi ei ole mõõgavendade ordu asutamine Läti Hendriku jutu järele Alberti algatus, vaid on tekkinud Theodorichi initsiatiivil, kes selle asutas piiskop Alberti eemalviibimise ajal.

Veel teised põhjused räägivad selle poolt, et Albert alguses mõtles rahulisele ristiustamisele, ja mitte poliitilisele vallutamisele. Eeskätt kõneleb selle poolt püü saada jutlustajaid mitmekesisest ordudest, kes pidid võtma üle usukuulutajate ameti Liivimaal. Ilmekalt selgub see aga suhetest, milliseid Albert pidas Polocki vürstiga. Liivimaa oli Polocki vürsti peamiseks maksukohuslane. See tähendas vähemalt Liivimaa suhtes poliitilist sõltuvust. Piiskop Albert ei katsunud nüüd mitte liivlasi nende lõivude kohustustest vabastada, vaid ta maksis ise kristlasiks saanud liivlaste eest korduvalt need lõivud. Kuivõrt oskas Albert teha vahet usukuulutamise ja poliitilise vallutamise vahel, selgub Läti Hendriku aruandest, kroonika 16, 2. Siin kirjeldatakse, kuidas Polocki vürst oli saanud rahutuks piiskop Alberti kasvava mõju tõttu. Ta tahtis viimast sundida, „liivlaste ristimisest loobuma“. Ta rõhutas, see olevat tema asi, oma alamaid, liivlasi, ristida või mitte ristida. Vene vürstid ei suvatsevat allaheidetud rahvaid viia ristiuse teenimisele, vaid ainult vaadata maksudele ja rahale. Piiskop aga oli veendunud, et peab Jumalat kuulama rohkem kui inimesi, rohkem Taevakuningat kui kedagi vürsti maa peal, nagu see ju ise evangeeliumis on ütelnud: Minge ja õpetage kõike rahvaid, ja ristige neid Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel! Sellepärast jäi ta kindlaks selle juure, ta ei võivat loobuda omast algatusest ja lakata pidamast talle paavsti poolt antud jutlustaja ametit. Ta aga ei keelanud vürstile talle kuuluvate maksude õigust, nagu siis ka jälle Issand evangeeliumis ütleb: Andke keisrile, mis on keisri oma, ja Jumalale, mis Jumala oma. Piiskop on juba korduvalt küsimuses olevad lõivud vene vürstile liivlaste eest maksnud“.

Sellest kirjeldusest selgub, et piiskop Albert



võis küll eraldada jutluse ametit, millest ta ei võinud keelduda, ja poliitilist vallutamist, mida ta alguses põlgas. Kui sellest hoolimata järk-järgult Liivimaa õsi sai Albertist poliitiliselt sõltuvaks, siis ei väljunud algatus selleks esialgu mitte Albertist endast. Kokenhuzeni vürst pakkus Albertile ise osa omast varandusest pärisomanduseks, kui viimane teda kaitseks leedulaste vastu enesekaitsevõitluses. Kui pärast sunniti Gerzika vürsti, „kes oli suur ristiusuliste kahjur“ (Läti Hendrik 13,4), oma maad Kirikult vastu võtma laenumaana, siis ei olnud see esiti ka poliitiline vallutamine. Vürst jäi omal maal piiramatuks valitsejaks.

Liivimaad ei omastanud Albert vallutamise teel, vaid rahulise lepingu kaudu Polocki vürstiga. „Vürst jättis, küll Jumala sisseandmisest aetuna, terve Liivimaa piiskopile vabaks omanduseks, et igavane rahu nende vahel valitseks“. (Läti Hendrik 16,2). Täie õigusega kirjutab niisiis annalist (Vita Innocentii Papae Tertii): „Paavst Innotsentsi ajal võideti Liivimaa rahu usule.“ Siis võib küll ütelda, et kuni aastani 1212 Albert oli põhimõtteliselt rahulise misjoneerimise poolt. Selle poolt kõneleb ka tõik, et ta aastal 1209, kui maanäljane ja saagi-ahne ordu koos lätlastega tegi rünnakuid Eestisse, hoidis neist aktsioonidest ja eestlastega pidas rahu. Selle vaate poolt kõneleb ka tema keeldumine ordule anda juba ette õigust ühele kolmandikule vallutatud Eestimaast, mida Hendrik (kroonika 11,3) põhjendab sõnadega: „Non dare potuit, quod non habuit“.

Igatahes peab mõnna, et umbes aastal 1212 tekkis teatud murrang Alberti vaateis. Ammann kirjutab sellest: „Piiskopi teistlaadne mõtlemine ei võinud püsida terve keskaegse ja eelkõige kesk-euroopaliku misjoneerimismõiste hooglikkuse vastu pikemaks ajaks. Tema ajal vaimsed voolud ja neist tekkinud tema kaaslaste teod.. hävitasid tema oma esialgsed mõtted“ (Ihk. 126). Ammann teeb selle juures väga tabava võrdluse. Ta võrdleb Baltimaade vallutamist ristisõdade vallutamisega. Nagu need on algusest mõeldud ainult kaitseõdadena ristiusuliste rõhumise vastu Pühal Maal, siis aga ristisõitjate poliitilise meelsuse tõttu viisid Bütsantsi vallutamisele, nii viisid ka kaitseretked paganate vastu Baltimaadel ilmalik-poliitiliselt meelestatud rüütlite läbi viimaks maa vallutamisele. Et ka Albert aegamööda tuli nende ideede mõju alla ja pikkamisi hakkas mõtlema ka poliitiliselt, ei ole küll kiiduväärt, tuleb aga siiski inimlikult mõista.

(Järgneb.)

## Katoliku Kirik ja kommunism.

„Die Neue Züricher Zeitung“ toob päälkirjaga: „Politseiaktsioon saksa katoliiklaste vastu“ teate, et Saksamaal viimasel ajal on vangistatud 150 katoliku noorsoojuhti. Nende seas ka katoliku noormeeste ühingu esimees prelaat Wolker. Neid ar-

reteerimisi põhjendatakse sellega, et, nagu öeldakse, noorsoojuht Rosseri juures olevat leitud kommunistide aadresse ning rahvussotsialistlikud lehed tahavad seega juba tõestatuks lugeda suhteid Katoliku Kiriku ja kommunismi vahel. Vaheajal mõisteti juba 2 aastaks vangis katoliku preester Kenter Dresdenist, kellele ette heideti kommunistlike õhutuslehtede levitamist.

Katoliku noormeeste ühingu sellise kohtlemise tõelised motiivid selguvad, kui teatakse, et katoliku noormeeste ühing on tugevaim noorsoo organisatsioon, kes on jäänud üle hitlernoorsoo võistlejana ja et kõik abinõud tema hävitamiseks senini on jäänud tagajärjetuiks.

Kui selgukski, et mitmetuhandepalise katoliikliku noortemeeste ühingu ühel või teisel liikmel olnuks suhteid kommunistidega, siis jääb see ometi asjatuks katseks, konstrueerida ühendust katoliku noormeeste ühingu ja kommunistide või isegi Katoliku Kiriku ja kommunismi vahel. Tegelikult on Katoliku Kirik ja kommunism suurimad vastandid. See seik, mis peaks igale arusaajale olema küllalt selge, olgu siin mõningate otsustega tõestatud.

Hollandi kommunistlik häälekandja „Der Tribun“ teatab, et just Hollandi katoliku maakonnis, Limburgis ja Brabantis, pole parteil õnnestunud kõigest vaevanagemisest hoolimata, saada kindlat seisukohta vaimuliku seisuse mõju vastas. Sellespärast annab ta nõu, neis maakonnis keelduda igasugusest usulise tunde haavamisest ning pigemini vaikses saladuses „õonestada seda kantsi“.

Samale arvamusele tuleb Ameerika ajalehes *ku ning as* William Randolph Hearst, kes evib 40 ajalehte. Mullu saatis ta jõulukuul „New York Americani“ peatoimetajale, kes seisab juhtivama Hearst-ettevõtete lehe eesotsas, kirja, milles ta järgmiselt võtab seisukoha teema üle: „Katolitsism ja kommunism“:

„Palun teid kirjutada rida juhtkirje, mis sügavat austust avaldavad Katoliku Kirikule tema sõjaka seisukoha pärast kommunismi vastu. See seisund on tõesti rõõmustav. Ta meenutab Kiriku aurikkamaid ja jõurikkamaid ajajärke. Siin on tegemist teatud liigi ristisõjaga, sihiga, rahvast õhutada usu ja sotsiaalse korra vaenlaste vastu. See ristikäik on selle seisukoha vääriline, mille Kirik võttis hiljuti ebamoraalse kino vastu. Katoliiklikule algatusele manustasid teiste kirikute initsiatiivid. Ning nõnda võis kino ruttu reformeerida ja kujundada niisuguseks, et ta publiku enamikule jälle hädaohutult on avatud. . . . Mina ei ole katoliiklane, mina olen piiskoplik kiriklane, aga meeleldi toon ma oma lugupidamise selle suurepärase julguse, jauni reformatoorse vaimu, selle suuremeelsuse vastu kohuste suhtes Jumalale ja inimestele, millega Katoliku Kirik paneb vastu kommunistlikule hädaohule. Ma loodan, et minu kirik ja teised Ameerika kirikud töötavad ühiselt Katoliku Kirikuga ja loovad tugeva rinde, mis on võimeline mõjuvat vastupanu osutada moodsate uskmata rünnakuile, mis on suunatud seaduse ja vabaduse, rahu ja korra, usu ja kultuuri vastu.“

Sama teema kohta kirjutab kardinal O'Connell,



Bostoni peapiiskop: „Ühtegi rühmitusse kuuluvana ning mitte kaitstes mingit erilist ilmlikku riigikorda, võib Katoliku Kirik püsida monarhias, vabariigis või oligarhias, kui peetakse lugu tema võõrandamata õigustest. Kuna kommunism on ainus poliitiline organisatsioon, mis ametlikult hinge eitab ja Kiriku tegevust tõkestab, siis tuleb sellest ristiusuliste selge ja silmatorkav kohustus, olla valvsad nende vastu, kes katsuvad teostada sellist vastikut türanniat.“

## Jälle õigeksmõistev otsus!

Pikapeale tõestub tõikade kaudu ikka enam ja enam see, milles katoliiklased olid veendunud juba alati, nimelt, et Saksamaal deviisiprotsessidel katoliku preestrite ja orduliikmete kohta langetatud otsused, mis juba esimesel pilgul oma võimatult suurte karistustega silma torkasid, sihilised on täiesti ja propagandistlike võtetega avalikkuses levitatud. Neid protsesse otsustatakse aegamööda kõiki teises järgus ümber. Nüüd on umbes 20-st juhusest, mis senini otsustati esimeses järgus, juba toiminud teise järgu kohtus 3 õigeksmõistvat otsust.

Möödunud aasta suvel tõid eriti saksa lehed teate päälkirja all „deviiskuritegu“, et stifti praost, Karl Heisig Laubanist, Sileesias, üldava deviiskõrvaletoiemetamise eest, 21800 riigimarga suuruses, olevat mõistetud kolmeks ja pooleks aastaks vangi ja 40.000 riigimarka rahatrahvi maksma. Mida lehed ei teatanud, oli see, et kaebelune asjaarutusel iga süüd kindlalt eitas. Vaatamata sellele täideti mõistetud otsus.

Pärast jõulu on nüüd, nagu teatab sileesia kirikuleht, Berliinis toimunud kutseline asjaarutus. Pärast kolmepäevalist asjaarutust tegi kohus otsuse: 7 kuud vangistust ja 750 riigimarka rahatrahvi. Kuna praost Heisig 9 kuud uurimisvangistuses on olnud, seletati mõlemad trahvid kantuks. Sedamaid vabastati praost Heisig. Kohtuotsus, 7 kuud vangistust ja 750 riigimarka rahatrahvi määrati sellepärast, et ülddavasti praost Heisig olevat „unustanud“, ülesanda välisvaluutat 750 riigimarga suuruses.

Kõigepäält ütleb see otsus selgesti, et siin tegemist pole mingit laadi „deviiskuriteoga“. Kui teadaandmise „unustamise“ eest mõistetakse trahviks 7 kuud vangistust ja 750 riigimarka rahatrahvi, siis on see trahv sellise „unustamise“ eest küll õieti kõrge määratud. Tekib mulje, et siin pääsetee leiti, et mitte olla sunnitud seletama, et praostit 9 kuud süütult uurimisvangistuses peeti. Nii siis seletatigi, et mõlemad trahvid kantud olevat uurimisvangistuses olles. Nõnda on see välispidi arvestatud.

Järgnenud vabaksmõistmisest polnud lehtedes midagi lugeda. Huvitav oleks teada, kas teadete büroo, mis muidu nii räpakalt töötab, lakkas töötamast, või kas seda tarvilikuks ei peetud, avaldada täie nimega nimetatud, roimariks märgitud mehe au jälle jaluleseadmist. Objektivne aruanne oleks seda küll väga nõudnud.

Ülepea on see juba teine juhus, kus kutselisel asjaarutusel „deviiskuriteo“ asjus järgnes vabaksmõistmine. Sellegi kohta polnud ajalehtedes midagi lugeda.

Praegu teatakse juba kolmandast juhust. Oldenburgi suures karistuskogas arutati mõningate päevade eest teisel läbivaatamisel deviisiprotsessi dominikaanlaste provintsiiaali, Laurentius Siemeri (Kölnist), vastu. Asjaarutamine kestis kaks tervet päeva. Kaitsja poolt esitatud tõendusmaterjali põhjal tehti kindlaks kostja täieline süütus. Nimetatud preester oli mõistetud kolmeks aastaks vangiroodu ja 100.000 riigimarga ulatuses rahatrahvi maksmisele. Laurentius Siemer, kes oli istunud kinni üle aasta, vabastati jalamaid.

Ka sellel juhul torkab silma, et ajalehed, mis truult kirjutavad kõikidest karistustest, vabaksmõistmised surnuks vaikisid. Nende huvides ei näi olevat tõe avaldamine. Kuidas teistel maadel otsustatakse deviisiprotsesside üle, seda näitab Chicago peapiiskop Mundelein'i arvustus. Pärast seda, kui ta avaldas, et Kirik Saksamaal ialgi ei ole kannatanud nii rasket seisukorda kui praegu, jätkab ta: „Vaimulikke juhte heidetakse vanglaisesse, ja agar propaganda püüab neid mõnitada, kuna ta meie preestritele ette heidab kriminaalseid roime, kuigi terves asjas pole õige midagi muud, kui et mõniagad nende hulgast püüsid tasuda oma kloostrite ja kongregatsioonide täitsa seadusepäraseid võlgu.“

## Peetruse haud Vatikani basiilikas.

Juba pikemat aega kaalutakse kristliku arheoloogia teadlaste ringides Vatikani basiilika püüaltari all asuva Peetruse haa uurimist. Kõige vanemate traditsioonide järele maeti apostelvürst oma märtrisurma paiga lähedale, selle Neero tsirkuse juurde, mille üks sein täna moodustab Peetruse kiriku kivimüüri aluse. Pärastiste kristlaste tagakiusamiste ajal oli ta varjatud Via Appia püha Sebastiaani kiriku katakombides. Säält maeti ta ümber praegusele kohale paavst Silvesteri ajal (umbes aasta 330 ümber). Keiser Konstantin Suur laskis tema ümbritseda Küprose pronksist kampadega, mis oma kaalu järele peaksid olema liikumatud. Sama keiser laskis selle katta ka pronkskaanega, mille mõõt 5:3,75 meetrit. Sarkofaagile laskis ta panna risti puhtast kullast, mille kaal 150 naela, ja mis varustatud pühenduskirjaga. Rooma riisujad ei olevat sajandite jooksul ialgi kätte saanud hauda, mis leidub sügaval alumise kiriku põrandal. Mitmed ei julgenud seda teha ka pühast kartusest; ainult saratseenide kohta, kes kiriku paljaks röövisid a. 846, on see ebakindel. 1592 aastal olevat kiriku püüaltari ümberehitamisel pilgu hauakambrisse vabastanud üks vasaralöögi läbi esile kutsutud mõra. Paavst Klemens VIII, saadetuna pühakskuulutatud kirikuaisa kardinal Robert Bellar-



mini ja kardinalide Antoniano ja Sfondrati poolt, olevat läinud alla ja olevat sisse vaadanud. Paavst Klemens näinud ka risti hiilgamas, olevat siis aga kohe jälle käsu annud haa sulgemiseks. Benedikt XV ajal nõudsid õpetlased mõistatuse uurimist, aga ikka jälle tekkisid takistused.

## Luteriusu jutlustaja paavst Pius XI juures.

Luteri õpetaja, endine kojajutlustaja Berliinis ja keiser Vilhelm II poegade kasvataja, kirjeldab oma mälestusis külaskäiku Pius XI juurde viimase suviresidentsis Castel Gandolfos 1934 a. septembrikuul.

„Avanes paavsti töötoa uks. Paavst istus otse minu vastas oma suure kirjutuslaua ääres. Oma valges ornaadis suure kunstirikka rinnaristiga, lihtne, kuid auväärne, pühitsuslik kuju.

Kuigi näitasid end vanaduse jäljed, vaatasid tema silmad siiski nii selgelt ja elavalt, et nooruslik läige helestas tema kuju.

Tema pilkudes peitus soe, südamlilik heldus.

Paavst viipas prelaadile, ning me olime üksi.

Siis ulatas ta mulle käe vastu, palus mind, tema kõrval, võtta istet, ning ta kinnitas mulle soravas saksa keeles, see olevat talle rõõmuks, minuga kõnelda.

Sääli oli korraga nagu ime läbi langenud vahemüür; igasugune tardunud pidulikkus, igasugune kartlik kitsendustunne, igasugune tark, ettevaatlik arvestus oli lihtsalt kadunud. Mitte leige mõistus, vaid soe süda, tohtis kõnelda.

Ma tänasin paavsti selle eest, et ta kord Ambrosiaani Raamatukogu Milaanos juhatajana „Acta martyrum“ide uurimisel mulle oli osutanud lahket, väärtuslikku abi ning mulle oli võimaldanud veel tundmata käsikirja leidmise.

Tema küsimuste päle, jutustasin ma paavstile sellest kaheksateistkümnest aastast, milliste vältel olin tohtinud viibida saksa keisrikoja läheduses printside kasvatajana ja hingehooldajana. Kõige vastu, kuni kaasajani Doornis, osutas ta elavat osavõttu.

Tema erilisel soovil jutustasin oma kokkupuutumisist ja kogemusist Hindenburgiga, ning ma nägin, kui võrt elavat huvi ta selle vastu tundis.

Päris tahtmatult hakkasin kõnelema kiriklikust olevikust kõikide tema probleemide ja võitlustega. See on mulle unustamatu silmapilk, kui paavst mulle ulatas käe ja äraseletatud silmil otsekui tulevikku vaadates lausus: „Me tahame kinni pidada vanast patriarhisõnast: „In spem contra spem, kõigest ja kõigest hoolimata alal hoida lootust!“

Ning mina kinnitasin Joachim Neanderi loo-  
sugiga ennast pigemini surnuks loota, kui uskumatuses hukkuda!

Ma pidin väljendama, et minu sisima veende järele nüüd enam kui kunagi enne on Jumala

poolt saadetud hädavajadus, et mõlemad sõsarkirikud matakisid maha vaenukirve ja kõige vastastikuse usundsuunast lugupidamisega koonduksid ja kokku hoiaksid ühises töös rahvaste tõelise kristianiseerimise kallal.

Enda vähejaksavalt poolt, nii lubasin talle, teeksin kõik, et kooskõlas ja rahus oma katoliiklike vendadega seda ülesannet täita.

Paavst avaldas mulle oma südamlikke õnnis-  
tussoove ja lootust peatsele jälleenägemisele.

Tund Castel Gandolfos saab mulle elu jooksul olema palju enam kui vaid paljas huvitav mälestus. Ta oli unustamatu pühitsustund, mis mind lubas vaadata nii sügavasti helde ja tõeliselt uskliku kirikujuhi südamesse. Ta sai mulle „Communio sanctorum“i“ tõestuseks, uskujate ühenduse tõestuseks ka erinevais kirikmoodustis. Ta kinnitas minu teadvust, et meie usk, meie kristlik usk, on ometi „võit, mis võidab maailma.“

## Paul Bourget.

Paul Bourget, kes suri alles äsjamöödunud närikuul, oli üks suurimaid prantsuse romaanikirjanikke viimase viiekümne aasta jooksul, täites oma tööga perioodi, mis ulatus aastast 1895 kuni 1934 aastani, mil ilmus tema viimane romaan. Tunnistades väsimatust tööst, alati valvel, objektiivne nagu arsti pilk, mis vaid püüab kooskõlastuda töökadega, ilma igasuguse teise püüdata, tema töö tahab olla ja ongi pilt generatsioonist, mis tegi läbi üheksakümnendate aastate teadusliku, ratsionalistliku mentaliteedi murrangu, jõudes hävitavast skeptitsismist tagasi katoliku usu ja sünteesi juurde, ja nooruselt, mis iseloomustab aega enne ning pärast sõda. Selle murranguaja tunnistajaiks on kaks kapitaal-teost: „Le Disciple“ (Õpilane — Joh. Aaviku poolt tõlgit. eesti keelde) ja „L'Etape“. Millisele moraalsele laostumisele viib „Õpilases“ õpetaja puhtmaterjalistliku õpetus; millised pettumused jäävad ootama seda, kes ületab liig kiirelt sotsiaalsed redelid: uim, mis isegi edukuse puhul põhjustab seesmist vastikust ja laostumist.

Paul Bourget oli katoliiklane; või pigemini, ta sai selleks; ning tema töö on tema katolitsismist täieline jäljend. Risti läbi teeside, milliseid ta on kaitsnud oma romaanides, põimub ilmet omandades Paul Bourget doktriin. Ning seda doktriini on võidud nimetada eksperimentaalseks katolitsismiks. Üks idee valitseb tema loomingut, nimelt see, et igakord, kui keegi tegelikus elus kõrvale eksib katoliku moraalist, siis see eksimine põhjustab korratuse, olgu see siis tema oleskelus, või olgu see sotsiaalses toimistel: haigus tärkab korraga, paratamata, hirmsana, rikutud korra loomuliku sanktsioonina. Neid sanktsioone ta näitab meile teoses „Etape“: demokraatlikus seltskonnas, kus himud vägivaldselt on pääsenud valla, positiiives ja praktilises ühiskonnas, kus moraalsed jõud osutuvad vähendatuiks, jõutakse kainenemisele; kes väldib hullemaid eksimisi? Monneron'i lapsed pole



sugugi asetatud oma miljöösse, üldiselt; neil puudub ainult jõud elada keskpäraselt elu, nähes oma ümber nii palju kadestamisväärseid saatusi. Seda jõudu, nad oleksid teda leidnud usus. Raamatus „Divorce“ (Lahutus) ta näitab kohustusi korraldada meie elu vastavalt ühele tungivale vajadusele, s. o. vastavalt lahutamatu abielule, mis kaugeltki pole kahjulik inimesele, korrapäraselt rajatud, just vastuoksa, on üks kõige vajalisemaid seisukordi, kaitstes meie vaadete püsimatuse eest. Ta uuris hüvangu võimatust selle inimese suhtes, kes on üle astunud abielu seadusest, hoolimata parematest soovidest, ning ta on näidanud riikliku seaduse hädahtu, mis näib pakkuvat uue elu võimalust.

Niisiis on ta paljastanud eksimuste saatuslikke tagajärgi raamatutes „Disciple“, „Demon de Midi“ ja „Nos Actes nous suivent“.

Ning see on, mis meid huvitab siinkohal, et paljalt soovides kohandada tõsielule, näha inimesi tegutsevat, uurida nende südant ja nende arengut, P. Bourget on annud usulisele põhimeelsusele tema esimese järgu väärtuse, ning ta on näinud, et see on katoliiklik, meie elude ainuke tõsine ja soliidne korraldaja.

Teenima . . . P. Bourget on ütelnud, et see on keele kõige ilusam sõna; ning ta on näinud katolitsismi mõõdupuud, milline samal ajal on parim korra tagatis seltskonnale.

C. B.

## Hiilgavad käed.

Imetaolises legendpärjas, mille pununud ajalugu Katariina Siena pühakukuju ümber, leidub ka järgmine looke:

Pühak ravitses pidalitõbist. See ravitsemine polnud kerge, sest kõige välise jälkuse kõrval haigel oli veel mürgine ja kuri keel, ent pühak suures andis oma halastust ja heldust, kuni pidalitõbi ka temasse hakkas ja mädanik sügavad haavad lihasse söi.

Nüüd suri pühaku ravitsetav ja pühak läks pesi ja mattis pidalitõbise laiba, kuna ei leidunud selleks surnumatjat. Kui ta haul veel palvetas, hakkasid hiilgama ta käed, kõik pidalitõve kärnad ja muhud kadusid neilt ja nagu legend räägib, ei lahkunud kunagi see hiilgus ta kätelt.

Kas ei või Jumal igat kätt hiilgavaks teha, kuigi ta närtsis ja enam toimida ei tohi? Ehk isegi hiilgavad inimese käed seda tugevamini, mida suurem tänamatus, mida näidati talle ja mida karmim oli enesesalgamine ja ohver süütult kõrvale tõugatu juures. Ligimesed võivad riisuda idealismi mõneltki inimeselt laimu, kadeduse ja tänamatuse läbi, nii et ka kutsetöö sumbutatud võib saada, ent meie käed võivad hiilgada, kui neid tõstame vaikes palves.

Jah, laseme nad hiilgada rõõmsas andmises ja jagamises, kui mitte muus, siis ometi südamlisus, vaikes käesurumises mis ju mõnegi pisara kuivatata, kui tundis rõhutu, et temale kaasa tuntakse! Ärge surgem tühjalt teede ääres! Las kiirgab meie kätest vaimu ja halastust, et ka meie käed hiilgada võiksid!

## Jumalariigist.

Trammikondktor ja apostel.

1934. aastal novembris toimus Bochumis, Vestfaali tööstuslikus keskses, tagasihoidliku trammikondktori matus.

Franz Hellwig, kes oli pärit lasterikkast ja sügavkatoliiklikust perekonnast, pidi juba kümnendast eluaastast alates endale ise teenima eluülespidamist. Talle langes kätte raamat piha Don Bosco kohta, ning see raamat otsustas tema elukitse muutes teda apostlikuks. 22-aastaselt otsustas ta pühenduda noorsoo teenistusse. Kuigi ta iialgi ei olnud preester ega ordumees, vaid maailmas elas ning endale teenis ülespidamist tagasihoidliku ametnikuna, jäi ta oma otsusele lõpuni truus. Pärast seda, kui ta oli saanud trammikondktori koha Bochumis, pühendas ta terve oma vaba aja mahajäetud noorsoole. Selleks otstarbeks ohverdas ta kõik: oma palveid, oma ohverdusi, oma sissetulekuid, oma mõju teiste peäle, ning ta toetas kõiki, keda ta nägi hädas. Kui ta ühes noores hinges nägi preestriameti idusid, ei ohverdanud ta mitte ainult palveid ja enesesalgamist, vaid ka oma vähest raha; sest tema kaitsealused olid vaesed. Milgi puhul ei kaotanud julgust ja meeeldi lausuda ta: „Jumal tahab häämeelega appi tulla.“ Ka leidis ta alati õilsaid sõpru, kes teda abistasid. Tänu tema väsimatuile püüdumistele võib nüüd loendada 60 ilmik- või ordupreestrit, 24 ilmikvenda ja 28 noortmeest, kes valmistuvad preestriametile. Kõik tänavad teda, kui nad saavutasid oma sihi.

See on tõesti viljakas apostlik töö! Igal pühapäeval kogus Franz Hellwig enda juure suured ja väikesed ja kõneles neile suurtest katoliiku tõdedest sellise täiusliku lihtsusega, täis indu, et tema sõnad ei jätnud tungimata oma kuulajaskonna südamesse. Täielise truuduse ja andumusega Kiriku ja tema teenijate vastu ühendas ta imestamisväärse teadmiste sügavuse usuasjus.

Katoliiku kirikud Hollandis.

Hollandi haridusolude statistika, mis koostati 1935. a. üle, osutab katoliiku koolide arvulist ülekaalu kõikidest teistest kooliliikidest. Kuna protestantlikes ja kõigis teisis mitteriiklikes kooles käib 27% hollandi õpilaste koguarvust, siis on riiklike koolide õpilaste protsent 34 ja katoliiku koolide oma 39.

Poola katoliiklaste päeva

peetakse käesoleval aastal Varssavis 20.—22. septembrini. Katoliiklaste päeva ajal toimub ühtlasi ka Varssavi pääpiiskopkonna katoliiku noorsoo kongress. Selle tagajärjel käsitellakse selleaastasel katoliiklaste päeval kirikliku kasvatuse ja noorsoo mõjutamise küsimust kodus ja koolis eriti põhjalikult. Koosviibimiste ajal pühitsetakse ka Varssavi pääpiiskopi kardinal Kakowski 50-aastast preestrijuubelit.

Budapesti ülikoolis

ja kõrgemas tehnilises õppeasutuses asetati ristid jälle auditoriumitesse. Ristid olid kuuldesaalidest kõrvaldatud sotsialistliku valitsuse ajal. Sellest on umbes paar aastakümnet tagasi, kui Budapesti ülikool oli veel liberalismi ja vabamüüruse kantsiks. Tehnilises ülikoolis viidi ristid pidulikult jälle loenguruumidesse. Rektorst, professoritest ja kristlikest üliõpilasist koosnev protsessioon liikus läbi ülikooli ja tegi taas hüvituse piduliku akti.



### Charles Dickens

pojapoeg kontradmiral Gerald Charles Dickens nimetati hiljuti inglise tagavaralaevastiku komandandiks. Ta on katoliiklane ja tuntud inglise romaania kirjaniku Charles Dickens'i lapselaps. Kuulus autor ise polnud küll katoliiklane, vaid kuulus anglikaani kiriku.

### 16. Ungari katoliiklaste päev

kestis viis päeva. Ta peeti jaanuarikuu algul Budapestis. Samal ajal peetavale rahvusvahelisele kristlike tööstustegelaste kongressile oli ilmunud ka hulk esindajaid välismaalt. Ungari kaubandusminister Bornemisza pidas sel puhul tähelepanuäratava kõne. Katoliiklaste päeva haripunktiks oli kardinal Szeredi, ungari vürstpriimase, poolt peetud pontifikaalmess, mis leidis aset pühapäeval, tuhandete inimeste ees linnapargis. Siinjuures pidasid kõnesid kardinal Szeredi, Budapestis viibiv Apostlik Nuntsius Msgr. Rotta, piiskop Glatt'elder ja omavalitsuste esindajaid.

### Pidalitöbine roimar pöördus veel enne surma.

Hong-Kong'ist (Hiinas) teatatakse ühe hukkamõistetud pidalitöbise pöördumisest.

Vana kuritegija südame pehendas kohaliku katoliku vaimuliku inimlik käitumine. Külas, kus arreteeriti õnnetu inimene, koheldi teda kõikide poolt vaenu ja sügava põlgusega, katoliku preester aga osutas talle südamlõiku vastutulekut ja andis talle omalt poolt süüa. Liigutatud roimar palus ristimist, mida talle pärast lühikese usuõpetuse andmist ka võimaldati. Ta palus avalikult andeks oma kuritegude eest ja läks julgelt surma.

Paari päeva pärast palus ristimist ka roimari ema, kes oli kuulnud poja südamerahust elu viimastel silmapilkudel.

### Hiinas pöördus protestantlik vaimulik.

Hiina katoliku aktsiooni agara tegevuse tõttu võis Macai piiskop, Msgr. Da Costa Nunes 50 hiinlast jälle Katoliku Kirikusse vastu võtta, nende seas ka ühe protestandi vaimuliku.

## Eestist.

**Tallinn.** Suurile pidustusile, mis Eesti vabaduspäeva puhul 24. veebruaril tervel maal rahva elaval osavõtul peeti, saabus Riist Tallinna ka paavstlik saadik pääpiiskop Msgr. dr. Antonio Arata. Vabaduspäeval läks kirikuvürst pidulikult Peetri-Pauli kiriku, et assisteerida pontifikaalmessil, mille pidas prelaat Ed. Profittlich. Eestikeelses jutluses, mille pidas Apostlik Administraator, seletas ta mõtet, et mitte ainult üksikisimesel, vaid ka rahvail on õigus vabaduse ning iseseisvuse poole püüda ja saavutatud vabadust kaitsta. — Koor laulis Tsehhoslovakkia chargé d'affaires'i professor Galia poolt komponeeritud messi. Muusika oli Konservatooriumi orkestri poolt. Juhatamas oli professor Galia isiklikult. Tedeum ja riigihümn jumalateenistuse lõpul kõlasid vägeva töötusena Jumalale ja isamaale. Usklikute osavõtt oli kaunis elav.

Katolikusuline balti kirjanik Peeter Zoegel-Manteuffel pühitses 17. veebruaril oma 70. sünnipäeva. Sündmus leidis Eeesti ajakirjanduses sooja ja elavat vastukaja, kuna Zoegel-Manteuffel oma saksakeelseis teoseis ülihästi on osanud aru saada eestlaste hingeelust ja alati on püüdnud taotella oma loomingu ainestikus objektiivsust.

Peame siinkohal mainima, et eriti huvitav on härra Zoegel-Manteuffeli tee Katoliku Kirikusse. Kirjaniku konverteerumine toimus oma matka- ja sündmusrohkel elukäigul kogutud kog-

muste tagajärjel. Tal oli avanenud võimalus õppida tundma Münchenis katoliiklikku elu ja õpetust, ning nii võis ta veendunult ja laialiste teoloogiliste teadmistega varustatult üle astuda Kristuse Kiriku.

Härra riigivanem, hinnates taidelist viljelust, saatis juubilarile hasomini teaduse- ja kunstiosakonna direktori kaudu erilise autasu.

„Uus Eesti“ tunnustab kirjaniku teeneid artiklis, mis ilmunud V. R. -i sulest, järgmiselt: „kirjanik Zoegel-Manteuffeli tüübid pole kunstlikud marionetid; nad on elavad inimesed meie eesti, peamiselt talurite seisusest, ja nagu kirjanik ise rõhutab, on ta neid vaid rühmitanud oma mõttelise faabula kohaselt.

1914.—28. a. vahemail ilmunud 11 teose hulgast on ligi pool (5) pühendatud eesti elu-olu kirjeldamisele, kuna ülejäänud teosed koosnevad osalt luuletusist, osalt aga kõnelevad võõramaist oludest. Mainime juubilaril eestnimelisi teoseid: „Eesti taluraamat“ 1925, „Murdlainetus“ 1926, „Kodumulla kuningad“ 1926, „Inuri tütar“ 1927, „Põhjala inimesed“, 1927. Neist on nimelt Eestis tähelepanu omandanud esimene, millest vana eesti kultuurtegelane Anton Jürgenstein tõlkis terve rea novelle eestigi keele. Teisi teoseid — romaane — seni eesti keele tõlgitud ei ole, kuigi neist nii mõnigi seda vääraks. Lähemal ajal ilmub aga juubilarilt üks tema pikemaid jutustusi, mis kõneleb 1. detsembri mässust, eesti raamatuturule, ja nimelt tõlkena otse vastvalminud käsikirjast.

Kirjanik Zoegel-Manteuffel, põlvenedes jõulisest soost — ta isa suri 82-aastasena, on praegu 70. sünnipäeva lävelgi täis elujõudu ja vaimuvärskest. Temalt võib veel loota mõndagi teost mis väärib lugejaskonda mitte ainult Saksas, vaid ka meil Eestis, kus ta on kodus sünnilt ja mõttelt.“

**Rakvere.** Siin peeti 1. märtsil rahva elaval osavõtul vaimulik kontsert kiriku hääks. Ettekandeid juhtis Tallinna Peetri-Pauli kiriku koori juht K. Shypris. Kirikukoor, mis püsib küll alles pool aastat, andis oma võimetest hää tunnistuse.

**Praha** ülikooli professor Jozef Obr on tsehhi ajalehes „Préhlad“ avaldanud väga sõbraliku artikli Eesti kohta. Kaaluvam osa artiklist on pühendatud kiriklike olude kirjeldamisele. On toodud isegi katkendeid eestikeelsest „Meie Isast“ ja teisist kirikupalvest. Professor Obr on Tsehhoslovakkias tuntud Eesti veendunud sõbrana. Möödunud aasta suvel külastas ta meie kodumaad ja kogus ise andmeid oma artiklile, milliseid ta hankis õige mitmekesiseist allikaist.

**Inglismaalt, Nottinghamist,** pöörduti ühe meie preestri poole palvega, saata musterülesvõtteid meie rahvarõivaist, kuna sääseld katoliku gaidid soovisid kujutada vastaval etendusel ka eesti rahvusiideid. Samal esinemisel rüetati ka üks tütarlaps eesti gaidide vormi. Võib loota, et sellised üritused tõstavad huvi Eesti vastu välismaal.

## Paastukord.

Abstinentsi-päevad s. t. päevad, millal peame lihatoidust loobuma: Kõik reeded tervel aastal, Tuhkapäev, ja Vaikne Laupäev lõunani.

Paastupäevad s. t. päevad, mil võib ainult ükskord päevas kõhu täis süüa:

1. Kõik päevad Tuhkapäevast Vaikse Laupäevani (Välja arvatud pühapäevad).
2. nelja aastaaja päevad, s. t. kolmapäev, reede ja laupäev pärast I. Paastupühapäeva, pärast Nelipüha, pärast III pühapäeva septembris, pärast III pühapäeva Advendis.
3. Nelipüha, Jõulupüha, apostlite Peetruse ja Pauluse püha, Kõikide Pühakute püha eelpäeval.



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 4

1. aprillil 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Lisaga 10 senti.  
Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## Kristuse rahu.

„Kristuse rahu valitsegu teie südameis“.

(Kol. 3, 15)

„Pax vobis“ — „Rahu olgu teiega“, see on Ülestõusnu tervitus oma jüngerile. Igal tema ilmumisel kõlab see rahutervitus tema jumalikelt huu- lilt. Ning see rahutervitus saab kõigile, kes teda usklikult vastu võtavad, ka rahukingituseks. See on selle rahutervituse imepärusus.

„Rahu olgu sinuga“ nii olid ka juba juudid üks teist tervitanud. Rahu, see on ju kõige inim- igatsemise sisu. Kuid inimeste juures enne Kristust oli see tervitus küll rahusooviks, aga mitte rahu- teostamiseks. Ning ta ei võinudki see olla. Miks? Kuna oli rikutud õiget korda Jumala ja inimeste vahel, rikutud patu läbi.

Püha Augustiinuse järele on ju rahu „korra rahulikkus“, niisiis rahulisus, mis hoovab õigest korrast. Inimene võib seetõttu ainult siis olla rahu, kui ta on õiges korras Jumalaga. Patt, mis rikub inimeste korda Jumala suhtes, rikub seepärast ka rahu.

Jumal on ju rahu kodu. Muutumatu, Igavene on ju ise kõige sügavaimas rahu. Ta on ka kõige rahu allikaks. Rahu kiirgab temast juba loomingu- s. Temas leiame rahu puhangut. Ääretu meri oma vaikuses, mägede harjad oma üksilduses, mets ja aasad hommikhämaruses heiastavad nii mõndagi sellest Igavese rahust.

Veel sügavamini aga võib see rahu valitseda inimsüdames. Ning ka seal on ta Jumala Rahu heiastiseks — siis, kui inimsüda on õiges korras Jumalaga, kui patt ei takista Jumala Rahu sisse- voolu hinge.

Kristuses on Jumala Rahu tulnud maa peale. Ta ise oli sügavaimas rahu. Ning ta pidi tooma rahu ka inimestele, seeläbi, et ta hävitas patu, mis Jumala ja inimese vahel seisis rahu takistusena. Hõisates kuulutab apostel Paulus seda Kristuse läbi saavutatud rahu: „Kuna nüüd oleme õigeks saanud usu läbi, on meil rahu Jumalaga meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi.“ (Room. 5, 1) „Sest ta on meie rahu.“ (Ev. 2, 14).

„Meil on rahu Jumalaga.“ Tema on rahuvürst,

ta on võitjana nii helde, et ta rahu, mille ta nii kibedas võitluses kättevoieldnud, meile laseb osaks saada: „Oma rahu annan mina teile.“ Nüüd meil pole enam vaja nagu Aadamal Jumala eest põge- neda ning end tema eest peita. Nüüd võime tema poole ülesvaadata kartmata. Võime mõelda püha ja õiglase Jumala ja tema õiglase kohtu peale ilma, et meil seejuures tekiks ärevuse tunne.

„Meil on rahu Jumalaga.“ — Kuid õieti sei- sab see rahu alles objektiivses korras. Objektiivselt ei seisa Jumala ja inimesoo vahel enam patt. — Seal on rahu. Kuid Jumala ja üksikinimese vahel võib ka nüüd veel seista patt ja takistada rahu. See on kehtiv kõigi nende inimeste kohta, kes ela- vad ilma Jumalata, kes on jumalatud. Nende kohta on ka veel tänapäev kehtiv „neil pole rahu“ (Jes. 48, 22). See on kehtiv ka nende inimeste kohta, kes on patu ummikus ja kes ei taha patust loobuda. Nad võivad küll välispidiselt rahu teeselda, elu- kunstniku rahu, stoiku, maailmapõlgaja rahu — see pole tõeline ahu, see on surnud südametunnistuse rahu, see on rahu ilma Jumalata, „võltsrahu“ (Püha Toomas Akviinost).

Väga ilusti ütleb püha Augustiinus: „Rahu pole seal, kust te teda otsite. Otsige, mida te ot- site, kuid seal seda pole, kust teie otsite. Te otsite õnnelikku elu surma maal. Seal teda pole. Kuidas võiks seal olla õnnelikku elu, kus isegi polegi elu... Tema aga tuleb meie juurde alla, kes on meie elu.“ (Conf. IV, 12)

Rahu Jumalaga on Kristuse poolt teenitud. Kuid me peame ta enne omandama ja kindlustama. Seepärast apostli soov: „Kristuse rahu valitsegu teie südames.“ Kui patu eemaldame omast südamest, ja nii oleme Jumala armus, kui me vähemalt kõigis olulisis asjus täidame Jumala tahtmist, siis on Ju- mala rahu vähemalt oma madalaimas astmes meie valduses.

Kuid Jumala rahu peab meis valitsema rohkem ja rohkem. See sünnib seda enam, mida enam tä- helepanu pöörame Jumala häälele meie sees, mida hoolikamalt meie sellele häälele järgneme. Mida rohkem seda teeme, seda rohkem saab meie hing olema rahu sees. Iga omavoliline tegutsemine aga



Jumala hääle vastu, iga truudusemurdmine, igast ohvrast keeldumine, kitsendab kuidagiviisi, kuigi ainult peenetundelisemale, Jumala rahu.

„Jumala rahu valitsegu teie südameis.“ Selle Jumala rahuga on ühenduses midagi ütlemata suurt ja ilusat. See rahu kiirgab neil inimestel, kes teda evivad, silmist, ta on nagu imeiliseks põhiheliks kõikides nende sõnades. Ta mähib otsaku salapärase valguse hiilgusse terve nende olemuse.

Need, kellele on saanud see rahu, need on vaikuse inimesed. Inimesed kes võivad olla vaiksed oma Jumala ees. Nende hinged on avari, avaralt lahti, et Jumal sügavale, üsna sügavale võiks nendesse sisseminna.

Selline „rahu inimene“ on rikas inimene. Oieti midagi ei suuda temalt seda rahu jälle röövida. Sest mis iial sellises elus võib sündida rasket ja karmi sündmuste ja saatustööride näol, see inimene vaatab selle peale kui Jumala korralduste peale ja võtab selle vastu oma rahusse. Püha Assiisi Frantsiskus kirjutas kord vend Eliiasele: „Sa pead kõige peale vaatama kui Jumala armu peale, juhul, kui vennad sinu vastu on, kui ka siis, kui teised inimesed on sinu vastu. Sa pead tahtma, et see on just nii ja mitte teisiti. Ning armasta kõiki neid, kes on sinu vastu, ja ära soovi midagi muud, kui vaid seda, mida tahab Jumal sulle anda.“ Niisugused inimesed, kes ei taha midagi muud, kui vaid seda, mida tahab Jumal, evivad „Kristuse rahu“, nad on tõesti rahu inimesed.

Saada sellisteks rahu inimesteks, see on suur arm. Selle armu pärast peame sageli paluma, „et Kristuse rahu valitseks meie südameis.“ Lõpetades oma Tunnistusi (Confessiones), milliseis püha Augustinus meile kirjeldab, kui nälgaselt ta otsis rahu, ütleb ta ilusa palve:

„Anna meile rahu, oh Issand, seda vaikuse rahu, hingamisepäeva rahu sellest hingamisepäevast, mis ei tunne õhtut.“ „Sina aga, oh Jumal, kes sa oled kõige kallim vara, kes ei vaja ühtegi vara. Sina oled igaveses rahus, Sa ise oledki rahu. Kuidas võib inimene kellelegi teisele sellest midagi kõneleda, ingel kellelegi teisele seda ilmutada, või inimesele seda teha teatavaks? Ainult sinult võin seda paluda, sinu juurest seda otsida, sinu uksele koputada, et seda kerjata.“ Ning suur pühak, kes kõigis selle ilma asjades on otsinud õnne, kes on kogenud kogu selle elu tühimeelsuse ja maie õnne kõikuvuse, lõpetab oma raamatu hütudega: „Jah, ainult sinu juures võib leida kuuldavõtmist, ainult sinult võtame meie vastu, ainult sinu poolt avatakse meile.“ (Conf. XIII, 38)

Vennad, palvetagem, et Kristuse rahu meies kõikides valitseks, et me kõik saaksime „rahu inimesteks“.

E. P.

## Kristus ja abielu.

Ägedamalt kui kunagi enne on tänapäeval puhkenud võitlus kristliku abielu eest. Rünakut ja kaitseseisukorda võib võitluse läbi lahendada

mitmesugusel alal, selle järele, kas abielule vaadatakse kui kahe isiku eraprobleemile, või kas tema päale vaadatakse ja teda käsitletakse perekondlik-sotsiaalse, riikliku või usulise küsimusena. Oleks aga soovitatav, et nende arutelude juures vähemalt selgesti nähakse ja selgesti eraldatakse nende probleemide mitmekesisust.

Selles suhtes jätab nii mõndagi soovida Dr. med. A. Liin'i artikkel „Uus Eesti“ 70. numbris tiitli all: „Kas lahutatud võib Kirikult laulatada?“ Arstiteadlastele on muidugi lähemal puht inimlikud, rohkem isiklikud probleemid. Meelsasti mõõname autorile, et tal on palju arusaamist inimestele, „kelle abielu on karile jooksnud“. Ta teab, „et seal on küllalt ahastust, nuttu, meeheitlikust“. Ka teab ta neist põhjustist, miks nii mõnigi abielu nii ruttu karile jookseb: „Meie teame, kuidas noored inimesed abielluvad esimesel korral!“ Muidugi võidakse evida vaadet, et selle kergemeelse abielumise pahet ei kõrvaldata abielulahutamise võimaluse läbi, vaid kasvatamise teel tõsisemale ellusuhtumisele. Väljavaade abielulahutamise võimalusele kinnitab veel paljuid selles kergemeelses suhtumises abiellu, järelikult ta ei lahendagi seda probleemi.

Veidi omapärane on viide jutule Tamerlani elust. Sääb öeldakse: „Tamerlan nägi kord raskel olukorral, kuidas sipelgas viljateraga 69 korda kukkus, 70. korral aga eesmärgile jõudis“, ning manitsetakse: „Laske ka kristliku kiriku pooldajal õppust võtta.“ Millist õppust siis peab see kristlik kirik siit võtma? Võibolla seda, et inimesele peab andma võimalust 69 korda abieluga katsetada, et see vast õnnestuks 70. korral?

Seda ütled autor küll vist ei taha ütelda. Ta kaitseb ainult esimese abielu lahutamise võimalust, ja võimalust teises abielus „õigele teele sattuda.“ Ka tema ei taha midagi teada teistkordsest lahutusest. „Teinekordne lahutus tundub liigsena ja siis oleks karistus mõeldav.“ Kuid mis peaks teema siis, kui ebaõnnestub ka see teine katse, kui ka siin „ahastust, nuttu, meeheitlikust on“? Miks siin karistus ja esimesel korral mitte, kuna mõlemal juhul süütus või süü on seesama? On raske aru saada põhjendusest selle jaoks. Ja põhimõte „Ükskord pole veel midagi!“ on elus leidnud vaid väga piiratud kasutamist.

Pealegi käsitletakse siin abieluprobleemi puht individuaalprobleemina. Ei ole ka tehtud katset, probleemi lahendada perekonnaprobleemina, näiteks arvesse võttes laste saatust. Ning kas pole laste suhtes veel palju suurema õigusega kehtiv see, mida autor ütleb abielurahvast: „Isegi küllalt ahastust, nuttu, meeheitlikust on seal“? Kas sellega ei tule arvestada?

Ning abielu riikliku probleemina! See on statistika läbi tõestatud töö, et abielulahutus mõjub kahjulikult rahvastiku juurekasvule. Ning riigil on ometi huvi selle vastu, et rahvastik kasvaks!

Kõigist neist probleemidest üleminnes käsitleb autor siis usulist probleemi. Siis märgatakse küll kahjuks vajaliste eriteadmiste puudumist. Ometi



on selleks vaja veidi rohkem piibli ja kristliku traditsiooni tundmist, kui on olemas autoril, et abieluküsimust mõista kristlikust seisukohast ning teda sellest seisukohast kujutada. Sellest ei piisa, kiskuda esile mingit pühakirja sõna, millel isegi võib olla veel mitmetähenduslik mõte, ning selle varal siis arendada iseenda väga subjektiivseid vaateid.

See on üldiselt tunnustatud heuristlik põhimõte, et ajaloolise isiku vaadet mingi küsimuse üle ei tohi tuletada juhuslikult tehtud, võib olla mitmemõistelisist väljendusist, vaid et peab usutema neid kohti, mis just erilisel käsitelavad küsimusesolevat probleemi.

Dr. Liin näib abieluprobleemi käsitelul kristlikus mõttes lähtekohaks võtvat Kristuse sõna: „Tulge kõik minu juurde, kes teie vaevatud ja koormatud olete“. Kaastunde ja armastuse tunne õnnetu abielurahvaga näib tal olevat mõõduandev abielukonfliktide käsitelul kiriku poolt. Nüüd mõõnamee leidi, et armastus ja kaastunne õnnetutega on tõesti Kristuse põhiseaduseks. Kirik jääb ka alati teadlikuks selles seaduses. Tal saab olema kaastunne õnnetutega, ta läheb neile järele ja aitab neid kõige armastuse ja kannatlikkusega. Ta ei heida ka mitte ialgi ära kedagi, kes abielust või abielu kallal on saanud süüdlaseks. Aga kas sellest juba järgneb, et ta peab lubama taaslaulatamist. Kas järgneb ehk sellest, et Kristus andestab abielurikkujatarile, ka see, et ta talle lubas, end lasta lahutada ja sõlmida uut abielu? Kristus annab talle teist nõu: „Mine ja ära patusta nüüdsest peale mitte enam!“ (Joh. 8. 11.)

See tähendab üldse Kristuse õpetuse ja meeluse täielist ärasalgamist, kui temas tahetakse leida ainult armastust ja kaastunnet ja mitte ka vastutavuse pühat tõsidust. Kristus ei ole mitte ainult rääkinud sõna: „Tulge minu juurde“, vaid ka: „Vanadele on üteldud: Sa ei tohi abielu rikkuda; Mina aga ütlen teile, see, kes himuga vaatab otsa naisele, on oma südames juba kaatnud abielurikkumise“. Ning ta ei lisa siis sinna juurde manitsust: „Sa võid end aga lahutada lasta“, vaid: „Kui siis sinu parem silm sind ässitab kurjale, siis kisu ta välja ja viska ta enesest ära!“ (Matt. 5, 27—29). Nende sõnade mõte on see: Kui abiellunule keegi teine inimene oleks nii armas ja kallid, kui parem silm — kui see inimene teda ässitab kurjale — teda ärritab välisele ja ka sisemisele truudusetusele oma kaasa vastu, siis peab vastav isik lõpetama suhted selle armsa inimesega. See ei tähenda aga mitte teguviisi aluses võtta armastust, vaid kohustust.

Ristiusk ei ole mitte ainult armastuse usund, vaid ka tõsiduse ja tõsiste otsuste usund. See pole absoluutselt mitte Kristuse vaimus, kui usutakse, et rahvast peab hoidma ainult kaastundmises ja järeleandmises Kiriku poolt. Kristus pole sellepärast mitte antud juhul tõe ütlemata jätnud, et ta pidi kartma, et üks või teine siis ennast temast ära pöörab. Kui tema õpetuse pärast Öhtusööma-aja kohta „paljud tema jüngritest temast eemaldusid ja mitte enam temaga ei käinud“ siis ei kutsunud ta neid mitte kontsessioonidega tagasi, vaid

„Jeesus küsis kaheteistkümnelt: Kas tahate ka teie minna ära?“ (Joh. 6).

Autor usub Kirikut ju selliste otsuste eest hoiatama pidavat (ta räägib vägivaldast „surve abil“) Ning et seda hoiatust teha õige tungivaks, ta kõneleb tuntava hirmupärasusega kirikuvõimu kasutamise keskajal. „Keskaeg oli ristiusu võimutsemise kulminatsiooniks. Kas ikkame meie, kes peame endid tõsisteks kristlasteks, keskaegset kirikuvõimu veel tagasi? Tuletades meelde süütute inimeste põletamist tuleriidal, paavsti ilmalikku võimu ja kurikuulsaid indulgentsiaid, põhjanevate teaduslike leiuete valeõpetusteks tunnustamist, õpetlaste eneste hukkamist või paremal juhul kirikuvande alla panemist — kõik see täidab nüüdiseaegse hariliku inimese südant õudsustundega ja sunnib ka kirikutegelasi endid risti ette lööma“.

Need on muidugi kõik tugevasti kulunud, osalt halvasti taibatud lööksõnad, millega võib hirmutada küll väikseid lapsi, kuid mitte tõesti haritud inimesi. Päälegi ei ole ilmne, mis kõigil sellel, indulgentsil, inkvisitsioonil jne. on tegemist abieluprobleemiga. Kuid on olemas „haritud“, kellele tuleb meelde igal võimalusel viimase tarkusena kõik see, mida Katoliku Kiriku kohta on õpitud koolis. Abieluküsimuse puhul ei ole esijoones üldse tegemist kirikudistsipliini küsimusega, vaid kristliku õpetuse küsimusega, mis ometi ka haritud inimesele on kohustav ja jääb kohustavaks.

Kui nüüd püüame positiivselt kujutada Kristuse õpetust abielust, siis võib püstitada järgmisi põhimõtteid:

1) Nagu teistes asjades nii tahtis Kristus ka abielu suhte vanat seadust täiendada: „Vanadele on üteldud... Mina aga ütlen teile“ (Matt. 5, 27).

1) See täiendamine seisneb selles, et ta tunnustas abielu ainsa kujuna üksikabielu ning et ta ei nõudnud mitte ainult truudust tegudes, vaid ka truudust mõtteis: „Igaüks, kes vaatab võõrale naisele otsa himuga, on juba oma südames kaatnud abielurikkumise“ (Matt. 5, 28).

3) Täiendamine ulatub päälle selle abielu sisemisele ning välisele kindlusele, s.t. lahutamatussele.

Vanad Seadused oli abielulahutamise lubatud, kui naise poolt oli sündinud häbistav eksimine. Sel juhul andis mees naisele lahutuskirja. Sellele vastandiks aga paneb Kristus maksma kõrgema seaduse. Ta keelab igasuguse abielulahutuse, ka senini lubatu.

See ilmneb selgesti:

a) Vastuseadmisest „On üteldud... Mina aga ütlen teile“, (Matt. 5, 31—32).

b) Seda võib ära tunda apostlite imestusest, kes olid nii üllatunud Önnistegija nõude üle, et nad ütlesid: „Kui niisugune on mehe ja naise vaheline, siis on ju parem mitte abielluda (Matt. 19, 10)“. Kui Lunastaja abielurikkumise korral oleks lubanud täielist lahutust ja taasabiellumist, siis poleks selline hämmastus arusaadav.

c) Ka apostel Paulus, kes ju samuti selle õpetuse suhtes „Issandalt oli vastu võtnud“, ei tea mitte midagi abielulahutusest, mis annaks taasabiellumise õiguse. Ta oleks selle üle aga kindlasti pidanud õpetama korintlasi (1 Kor. 7). Temale on kehtiv



üldise normina sõna Kirjast Rooma rahvale: „Abielunaine on seotud seadusega nii kaua, kui elab mees.“ (Rooma 7, 2). Taasabiellumise ainsa põhjuseks nimetab ta seal selgesti mehe surma.

d) Neile, kes Püha Kirja tunnustavad Kristuse õpetuse ainsa usunormina, võib veel ütelda: *Ter ves Ues Testamendis* ei ole mitte ühtki sõna, mis lubab taasabiellumist teise abielupoole elu ajal. Järelikult ei ole lubatud taasabiellumist milgi tingimusel.

Kui selle vastu tahetakse nimetada sõnu Mattheuse juures: „Kui vaid abielurikkumise juhul“, siis tuleb sellele vastata, et siin on kõne all eraldamine, ärasaatmine. Isegi aga siis, kui leiduks põhjusi selliseks eraldamiseks, oleks ebalooiline, sellest tuletada taasabiellumise võimalust ja lubatavust. See järeldus oleks õigustatud ainult siis, kui inimesel oleks võimatu, elada ilma abieluta. See väide on aga selges vastolus Kristuse õpetusega. Sellepärast ütleb apostel Paulus: „Naine ei tohi eralduda oma mehest, kui ta aga on eraldunud, siis peab ta jääma vallaliseks või jälle ära leppima oma mehega.“ (Kor. 7, 12).

Niisiis võime Kristuse õpetust nii selustada: „Ärasaatmine — eraldamine võib erakordsetel juhtudel, näiteks abielurikkumise puhul, olla lubatud. Taasabiellumine on ikka lubamatu: „Sest kui ta on eraldunud, siis jäägu ta vallaliseks või pöördugu tagasi oma mehe juurde“. Mis aga on maksev naise kohta *Ues Seaduses* on maksev ka mehe kohta. Sest Kristuse järele pole kõlbluse seaduse suhtes erinevust mehe aga naise vahel.“

Selle selge Kristuse õpetuse vastu pole senini suudetud esitada veel ühtki asjalikku vastuväidet.

Igatahes sobivad siin dr. Liini sõnad: „Kas ei oleks pidanud siin truuks jääma ristiusu vanimatele põhimõtetele?“

E. P.

## Ristiusk mõõgaga.

Riia piiskop Alberti ei tohi lihtsalt esitada mõõgaga ristiusustamise esindajana. Vähemalt esimesel sajandil oma ametiajast näib ta olevat hoidunud vallutamishaldusest ilmliku vallutamise mõttes (võrdle Kiriku Elu nr. 3). Ristiretked, milliste ta palkas ristisõdijaid, olid nii Alberti mõttes kui ka paavstide mõttes, kes neid lubasid, esialgu mõeldud kristlaste kaitseks ja kindlustamiseks. Liivimaa ristiusustamisel peeti üldiselt neist põhimõttest kinni. Hoopis teistsugune oli lugu Eestimaa ristiusustamisega.

Siin oli algusest peale otsustava tähtsusega

### rüütlite vallutamisiha

ja nende maanälg. Esimene rünnak Eestisse toimus aastal 1208. See sündis õiglase põhjuse ettekäändel. Eestlased olid nimelt, nagu väideti, kallale tunginud saksa kaupmeestele kaubateel, mis viis Koiva, Emajõe ja Peipsi järve äärest mööda

üle Narva jõe merele. Eestlased olevat tollal röövinud kõrgeväärtuslikke kaupu. Ettekäändel, tagasi tuua varastatud kaupa, korraldasid sakslased lätlaste abiga Eestisse röövretke ja kaatsid õudseid jubedusi. Seesama lugu sündis aastail 1209 ja 1210, seekord juba ilma igasuguse teise põhjendusega. Neist röövretkeist, milliseid kaadeti maa- ja saagi-ahne ordu poolt ja millistel polnud midagi tegemist ristiusustamisega, hoidus piiskop Albert sihilikult eemale. Ta säilitas nende röövretkete ajal erapooletuse ja pidas eestlastega rahu. Siin ilmneb selgesti piiskopi ja ordu seisukohtade erinevus.

Piiskop tundis end esijoones Kiriku saadikuna. Ta tahtis ristida, kuna Kristus seda nii oli käskinud (Läti Hendrik 16,2). Ta oli valmis igale, kes teda selles tahtis takistada, vastu astuma vägivaldaga. Jah, ta oli isegi oma kohustuste eduka täitmise otstarbel abi palunud ilmlikult võimult (Läti Hendrik 10,7). Keiser oli talle selle annud läänkujul. Aga Albert ei mõtelnud sellepärast veel vali lutamistele, veel vähem röövretketele või paganate hävitamisele.

Teisiti mõtlesid ordurüütlid. Küll oli kanende algeliseks sihiks „pööramine Issanda poole“ ja kristlaste kaitse ning nende kindlustamine ründajate vastu. Aga mida enam rüütlid said paiksaks, seda enam kasvas neis ihaldus nende olemasolu materjaalse aluse järele. Nende omandusenälg paisus üha suuremaks. Seejuures elutsesid neis mõtted, mis olid omased toleaegsele ilmlikule võimule, nagu neid näiteks hellitas keiser Otto, kes arvas, et kristlikule keisrile kuulub ka kõik paganate poolt asustatud maa, ning et ta võib selle üle imperaatorina valitseda. Nende mõtete sünnitena laskis ordu juba 1212 aastal keisri poolt kinnitada kõik vallutused, milliseid tal õnnestub teha teispool Liivimaad. Seda maaahnuust ja vallutamisiha tuleb eelkõige vastutavaks teha mõõgaga ristiusustamise eest. Nende arvele tulevad ka kirjutada need hirmsad toorused, milliseid kaadeti vallutamisretketel.

Ametliku Kiriku seisukoht nende küsimuste suhtes oli hoopis erinev. Milliseist põhimõttest Kirik end laskis juhtida, seda oli paavst Honorius III 12. mail 1218 aastal väljendanud Preisi ristisõitjatele: „Püüdke paganaid pöörata Issanda poole ning mitte neid heita oma valitsuse alla.“ („Ad convertendum ad Dominum non ad subjugendum vestrae servituti paganos studeatis.“).

Kuna rüütlitel puudus see kristlik suhtumine ning kuna nad olid vähem täidetud innust levitada kristlikku nime, kui pigemini iseendid rikastada ju maad maa järele vallutada, tegi neile juba Innoentius 31. oktoobril 1213 kibedaid etteheiteid. („Non tam solliciti propagare nomen fidei Christianae quam conjungere domum ad domum et agrum agro usque ad loci terminum copulare quasi soli habitare in terrae medio debeatis“. Epistulae Innocentii: Migne, Patres Latini 216 sp. 921, U 128.)

Ristimist peeti sageli vaid valitsemisõiguste tunnuseks. Nii püüdsid rüütlid vägivaldaga saavutada võimalikult paljude paganate sundristimist ning levitasid „ristiusku tule ja mõõgaga“. Need „ususaadikud“ ei kohkunud ka tagasi mõrvade ja süü-



tamiste kaatmise eest, ei röövimise ega riisumise eest.

Need „ebakristlikud meetodid“ kristianiseerimisel iseloomustavad enam-vähem tervet ajavahe-mikku 1208 - 1225, millise jooksul toimus Eestimaa ristiusustamine. Pääsüü selles langeb siin kindlasti ordu kaela. Kuid ka taanlased Eestimaa põhjapool-ses osas ei jäänud täitsa vabaks neist ebakristlikest meetodeist. Jah, pikapäale laskis end ka piiskop Albert rebida sellesse keerisesse. Kuid vastandina ordurüütlitele pidas ta veel kõige enam lugu äsja-ristitute õigustest. Vastandina ordu teguviisile kaitseb Kirik rõhuga pärismaalaste õigusi. Ikka jälle katsuvad paavstid vastu astuda surveavaldustele ordu poolt. Aastal 1221 manitses Honorius III ordu karmide sõnadega, äsjaristitud elanikke mitte nende suurimaks pahanduseks piinata ja neile teha teistsugust ülekohtu. („Attendite et videte, qui te-netis dominium et advocatias in terra ipsius (Vir-ginis), ne pauperes nimium opprimatis, pauperes dico Lyvones et Lettos sive quoscumque neophy-tos.“ Läti Hendrik 25,2).

Äsjaristitud tundsid seda ise, et neil Kiriku näol oli kaitse rüütlite surveavalduse vastu. Kor-duvalt andsid nad p a a v s t i l e kaebusi surve-avaldajate vastu. Üheks nende kaebuste tagajär-jeks oli Honorius III käsk aastast 1222, millega ta kohtunikele, lossiülematele ja orduvendadele keelas rauaproovi kasutamist äsjaristitute juures.

3. jaanuaril 1225 võttis paavst Liivimaa ar-mastatud pojad, kes olid pöördunud usule Kristu-ssesse, enda ja püha Peetruse kaitse alla, töotas neile nende isikliku vabaduse ja kinnitas neile, et nad kellelegi muule ei kuulu kui vaid Kristusele ja Rooma Kirikule kuulekuses peavad alluma. — Ta kirjutab nimelt: „Cum igitur vocati sitis in libertatem filiorum Dei et ubi spiritus Dei est de-bet esse libertas, ac valde indignum existeret, ut deterioris conditionis haberemini conversi ad fidem quam cum infideles essetis . . . personas vestras sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, statuente, ut in libertate vestra ma-nentes nulli alii sitis quam soli Christo, et obedientiae ecclesiae Romanae subiecti.“ L. U. Bd. I, U. 71. — Selle paavsti järeltulija, Gregorius IX, võttis uuesti 5. mail 1227 äsjaristit-ud oma kaitse alla, sõna-sõnalt korrates oma eel-käija bullat.

Kui vähe Kirik hääks kiitis ristirüütlite mee-todeid, selgub eelkõige Modena piiskop Vilhelmi saatmisest legaadina Liivi- ja Eestimaale. Ka see oli kaebuste tulemuseks, „kuna Liivimaa armasta-tud pojad, keda äsja ristiti, on tõstnud meie juures rasket kaebust.“

Paavstliku legaadi Liivi- ja Eestimaale saat-mise erilise otstarbena nimetab A. Donner (Donner, Kardinal Wilhelm von Sabina, Helsingfors 1929): „Pärismaalasi vabastada hirmust, saada võõra ilm-liku võimu teoorjadeks ja takistada läänikorra sis-setungimist Baltimaale.“

Saabunud Riiga ei piisanud paavstlikule saa-dikule kohtukoja ellukutumisest, milles ta vastu võttis rahva kaebusi. Ta läks ise rahva sekka, ning manitses oma reisidel läbi Eestimaa igalpool

sakslasi ja orduvendi hoiduda ülekohtust ja surve-avaldusist. See Modena piiskop Wilhelm püüdis hoolitseda ka rahva usuliste vajaduste eest, nõudes, et Eesti rahvale asutatakse võimalikult palju ko-gudusi hingedooldamise keskustena, ja et nõnda muretsetakse rahva usulise kasvatus eest.

Kuivõrd palju usaldati Eestis paavstlikku legaati, ilmneb sellest, et igalt poolt eestlased tulid tema juurde ning pakkusid talle oma maid ja maakondi, et ta neid taanlaste ja sakslaste vastu võtaks oma kaitse alla. Vilhelm võtab küll läänlased paavsti erilise kaitse alla, saab aga oma suurimaks paha-meeleks teada, et sakslased Otepääl sügisel Johann von Doleni juhatusel teevad uue rünnaku Virumaale. Ta karistas rüütel von Doleni kirikuvandega, nime-tas teda töötusemurdjaks röövliks ja võttis temalt ära Riia linna poolt annetatud lääni.

Oma haigusest hoolimata reisib ta jaanuari algul 1226 aastal Sakala kaudu Järvamaale, Viru-maale ja Tallinna. Kareda külas kuulutab ta jär-valastele otsuse neid paavsti kättesse vastu võtta. Virus Agelinde linnuses tegi ta sedasama. Tarvan-pääl teeb ta rahu taanlaste, sakslaste ja eestlaste vahel. Siiu võtab ta rahu kindlustamise järele Viru, Järva, Harju ja Lääne maakonnad paavstliku tooli tegeliku ülemvalitsuse alla. See

### omapärane kirikuriik,

mis nüüd siin tekkis, pakub meile võimaluse tundma õppida „Katoliku Kiriku“ misjoneerimise püüdeid ja misjoni põhimõtteid eesti rahva suhtes. See paavsti „ülemvalitsus“ nime pärast, mida eest-lased ise olid palunud, esines tema autoriteedi makspanekuks ordu ja ristirüütlite vallutamis-püüete vastu maade kaitsmise huvides. Rahvale oleks selle kirikuriigi ellukutumine ja säilitamine kindlasti tulnud õnnistuseks. Sest maaisanda tava-lised nõuded: kümnise nõue ja sõjateenistuse kohus pidid ära langema. Päälegi pidi säilitatama rahva iseseisvust ja vabadust. Rahvas pidi end oma va-nade õigustavade järele oma vanemate kaudu ise valitsema. Ainult pidi ametisse pandama paavstlik asetäitja, kelleks Vilhelm nimetas iseenda kaplani Johannese, ja pidi üle võtma riigi juhtimise.

Pudivirus Tabelini maakonnas, Lõuna-Viru-maal, päevus esimene vanemate koosolek. See pidi olema Kristliku Eestimaa alguseks, Eestimaa algu-seks, milles pidi olema kindlustatud üksikisiku vabadus ja terve maa vabadus tolleaaja olude kohta suurima poliitilise iseseisvusega. Ei või olla kaht-lust, et see lahendus oleks pidanud tulema eesti rahvale õnnistuseks, et eesti rahvas võinuks saada õnnlikuks, kristlikuks rahvaks, kui paavsti autoriteet olnuks küllalt tugev nende põhimõtete läbiviimiseks.

Kuid kahjaks puudus paavstil selleks võim. Sellise lahenduse suurimaks vaenlaseks oli ordu. Selgesti nähtub Läti Hindreku kirjaviisist sisemine pahameel, millega ta ise ja eelkõige ordu suh-tusid sellisesse lahendusse.

Kui nüüd eneselt küsime, miks ei õnnestunud läbi viia paavsti ideed, siis võib ehk leida järgmisi põhjusi.

1. Ordu püüdis täielikult vallutada maad ning



polnud paavsti vaheleastumisega rahul. Rütütid arvestasid vähe pärismaalastega. Korduvalt pidi Modena Vilhelm neid manitsema, et nad õiglaselt kohtleksid maa päriselanikke („commovendo Theutonicos, ne subditos suos gravaminibus et exactio-nibus indebitis vexarent“. Läti Hendrik 24,5). Ordu pöördus korduvalt ka keisri poole, saavutas viimaselt mitmesuguseid eesõigusi ning astus nii energiliselt vastu paavstlikele püüdeile rahva vabaduse hääks. Küll katsus paavst nende vastu astuda. Nii nõudis Gregorius IX kõikide nende isikute karmi karistamist, kes äsjaristituile avaldasid survet: „Non solum eos privabimus privilegiis et indulgentiis, si quas in partibus ipsis haberent, verum etiam ipsos de tota Livonia compellemus exire.“ Aga aja olukord, eelkõige just tollal teravnev võitlus paavsti ja keisri vahel takistas, et Kirik suutis omakord alatud teed lõpetada. See oli osaliselt põhjustatud ka sealäbi, et Riia ja Tartu piiskopid vastu ei tulnud paavsti mõttele, vaid palju enam oma laenutamise tõttu keisri poolt markkrahvidena vastuoksa Roomale ajasid iseendi poliitikat.

2. Teiseks põhjuseks oli umbes 1230. aastast saadik ikka enam ähvardav tatarlaste hädaoht. Paavsti püüe, selle määratu hädaohu vastu endale turvata võimalikult paljude toetust, sundis teda, rohkem järele andma ordurüütlike püüdeile. Nii jäi viimastele suurem vabadus maal ning nad valitsesid iseendi tahtele vastavalt.

Lõpuks võime nentida järgmist: Viisi, millise järele Eestimaad tule ja mõõgaga ristiusustati, ei tohi meie pidada mitte ainult suureks õnnetuseks rahvale, vaid ka lõppeks ebakristlikuks meetodiks. Ei või aga neid usutoojate patte kirjutada Katoliku Kiriku arvele. Esijoones olid siin süüdi ordu ja ristirüütliid, osaliselt ka maa piiskopid. Rooma püüded suundusid alati sinna poole, et võimaluse piires kaitsta päriselanikkude vabadust. Idee asutada „riiki“ paavsti ülemvalitsuse all, ei tekkinud paavstide valitsemishimust. Just vastuoksa, sel teel pidi kaitstama kõige laiemas mõttes ka päriselanikkude vabadusi ja õigusi, ning sel teel pidi neid ka säilitatama. Kui see idee oleks võinud teostuda, siis oleks see olnud eesti rahvale suurimaks õnnistuseks. Tema areng oleks kindlasti kujunenud hoopis teiseks. Eesti rahva mõttes võib sellepärast paavstide plaanide luhtumist ainult siiralt kahetseda.

## Piibli käsikirja eksikäik.

Briti muuseumi üks kallimaist varandusist on Sinai-Piibel. Uurijaile on ta ühtlasi üheks väärtuslikumaks varakristluse põhikirjaks.

100.000 naela maksis Briti muuseum selle käsikirja eest Nõukogude valitsusele.

Detektiivide poolt hoolsasti valvatud Sinaiticus'e saabumine Briti muuseumi tähendab imetore-dat lõpupäätükki Odysseosest.

Neljandal aastasajal, varsti peale ristiusu võitu paganate üle, sai piiblikäsikiri idamaal nelja ossa

jaotatult peenele pergamendile kirjutatud. Paljud uurijad peavad seda Koodeksi arvult 50-ne kallihinnaliste piiblite hulka, mida keiser Konstantin oli tellinud Konstantinopoli kirikule. Sinaiticus'e edaspidine saatuse on tundmata. Võibolla viisid nad teda esialgu Palestiinasse kuuluksa Caesarea raamatukokku. Siin leidis ta aastasadu täielikult varjatud paiga Sinai mäel, varabütsantsilisel ajal asutatud püha Katharina kloostris. 1844 aasta kevadel valvas teda saksa piibliuurija teravpilk ja leidja õnn päästis viimase ähvardavast hävitusest.

Eradotsent Friedrich Tischendorf viibis tol ajal oma esimesel hommikumaalisel käsikirjade reisul Sinai.

Ühes põletamise tarvis ülesseatud korvis märkas ta teiste käsikirja-fragmentide hulgas palju väga vana koodeksi lehti Greeka vanatestamendi Septuaginta Piiblist.

Tischendorfi osavus ja andekus võimaldasid temale omandada nii mõnegi väärtusliku eseme. Nii kinkisid tol ajal sinaiidi mungad Tischendorfile 43 pergamendi lehte. 86 lehte, mida ta veel märkas ei antud talle välja. Need 43 lehte rändasid kaameli seljas Egiptusse, ja seal tulid nad Euroopa. Siin said nad nüüdse omaniku Tischendorfi poolt Leiptsigi ülikooli raamatukogule üleantud, kus nad praegugi veel leiduvad.

See oli Sinaiticus'e saatuse algus Euroopas. Edaspidi võttis Tischendorf suurimaid pingutusi ette ülejäänud nähtud lehtede hankimiseks, et võimalikult terve ülejääk käsikirjadest teha teadusele kättesaadavaks. Teine Sinai reis aastal 1853. jäi aga tagajärjeta.

Alles kolmas reis tõi talle soovitud edu, mitmepäevalise asjatu otsimise järele, kui Tischendorf juba tellinud oli ratsakaamelid, et jätkata sõitu, näitas temale 4. veebruaril noor kloostrilõkonomos punasesse rätikusse mähitult 86 vana testamendi lehte. Oma esimesel reisul ei õnnestunud tal viimaseid kättesaada. Peale 86 Greeka vana testamendi lehe veel 112 vana testamentlikku ja veel lehti täielikust uuest testamendist. Tischendorf oleks võinud juba siis nõuda seda teenust, et olla ühe kõige suurema piibliüleandmise varanduse päästjaks. See teguviis andis munkadele põhjust olla hoolsamad vana käsikirjade säilitamiseks.

Kui Tischendorf jälle Kairosse jõudis, tegi ta praegu säälviibivale Sinai kloostris juhatajale ülesandeks saata üht sheiki Sinai mäele. Süäl ta pidi korralduse tegema, et käsikiri saaks toodud Kairosse ja üleantud juhatajale.

Pika vaidluse järele sai Tischendorf loa käsikirja ära kirjutamiseks. Nii kirjutab ta peagu 2 kuud Kairo hotellis suure vaevaga saadud koodeksit.

28. detsembril 1859. anti temale kokkutulnud kloostris munkade poolt käsikiri avaldamiseks. Ühtlasi tehti temale ülesandeks käsikiri vendluse nimel vene keisrile kui õigeusu kiriku peale üleanda. Tischendorf täitis antud ülesande. Käsikiri jäi kuni tema edaspidise saatuse määramiseni vene välisametisse. Aastal 1869 kinkisid Sinai mäe isad käsikirja vene keisrile. Peterburgis oli ta ligi 70



aastat; vaatamata vene revolutsioonile jäi piibel puutumata. Teaduse suureks võiduks võib nimetada asjaolu, et piibel on Briti muuseumis, sest nüüd on ta kättesaadav kõigile. Tischendorf rikastas ka Leipzigi raamatukogu ühe osaga Sinai piiblist.

## Uus stigmatiseeritu.

Juba mõnda aega räägitakse tähelepanuväärsetest nähtustest, millised ilmuvad ühel poola neiu eelmise aasta suvest peale. Temal on viis haavamärki ja pistehaavad okaskroonist. Kirik talitab säärestel juhtumitel väga tagasihoidlikult ja ettevaatlikult. Alles siis astub ta tegevusse, kui olukord juba teadlaste poolt on põhjalikult uuritud. Tema tunnustab üliloomulikku stigmatiseerumist (n. n. saadud haavamärke) täielikult. Tal on õigusi sääraseid nähtusi uurida. Ka on ta seda ajajooksul mitu korda teinud.

Käesoleval juhul pöördus Hollandi katoliku ajaleht „Maasbode“ Lvovi linna peapiiskopi poole. Tema piiskopkonda kuulub taluneiu.

Peapiiskop tegi professor Gabriel Kostelnik'ule ülesandeks vastust anda. Kostelnik oli piiskopliku komisjoni liige, mis püüdis selgitada seda juhist. Professor seletab „Maasbode“le järgmist:

Anastasia Woloszyn — nii on neiu nimi — on sündinud üheteistkümnenda ja viimase lapsena vaeses perekonnas, Krasne külas (Jaroslavi maak.). Praegu on ta 24 a. vana.

Üheteistkümnendast eluaastast peale töötas Nastja võõraste juures. Viimati ta teenis taluniku juures Mylny'is. Seal ilmusid talle viimasel suvel haavamärgid.

Maavalitsus viis ta uurimise otstarbel Jaworowi haigemajja ja hiljem Lvovi. Siin nägi teda professor Kostelnik esimest korda 12. novembril 1935 a. Piiskoplikule komisjonile on ülesandeks tehtud üle viia Nastja Basiliaani õdede kloostriisse Lvovis. Siin vaadeldi teda. Nastja tervis oli siiani parimas korras. Silma torkas ta eriti oma eeskujuliku voo-rukkusega ja jumalakartlikkusega. 28. juunil 1935 a. ilmus talle küljehaav ja kolme järgneva kuu jooksul ülejäänud haavamärgid. Küljehaav vasaku rinna all on piklik ja lõigutaoline. Käed ja jalad on läbipuuritud, nagu oleksid nad naeltega läbilöödud.

22. detsembril ekstaasi ajal nägi professor Kostelnik oma silmaga okaskrooni haavade ilmumist. Otsaesisel oli 8 pistehaava, milliseid Nastja päev enne ekstaasi ennustas!

Edasi teatab professor, et arstid on katsunud Nastjat ravida mitmesuguste vahenditega, kuid kõik on asjata.

Sõna-sõnalt lõpetab professor oma kirja: „Mina olen kindel, et Nastjat vastuvaidlematult stigmatiseeritute hulka tuleb lugeda. Haavamärgid on seletatavad Kiriku poolt stigmatiseeritaks tunnustamise põhimõttel. Sääraseid nähted ei lase endid seletada loomulikult teel.“

## Jumal näeb seda.

Ema oli ära läinud.

Vennakene ja õekene olid üksi kodus. „Tule“, lausus õekene, „lähme kööki! Kapis seisab pütt värsket koorega. Ema ei märka, kui me sellest veidi võtame.“

„Ei“, sõnas vennakene, „naabrinaine võib oma aknast otse kööki vaadata. Ta näeb meid.“

„Siis lähme söögituppa“ sosistas õekene, nurgakapis seisab suhkrukoos.“

„See ei lähe ka,“ arvas vennakene, „armas päike näeb meid, ta vaatab just tuppa.“

„Siis lähme pööningule! Sää! on emal punapõselised õunad õlgede sees.“

Vennakene nokutas pääd. „See läheks küll,“ arvas ta tagasihoidlikult, „kuid — pööningul on kass oma poegadega. Ta on kindlasti sää! ja näeb seda.“ Õekene ei teadnud midagi vastata.

„Vennakene“, hakkas ta jälle, „nüüd tean midagi, see läheb kindlasti. All keldris on ema meepott. Võtame sää!t! Sää! on päris pime, keegi ei voi meid näha.“

Ettevaatlikult hüüsid mõlemad keldri ukseni. Akki aga jäi vennake seisma. „Ei“, hüüdis ta, „mina ei lähe kaasa. Sää! all näeb seda Jumal.“

Lapsed tahtsid küll kaata seda ülekohtust tegu, kuid keegi ei pidanud neid nägema.

Nii käib ka meie, täiskasvanud inimeste, käsi. Ka meies peitub häbi, avaldada oma sisimat.

Nii mõnigi tahaks meeleldi oma käe ajada võõra vara järele. Tal puudub vaid veel võimalus. Tööandja on kodus. Häbi, seista sää! vargana, saab võitu himust võõra vara järele.

Teised tahaksid meeleldi oma kirede ohjeldusest vabastada, kuid see ei lähe. Naabrit silmad on liig teravad. Nende hää kuulsus võiks kannatada. Nad ei taha, et neid tuntakse, kuidas nad on.

Kui palju kättemaksu mõtteid voogab tihti meie sisemuses. Ülemus, tover või keegi muu on sind solvanud. Sa ei suuda seda unustada. Liigagi meeleldi sa tahaksid talle mängida vembu, mis teda raskelt tabaks. Kuid hetk pole veel saabunud. Sa ei saa teda veel tabada seljatagant. Keegi võiks sind seejuures näha. Keegi ei pea teadma, mida sa kavatsed. Sinu kättemaksu himu peab jääma peidetuks.

Kui aga neile inimesile on tulnud hetk, mil nad arvavad end olevat üksi ja kõikide pilkude eest varjatud, siis võtavad nad selle tunni arvesse.

„Keegi ei näe mind ju!“ Nagu kergendusena tuleb neile see mõte. „Libeda näoga lähen ma edasi läbi maailma. Mis on sündinud, sellest ei märka keegi midagi minu juures.“

Nii mõtles ka kord Kain, kui kätten.aksümõtted teda õhutasid mõrvale. „Keegi ei näe mind. Kes saab teada minu venna tapmisest? — Nüüd on saabunud tund. Olgu ta ruttu kõrvaldatud!“

Vaevalt aga oli kaadetud tegu, kui ta pidi ära tundma, et ta oli unustanud ühe silma, mis tema pääle alla vaatas. Hääl hüüdis: „Kain, kus on sinu vend Aabel?“

Ehmatus tungis tema südame sügavaimate soppideni. Ta oli tunnud end nii turvalisena, et keegi



polnud näinud seda tegu Jumala silmale aga ei olnud ta mõelnud.

Sellest hetkest alates nägi ta vaimus Jumala karistavat silma alati enda päale suunatuna. Ta ei võinud taluda seda. See meenutas talle ikka jälle tema süü suurust.

Nüüd katsus ta end tema eest peita. Kuid kuhu ta ka ei läinud, kusagil ei leidnud ta rahu. Jumala silm tungis isegi läbi pimedada öö. Alati vaatas ta temale otsa.

Ka meie suhtes ei ela Jumal määratud kaugeuses. Ta ei ole tagasitõmbunud ega ennast luku taha pannud taeva, milles ta ei näe inimlapsi. Usna lähedal on ta meile igal tunnil. „Tema“, ütleb apostel Paulus, „elame meie, liigume meie ja oleme meie.“

Kui me inimeste ees tunneme häbi kurjade tegude pärast, siis peaks meil kaugelt suurem häbi olema Jumala ees, kelle palge ees me seisame igal tunnil.

Häbi inimeste ees on harva ainult varjavaks mantliks, mis varjab kirglikku õelate mõtetega täidetud südant.

Häbi Jumala ees aga laseb meie päale tulla tema häämeele. Ta hüvitab inimest ja väldib kurja.

A.

## Katoliku Kiriku arenemiskäigust Ühendriiges.

Kiriku arenemiskäik Ühendriiges on õieti hii-gelvõidukäik. Kui 146 aasta eest paavst Pius VI ajal ametisse nimetati esimene piiskop Msgr John Carroll, siis oli sellel maal ainult 30 vaimulikku ja 22.000 katoliiklast. Täna on katoliiklasi üle 20 miljoni 107 piiskopi all, kelle hulgas mitmeid kardinale. Neil on täieline töötamisvabadus, mitte ainult sellepärast, et see vastab ameeriklase vaimsele seisukohale, vaid ka seetõttu, et selgepilguline ameeriklane on teadlik kristlik-katoolse töö suures väärtuses rahva kõikide eluavalduste suhtes. Nii on see ka arusaadav, et katoliiklastel peagu iga kiriku juures tohib olla koguduse kool. Koguduse kirikuid on 18.000, kolleegiume, keskkooli ja ülikooli on 2000. Kiriklikkudes seminarides ja ülikoolides võib õppida 24.000 üliõpilast, 700 osalt kõige suuremat haiglat juhitakse nunnade poolt. Kõrgemaid õppeasutusi juhib arvukas orduteadlaste pere, kelle hulgas rohkesti benediktiinlasi, jesuiite jne. Orduõdesid pole USA-s vähem kui 123.304, kellest 68.885 tegevuses haridusalal ja 19.197 teravishoiu alal. Juhtivate poliitikute seas on ka katoliiklasi, nagu näiteks presidendikandidaat Smith. Raadio alal on katoliiklastel juhtiv koht paulistidepaatrite eestvedamisel ning esijoonel on siin teerajajaks isa Coughlin, keda korrapäraselt kuulab 10 miljoni inimesi. On olemas eriline katoliku ringhäälingu tund, millega praegu on ühinenud 54 saatetejaama! Legion of Decency saavutas hiljuti katoliiklastega eesotsas tõhusaid reforme filmiasjanduses. Neid tagajärgi paranenud moraali suunas oleme võinud nentida viimasel ajal ka Eestisse ekspordeeritavate filmide juures. President Roose-

velt on veendunud katoliikluse viljakais jõududes kristlik-sotsiaalse tasapinna tõstmisel. Tihti tunnustab ta oma külaskäiguga katoliiklikke tegelasi ja asutusi, avaldades kiitust viimaste tegevuse kohta. Hiljuti saatis ta tunnustava kirja sotsioloog Rev. dr. Francis J. Haas'ile, kes asudes uuele kohale St.-Francis-Seminari rektorina, lahkus oma tööpölvilt Washingtonis, kus ta oli töoesindajaks üldises code-ametis, äri- ja tööstandardi rahvuskomitee liikmeks ja samuti oli üks kolmest liikmest NIRA tööpoliitika ametis. Alati jälle palutakse katoliku preestreid ja eelkõige kirikuvürste valitsusasutusilt nõuandjaks ja vahekohtunikeks, nagu hiljuti kutsuti Msgr John B. Peterson, Manchesteri piiskop. New Hampshire'i kubernereri poolt juhtima tekstiiluurimise komisjoni. Vaimulikkudest ja eriti just katoliku preestrest, keda nimetatakse lihtsalt „Father“, peetakse palju rohkem lugu, kui üheski Euroopa riigis.

## Eestist.

**Tallinn.** Noorte tütarlaste liit ilmutab innukat tööd. 2 korda kuus kogunevad vanemad neist rõõmsale koosviibimisele ja tõsisele usulisele edasiarendamistööle. Nooremate grupp on võibolla veel agaram. Noorsootöö sihiks on kasvatada teadlikult usuliselt orienteerunud noori inimesi.

Noorkotkaste Olevi rühm võis kaks korda koguneda kinoetendusiks. Neist kinoetendusist kavatakse arendada püsivat üritust. Sel teel saab võimalikuks noorsugu tutvustada maailmakiriku rikka eluga ja laiendada tema silmaringi.

19. märtsil kogunes Poola Rahvusliku Liidu liikmeid ja kohaliku poola saatkonna personaali pidulikule jumalateenistusele mis oli mõeldud mälestusjumalateenistuse surnud marssal Pilsudski eest. Lühikeses kõnes kujutas Apostlik Administraator Poola uuendajat veendunud truud katoliiklasena ja truud isamaa pojana. Mõlemas suhtes pani ta teda noorsoole eeskujuks.

Kuu lõpul võis lõppeks teostuda juba ammu kavatsatud majaostmine paavstliku nuntsiusele. Veidi keeruliste eelläbirääkimiste juures osutasid nii välisministerium kui ka linnavalitsus suurimat vastutulekut. Maja mis praegu on veel kasutamisel sanatooriumina, on võimalik vabaks teha igatahes alles pärastpoole, võttes arvesse praegu säälviibivate haigete seisukorda. Kui maja tehakse vabaks ja sisustatakse elamiseksõhuliselt, siis veedab küll paavstlik nuntsius suurema osa aastast meie linnas. Nuntsiatuuri ilus asukoht teeb ta väga sobivaks suveaja veetmispaigaks.

**Tartu.** Paastuajal näidati valguspiltide seeriaid Püha Maa paikade üle, eriti silmas pidades neid kohti, mis on pühitsetud Kristuse kannatuse läbi. Osavõtt, eriti noorsoo ridadest, oli väga elav.

**Rakvere.** Uue kirikukese külastamine on väga arvukas ning mitte harva ei ulatu harilikul pühapäeval osavõtjate hulk 60 kuni 70 hingele. Uhe sõbraliku perekonna poolt kingiti kirikule ühe Murillo maali väärtuslik koopia, mis lähemal ajal altari kohale üles seatakse. Koguduse uue vaimuliku töönnu tõttu saab pikapeale ikka rohkem ja rohkem teostada usulise elu süvendamist.

**Kuressaare.** Tervel saare maa-alal laiati pillatud katoliiklased on õnnelikud, et neil nüüd ka Kuressaares on usuline keskus. Küll oli see juba ammu ajast muutunud õigusetavaks, et katoliiklased piiskopliku lossi vanas kabelis, aiukeses veel katoliiklikust ajast säilinud ja katoliiklastele liigipäasuks avatud pühas paigas, mõned korrad aastas võisid pidada jumalateenistusi. Kuid kestvaks hingehoolduseks sobib see kabel vähem. Sellepärast sisustas isa Werling Pikale tänavale nr. 29 üüritud korterisse väikese kabeli. Kui see kord saab olema täiel määral sisseseatud ja eukaristlik Jumal alaliselt siin aset võtab, siis on ka kohalikel katoliiklastel usuline kodu, Tabernaculum Dei cum hominibus — Jumala telgistik inimeste keskel.

**Pärnu.** Väike kabel on üksikute ohvrimeelsete koguduse liikmete abivalmsuse tõttu saanud üpris kauni väljanägemise. Meeleldi ja rohkearvuliselt koguneb siia usklikke inimesi hominik- ja õhtujumalateenistusteks. Viimastel paastunädalatel peeti igal õhtul jutlusi, mis pidid andma kogudusele uskliku ettevalmistuse Issanda Ülestõusmise pühaks. Jutlusi külastati ohtralt.



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlumb 1 kord kuus.

Nr. 5

2. mail 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Lisaga 10 senti  
Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

## Ave Maria.

Kes maikuu õhtul külastab katoliku kirikut, see näeb ikka jälle sedasama vaatepilti. Kõrgendatud kohal seisab Jumalaema pilt või kuju, ümbritsetud paljude kütinalde särast, ehitud värske roheline ja kõiksuguste lilledega. Rohkearvuliselt voolab noori ja vanu, mehi ja naisi õhtusele palvelusele. Rõõmsalt ja vaimustatult kostavad toredad maarjahelendid läbi kiriku. Võib tunda, et need maipalvelused on katoliku rahva lemmikpalvelused.

Kui küsida, kus ja millal on tekkinud need palvelused, siis on väga raske neile küsimusile vastata. Maarjapalvelust pole ülevalt poolt maksmapandud ja määratud, ta on iseenesest väljakasvanud uskliku rahva südamepõhjast. Temaga on lugu nagu rahvalauludega: korruga ta on kerkinud esile ning keegi ei või ütelda, kus ja millal, kuidas ja kellelt ta on saanud oma alguse. Kindlasti on ta aga juba paljuid sajandeid vana.

Aga kas see on tõesti tõeline, õigustatud kristlik hardus, mis neis maipalvelusis on leidnud oma väljenduse? Kas üldse katoliiklik maarja-austamine on tõeliselt kristlik hardusvorm? Kas tema peale ei tule pigemini vaadata kui ristiusu piiridest väljakasvamisele, võltsimisele või vähemalt ebausklikule liialdusele?

Selle vastu näib rääkivat esijoones Neitsi Maarja austamise üldisus ning poolehoid. Maarja austamine on kodunenud terves kristlikus maailmas. Ta on sama tuntud ja armastatud idakirikuis kui ka ladina kirikus. Ning siin ei ole ta rahulikumate, vaiksete põhjamaalaste juures mitte vähem armastatud kui tuliste, ruttu vaimustatavate lõunamaalaste juures. Võiks isegi rahulikult väita, et põhjamaised luuletised Neitsi Maarja auks ja põhjamaised laulud Maarjale oma õrnuse, südamlikkuse ja soojuse poolest veel ületavad lõunamaiste rahvaste omasid.

Ning nagu Maarja austamine ei piirdu teatud rahvatüüpidega, nii ei piirdu ta ka mitte teatud inimtüüpidega. Maarja austamine pole mitte ainult laste ja noorte asi, ta on sama populaarne täiskasvanute keskel. Ning ta kõneleb sama muljekalt küpse mehe hingele kui küpse naisterahva hingele. Ning ka hariduse erinevused ei mängi selle juures osa.

Maarja austamise poolehoid ja üldisus lubavad meid järeldada, et Maarja kultus vastab mingisugusele inimhinge ürgehtsale vajadusele: nõudele, mis meiega tuleb maailmale, igatsusele, mis meiega kasvab, mis ka küpses eas ühteviisi valitseb mehe ja naise hinge.

Ilma et siin lähemalt asuda selle tööga psühholoogiliste põhjuste vaatlemisele, nendime esialgu vaid selle tööga olemasolu ning järeldame sellest, et niisii siin üldse ei või tegemist olla ristiusu piiridest väljakasvamise, võltsimisega ega ebausuga Maarja kultuses, vaid palju enam terve hardusvormiga.

Seda kinnitatakse ka veel sellel läbi et ka protestandid, kes oma usuõpetuses ei arva leidvat ühtki teoreetilist põhjendust maarjakultusele, tegelikult ometi kohtlevad maarjakultust rohke arusaamisega. Millise südamlikkusega ja sügava usklikkusega laulab ka protestantlik kristlane kõigis kirikus, perekonnas ning kõikjal Jumalaema au ühes kaunimas ja südamlikus evangeelses laulus: „Üks roosike on tõusnud, küll õrna juure seest“, kus siis pärast üteldakse: „Me armsast roosikesest Jesajas kuulutas: Ta sünnib puhtast neitsist Maariast Petlemmas.“— Enamik protestante, kes seda laulu laulavad sellise rõõmuga, ei tea, et komponist Michael Praetorius siin on kasutanud alusena eelreformatorset, katoliiklikku laulu.

Mõeldagu ka selle pääle, kui ilusti ja tabavalt Goethe Faustis on osanud kujutada katoliikliku maarjakultuse põhimõtet Gretcheni palves. See oleks võimatu, kui ka mitte tema hinges poleks suikunud midagi sellest ehtsast maarjakultusest. Jah, võiks ütelda ilma liialduseta, et sügavusklikul protestantismis on kustutamatu igatsus Jumalaema austamise järele, mis küll sajandeid kestva ratsionalismi alla maetud, kuid mis siiski elab ja ootab ülestõusmist.

Kus see ratsionalism veel nii väga pole tunginud rahva sisse, sääl leitakse ka veel täna protestantliku rahva seas Maarja austamise tunnuseid, kuigi peidetuid. Eesti rahva hulgas on need tunnused eriti selged. Selle tõestuseks on Maarja pühad, mis veel katoliku ajast on säilinud: olgu nimetatud Maarja Kütunlapäev, Maarja Kevadepäev, Rukki-



Maarjapäev. Selle tunnusmärgiks on ka, et veel tänini Jumalaemal on lihtrahva seas suur poolehoid, et isegi luules mainitakse Maarjat, hoolimata katseist rahvale esitada selliseid harda uskliku südame avaldusi ebausuna ja ebajumalate teenimisena. Peab ütleva, et siin oli tugevam loomulik kristlik tundmus, kui valesti arusaadud teooria.

Kui väga ka protestantide poolt ära tuntakse Maarja austamise tähtsust, seda tõestavad meile protestant Behrendt'i sõnad („Von der Katastrophe des Protestantismus. Preussische Jahrbücher. Bd. 143. 3. vihk, lhk. 423, jj.): „Puhtal katolitsismil on usulisi väärtusi, milliste poolest protestantism vaesus... Nende väärtuste hulgas... nimetan maarjaaustamist. Jumalaema usk on meie hinge amputeeritud liige... ta on inimese struktuuri põhinahe.“

Ka tänapäev rohkenevad luteri kirikus hääled, mis maarjakultuse kõrvaldamises näevad kristliku harduse tükeldamist ning selgelt võtavad sõna maarjakultuse taaselustamise poolt luteri kirikus. (Vrdl. näit. „Die Post“, nr. 576, 19. nov. 1919. „Was fehlt der evangelischen Kirche? Uns fehlt die Mutter Maria! Wir müssen sie zurückholen.“ Mis puudub evangeelsel kirikul? Meil puudub ema Maarja! Me peame ta tooma tagasi.)

Kuid Maarja kultus ei ole mitte ainult „usuline põhinahe inimese struktuuris,“ ta on ka täitsa kristlik kultus.

Maarja kultus on kõigiti piibli alusel. Esimese Maarja austamise näite andis Jumala käskjalg ingel Gabriel ise. Jumala ülesandel tervitas viimane Jumalaema, ning iga sõna tema tervituses on kõrgeima Maarja austamise sõna: „Ave Maria — täis armu — sinuga on Issand — sa oled õnnistatud naiste seas.“ Kogu kiitus, mida sisaldavad katoliku maarjalaulud, kõik ülistused, nagu nad esinevad Katoliku Kiriku palves ja jumalateenistuses, tulenevad lõppeks neist õndsakskiitmisist, milliseid sisaldab see ingli tervitus.

Nagu ingel Gabriel Maarjat austab, nii on seda teinud ka inimesed piiblile vastavalt. Millise aukartusega ja lugupidamisega tervitab teda Eliisabet: „Õnnistatud on sinu ihu vili — Kust tuleb mulle see arm, et minu Issanda ema minu juurde tuleb?!“ Kuipalju aukartust ja austust peitub neis sõnus. Pole siis ime, kui Kirik ingli tervituse ja Eliisabeti kiidusõnad ühendab oma „Ave Marias“ ning seda palvena kohe pärast Issanda „Meie Isat“ eriti kõrgelt hindab ja kasutab.

Kuid ka Kristus, meie Issand ise, on oma Kirikule annud innuka maarjaaustamise näite. Kristus oli juba ühe seaduse põhjal, mis on ühteviisi loomulik ja jumalik seadus, kohustatud oma ema austama. Kristus pole kõrvaldanud neljandat käsku, vaid ta on seda täiendanud. Seega pidi ta ka neljandat käsku oma ema suhtes pidama. Niisiis austas Kristus oma ema. Juba tahtlik kuulekus, millega Jeesus omal vabal tahtel oma noorpõlve aastate kestel on kohelnud oma ema, on siiraima maarjaaustamise parimaks tunnuseks. — Ka kaheteistkümnendaastase Jeesuse käitumine Jeruusalema templis — samuti nagu käitumine Kana pulmas ei ole, õieti arusaadult, sugugi vas-

tuväited sellele vaatele, vaid otse selle vaate kin- nitused. Oma Maarja austamise erilise tõestuse aga andis Issand ristil. Veel surres hoolitseb ta armuväärsemal viisil oma ema eest ja annab pühalikult üle tema eest muretsemise oma lemmik- jüngrile. Kas on olemas suuremat lugupidamist ema vastu, kui hoolekannet, mis mõtleb tema päale veel surres.

Mainitud tõigad tõestavad selgesti, et Jeesus oma ema maa pääl südamliselt ja sügavalt on austanud. Ning nagu ta teda on austanud ja armastanud maa pääl, nii armastab ja austab ta teda ka tänapäev ning saab teda armastama ja austama igavesti, sest ta on eile ja täna ja igavesti seesama (Heebr. 13. 8).

Kui aga Jeesus Kristus, meie õpetaja, Maarjast lugu pidas ja teda austas, siis peame ka meie krist- lased temast lugu pidama, teda armastama ja aus- tama.

Kuid Maarja austamine ei ole mitte ainult Jeesuse Kristuse eeskuju järelaimamine. Kui usu- me, et Maarja igavikust saadik Jumala Isa poolt on valitud Jumalaemaks, et Jumal Poeg teda on vastuvõtnud emaks, et Jumal Püha Vaim on teos- tanud tema tõesti Jumalaemaks saamist, siis näeme selles kõrgeimat auavaldust, mida Jumal ise iial kellelegi inimesele on osutanud. See on sellepärast täitsa Jumala vaimus, kui me seda kõrgelt hindame, mida Jumal kõrgelt hindab, kui me seda armastame ja austame, mida kõrgelt hindab ja austab Jumal. — Kui me siis pärast kaalutleme, kui suur tähtsus oli Maarjal inimkonna lunastamisel, siis ei näe mitte ainult maarjaaustamist lahutamatuimalt ühendatuna kristliku usuga, vaid täidame Maarja austamisel ka tänulikkuse kohustust. Tänuilik armastus meie Issanda Jeesuse Kristuse ema vastu peab sellepä- rast meie südameis ikka jälle äratama sooje tund- musi ning peab võluma meie huulile lapselik-har- daid palveid Maarja auks.

Ning kuigi Maarja armastus ja austamine kristliku rahva poolt Kiriku kahetuhandaastase ajaloo jook- sul on näidanud siin ja sääl väikesi üleaisalöömisi — Maarja austamine oluliselt ja oma Kiriku poolt hääkskiidetud kujul on kristliku usuga lahutama- tult ühendatud. Kus iial sellepärast ehtsat armas- tust Kristuse vastu ja õiget Kristuste austamist harrastatakse ja edustatakse, sääl leidub ka ruumi ja arusaamist Kristuse ema austamisele. Sääl ker- kib Issanda palve kõrval ka inglite tervitus — Ave Maria — hardast südamest taeva poole. Sellepä- rast elustagu maikuu uuesti meie Maarja austamist ning täitku meie südant uue armastusega Maarja vastu.

## Sugemeid püha Katariina kloostri ajaloo.

(Järg.)

Priior Mauritiuse osatähtsust läänemaisete tea- duste ülekanamisel ja edasi-istutamisel Põhjamaile on lähemalt uurimise alla võtnud F. Amelung oma teoses „Baltische Kulturstudien“, mis ilmus Tartus



1884. aastal C. Mattieseni väljaandel. Kuigi selles teoses ei puudu põlastavaid märkmeid skolastika kohta üldiselt, ei suuda autor siiski varjata oma imetelu, mis teda haarab Albertus Magnuse õpetlasliku toodangu vaatlusel. Endise Regensburgi piiskopi kohta lausub ta:

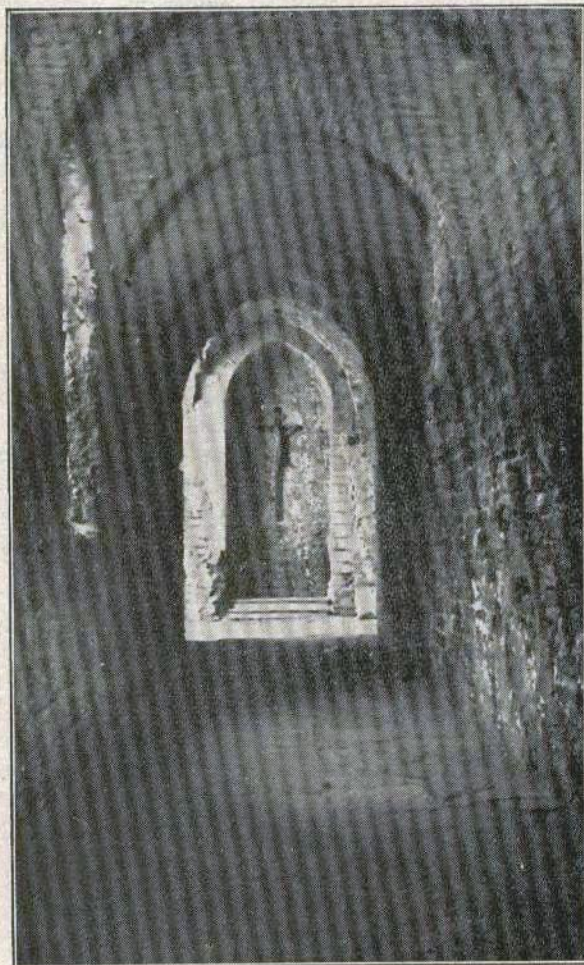
„Albertus Magnus... oli esimene maailmakuulsusega ja universaalse tähtsusega õpetlane, kelle Saksamaa esile tõi. Tema kirjutised aristootelliku filosoofia, samuti ka füüsika, keemia ja mehhaanika üle manustasid palju teaduste elustamiseks 13. sajandil ja turvavad talle Roger Bacon'i<sup>1)</sup> kõrval aurikkaima koha skolastikute keskel.“ (Lhk. nr. 77).

Kui õiglaselt hindame Albert Suure õpetlase teeneid, eriti ka just eksaktteaduste alal, siis me kindlasti ei liialda, kui nimetamine teda universaalgeeniuseks. Tema viibimise ajal Kölnis oli see linn otse teaduste kasvuhuoneks. Nii mõnedki tõsised teadusejüngrid võisid tollal kadestada neid õnelikke, kellel avanes võimalus selle tolleaaja vaimse suuruse jalgel, Albert Suure õppetooli ees kuulata loodusteaduste praeguse võidukäigu hällilaulu. Eriti huvitav on arstiteaduse tookordne arenemiskäik, mis iseäranis hoogsalt paelus Albertus Magnuse ja tema õpilaste huvi.

Mauritius, kes oli üks agaramaid viljaka Lääne-Euroopa teaduse vahendajaid Baltimaale, oli ka suurel määral kiindunud arstiteadusse. Sellest kõneleb kaunis tüse arstiteaduslik osa Mauritiuse õppekonspektis, mis arvatavasti koostatud Albertus Magnuse loengute järele Kölnis ja pärast kellegi eraisiku poolt Tallinnas väga ilusa käekirjaga ümberkirjutatud. Samuti leidis Tallinna Mustamunga kloostriis huvitav „Compendium medicum“, mis annab kaunis selge ülevaate arstiteaduse tolleaegsest arenguastmest. Praegu on „Compendium medicum“ Tallinna linnaarhiivis, kus keskaja tõrvajad selle keskaja haridustaset illustreeriva teose olemasolu ja ehtsuses võivad veenduda. Ka Amelung räägib siira tunnustusega sellest, kuidas just mungad harrastasid arstiteadust ning toob ülevaatlikke ning veenvaid väljavõtteid Mauritiuse arstiteaduslikest tähelepanekuist. F. Amelung räägib meeleldi Mauritiusest, teda kui Tallinnast põlvnevat preestrit eraldades taani munkadest. Amelungi sõnadest võiks väljalugeda otsekui baltlase uhkust oma kaasmaalase üle.

Kuid me ei välju ka veel võimaluse piiridest, kui meie ette kerkib küsimus, kas paljuhinnatud ja armastatud Mauritius ei ole ehk isegi eestlane? Võimalust ei saa eitada. Teame ju, et linnadesse, kus valitses tublisti vabameelne õhkkond tolleaegsete olude kohta, võeti kodanikeks vastu ka sinna põgenenud maa pärisrahvast, kui vastav isik suutis end küllaltki kaua varjata jälgijate eest. Selliseid märkimisväärseid juhuiseid on ju ettetulnudki Tallinna ajaloos. Päälegi olid just kohalikul Katariina kloostriis eriti soojad sidemeid eesti rahvaga. On ju kindlasti tõestatud fakt, et just p. Katariina kiriku

Foto Nyländer.



Osa püha Katariina kloostri riskäigust.

ümber oli koondunud palju eestlasi. Kloostri raamatukogust leiame teoseid, mille lehtedele on kritseldatud eestikeelseid seletavaid märkmeid ning maarahvast külastasid mungad korrapäraselt, kuigi kandealtarite kaasavedu oli hoopis tülikas ja matkamis-tingimused olid tollal õige räbalad.

Amelung esitab Mauritiuse kohapealse päritolu tõestuseks veel rea ala-saksakeelseid haiguste nimetusi, mis arstiteaduslike märkmete autori poolt manustatud ladinakeelseile terminoloogilisile väljendusile. See seik on täiesti arusaadav, kuna tollal Tallinnas oli valitsevaks keelendiks ala-saksa murrak.

Üldse peab ju ka siin jälle märkima, et protestantlikud kohapealsed kirjanikud Mauritiuse isikusse ei ole suutnud suhtuda küllaldase arusaamisega, kuna neil paraku puudub piisav sisseelamisevõime tõelise munga aateilma. Seega ei või nad mõistagi kogu Mauritiuse tegevuse lähteallikat — askeetiliselt, loovat katolitsismi. Ning kuna püsib väärarusaamine tegevuse ürgsest lähtejõust, siis on ka vildakud vaated kogu tegevuse enda kohta. Selle tõttu sattumegi skolastika võõrri mõistmisele Amelungi teoses, kes kõigest hoolimata püüab olla heatahtlik ja ümbritseb väärrika aupaistega Albert Suure teeneid arstiteaduse, füüsika, keemia ning

1) Roger Bacon, inglise munk, keda tema suure eruditiooni tõttu nimetati „imetlusväärseks doktoriks“. Teda loetakse mõningate autorite poolt püssirohu leiutajate hulka. Elas 1214–1294.



mehhaanika alal ja hindab Mauritiuse osatähtsust nende teaduste levitamisel Läänemere rannamaal. Amelung näeb Mauritiuses ka tähtsat skolastika impordööri, kuid skolastika ise ei leia just armu selle balti ajaloolase silmis, samuti nagu paljude teistegi eemalseisjate man.

Mauritiuse suhteid püha Kristiinaga Stommel-nist on lähemalt uurinud A. Schiefner. Viimane on oma töö tulemusist kirjutanud artikli ajakirjas „Inland“, nr. 38, 1851. a. Sääal on ka toodud kaks Mauritiuse kirja p. Kristiinale (ühe neist avaldasime tõlkes „Kiriku Elu“ 2. nr. k.a.).

Mauritius evis ka oma ordu kõrgeimate juhtide täieliku usalduse, mida tõestab tema nimetamine diffinitori abiks dominiiklaste kindralkapiitli jaoks, mis pidi aset leidma Viinis 1282. a. Nimetamine toimus Skenninge kapiitlil 1281. a.

Kui Mauritius Viinist tagasi pöördus, võttis ta enesega kaasa p. Kristiina venna Sigwini. Viimane astus veel 1282. a. Gerhardi nime all dominiiklaste kloostri ning sai Wisby kloostriis keldrihoidjaks. Kuivõrt Mauritius armastas teadust, näitab ka asi-olu, et ta tagasipööramisel Viinist ei jätnud maha oma lektoriametit, hoolimata kõigist talle osaks saanud auavaldusist ja hoolimata sellest, et ta juba enne sõitu Viini tükki aega oli olnud priior, milleks ta jäi ka tagasisaabusel.

Mauritiuse kirjandusliku päranduse võtame lähemalt vaatlusele „Kiriku Elu“ järgmises numbris. (Järgneb).

**Reginald Sorokin.**

## Anglikaani kirik.

Anglikaani kirik on viimasel ajal tublisti paelunud avalikkuse huvi. Erilist õhutust on see huvi saanud seiga läbi, et eesti ja läti luteri kirikud ühelt poolt, ja anglikaani kirik teiselt poolt ametlikult on sõlminud omavahel sidemeid. Ajakirjandust informeeriti nende küsimuste üle juba paar kuud tagasi. Ka eesti luteri piiskopi dr. Rahamäe ja läti luteri piiskopi Grünbergi sõidust Londoni ja sääal asetleidnud läbirääkimisist oli ajakirjandus põhjalikult informeeritud. Nende läbirääkimiste tulemusena mainitakse järgmist: „Nenditi: anglikaani kiriku õpetus ühtivat Eesti ning Läti ev. luteri kiriku õpetusega — sel määral, mil tulevat kõne alla usutuunnistuslik alus, usuolu hinnang ning õpetus sakramentidest. Kirikliku ameti ja kirikukorralduse asjus on olemas olulisi lahkiminekuid, kuid ka need ei tähenda takistust mainitud kirikute lähenemiseks ja ühenduseks.“ (Võrdle Reval. Zeitung, 16. apr. 1936.)

Kes anglikaani kiriku ajalugu viimasel sajandil vähegi on jälginud, võiks esimesel pilgul olla võõrastunud nende nendingute puhul. Talle meenub näiteks too, et seesama anglikaani kirik 1890 a. ümber oli väga huvitatud lähenemisest Katoliku Kirikule. Seekord püüti kangesti saavutada Roomalt anglikaani hierarhia apostlikku suktsessiooni, s. t., et tunnustataks sakramentaalse piiskopi- ja

preestripühitsemise kehtivust. On raske aru saada, kuidas võib sakramentide õpetuse poolest Eesti luteri kirikuga, kes ei tunne sakramentaalset piiskopiks- ja preestrikspühitsemist nentida ühtivust kirik, kes paneb rõhku sakramentaalse preestripühitsemise kehtivusele.

See võõrastumine suureneb veelgi, kui mõelda sellele, kui palju lähenemiskatseid on tehtud viimase poole sajandi jooksul anglikaani kiriku ja idakirikute vahel. Ka tol korral pani anglikaani kirik rõhku sellele, nentida laiaulatuslikku kooskõla idakirikutega õpetuse poolest. Ka siin viisid lähenemispüüded eriti greeka õigeusu kirikutega sellele, et mõlemate kirikute usklikke lubati interkommunioonile (ühine armulaud), mida Londonis pidulikult nii mõningaidki kordi on teostatud. Kui nüüd ka luteri kirikutega püütakse saavutada interkommuniooni, kuidas võib siis seda loogiliselt põhjendada? Kas peavad siis õigeusu kirik ja luteri kirik, kes senini on keeldunud igast interkommunioonist põhipanevate lahkiminekuete pärast usuõpetustes, anglikaani kiriku, kui kolmanda erapooletu juures ühiselt kogunema interkommunioonile? Või kas loodetakse ehk, et lähemas tulevikus on lõppeks võimalik ka veel interkommunioon eesti-luteri ja õigeusu kiriku vahel? Need on igatahes huvitavad küsimused mitte ainult usuteadlasele ja kirikuajaloolasele, vaid ka laiale rahvamassile.

„Kui vaadelda anglikaani kiriku lähenemispüüdeid Katoliku Kirikule — eelkõige aga idakirikule — ning lõppeks põhjariikide ja Balti riikide luteri kirikuile, võiks tulla mõttele, et niisugustel lähenemispüütel nii paljudele mitmekesisel konfessioonele ei või esijoones mõõduandvad olla usulised püüded, vaid teistlaadi tendentsid. Kuid siiski leiavad need lahendamispüüded seletuse ka usulisel alal, kui saame teadlikuks anglikaani kiriku sisemises struktuuris.

Eksitakse, kui anglikaani kirikus tahetakse näha konfessiooni selgelt kirja pandud usuõpetusega, selge õpetusega sakramentidest, selgete mõistetega kirikukorraldusest ja kiriklikust hierarhiast. Pigemini leiduvad anglikaani kirikus mitmekesised suunad ja erakonnad, kes üksksteisest oma vaadete ja püüete poolest tublisti erinevad ning mis sellepärast ka väljaspool lasevad ära tunda mitmekesiseid — näiliselt üksksteisele vasturääkivaid tendentse.

Pääasjalikult võib anglikaani kirikus eraldada kolm mitmesugust suunda:

Parema tiiva moodustab kõrgekirik (High Church). See on traditsiooniline — ritualistlik suun, rõhutab ühtivust Katoliku Kirikuga, paneb suurt rõhku piiskoplikule suktsessioonile ning läheneb oma välise esinemisvormi poolest nii katolitsismile, et külastajaile paljusid anglikaani kirikus jääb mulje, et nad viibivad rooma-katoliku kirikus. Tema otsustavaimad poolehoidjad kaitsevad transsubstantsiatsiooni, Messi, Armulauaelementide alahoidmist, kõrvapihti, Maarja ning pühakute austamist, palveid surnute eest, orduvandeid ja orduelu.

Vastandiks kõrgekiriku välisele hülgusele tahab „alam kirik“ (Low Church) olla Jeesuse jüngerite alandlikuks ühenduseks. Ainsaks usuallikaks on evangeelium. Alam-kirik on niisiis päri-



selt protestantlik tugeva kalvinistliku ja pietistliku mõjuga. Ta rõhutab evangeelset vabadust vastandiks Kiriku autoriteedile — üldist preestriametit vastandiks kiriklikule hierarhiale.

Lai kirik (Broad Church) kujutab liberaalset, vabameelset erakonda. Läbiimbunud tugeva skeptikaga, ta kohtleb dogmasid ja tseremooniaid kaunis ükskõikselt. Püüdes kristlikke ideid moodsa teaduse ja kultuuriga viia kooskõlla, andub ta väga liberaalsele usuteadusele ning pühendub meeleldi praktilis-sotsiaalsele ülesandele. Tema siht on iseloomult rohkem eetilise kui usuline.

Need kolm suunda anglikaani kirikus oleskelevad veel tänapäev ning on elavad. Hoolimata kõigist neist raskest lõhenemisist, jah vastuoksusist, milliste all kannatab anglikaani kirik, on sellel kirikul siiski teatud väline ühtlus, kuna ta on Inglismaa kirik, riigikirik. Seejuures valitseb riik kirikut kaunis suure võimuga, avaldades mõju kiriku sisimale asjaajamisile. Igakordne pääminister kõvendab seejuures vastavate piiskoppide nimetamisega varsti anglokatoliiklikku (Kõrgekirik), varsti evangelikaalset (Alam-kirik), varsti modernistlikku (Lai kirik) suunda.

Anglikaani kirik on küllaltki teadlik temas esinevais erinevusis, jah vastuoksusis. Püütakse isegi seda tööka esitada edemusena, ning sellest tuletatakse eriline kutsumus ühendada lahkuminekule poole tunglevaid kristlikke kogundeid. Ta peab end „sillakirikuks“ (Bridge-Church) katolitsismi ja protestantismi vahel ning näeb oma ajaloolist ülesannet selles, kõikide kristlikkude kirikute keskel tegutseda vahendavalt ja lepitavalt. Sellega seletub elav osavõtt, mida osutab anglikaani kirik meie päevade kristlikul ühinemisliikumisel (ökumeenilisel). Seejuures ei püüta saavutada midagi vähemat, kui kiriklikku ühendust kõige vabameelsemait protestantidest kuni kõige õigeusklikumate idamaalasteni. Seejuures langeb evangelikaalide ja modernistide ülesandeks, asju ajada protestantlike kirikutega, kuna anglokatoliiklased sõlmivad sidemeid vanakatoliiklastega ja Idamaa õigeusulistega.

Seejuures nendime, et anglikaani kirik on teadlik, et ei ole mõeldav kristluse tõeline ühendamine ilma suurima kristliku kirikuta — roomakatoliku kirikuta. Anglikaani kiriku suhtumist rooma kirikusse võib seejuures positiivseks nimetada. Rooma-katoliku kirikust kõneldakse lugupidamisega, jah aukartusega. Rooma-hirm, nagu teda sageli näeme protestantide ja õigeusulistest man, on anglikaani kirikule tema tervikus tundmata. Anglikaani kiriku vaim ses suhtes ilmneb selgesti ühest Lambeth-konverentsi komisjoniaruandest 1920 aastast, kus muuseas öeldakse:

„Tuletame meelde tööka, et Jumaliku Tahte täitmisel ei või kehtida unioonikavand, mis lõppeks ühtlasi ei hõlma Lääne suurt ladina kirikut, millega meie ajalugu minevikus oli seotud nii tihedalt ning millega oleme veel ühendatud paljude ühise usu ja ühise traditsiooni sidemetega.“

Lõppeks manustame veel statistika, mis umbes annab konfessioonide suhtuvuse Briti riigis. Anglikaanlaste arv Suurbritannias on umbes 20 miljoni

(terves maailmas umbes 32 miljoni). Väljaspool inglise riigikirikut on vabakirikute poolehoidjad (Dissenters), kelle peamisteks gruppideks on metodistid, kongregatsionalistid ja baptistid. Nende arv on umbes 12 miljoni. Rooma-katoliiklasi on 2,5 miljoni ümber. Üksikuil mail on suhe umbes järgmine: Inglismaal — anglikaane 72%, „Dissenters“ 24%, katoliiklasi 4%. Sotimaal presbüteriaane 44%, anglikaane 2%, „Dissenters“ 44%, katoliiklasi 2%. Iirimaa katoliiklasi 75%, anglikaane 13%, „Dissenters“ 12%.

## Uuemad Inglismaalt.

Katoliku Kiriku seisukohta Inglismaal iseloomustagu veel järgmised näited:

Pariisi leht „Croix“ kõneleb 8. IV. 1936. ühe endise anglikaani vaimuliku esimesist P. Andrease kirikus Roomas. See on 55-aastane Rev. Pierce Karry, kes aastast 1920 kuni 1927 New-Yorgis oli anglikaani vaimulikuks. Karry sõlmis tihedaid suhteid katoliku preesterkonnaga ning asus katoliku usu uurimisele juba ajal, mil ta veel täitis protestandi vaimuliku kohuseid. Mida rohkem ta tegi tegemist katoliku dogmaatikaga, seda elavamaks läksid tema huvi ja poolehoid Katoliku Kiriku vastu. Siis tegeles ta Roomaga taastühinemise liikumise eestvedajana. 1927. a. siirdus ta Inglismaale, kus temas valmis otsus konverteeruda. Nüüd reisis ta Rooma, teostas oma ülemineku Katoliku Kirikusse ning õppis siis paavstlikus St. Beda instituudis katoliku usuteadust. Lühikese aja eest võttis ta vastu preestriks-pühitsemise. Ta asub oma preestriametit teostama Westminsteri piiskopkonnas.

Kuningas Edvard VIII võttis osa Suure Neljapäeva tseremooniast Westminster-Abbeys. See oli teistkordne juhust saja aasta jooksul, et valitsev suverään võttis osa sellest usulisest pühitsemisest; aastal 1934. viibisid sellel kuningas George V ning kuningatar Mary. Ürgse Lihavõtte traditsiooni kohaselt jagas kuningas seejuures isiklikult almust 42-le raugale (see arv valiti sellepärast, et kuningas Edvard VIII lähemal ajal pühitseb oma 42. sünnipäeva). See sümbolne komme, mille juures kuningas ja kohalviibivad lordid kannavad kätterätti käsivarrel, peab meenutama piibli jalgadepesemist. Viimase 100 aasta kestel teostati seda enamasti ikka lord-almustejagaja poolt, kes esindas kuningat.

Kõrgekiriklik „Church Union“ võttis vastu otsuse, milles seletatakse, et Inglismaa kirik olevat kohustatud uskuma Jeesuse Kristuse ihu ja vere tõelist malnidust leiva ja veini kujude all Pühimas Altarisakramendis. Olevat vajaline Altarisakramendi alaline säilitamine surijate jaoks ning jagamiseks haigetele ning teistele väljaspool jumalateenistust Armulauale minejatele; Altarisakramendis varjul olevat Kristust tulevat kummarada. Selle otsuse vastasnähteks, mis iseloomustab anglikaani kiriku õpetuslikku killunemist, on töö, et Liverpooli anglikaani piiskop hiljuti nõudis St. Helen'i kõrgekirikliku koguduse vaimuliku ametist tagasiastumist, kuna see pühapäeval pidas eukaristlikku jumalateenistust.

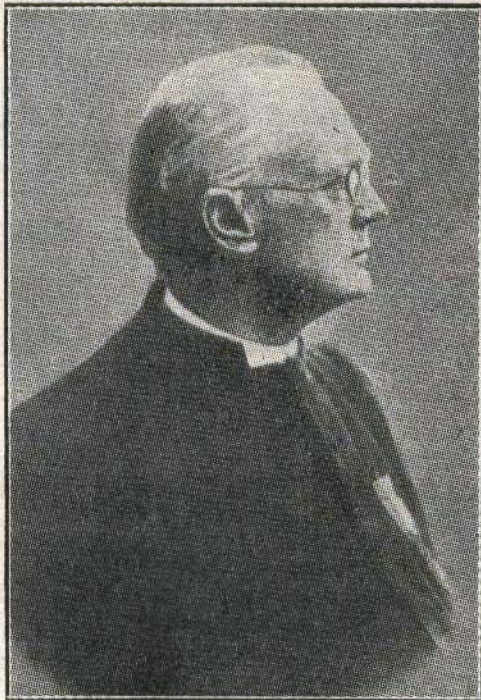


## Mälestus Norrast.

Norra päälinna Oslo külastamisel ei jäeta kindlasti vaatamata Oslo vanimat ehituslikku mälestist Gamle Aker-kirikut. See ilus romaani baasilika, mille juures torkab silma inglise-normanni mõju, põlvneb üheteistkümnendast sajandist; ta on ehitatud tahatud neljanurgelisest lubjakivi kampaadest. 1860. a. oli kiriku täieline restauratsioon. Nagu kõik vanad kirikud, nii on seegi praegu luteri kiriku kätes. Kuigi ta sisemuse poolest on puritaanselt lage, paelub ta siiski vaatlejat oma ruumalalise mõjuvusega. Altaril asub, nagu see meil Põhjamail sageli kombeks, Thorwaldseni Kristusekuju.

Käärkambris vaatavad sisseastujale vastu Gamle-Aker koguduse tõsiselt-pidulikud õpetajate pildid. Nende hulgas on ka mees, kes 14 aastat siin tegutses luteri koguduse hingekarjasena, et siis tagasi pöörduda Katoliku Kirikusse, mõtleb, sise-ellu kiindunud õpetlase nägu, ühtlasi ilus, teravjooneline ning sümpaatne pää. See on õpetlase ja kirjanikuna tuntud Knud Carl Ansgar Krogh-Tønning. Oma mälestused on ta avaldanud saksa keeles ilmunud teoses: „Erinnerungen eines Konvertiten“ (Konvertiidi mälestusi). Pärast kauakestnud, raskeid võitlusi andis see mees 13. juunil 1899. a. katoliku usutunnistuse ning ta võeti vastu Katoliku Kiriku.

Aastakümneid polnud Krogh iialgi mõtelnud sellele, vahetada oma luteri usutunnistust katoliku omaga. Sajanditevanused eelarvamused, mis mõjutasid ka teda, olid lämmatanud sellise mõtte kerkimise. Kuid ta oli mees, kes sügava tõsidusega



Knud Carl Ansgar Krogh-Tønning.

püüdis täita oma hingekarjase kohuseid ning sääluures katsus leida vahendeid, jälle tagasi võita mõju, mille riigikirik oli kaotanud hingede suhtes. Tema konversioonikirjutis toob rohkearvulisi õige ilmekaid näiteid killunemisest, mis aastail pärast tema konversiooni veel oluliselt on kasvanud. Juba puht väliselt on luteri kirik lõhestunud kahte leeri, konservatiivsesse ja liberaalsesse. Mõlemil on ülikoolis erifakulteed. See kirik on suurel määral oma mõju usklikele kaotanud. Protestandi koguduse vaimulikes näevad usklikud eestkätt riigiametnikku. Oma usulisi vajadusi püüavad nad rahuldada lahkusulistele ühendusis, milliste arv ulatub üle kolmesaja. Selliste sektide ilmikjutlustajail on tihti suurem autoriteet kui koguduste õpetajail, igatahes usulises suhtes.

Krogh-Tønningi konversioonikirjutises öeldakse: „Õige iseloomustav on seik, et Porsgrundi koguduse kogukas pietistlikult meelestatud osas ilmikute jutlusest peeti rohkem lugu kui jutlusest, mida pidas riigikiriklik hingekarjane, kellel ikkagi oli kutse ja kes päälegi evis veel teatud avaliku volituse. Usuti, et ilmik võib ennemini olla Jumala Vaimu poolt õhutatud, kui riigikiriku poolt palgatud jutlustaja. Linna usulis-seltskondlikus hoones, n. n. palvemajas, oli ühel õhtul kõnelenud keegi naabervaimulik. Keegi naine, kes oli teda kuulnud, kinnitas mulle pärast üsna tõsiselt, ta olevat kõnelenud peagu sama hästi, nagu parim ilmikjutlustaja. Kirik ja kiriklikkus olid kaunis võõrad mõisted. Keegi mees kogudusest, kes sugugi ei kuulunud ebateadlike hulka, küsis kord minult: „Millele Teie viitate, õpetaja härra, kui Te oma jutlusis nii sageli kõnelete kirikust? Mis kirik see on? Kas ehk kirikuhoone Porsgrundis?“ Selline küsimus koguduseliikmetelt, kes pikemat aega oli kuulnud minu jutlusi, oli sügavalt kurvastav. Kuid see juhus andis mulle tõuke kasulikuks enesetundmiseks, näidates, kui võrd puudulik mõnes suhtes oli mu enese mõiste Kirikust.“

Oma hingehooldusliku vaevanägemise juures selgus Krogh-Tønningile, et meelega paranduse sakramendist ja erapihtist loobumine tähendab suurt puudust. Oslo haiglavaimulikuna õppis ta eriti tundma kõlblikult langenud inimesi, keda võis aidata ainult nende sütkoormast vabastamine. Oma tööpõllul püüdis ta erapihti jälle jalule seadida ning koostas endale ise absolutsioonivalemi. „Veel midagi on mul mälus — ütleb ta oma mälestusis — mis minu kahetsust selle õnnistusriikka ürituse kaotamise pärast aina veel suurendas. Keegi noorem naine saatis mulle kutse. Kui ma tulin, ütles ta mulle, juba ammu lasuvat midagi rasket tema südamele, mille üle ta tingimata minuga pidavat rääkima. Mis see oli? Ta tegi mitmeid katseid oma südant ülestunnistuse läbi kergendada. Iga katse juures aga kaotas ta julguse. Ülestunnistus ei pääsenud üle tema huulist, ning ma pidin tagasi minema, ilma et saavutanuksin midagi. Uuesti palus ta minu külakäiku. See mõõdus nagu eelminegi ning samuti oli lugu ka kolmandal korral. Kui ma pärast iseenda ajendil tulin tema juurde, oli see liiga hilja: ta oli läinud hullumeelseks. Nüüd aga olid tema keelepaelad avatud, ning tema



tumestatud vaimu jubedad avaldused lubasid mulle aimata seda südamekoormat, mis sellele viletsale tema üksilduses oli läinud liiga raskeks. Vae soli! (Häda sellele, kes on üks!) Oli liiga hilja! Ta oli ning jäi parandamata hullumeelseks.“

Krogh-Tonning lähenes Katoliku Kirikule esi-  
joones just oma hingehoolduspraktika läbi, mis teda viis katoliku kiriku- ja sakramendi-  
mõistele. See andiski tõuke tema pärastisele üle-  
astumisele.

## Katolitsism Inglismaal.

Inglise reformatsioonil, mille kaudu Inglise ja Shotimaa katoliku kirik 16. sajandil peagu hoopis hävis, polnud usulist põhjust. Ta väljus kuningast, riigivõimust, ning teda teostati riiklike vahendeiga. Katoliiklasi kiisati veriselt taga, nende varandused võorandati. Tegelikult olid katoliiklased sest ajast saadik riikkondsuse poolest peagu täiesti õigusetud, ning neil polnud riigielu suhtes mingisugust tähtsust.

Ameerika vabadussõja ja prantsuse revolutsiooni tagajärjel aga pidi valitsus 19. sajandi algusest loobuma survestustest katoliiklaste vastu ja viimastesse suhtuma sallivusega. Veel suurema tähtsuse aga omandas see, et Iirimaa katoliiklased geniaalse O'Connelli'i juhtimisel viimati pika võitluse järele seaduslike abinõudega saavutasid üheõigluse protestantidega (1829). N. n. emantsipatsioonibill turvas katoliiklastele kodanliku samaväärsuse terve riigis ja pääsemise suuremale osale ametkohadele ja aukraadidele. Sellest katoliiklaste emantsipatsioonist päevub siis ka katoliikluse tõus Inglismaal ja Shotimaal.

Sellele järgneval ajavahemikul tekib laiemais ringes ikka rohkem uut arusaamist vanast kristlusest ja on märgata viimase uut vääristamist. Otustava tähtsusega oli n. n. oxfordliikumine, mille juures Vanasse Kiriku astus üle anglikaani vaimasuurusi, nagu Newman, Pusey, Oakeley. Silmapaistvaid isikuid, nagu kardinalid Wiseman, Manning, Vaughan, teotses sama hiilgavalt usulis-kõlblike tõsiduse läbi kui avara poliitilis-sotsiaalse silmaringi tõttu. Nii leidsid katoliiklased aegmööda sellel maal hoopis uue hinnangu.

Kuningakoda ise eelnes vanade eelarvamuste kõrvaldamisel. Ta suhtus katoliiklasisse suurima võimaliku usaldusega.

Kuningatar Viktoria, samuti kuningas Edward VII. suvatsesid teatud eelistusega läbi käia üksikute katoliiklikkude isikutega. Nad osutasid kasvavat huvi katoliiklike ürituste ja institutsioonide vastu.

Kuningas George V. laskis oma kroonimisvandest kõrvaldada need kohad, mis tähendasid katoliiklaste solvamist.

Praegune Westminster'i pääpiiskop Hinsley avaldas kuningas George V. hõbedase valitsemisjuubeli puhul ajakirjas „Dublin Review“ artikli, mis tõi arvukaid näiteid sellest rüütellik-usaldavast

suhtumisest, mis oli omane äsjasurnud valitsejale oma riigi katoliiklaste kohtlemisel.

Sellise vaimse murrangu tähe all suudab siiski Katoliku Kirik Inglismaal püsivalt saavutada tublisid edusamme. Kuna katoliiklased 1870 a. vaevalt moodustasid 0,88 % elanikkude arvust, moodustavad nad nüüd juba 6 protsenti elanike arvust.

Suurbritannias ühes Iirimaa ja asumaadega on katoliiklaste arv praegu 17,5 miljoni, pääpiiskopkondade arv 35, piiskopkondade arv 128, vikariaatide arv 96.

Inglismaal ja Shotimaal on 4 pääpiiskopkonda ja 14 piiskopkonda ning 2.250.000 katoliiklast. Aastas astub umbes 12.000 anglikaanlast ja protestanti üle Katoliku Kiriku. Kirik kasvas aastast 1920—1930 a. 290.769 hinge võrra, kusjuures konvertiitide arv oli 125.000.

„The Universe“ teatab äsja anglikaani kloosterliku ühenduse üleastumisest Katoliku Kiriku. Vastav ühendus on Lõuna-Inglismaal sotsiaalsel alal tegev. Üks silmapaistvamaist liikmeist on lühikese aja eest saanud katoliiklaseks, ülejäänud liikmed on kõik konvertiitide õpetusest osavõtmas. Ka varemalt juba on terveid anglikaani kloostreid ühendatult Katoliku Kiriku üleastunud. Juhtivaks katoliiklikuks aadlimeheks Inglismaal on Norfolk'i hertsog, kes kojamaršallina on riigi kõrgemaid aukandjaid. Korduvalt on katoliiklaste ridadest tõusnud Londoni ülelinnapäa (Lordmayor). Kuues inglise linnas on praegu katoliiklased linnapäädeks. Inglise ülemkojas on terve rida katoliiklasi. Dominioonide peaministrite kohtadel on leidunud ja leidub korduvalt katoliiklasi.

Katoliiklikke kirjanikke, nagu Hilaire Belloc'i ja G. K. Chesterton'i, kes on kõlblik-sotsiaalse sütme tõeliseks esindajaiks, loetakse tänapäev terve Inglismaa esinduskirjanikeks.

Katoliku ajakirjandus evib terve hulga ammulugupeetud ajakirju: Dublin Review, Catholic Times, Tablet, Month, Universe j. t.

Suur on usklike ohvrimeelsus, kes kannavad oma koolide kulud kirikute kõrval ningsamuti vaimulike ja õpetajate palgad. Eeskujulik on ka katoliiklike ühingute ja ühenduste ülesehitus.

Poliitiliselt pole katoliiklased ühinenud. Ülemkojas on (a. 1931) 46, alamkojas 24 katoliiklast, jagunenud kõikide erakondade pääle.

## Pöördumine Kristuse poole.

Pöördumine Kristuse poole on sündmus, mis ei või toimuda ainult paganate elus, vaid ka veel keset „kristlikku“ elu. Seda pöördumist (conversio) on peirunud paljud pühakud. Nende elus tuli tund, mil neid äkki haarati Jumala käe poolt ning juhiti teisele eluteele, tund, mil nad haarasid risti ning jätsid maha kõik muu, mil nad käe panid adra külge ning enam tagasi ei vaadanud ning



mil nad meheliku tõsidusega astusid Kristuse järelkäimise teele. Nii oli Kristus ka vend Frantsi ellu astunud ajal, mil see oli veel täitsa selle maailma laps. Pärast nädalaid kestnud rasket haigust seisis Issand tema ees ja hüüdis talle: Tule ja järgi mulle! Sellest ajast jättis ta maha kõik, isa ja ema, karjääri ja priiskava elu, inimesed, kodu, raha, jah, ta pani piiskopi jalge ette oma rüü, et end täitsa vabana väliseist asjust, täitsa viletsa inimolendina Kristusele üle anda. Ta järgnes Kristuse hüüdele ilma iga-suguse kompromissita ning sai maailma silmis — narriks, narriks Kristuses, tema südames aga kasvas rõõm, tõeline rõõm, jumalik õndsus külma ja vaesuse käes, nälja ning mahajäetuse, mõnituse ja tõgamise käes. Vend Frants nimetas seda (conversio ad Christum) — pöördumiseks Kristuse poole.

Ambros Styra O. F. M. kirjutab sellest oma haaravas Frantsiskuse-raamatus: „Nii radikaalne oli murrang, uued vaated olid nii põhjalikult erinevad seni ainumaksvaist, et ta muutust tundis esimese sissetungina oma piirdelise ellu, mis ju ka oli „kristlik ja mis sugugi polnud halvem kui keskpärase kristlase oma, ta tunneb seda pöördumisenä selle sõna mõttes, kui pöördumist „conversio ad Christum“, ning kõike mis sellele eelneb, kui elu patus, lunastamatuses, maailmalikkuses, ebakristlikkuses, paganuses.“

Meie pole Frantsiskused. Ning ometi, kas ei seisa ka meil, keskpärasel kristlastel, usuvaestel, maailmanautijail, jõuetuil ees see „conversio ad Christum“, see pöördumine Kristuse poole, pöördumine „vita nuova“ poole, „uuele elule“? Kas ei pea ka meie puisesse, „kõdandlikku“ ellu langema kord selle vaimu sädet, mis vend Frantsi hinge ja süümesse langes loitvate tulekeeltena ja möökadena ning talle ei annud rahu, kuni ta sai „Poverello“ks“, Jumala vaeseks käskjalaks Assiisist, kelle pühadusest me praegugi veel kasu ammandame? Siis saaksime ka meie Jumala käskjaladeks, kuigi lonkavaiks, nõrguks, väikseiks Jumala käskjaladeks, siiski aga Jumala käskjaladeks, kes tema armastust, tema rahu, tema rõõmusõnumit vahendavad vaesele, jõledale maailmale.

## Jumalariigist.

### Murrang Masaryki usulists vaateis.

Detsembris tagasiastunud endine Tshhehoslovakkia president Masaryk on poliitikast ja avalikkusest täiesti tagasi tõmbunud ning töötab ühe teose kallal Venemaa kohta. Tshhehi ajalehtede teatel toimuvat Masaryki maailmavaateis „täieline muutus,“ nagu teatavad näiteks „Hanacke Listy“. Kui ta ei tööta oma teose kallal, lugevat Masaryk vaid usulisi raamatuid ning tegelevat „Püha Wenzeli legendiga,“ mille autoriks Krista. Endise presidendi hingelise muutuse kohta teatab endisele peapiiskop Kordac'ile lähedalolev leht „Cech,“ et president oma senise ateistliku seisukoha olevat hoopis maha jätnud ning otsivat teed Kiriku. Veel mõne aja eest, 1921/22, olevat Masaryk, kes kuulu järele olevat

saavutanud kõrgeima vabamüürluse astme, töötanud ühes dr. Nemeč'iga Kiriku ja riigi lahutamise hääks. On tähelepanuvääriv, et „Slovak'i“ järele president Masaryki surnud naise öde on nunnaks Prantsusmaal, kuna praeguse president Benesch'i öde on Borazdovice kloostri esinaiseks.

### Kõik usulised naisordud samariiflasteenistusse!

Usulevitamise püha kongregatsioon on saatnud kõigile naisordudele korralduse eriliste osakondade sisseseadmise üle arstliku teenistuse õpetamiseks. Pühale Toolile on teatatud, et misjonimaadel on tungivalt vajaline vastav hoolekanne emade ja laste eest. Mõningail Aafrika aladel näiteks alaneb tunduvalt rahvaarv laste hüglasurevuse tõttu, nii et mõned suguharud on pühendatud väljasuremisele, kui mitte ei pakuta kiiret ja mõjuvat abistamist. Tervishoidlikul alal tegelemise õppimine peab olema vabatahtlik.

### Kuningas palvetas kuninga haua ees.

Inglise ajakirjanikud on teinud oma tähelepanekuid selle kohta, kuidas riigipead ja kõrged tegelased andsid viimast au Briti kuningas Georg V. Rumeenia kuningas ja teised vürstlikud kõrgused tervitasid sõjamehelikult. Väike Yorki Elisabeth tegi sügava õuekummarduse. President Lebrun kummardus samuti. Belgia rahva kuningas aga tegi avatud haua ees ristimärgi, mis tunnistab Leopold III. eht katoliiklikust käitumisest.

### Endise Rootsi printsess Astridi populaarsus pärast surma.

Belgia invaliidide rahvuslik liit on Küssnacht'i juures, Luzerni järve ääres omandanud krundi, mis asub õnnetuskoha lähedal, kus hukkus belgiaste armastatud kuningatar endine Rootsi Printsess Astrid. Krundile kavatsetakse püstitada mälestuskirikukene. Kuningatari mälestus on väga kallis kohalikule Shveitsi rahvastikule. On kombeks, et pruutpaarid pärast laulatust täies pidurüüs rändavad õnnetuskohale ja sääl palvetavad.

### Isa Coughlin ajakirjanikuks!

Ühendriikide lihtrahva lemmik, raadiopreester Coughlin, kelle kõnesid kuulab korrapäraselt 10.000.000 raadiokuulajat, on asutanud nüüd ka ajakirja, mis rakendatakse sotsiaalse õigluse eest võitlemise teenistusse. Isa Coughlini toekamaks kaastööliiseks ajakirja toimetamiseks on mr. Schvartz, endine Milwaukee ajakirja „Journal“ toimetaja, kellel seljataga kogemusrikas praktika pressitöö alal.

### Ühine Armulaud kerjustele.

Kardinal-peapiiskop Schusteri õhutusel korraldati Milaano Corpus-Domini kirikus ühine Armulaud kerjustele. Kirikuvürst, kes end eriti tunneb „vaeste isana“, pani juba mõne aasta eest aluse kombele, mille järele nimetatud kirikus igal pühapäeval ükskord pidipeetama erimesse vaestele ja kerjustele. et viimastele pakkuda võimalust, täita oma Ülestõusmispuhade kohustust. Jumalateenistus pakkus liigutava pildi: oli ilmunud üle 1000 vaese ja kerjuse; 27 pihtiisa jagasid meelega paranduse sakramenti. Püha Ühenduse jagas välja kardinal, kes ise ka luges messi. Pärast jumalateenistust kogunesid vaesed ja kerjused allkiriku, kus neile anti toiduaineid.

## Kirjandust.

**Uskon Sanoma** nr. 3. Sissejuhatuses on Soome Apostliku Vikaari karjasekiri. Teadete hulgas katoliiklikust maailmast on kirjeldatud ka kõrgestipühitsetud piiskop Cobbeni külaskäik Eestisse. „Uskon Sanoma“ kaastööline preester H. Hartwijk on saanud Soome Vabariigi valitsuse poolt kõrge ordeni teenete eest „Kalevala“ tõlkimisel Hollandi keelde. — Edasi tuuakse veel ülevaade pühadest aegadest (järg sarjas „Liturgica“). Tõhus osa ajakirjast on pühendatud palveapostolaadile.

**Uskon Sanoma** nr. 4. Sisu: Luuletus „Pääsiäisvirsi“ (A. C.), P. H. Hartwijk'i artikkel „Herra, pysy luonamme“, „Jumalan valtakunnan historia“ (Järg), „Katolisesta maailmasta“, Liturgica, ning palveapostolaadi osa, mis nagu alati sisukas ja südamlük.



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 6

15. juunil 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4-4.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Lisaga 10 senti.  
Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## Kristlane ja riik.

Riik, tema väärtus ja tema õigused, tema võimtäiused ja tema piirid, need on probleemid, mil- listega moodne inimene üpris väga tegeleb. See- juures on hinnang, mis riigile osaks saab, üpris mitmekesine. Ühelt poolt võime tähele panna ideid ja voolusid, mis riigi tähtsust alahindavad, mis nii väga rõhutavad üksikindiviidi, et nad oma sõna räägivad riigi mõtte nivelleerimise poolt või isegi hukka mõistavad igasuguse riikliku moodustise. Teiselt poolt pannakse liialt rõhku riigimõttele. Sää! kujutatakse riiki kõike võimu sisaldava mõis- tena, igasuguse õiguse allikana, väärtusena, millele on omanduseks kirjutatud üksikinimene kõigega, mis tal on ja mis ta on. Nende liialduste vahel, mis inimkonnaajaloos võitlevad üksteisega esikoha saamise pärast, seisab kristlane. Ka temale ei ole riik mitte igaveseks, muutmatuks moodustiseks, vaid moodustis, mis nagu kõik ajaloolised moo- dustised on muutuv js vahelduv. Ka temale ei ole riigi hindamine ja vääristamine mitte kindlaks vaimseks omanduseks, vaid arusaamiseks, mis tema isiksuse püsival kasvamisel ja tema äratundmise alalisel suurenemisel ikka uuesti peab kujunduma ja uuesti kindlale jalgealusele rajanema.

Kuid ometi on olemas teatud kindlad põhi- mõtted, mis kristlasele on antud Kristuse õpetuses ning mis talle võimaldavad võtta kindlat seisukohta vähemalt põhimõttelisis asjus. Kirjas rooma rah- vale, kolmeteistkümnendas peatükis, käsitab apos- tel Paulus ristiusulise põhimõttelist seisukohta riigi ja ilmliku võimu suhtes.

Esimese nõudena esitatakse siin apostli poolt: „Igaüks olgu alluv ülemuslikule võimule.“ (13,1) Nende sõnadega suhtutakse riigisse jaatavalt ning tehakse igatõhele kohuseks lülituda riigisse ja heita riikliku autoriteedi alla.

Kuid Paulus ei suutu riigisse mitte ainult kui karmisse vajadusse, kui valjusse, paratamatusse nähtesse, mida tähistatakse sõnaga „peab“. Apostel annab sellele mõistele „peab“ usulise tähenduse manustades: „Ei ole olemas võimu, mis mitte Ju- malalt ei põlvene; kus ta on olemas, sää! on ta Jumala poolt korraldatud.“ (13,1).

Seega ei pea muidugi üteldama, et iga tege-

lik võim, igasugune ülemvalitsus teiste üle on Ju- malalt tahetud, et igaüks, kes tukib mingi riigi juhtivatele kohtadele, Jumalast selleks on määrat- tud. Esialgu räägib Paulus ainult ametivoli juma- likust seadlusest, mitte aga selle ametivoli kand- jast. Ametikandja kohta on aga kehtiv see, et ainult seda võib pidada Jumala valitsemisõiguste osanikuks ja valitsejaks, kes oma ametit evib õigus- likult, olgu see siis pärivuse, olgu see õigusliku valimise, olgu see pärast õiguslikuks saanud voli- tuse kaudu.

Ametivolist, s. t. õigusest käskida, juhtida ja valitsema, ütleb ta nüüd küll, et see tuleb Juma- last. Ning mujalt ta ei võigi tulla. Kellelgi in- mesel ei ole looduse poolest valitsemisõigusi teiste üle. Ainult Jumal, kellel on valitsemisõigused terve maailma ja kõikide inimeste üle, võib osa neid õigusi loovutada inimestele, võib viimaseid teha oma valitsejaõiguste osanikeks. Alles seeläbi tekib õiguslik, õige autoriteet.

See kristlik mõiste annab üleilmlikule võimule tema tõelise väärikuse, teeb teda Jumala valitsejaõiguste kaasomanikuks, sel määral, et „kes ilmliku võimu vastu tõrgub saab mässajaks jumaliku korralduse vastu.“ (13,2)

See kristlik arusaamine võtab sõnakuulmiselt, „alamaks olemiselt“ tema kibeda okka. Olla kuu- lekas inimesele ainult sellepärast, et see inimene on tugevam või aimelisem kui mina, see ei ole õieti vaba inimese vääriiline. Aga inimese kaudu olla kuulekas Jumalale, see kõl bab inimesele küll ja ei alanda teda. — Nii takistab see arusaamine orjalist meelsust.

Kui see kristlik arusaamine ühelt poolt riikli- kule asutisele annab väärikuse, teeb teda Jumala asendajaks, siis näitab ta ühtlasi ilmliku või- mu piire. Kui ülemuslik võim oma voli on saanud Jumalalt, siis on sellele volitusele seega aga ka pandud piirid. Ülemuslikul võimul on õi- gusi ainult seevõrra, kui ta sai Jumalalt. Iialgi aga ei ole Jumal annud voli eksida tema seaduste vastu, ette kirjutada ebaõiglast, turja. Kus ta seda teeks, sää! lõpeks ristiusulisele kohustus sõna kuulda. Nii ei kaitse kristlik arusaamine riigist



mitte ainult riiki ennast ja ei anna talle mitte ainult kõrgendatud autoriteeti, vaid ta kaitseb ka alamaid piiramata diktatuuri türannia üleaisalõmiste eest.

Paulus annab aga ka positiivseid juhtnööre ja norme riigi ülesannete jaoks. „Ülemus ei ole mitte hää, vaid on kurja asja tarvis hirmutuseks . . . nii tee õigust ja sa saad temalt kiitust . . . Ta on sinule Jumala aitajaks hää jaoks.“ (13;3-4)

„Ülemus on Jumala aitajaks.“ Jumal tahab kasutada ülemust, et selle kaudu kaitsta hää maailmas. Iga häätegu peab seepärast ülemuselt saama „kiitust“. Kõige kõrgema teenijana, Jumala Ettenägevuse tegurina peab ta üksikuid inimesi ja terve rahva viima hääle, õigele eluhoiangule, korrale ja rahulisele kooselule ja seega lõppeks hääolule.

Kurja aga peab ta tõkestama ja kurjategijaid karistama: „Sest mitte asjata ei kannata mõõka . . . ta on Jumala abiliseks ja teostab karistuse selle kallal, kes teeb kurja“ (13,4).

Kuna riigivõim nii on Jumala teenistuses maailma juhtimisel ja valitsemisel, kuna ta peab aitamaa maailmas nende suurte Jumala õnnistuskavatsuste teostamist, seeläbi, et ta häid kaitseb ja edustab, kurja aga peab kammitsema ning püüab neid parandada karistusega, siis on selge, et ristiusuline riigivõimule ei pea mitte ainult hirmu pärast olema kuulekas, vaid „südametunnistuse pärast“ (13;5). Kristlasele on riigivõim võimaks, mis on seatud Jumala poolt. Mäss riigivõimu vastu on talle mäss Jumala vastu, sõnakuulmatus riigivõimu õiglaste käskude vastu on sõnakuulmatus Jumala vastu. Riigiametnikud ei ole talle mitte ainult riigi poolt palgatud ametnikud, vaid „Jumala ametnikud“ (14,6). Iga teenistus riigis ja riigi kallal saab talle nii lõppeks jumalateenistuseks. Seepärast manitseb apostel: „Andke nii siis igaühele, mis te talle andma peate: maksu, kellele läheb maks, tolli, kellele toll, kartust, kellele kartus ja au, kellele au.“ (13,7)

Kui need kristlikud põhimõtted ristiusulise suhtumisest riigisse ja riigi suhtumisest oma alamaisele oleksid selgesti äratuntud ja praktiliselt teostatud vähemalt kristlikes riigis, siis need põhimõtted tuleksid õnnistuseks riigile, õnnistuseks rahvale, õnnistuseks inimkonnale. **E. P.**

## Katoliku kiriku tähtsus Ungari kultuurelus.

Ungari võttis X. sajandil ristiusu vastu ja ühendus seega Lääne-Euroopa kultuuriga. Kui türklased 16. sajandil vallutasid maa suurema osa, siis leidsid nad juba õitsevas sajanditevanuse rahvakultuuri. Oligi siin asutatud varsti peale Praha ülikooli asutamist teine Kesk-Euroopa ülikool 1376 a. Bologna ülikooli eeskujul. Nii lahutamatu oli ühendatud ungari rahvakultuur Katoliku Kirikuga, et keset võõraid mõjusid türklaste vallutamisajal ja

kui juba 1.000 üliõpilast õppis Wittenbergis, praegune Budapesti ülikool kutsuti ellu. Asutaja, keda nimetatakse koguni ungari uue kirjanduskeele loojaks, oli kardinaal Peter Pázmány. Ülikooli iseloom oli katoliiklik. Õigupoolest ta püsis tänini kirikliku asutisena.

Kuid möödunud sajandi liberalismi mõjul eemaldati ta oma asutaja põhimõttest. Isegi tema nimest vaigiti. Siis ärkas liberalismi vastu katoliku ungarlaste uus aktiivsus peamiselt paavst Leo XIII. sotsiaalse entsüklika õhutusel. Krahv Zichy, prelaat Molnár ja sotsiaal-karitatiivsel alal tegutseva Edith Farkas'e juhatusel nad saavutasid nii palju lugupidamist avalikus elus, et 1913/14 a. Budapesti ülikooli rektor prof. Kóvacs, kuigi kalvinist, laskis kardinal Pázmány nime jälle ametlikult kuulutada. (Prof. Kóvacs ise suri katoliiklasena.) Mineval aastal pühitseti juba Pázmány kujugi ühes uue aulaga kardinalprimas Serédi poolt. Nüüd asetati ka nii Budapestis kui ka teistes ülikoolides rist loengusaalidesse. See oli ungari katoliiklaste püüete tagajärg, mille sihiks on: moodustada avalikku elu jälle kristlikuks.

„Katoliku aktsiooni“ üritusel viidi tervel maal pühapäeva-rahud seaduse teel läbi. Isegi pühapäevased turud pidi edasi lükkama argipäevale. Eriti aktiivselt töötavad ungari katoliiklased seltskondlik-sotsiaalsel alal. Edith Farkas'e poolt asutatud „Sotsiaalne Misjoni Selts“, töötab naisorduna ilmlikes rõivastes haigete ravitsemise, vanemateta laste hoidmise, noorsoo kaitsmise, hea kirjanduse levitamise, töökohta võimaldamise otstarbeks. Ta leidis niivõrd ka mittekatoliiklaste poolehoidu, et isegi amerikaani vabamüürlane kapten Pedlov teostas seltsi ettevõtteid suurte summadega. Kuivõrd sotsiaalne on ungari katoliiklaste mõtteilm, selgub annetusest krahv Zichy 30-da piiskopiksõnnistamise aastapäeva puhul. See koosnes majadest 9 töölis perekonna ja nende laste tarvis.

Suurima innuga töötab ungari katoliitsism perekonna ja abielu kaitseks. Liberalismi mõjul, mis kodanikelt võttis ideaale ja muutis nende mõtlemisviisi materjalistlikuks, ja sotsiaalsete väärtuste tagajärjel oli välja kujunenud n. n. „ühelapsesüsteem“. Sündimisarvu langemine torkab silma eriti Budapestis ja luteriusulises Transdanubia Lõuna-Ungaris. Seal üksikuis küldes väheneb rahvas nii, et peab kohati sulgema kooli järeletulijate puudusel, et harva on näha mängivaid lapsi tänavail ja külad sarnlevad vaikselt kalmistule.

„Katoliku aktsioon“ organiseeris õigusteadlaste ja majandusteadlaste komisjonid ja laskis avaldada suurtel rahvakoosolekutel nõudeid liberaalsete seaduste ümbermuutmiseks kristliku abieluõiguse ja lasterikaste perekondade abistamise mõttes. Kogudusi kutsuti üles, koosolekuil protesteerima avaliku ebakõlbluse laiuatamise vastu ja kunstis, filmis, kirjanduses ning teatris kristliku abielu-moraali pilkamise vastu. Nii kergesti hooletusse jäetud kõlblik-usuline külg, mis omene sündimisarvu tõstmise probleemil, sai Budapestis möödunud aasta katoliiklaste kongressi kõnede tulipunktiks.

Suur tähtsus oli ülempiiskopp-primas Serédi sõnadel, kuid vaimustatud kiituseavaldustega võeti vastu vürst Josefi kõnes kiriku teenete mälestamine, kui ta sõnas: „Nii tihti kui me



Enne seda aega inglasena sündinud piiskop Toomas oli õhutanud asutada soome kirikuvalitsust. Tema unistuseks oli suursoome valitsuskond, mida valitsenuks vürstpiiskop, ja kus Rootsi kuningal ei olnuks midagi ütlemist. Vastuseks novgorodilaste tehtud rüüstamisretkele piiskop Toomas läks a. 1240 tõelisele ristiretkele, kuid sordus Neeva jõel. Võitjaks tuli Aleksander „Nevski“.

13. sajandil sai kiriklik elu Rootsi Soomes jalad alla. Ajajärgu suurimaks isikuks on rootslasena sündinud piiskop Hemming (1339/1366). Tema edustas rahvaharidust, preestrite õpinguid ja valvas hoolikalt Kiriku õiguste järele. Hemmingi ajal Uudenmaa rannikukogudused, kus oli tublisti eesti asunikke, eraldati Tallinna piiskopkonnast ja liideti Turu piiskopkonnaga. Aastal 1514 piiskop Hemming kuulutati pidulikult õndsaks. Enne seda maa ainukeseks kaitsepühakuks oli olnud püha Henrik. Esimeste kaitsejätana austati püha Neitsi Maarjat, püha Mikaeli ja Norra püha Olevit.

Kerjasmunkade ühendused kodunesid Soomes varakult. Aastal 1249 asutati Turgu püha Olevi dominikaaniklooster. Pärast nad asutasid kloostri Viipuri, Frantsiskaanelastel olid kloostriid Viiburis, Raumal ja Ahvenamaa Kõkaris. Naatali (Nadendal — Armon laakso, Vallis gratiae, Armu Org) asutas piiskop Maunu Tavast a. 1440 birgittakloostri.

XIV. sajandi suurimaks meheks on piiskop Maunu II Tavast, *Magnus rex et nomine*, nagu ütleb kroonikakirjutaja. Ta oli suur riigi- ja kirikumees, Soome „faktiline kuningas“, nagu ütleb Topelius. Ta pidas Turu piiskopkonda aastail 1412—1450 ja veetis 2 viimast aastat Naantali kloostriis, kus ta suri 95 aasta vanuselt. Turu piiskopkonna residentsiks oli Kuusisto, mille Maunu Tavast kindlustas. Piiskopil oli oma laevastik. Kui Eesti tõusis vabadusvõitlusse taanlaste vastu, Soome piiskopi laevastik oli valmis eestlastele appi saatmiseks, aga enne kui see jõudis pärrale, oli vabadusvõitlus juba lõpus ja Eesti lõplikult orjastatud. Maunu Tavast ehitas Turu loomiskiriku Kristuse Ihu kabeli, kuhu ta ka maeti. Protestantlik uurija H. G. Porthan ütleb, et kui Soome ei oleks tulnud usutunnistuse muutus, meil olnuks püha Henriki ja õndsas Hemmingi kõrval kaitsepühakuks veel Maunu II Tavast.

Suur isamaa sõber oli piiskop Maunu III Särkilähti ehk Stiernkors (1489—1500). Soome piiskopi seisukoht oli samasugune nagu paavsti oma Itaalias bütsantsi valitsuse ajal. Nagu paavst oli Itaalia rahva ainukeseks kaitseks ja Itaalia faktiliseks kuningaks, nii ka Turu piiskop Soomes. Kuid samal ajal Soome piiskop oli Rootsi kuninga kindlaks kaitseks, kuna Rootsi piiskopid ja aadel olid rahutustes ja alatasa intrigeerisid kuninga vastu. Turu piiskop jäi alati lojaalseks.

Aastal 1522 hukkus põgenemismatkal Rootsi meie viimane piiskop Arvid Kurki. Siis meie piiskopitool oli tühi — vahepeal oli keegi hispaanlasest nimispiiskop — kuni aastal 1527 peetud Vesterasi riigipäeva järele, kus määrati, et tuli jutlustada „puhast Jumala sõna ilma inimeste lisan-

dusteta“ ja kiriku omandus konfiskeerida. Kuningas nimetas Turu piiskopiks dominiiklaste provintsiiaali Martin Skytte. See oli oma nime poolest katoliiklane, kuid kuulas kuninga meelust. Kiriku omandus konfiskeeriti, kirikuist veeti kellad ja pühad astjad, raamatud, pildid — altari sametitekkidest tehti õuekondlastele pükse! — veeti ka Turu toomkiriku vaskkatus, kõik Rootsi, kus õu kulutas saagi sööminguil ja joominguil. Skytte saatis 8 noorukit Wittenberki. Üks neist, Mikael Agricola, tuli varstiluterluse apostoliks. Tema trükis esimesed soomekeelsed raamatud, aabitsa, palveraamatu, missaraamatu, osa Vanast Testamendist ning 1548 Uue Testamendi. Kirjastamine oli raske, kuna Rootsi kuningas oli vastu ja raha ei jatkunud. Agricola väljaanded kasutasid andmeina käega kirjutatud katoliku kirjandust. Välised kirikukombed jäid kehtivaks, ladina keele asemele tuli esiteks rootsi, siis soome keel, ning rahvas ei saanud aru, mis juhtus. Kui apostlik suktessioon oli katkenud, lõppes preesterlus, kuid rahva seisukohast luteri vaimulik oli sama kui katoliku preester, mediator Dei et hominum. Johann III-da ja Sigismundi ajal õhutas katoliiklust äratatud isikuid, ja jesuiitide kolleegiumes õppis umbes 20 soomlast. Kuulsaim neist oli Germanicum-Hungaricumis kasvatatud Johannes Jussoila, kuninga õuevaimulik ja pärast Pärnu koguduse preester. Teda hertsog Kaarel (pärast kuningas Kaarel IX) piinas surnuks. Gustav II Adolf andis katoliiklusele lõpliku hoobi. Soome aadel oli olnud ustav seaduslikule kuningale Sigismundile ja sai palgaks — massilise tapalavale saatmise. Lõppeks määrati valitsuse asukoht Rootsi, ja nii Soome kaotas oma kultuuri ja seisuse.

A. 1721 Viipuri lään langes Venemaa kätte. Ime küll, Katoliku Kiriku vaenlane, Venemaa, sai, Deo sic ordinante, katoliikluse külvajaks Soomes. Venemaa riigipiirkonna poola osas sattus kokku katoliiklikke rahvaid, poolakaid, leedulasi, lätlasi, valgevenelasi. Need sattusid vene vägedesse laialipillatud m. s. Soome, ning nende tarvis keiser Paul I, asutas aastal 1799 Viipuri katoliku koguduse, mida hoiavad Leedust väljaetud dominikaanid. Recirculatio! Äraandja, Martin Skytte, oli olnud dominikaanlane, ja nüüd jutlustajad vennad taas istutavad katoliku usku luterlikku Soome. Viipuris on veel dominiiklaste ja frantsiskaanelaste mälestuseks „Mustade vendade tänav“ (Mustain veljesten katu) ja „Hallide vendade tänav“ (Harmaiden veljesten katu). Aastal 1801 ostetakse püha Hyacinthuse kiriku jaoks (poola katoliku kiriku võorandatud omanduse varal) Viipuri endine rüütelkonnahoone, mille alguses on frantsiskaanikloostri ait. Assiisi Vaene kodustab Dominikuse, püha Hyacinthus toob Soome Eukaristia ja püha Neitsi. Kui a. 1808 kogu Soome oli sattunud vene võimu alla, Viipuri kogudus haaras kogu Soomet, kuni a. 1859 Helsingi ehitatakse püha Henriki kirik.

Piiskop asub Peterburis: Mohilevi pääpiiskop; Helsingi ja Viipuri preestrid on kuraatorid ja samal ajal sõjaväevaimulikud, koguduseliikmetest suurim osa on tegelikud ja endised sõdurid — poolakad, leedulased, lätlased, valgevenelased, kes pärast sõjateenistust sageli jäävad Soome ja sõlmivad



abielu luterlike soomlasiga. Nõnda sündis vähehaaval pool-soome ja täis-soome katoliku põlv. Nende ümber kogunes katoliiklikke baieralasi (õllemeistreid), itaallasi, prantslasi, hispaanlasi, tšehhe, ungarlasi ja — lõppeks soome konvertiite. Nii sündis vähehaaval see väike katoliiklik hulk, 1500, mis aastal 1920 eraldati Mohilevi pääpiiskopkonnast Soome Apostlikuks Vikaarkonnaks. Selle apostlikuks administraatoriks nimetati 1920 a. lõpus Mgr A. Carling, kelle nimetus varsti muudeti Vatikani Chargé d'affaires'iks. Apostlikuks prefektiks ja pärast vikaariks nimetati 1921 a. kevadel Jeesuse Südame preester Joh. Michael Henrik Buckx, kes 15. 8 1923 Helsingis pühitseti piiskopiks. Pühitsejaks oli Tema Eminents kard. W. van Rossum. Tema asemele tuli 1934 a. kevadel praegune Apostlik Vikaar Mgr Guillaume Cobben, samuti Pühima Südame preester ja hollandlane. Kogudusi on neli: Turu, Helsingi, Viiburi, Terijõe. Preestritest on kolm sekulaarpreestrid (ilmikpreestrid), teised kuuluvad Pühima Südame kongregatsiooni. Sekulaarpreestrest on üks, provikaar L. Holtzer, sünnipärali hollandlane, teised kaks, Wilfrid v. Christerson ja Mgr A. Carling, soomlased. Hollandlasist Pühima Südame õdedel on Helsingis P. Maarja kool ja konvikt (internaat), Viiburis (Neitsineemel) lastekodu ja lasteaid.

Koguduseliikmetest asuvad pooled koguduste keskustes, aga teine pool on laialipillatud suurel Soomemaal. Kui võtta arvesse matkade pikkust, katoliiklaste vaesust, puht katoliku abielude harukordsust, protestantlike koolide mõju, katoliku kirjanduse vähesust ja aja üldist vaimu, siis annab inestella, et meie koguduseliikmed veel on säilitanud oma usku. Usu õhutajana tegutseb aastal 1925 asutatud „Uskon Sanoma“, millel on ehk rohkem protestante kui katoliiklasi tellijajaks. Sallivus Soomes on suur, Kirikul on peagu täieline vabadus, katoliku usu tunnustajail samad õigused kui muul rahval. Tulevikku teab Jumal. Ego plantavi, Apollo rigavit, incrementum dabit Deus.

A. Carling.

## Juubel Ungaris.

Ungari valmistub Buda vabastamise kahesaja- viiekümnenda aastapäeva pühitsemisele. Buda on see Budapesti osa, mis asub Doonau jõe paremal kaldal. Ta on endine pealinn. Pest asub paemal kaldal. Mõlemad linnad olid vanasti lahutatud, ja alles 1873. a. ühendati nad administratiivselt, et nad kujundaksid ühise linna Budapesti. Pärast koledat kaotust Mohacci juures (29. aug. 1526) Ungari jagunes kahte ossa kumbagi kaldääärsel lõhenemisel, kellest kumbki tahtis asetada troonile oma kandidaati. Ungari ei suutnud selliselt enam vastu panna Türklaste rünnakuile. Pealinn langes ottomaanse valitsuse alla 1541 a. ning jäi sellele alla 145 aastat. Täpne taasvallutamise tähtpäev on 2. sept. 1686. a. Juubelipidustused on edasi lükatud neljaks nädalaks, et nad ühtuaksid

katoliiklaste aastakongressiga. Kavatsetakse ehitada Paavst Innocentius XI, Odescalchi (1676—1689) monumenti. See oli selle suure Paavsti diplomaatia, mis pärast pikki ja vaevarikaid asjaajamisi suutis teostada „liigat“ Leopold I, Saksamaa keisri ja Ungari kuninga, Jan Sobieski, Poola kuninga, Veneetsia Vabariigi ja Püha Tooli vahel. Keiserkuningas oli alati rahapuuduses. Paavst saatis hulk sõjaväge oma enda onupoja Odescalchi juhatusel, samuti ka hulk ainelist toetust. Paavsti appiritamine tegi võimalikuks mitmeaastase võitluse, mis algas Viini piiramise lõpetamisega 1683. a. See andis tõuke Türklaste tagasitõrjumiseks. Türklased aeti, pärast mõningaid aastaid, Sava jõe taha. Buda oli hoopis hävitatud, ning kujutas varemete kogu. Arvurikkaist keskaegseist kirikuist oli ainult veel järgi kesklinna koguduse kirik, mis oli pühendatud Neitsi Maarja Unumisele, ning see oli moonutatud mošeeks, nagu võib kujutella. Üks müür, pragunenud pommitamise läbi, mis langes kokku vähe aega pärast seda, tõi esile Püha Neitsi kuu, mis oli peidetud ühesse õõnsusse Türklaste okupatsiooni ajal. See kuu on alles veel praegu, ning ta on suure austamise objektiks usklikkude poolt. Kõik muu pidi taastustatama. Linna ümbrus ning eelkõige suurlagendik Doonau paremal kaldal oli peagu tühi. Juubeliaasta teiseks mälestuseks saavad olema need kaks kirikut, milliste ehitust alatakse: üks saab olema pühendatud Püha Vaimule, teine, usaldatud Citeaux isade hoolde ning pühendatud Neitsi Maarja Unumisele, mis on kõikide Püha Bernardi ordu kirikute nimetuseks.

## Inglise kirjanik Hilaire Belloc Galilei protsessi kohta.

„Osservatore Romano“ on pühendanud ruumi ühele inglise katoliikliku kirjaniku Hilaire Belloc'i paljuloetud artiklile ajakirjas „The Universe“. Tuntud autor peab vajalikeks, veelkord käsitamisele võtta „Galilei juhtu“, mida antiklerikaalses ringes ikka veel kasutatakse „argumendina Kiriku vastu“. Ta teeb seda nimelt kahel põhjusel. Esiteks sellepärast, et oppositsioon Galilei ning tema eelkäijate vastu sai alguse protestantlikust leerist. Teiseks sellepärast, et Kiriku seisukoht Galilei ja tema õpetuse vastu tekkis protestantliku propaganda mõjul. Üksikasjus rajab Hilaire Belloc oma väited järgmisile aluseile: Arutelu astronoomilise teooria üle algas just tollal, mil inglise kuningas Heinrich VIII, püüdis saavutada oma abielulahutust. Kopernikuse teoorial ei olnud „mässuga“ Kiriku vastu mitte kõige vähematki tegemist, mida ka katoliiklaste poolt eestkätt hästi aru saadi. Need olid ju katoliiklased, kes esijoones pooldasid seda teooriat. Protestantlikult poolt selle vastu joosti uue õpetuse vastu tormi viidates piiblile, milles juttu on sellest, et maa seisvat kindlalt paigal ning päike tiirlevat



ümber maakera. Luther nimetas Kopernikust „narriks“; Kepler, kes astus välja Kopernikuse õpetuse kaitseks, aeti Tübingeni ülikooli poolt minema ning ta pidi katoliiklaste juurest varju otsima. Katoliku õpetlased tegid Kopernikuse õpetuse oma tõsiste uuringute objektiks, ilma et neil esialgu oleks tärnanud mõte, et siin on tegemist „häreesiaga“. Pool sajandit pärast Kopernikuse kirjutise ilmumist võis seega ilma igasuguse usuteadusliku mureta vaielda „kopernikaani pöörde“ üle, ning seisukord oleks ka edaspidi jäänud selliseks, kui mitte protestantlik propaganda peale selle kuulsa Kepleri saadetud Galilei kirja avaldamist uuesti poleks uue ägedusega valla puhkenud. Katoliiklased, kellele protestantide poolt heideti ette piibli põlgamist, tundsid endid nüüd sunnitud olevat, tõestada, et nad endid protestantide poolt piiblikindluse ja piibli truuduse poolest ei lase ületada. Seega seletub katoliiklik seisukohavõtt Galilei vastu. „Õpetus, mille katoliiklased peavad võtma sellest episoodist, on see, et ialgi ei tohi end lasta mõjutada eksiõpetuslikest päevakajalisest meeleoludest. Need meeleolud suunduvad ikka sellele, halvustada ja kahjustada katoliiklikku mõtet. Peame alati meeles tulema seda, et need meeled lähivad mööda, ning see on alati eksitus, kui lastakse end neist mõjutada.“ Vanasti need olid teoloogilised eksiõpetused, praegu on nad teaduslikud, kunstilised, mis püüavad saavutada katolitsismi mõjutamist, Oldagu valvel nende eest!

## Katoliku Kirik ainuke vahend kommunismi ja ateismi vastu.

### 29 kõrget protestantlikku kirikutegelast lähemas katoliku kirikule.

New Yorgist tuleb teade, et protestandi piiskopikiriku 29 kõrget aukandjat on algatust teinud Rooma Katoliku Kirikule lähenemiseks.

Nad seletavad ühes sõnumis, et protestantism Ühendriigis moraalselt, kultuurselt ja usuliselt vaatepunktilt karile on jooksnud. Sarnlevate usutunnistuste jaotamine erinevaise grupeesse toovad enesega ristiusu kaitse nõrgenemise. Room peaks ühtluse ja vastuseisu keskuseks olema.

Sõnum, mida ajakirjandus täielikult avaldab, on teinud palju kõmu. Bostoni protestandi piiskop Konrad soovib avalikult edu püüdele ühtluse poole, sest tema vaate järele olevat see ainus mõjuv vahend kommunismi ja ateismi, mis ikka enam lehib, võitmiseks.

Ka Tehhase piiskop on üelnud, et ta pooldab konverentsi mõlemate usutunnistuste usklike läbirääkimise suhtes. Ainult paavsti eksimatuse dogma valmistab talle veel raskusi.

Piiskoplik kirik on üks püsivamaid suurusi Ameerika sekide mitmekesisuses. Ta tekkis aastal 1607. Viriinia osariigis,

sai aga alles 18. sajandi lõpu poole kolm anglikaani piiskopp kellest kaks 1784. a. Canterbury ülempiiskopilt pühitseti Wastandina Inglise piiskoplikule kirikule, tunneb ameerika piiskoplik kirik kogudustes ilmikute esinemis-süsteemi. Ka Inglise riigikiriku usutunnistuse raamat: „Book of Common Prayers“ on mõnes punktis muudetud. Huvitav on, et ameerika piiskopliku kiriku piiskopid — nende arv ulatub umbes 60 pääle 3000. koguduse üle, mis mitme miljoni liikmelised — ühel kõikanglikaansel sinodil Londonis Canterbury ülempiiskopile mitte tunnustada ei tahtnud „anglikaani kiriku patriarki“ aunime. Ameerika piiskoplikku kirikusse kuuluvad peaaegselt ühiskondset soodustatud klassid.

Igatahes on tähelepanav, et ühe ameerika protestandi kiriku juhid seletavad, nad nägevat Katoliku Kirikus, kuhu nad soovivad tagasi pöörduda, „ainsat mõjuvat vahendit,“ et „võita kommunismi ja ateismi.“

## Jumalariigist.

### Suur ungarlane varises hauda.

Ungaris suri 7. aprillil k. a. vana katoliikluse eestvõitleja Mgre Adalbert Turi, apostlik protonotaarius ja Esztergony (Strigoonia) metropolitaania doombärri. Ta oli 61 aastat vana ja töötas katoliikliku ajakirjanduse põllul 1902. a. alates. Kuigi ta oli julge ning kartmatu võitleja, peeti temast lugu ja armastati teda isegi tema vastaste poolt. Tema artiklid, kirjutatud suurepärasel stiilis, mõjusid alati veenvalt, ning ei olnud kunagi solvavad, veel vähem ässitavad. Ta oli Ungari esindajate koja liikmeks 1920 a. alates. Pärast viimaseid valimisi (1935 a. aprillis) ta esindas sääl Strigoonia linna. Koda hindas kõrgelt tema kompetentsi, peamiselt juriidilisi küsimusi. Requiescat in pace!

### Arvused Ungarist.

Eesti ap. — õigeusliste kirikuleht „Elutõde“ on toonud mõningaid andmeid Ungari usundistatistikast, millest avaldame siin mõned väljavõtted:

„Viimase rahvaloenduse andmeil (1931 a.) on Ungaril — kellele liitriikide poolt on jäetud ainult veel 28% tema endisest territooriumist — elanikke kokku 8.688.319. Selle arvu kohta on 5.634.103. ladina riitusega katoliiklast (23 tuhande kohta), 1.813.162, reformeeritud usulist ehk kalvinisti (209 tuhande kohta), 534.065 evangeeliumiusulist ehk luterlast (61 t. k.) 39.839 apostlikku õigeusulist (5. t. k.), 444.567 juuti (51 t. k.), 21.490. muu-usulist, kelle usund teadmata.“

„Sõjast saadik on tunduvalt kasvanud preestri- ja ordukutsete arv. Isegi keeldutakse vastuvõtma palju noori inimesi, kes endid selleks pakuvad. Üldiselt eelistatakse esijoones vastu võtta neid, kellel on kõige paremad koolitunnistused: selektsiooni põhimõte, mis sageli äratub imestust välismaalaste juures, kes külastavad Ungarit.“

„Katoliku ajakirjandus on kaunis tublisti esindatud. Pealinnas on olemas kaks katoliku päevalehte: „Nemzeti Ujság“ (rahvuslik leht) ja „Uj Nemsedék“ (Uus generatsioon). Kaks suurt katoliku revüüd on kuukiri „Katolikus Szemle“ (Katoliiklik ajakiri) ja „Magyar Kultuura“ (Ungari kultuur), mis ilmub kaks korda kuus. Üks nädalaleht, väga mahukas, on laiemate kihtide jaoks, nimega „A Sziv“ (Süda). Meessoost noorusel on ilus igakuine häälekandja „Zászlók“ (Meie lipp) ja naisnoorusel on „Nagy assionyhuk“ (Meie suur emand). Ning algkoolinoorsoo häälekandjaks on „Kis Patjás“ (väike seltsimees).“

### Belgiast.

Pühapäeval, 3. mail, toodi Belgiasse paater Damien'i, Molokai pidalitõbiste apostli, jäänused. Selle puhul peeti oivaline rahvuslik tseremoonia, mis jättis terves riigis sügavaima mulje. Kuningas, peaminister ja kardinalprimaat, ümbritsetud kiriklike võimude, rahva ja sõjaväe esindajate rohkearvulise hulga



poolt, olid ilmunud Antverpeni jaama selle heategevuse sange keha vastuvõtmisele. Rahvamassid palistasid tänavaveeri, kui kirst kanti Antverpeni sadamast katedraali ja pärast Pühima Südamisade kiriku Louvain'is. Kõigis külades, kust siirdus läbi kandjate rong, oli liigutus kirje'damatu. Louvain'is tseremooniad lõppesid alles kesköö ümber, ning rahvass jäi sama tihedaks lõpuni. Peagu kõik liberaalsed ja sotsialistlikud ajalehed olid ühinenud katoliku ajakirjandusega, et avaldada lugupidamist sellele suurele rahvuskangelasele ja kristliku armastustegevuse ohvrile.

### Praegune inglise kuningas Edward VIII. on käinud ka Lourdes'is.

Tema Majesteet Suur Britannia kuningas Edward VIII. on Wales'i printsina külastanud ka Lourdes'i. See väisang toimus 1931 a. Ta saabus just protsessiooni algusele haigete õnnistamise ajaks ning vaatles tseremooniad Roosikrantsi kiriku uksest. Kuigi sadas vihma, jäi tookordne kuninglik prints talituste lõpuni ja õnnistamise jagamisel ta laskus põlvili keset tänavat. Pääle selle ta siirdus tutvunema grotiga ja siis arstide büroosse.

### A. C. J. F.

nii tähistatakse prantsuse katoliku noorsooliitu (Association Catholique de la Jeunesse Française), mis käesoleva aasta 30. maist kuni 1. juunini pühitses oma asutamise viiekümneandat aastapäeva. Sel puhul peetavad meelevaldused kujunesid seeyõrra suurejooneliseks, et rahuga võib tähendada: sellist oivalist, laialtulatlikku pühitsust ei ole Prantsusmaal olnud Napoleon I-se päevadest saadik . . . Pidustusist võttis osa viiskümmend tuhat noort, kakskümmend noorsoo delegatsiooni välismaalt. Kohal viibis hulk piiskoppe ja üle kümne kardinali.

### 19. juunil

pidi Ühendriikide ajakirjanduse teadete järele teadusliku ekspeditsiooni juhina Venemaa sisemaal asetleidvat päikesevarjulist uurima katoliku preester dr. Paul A. McNally S. J., kellele kuulus ameerika Georgetown'i ülikool nimetatud ekspeditsiooni juhtimise tegi ülesandeks. Enne ärasõitu andis õpetlasele üle terve reisivarustuse Ühendriikide maadeteaduse sihtasutis „National Geographic Society“. Juba 1932 a. juhtis mainitud jesuudi teadlane ekspeditsiooni samal otstarbel.

### Tshehoslovakkia katoliku raadiokuulajate liiga

asutati hiljuti kardinal Kaspari protektoraadi all. Uus organisatsioon tahab veenda katoliiklasi ringhäälingu suures tähtsuses ja püüab kuulajate liitumise läbi mõjutada ka eeskavade koostamist. Ringhääling Tshehoslovakkias on täiesti riigistatud järgnevalt tshhehi piiskoppide konverentsil kavatsesi välja anda karjasekirja katoliiklase ja raadio üle, ning soovitada katoliiklastele astuda uue liiga liikmeiks. 4.—7. maini peeti Praahas rahvusvahelist katoliku raadiokongressi, mida avati kardinal Kaspari poolt peetud piiskopimissaga. Kongressi peateemaks oli „Katoliiklaste suhteid raadio maailmamissiooniga“.

Ka inglise katoliiklased on juba varemini korduvalt püüdnud mõjutada riigi ringhäälingut. Näiteks nõuti, et kantsler Thomas Mooruse ja piiskop John Fisher'i pühakskuulutamise ajal B. B. C. (British Broadcast) ehk Briti ringhääling võtaks eeskavva selle toimingule ülekanne.

### Põhjamaa piiskoppide koosolek.

„Uskon Sanoma“ teatab huvitavast Põhjamaade katoliku piiskoppide konverentsist, mida peeti 24. ja 25. aprillil Stockholmis. Saabunud olid Skandinaavia ja Soome katoliku kiriku kõrgemad juhid. Tulijad olid Rootsi apostliku vikaari piiskop Mülleri külalisiks. Pääle piiskoppide omavahelist arutelu oli kongressi kavas veel rida huvitavaid ettekandeid, eriti laste poolt. Eelmisel pühapäeval esimesele Ühendusele pääsenud lapsed ütlesid piiskopele tervitussalmi. Selle järele iga piiskop ütles oma maa vastutervituse.

Taani piiskop Brems esitas koosolejatele Taani katoliku eluga tutvustava filmi. Maarja kongregatsiooni noorsoo-osakond

kandis ette „Skandinaavia püha Neitsi“ kiidulaulu. Lõpuks oli piiskop Mülleri tänu sõna kongressile kogunule.

Püha Isale saatsid kogunenud Soome, Rootsi, Norra ja Taani apostlikud prefektid ja vikaariused ühiselt tervitustelegrammi ja palusid paavsti õnnistust. Pühalt Isalt, kes avaldas oma rõõmu saabunud telegrammi puhul ja jagas oma õnnistust, saabus kongressile vastutelegramm. Samuti saadeti tervitustelegramm Propaganda Kongregatsiooni sekretärile kardinal Fumasoni Biondile, kellelt saabus ka vastus.

### Mungad põllumajanduse pioneeridena Jaapanis.

Hokkaido poolsaarel sai iseseisvaks abtkonnaks trappistide klooster (inglisekeelse nimega „The Trappist Monastery of Our Lady of Beacon“). Isa Benedict Movan, prantsuse munk, kes on olnud kloostri prioriks 1932 a. alates, on valitud esimeseks abtkiks.

Uus abt on neljakümne kolme aastane. Ta astus trappistide orduusse kohe peale oma kaitsevõe teenistuse lõpetamist 1919 a. Ta saabus Jaapani 1923 a. ja õnnistati preestriks Hakodade piiskopi Alexander Berliozi poolt.

Ülalmainitud kloostriks on viiskümmend kaheksa munku. 24 neist on preestrid ja 34 vennad. Kõik on jaapanlased, väljaarvatud 6 välismaalast. Ordukutsete kasvav arv tegi võimalikuks 1926 a. asutada teist trappistide asulat, Püha perekonna kloostri, Shindenbarus, Kyushus, Lõuna-Jaapanis. See ühendus on koostatud kaheksateistkümnest mungast, 6 jaapanlast, üks korealane ja üks prantslane.

Uut abtkonda peetakse kogu Jaapanis kõrge au sees ning tema pääle vaadatakse kui katoliku kloostri prototüübile, karmi korra pärast, mida sääl peetakse. Munkade pääle vaadatakse kui tõeliste Põhja-Jaapani pioneeride pääle. Kuna trappistid on ise põllupidajad, nad startisid paremaid maaparanduse ja viljakasvatamise meetodeid. Nii nad olid eeskujuks teistele talupoegadele ja andsid tõuke põllumajanduslikule arengule, sellisel alal, mis enne oli tegelikult kultiveerimata. Trappistide või ja juustusaadused on kuulsad oma kõrge kvaliteedi poolest ning neid ostetakse hiigelmääral kogu Jaapani keiserriigi piirides.

### Arvused prantsuse katoliku ajakirjandusest.

Prantsusmaal, kus praegu ajalehtede teatel valitsevad nii kriitilised olukorrad, on 54 katoliiklikku päevalehte, 200 katoliku nädalalehte ja üle 10.000 koguduselehe.

## Eestist.

Tallinn. 3. mail oli poola rahvuspüha puhul k. 10 e. l. piduliku ilmeaga jumalateenistus. Rahvast oli kirikus rohkesti. Kiriku oli ilmunud poola saatkonna ja konsulaadi ametkond täies koosseisus eesotsas ministeer Przewycki'ga. Päevakohases jutluses preester V. Dejnjs kõneles poola rahva väsimatust heitlusest iseseisvuse saavutamiseni.

12. mail oli poola rahval leinapäev. Mälestati rahvuskangelase marssal Josef Pilsudski surmapäeva. PP. Peetri-Pauli kirikus korraldati kohaliku poola koloonia algatusel k. 10. leinajumalateenistus, Requiem. Poola saatkond ja konsulaat olid kirikus väärikalt ja rohkearvuliselt esindatud. Kohal viibis ka saadik Przewycki isiklikult. Jumalateenistus ilustas koorilaul, mis läbiimbunud masendavate leinahelidega. Marssal Pilsudski isiku, nagu ta oli, isamaa ja kiriku truupojana, manas leinajate silmi ette oma jutluses paater Dejnjs.

Reedel, 15. mail, oli pp. Peetri-Pauli kirikus rooma-katoliku heategeva seltsi korraldusel vaimulik kontsert, millel esines rida tuntuid ja hinnatuid jõude, nagu h-rad Paul Pressnikoff ja Kasimir Shypris oreli, solistidena pr. Therese Rei ja viiulikuntnik R. Palm. Kontserdi kandva osa sooritasid täiendatud kirikukoor ja Riigi Ringhäälingu orkester. Jubatasid Tshehoslovakkia Vabariigi esindaja Eestis helilooja prof. Jaroslav Galia ja hr. K. Shypris. Kontsert anti edasi raadios. Muusikaliste ettekannete kordaminekut illustreerigu Th. Lemba arvustus „Päevalehes“ (18. mail):



Rooma-katoliku kirikus korraldatud vaimulik kontsert oli kokku meelitanud rohkesti kuulajaid, kellele osavusega ja maitsekalt koostatud kava suutis pakkuda vahest küllaldast naudingut. Kontsert algas tšehhi helilooja Führeri meeleolulise „Regina coeli“ga, millele järgnes terve rida andeka helilooja prof. Jaroslav Galia helitöid, mida juhatas osalt autor isiklikult. Mõjuvas kirikumuusika stiilis kirjutatud „Te Deum“ kujutas oma selge harmonisatsiooni, heleda kõlavusega ja õnnestunud tõusudega seda rõõmu ja kiituse hõiskamist, mida tekst siin nõuab ka väga tabavalt.

Teine samanimelise komponisti kapitaalsete teos „Missa solennis pastoralis“, mis koosneb kuuest jaost (Kyrie, Gloria, Credo, Sanktus, Benedictus ja Agnus Dei), on kirjutatud segakoorile orel ja orkestri saatel voolavalt ja viisrikkalt, peamiselt kaanonitaoliselt fugaodega vaheldudes. Orkestri kaasmäng on küllalt läbipaistev, et mitte koorilaulu ülesannet kuidagi katta, vaid teda kõikjal täiendada ja esile tõsta.

Üldkokkuvõttes paistsid mõned osad rütmilise ülesehituse poolest kui ka meeolulise loomult sarnlevatena ning mõningates oleks tahtnud suuremat vastandite esiletõu, kuid üldmulje sellest teosest jäi ka kirikumuusika stiilile sobivaks oma meloodiliselt värvingukülluselt.

Rooma katoliku kiriku segakoor K. Shyprise juhatusel avaldas kandvat kõlavust, millises suunas olid esikohal heleda-kõlalised, nähtavasti silmapaistvalt haritud häältega, sopranid. Head olid ka bassid ja altid, kuna ainult tenorite-rühm kannatab veel kõlalisel pisut teatava surutise all kõrgemas asendis.

Solistidest esitas viiulikonstnik R. Palm kõlaka tooniga ka muusikaliselt selge liigitamisega J. Galia „Pastorale“, kuna meie tuntud lauljatar Therese Rei sooritas ilmekalt ja hardusega Schuberti „Ave Maria“.

Ka „Uus Festi“ arvustaja Visnapuu pidas kontserti üldiselt õnnestunuks. Kuidas aga mõne mehe maitse asjatundjate arvamisest hoopis lahkumiseks ja iserõõbastel veereb, seda näitab Tallinna saksa lehe arvustaja, kes kontserdist kirjutas ülaltoodud arvustelule risti vastukäiva kriitika.

Teiste rohkearvuliste seltskonna- ja muusikategelaste hulgas olid kontserti tulnud kuulama ka Poola saadik Przemyski ja Itaalia saadik Ciccopardi.

\*

Neil päevil asusid teele Lätimaale, Letgalliasse, Lutsimaale 3 lutsi eestlaste poega, kes viibisid möödunud sügisest alates Tallinnas, kus nad õppisid linna 4. algkoolis. Poisid Jaan Herman, Jeesp Niikanov, ja Anton Strumpe osutusid kõik tragideks õppijateks ja viivad koju kaasa päris head tunnustused. Kuna nad sügisel peagu sugugi ei osanud eesti keelt, on nende keeleoskus nüüd täiesti rahuldav – nad võivad vabalt vestelda eesti keeles ja endastmõistetavalt, lugeda eesti kirjandust.

Tallinnas võtsid nad ka agaralt osa noorkotkaste liikumisest. Kõik kolm kannavad nüüd nägusast noorkotka vormi. Poisid ihaldaksid suvekski Eestisse tagasi tulla, et võtta osa noorkotkaste suvilaagri elust, kuid – kojujätatus on ka suur, vanemad ootavad juba ammu poegi.

Oma õpingutega on poisid juba nii kaugel, et kaks neist soovivad asuda edasi õppima keskkooli. Kartust teeb ainult eesti keele küsimus, sest kuigi nad keelt kõnes valdavad hästi, ei suutnud nad siiski ühe talvega süveneda eesti keele grammatika keerdkäikudesse.

Nagu kuulda, üks poistest, Anton Strumpe, ongi juba vastu võetud keskkooli (realkooli). Suveks tahetakse Haridusliidu üritusel tuua Eestisse suvitama lutsi lapsi. Üldmainitud õpilased Jaan Herman, Jeesp Niikanov ja Anton Strumpe kavatsevad sügisel jälle tagasi siirduda Tallinna Katoliku internaati, et oma õpinguid edukalt jätkata.

\*

Näib, et film „Vaikselt anuvad mu laulud“ tõesti on vallutanud iga eestlase südame. Tallinnas linastub film praegu seitsmendat korda juba. Kustumatu mulje on jät-

nud kõikidele filmi lõpp, mis ideaoloogiliselt sisaldab sügava katoliikliku harduseffekti. Rahvas lihtsalt ei väsi seda filmi vaatamast. Praegu jookseb ta kino „Amoris“ kus veel rohkesti inimesi teda esimestel seansidel kannatlikult ja liigutusega jälgis. On ju ilmselt näha, et rahvas sedalaadi häid filme alaväärtuslikele ja kõlblusvastasele elistab. Jääb ainult imestada, miks filmikontorid ei hakka sissevedama teisi sellesarnaseid filme, näiteks Prantsusmaalt, kus neid leidub nii mõningaidki (nagu „Golgatha“). Suure menu osaliseks on ju saanud seni ka teised katoliikliku hardusega läbipõimunud filmid, nagu „Kuninganna kuninganna“ ja „Maailma lähedasi“, ning veel terve rida teisenimelisi. Prantsuse filmidest aga näidati meil alles hiljuti abielupühadust teotavaid filme, nagu „Amok“, „Helioses“ ja „Volga laevnikud“, „Gloria Palace“is.

Film „Vaikselt anuvad mu laulud“ on meil kodustanud Schuberti muusika. Eriti kuuldakse ka väga sageli tema „Ave Maria“t, mida lauldakse ilmse hardusega ja õrnusega, mis seda muusikapala nii tabavalt iseloomustab. Palve „Ave Maria“ ei ole eestlastele sugugi võõras; sest teda lauldakse nii mitmel viisil, nii mitmes versioonis ja nii mitmekesiste isikut poolt. Sageli tundub, et siin puhkeb esile mingi südame salasesin, mingi palveline andumus, mis varjatult suigub rahva hinges.

Pärnu. Siinse koguduse nõunikule (Syndikus), Hollandi kuningriigi konsulile härra Jaan Dorffile sai osaks suur austusavaldus. Püha Isa tunnistas viimase rohkeid teeneid koguduse ühendamise ja väerika jumalateenistusruumi asutamise juures ning tema kauaaegset vaevanagemist koguduse välise valitsemise korraldamisel, annetades talle püha Silvestri rüütliordeni. See tunnustusmärk annab õiguse kanda erilist vormi esindusmõõgaga. Rõõmustame südamest selle auavalduse üle ja soovime siiralt õnne.

Rev. P. J. Dassonville,

prantsuse katoliikliku reisikorralduse juht avaldab praegu ajakirjas „Les Amitiés Catholiques Françaises“ sarja artikleid Portugaalia kohta, mida mullu külastati katoliikliku akadeemilise noorsoo poolt. Mainitud ajakirja viimases numbris on südamlükutse osa võtta käesoleva aasta reisuist Baltimaile. Nagu kuulda, jõutakse siia 20. augustil. Külalisi võtavad vastu arvatavasti kohaliku prantsuse lütseumi vilistlased. Katoliiklik reisikorraldus teeb oma matkasid teadliku ja kindla sihiga, süvendada tõelist sõprust külastatavate rahvastega. Tahetakse õppida armastama seda maad, mida vaadeldakse. Selleks peavad kaasa aitama ka muljed, milliseid pärast trükkis avaldatakse, et kasvatada veel suuremat arusaamist vastava maa ja rahva elu-avaldusist.

Nagu meile teatatakse, korraldas osa kavatsetavast balti matkast osavõtjaid Pariisis „Palais d'Orsay's“ vastuvõtu, millel viibisid ka kõige kolme riigi, Eesti, Läti ja Leedu saadikud. Mõned katoliikliku reisikorralduse liikmed olid Pariisi raekojas ka vastu võtnud eesti ekskursiooni, mis oli sinna saabunud mõningate naabermaade turistide saatel.

Kuuldavasti esineb keegi prantsuse reisiseltskonnast Eestis ka loenguga.

## Toimetusele saadetud kirjandus.

Uskon Sanoma, nr. 6 (kesäkuu). Sisus: Ülipaime-nen Varoitushuuto, Jumalan valtakunnan historia (Jumalariigi ajalugu, järg), Katolisesta maailmasta, teateid kogudusist ja kirjanduse loetelu, kus „Kiriku Elu“ pärib esikoha. Pääle selle tüse osa pühendatud palveapostolaadile. Viimases jaos on rohkesti huvitavaid ülevaateid Indohiina presterkonnast, paelu selustus püha Bonifatsiuse elust ja tegevusest ja veel palju muudki.

Tartu kaputsiinpreestrite väljaandel ja üritusel on hakatud välja andma üksikute kirikuaasta tähtsamate pühade puhul liiturgilisi broshüüre-laululehti. Seni on ilmunud juba nägusaid traktaadikesi Vaikseks Nädalaks, Maikuuks ja Nelipühiks (Lauludega Püha Vaimu auks). Laulehtede ilmumine on väga ter-vitav, kuna nad loodetavasti õhutavad ka koguduse laulu jumalateenistusel ja pakuvad rohket arusaamist kirikupühade vaimust.



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmuub 1 kord kuus.

Nr. 7

10. juulil 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. || Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Lisaga 10 senti.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2. || Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## „Kolm kadunud poega“.

Meile kõigile on tuntud Issanda mõistuskõne kadunud pojast, kes lahkus isamajast ning läks kaduma elu nautingus, siis aga jälle pöördus tagasi ja teda võeti vastu isa heldusest. Selles esitatakse meile patust ja tema pöördumist koju, inimese vabadust ja Jumala armastust. Siin näeb patune oma pilti, siin näeb see, kes mõtleb tagasi-pöörduda, andeksandmise kindlustust.

Harilikult kujutatakse meile venda, kes jäi koju, kes oli töökas ja vooreslik, õiglase vennana. Kuid dr. Laros nimetab teda meile oma töös — „Kolm kadunud poega“ „oma tubliduses kadunuks“. Ta ei pidanud vastu, kui vend oma eksiteedelt tagasi jõudis ja isaga ära leppis. Siis tärkas temas endaõigusluse patt. Ta sai sellest jagu sama vähe kui vend tungiga elunautingu järele. Kuid ka sellele inimesele on avatud isamaja. Ning ta pöördub tagasi isa poole.

Mõlemad vennad on inimeste võrdkujud, nad kujutavad meid endid.

Dr. Laros manustab kaasaegset prantsuse luuletajat jäljendades mõlemaile vendadele veel ühe noorima ja nimetab seda lõplikult kadunuks. Kuna vanemale ja nooremale vennale tee isamajja on avatud ja nad mõlemad pöörduvad tagasi, kirjeldas too prantsuse luuletaja noorimas vennas inimest, kes samuti isamajast välja läks. Ka tema jaoks on tee isa juurde valla, kuid ta ei taha minna, ta ei taha pöörduda koju. Kuidas on see võimalik?

\*

Seda noormeest kirjeldatakse inimesena, kellel on taltsutamatu tung ellu. Talle pole see omane, painduda võõraste korralduste alla ja enda pääle võtta nende seadusi. Ka kord isamajas on talle võõras kord, mida ta ei tunnista ja mille eest ta tahab pageda. Sellepärast vaatab ta ka põlastusega sellele vennale, kes nagu temagi kodunt lahkus, siis aga kibedas eneseäratundmises sama teed mööda tagasi läks. Ta võib teda nimetada ainult araks orjahingeks.

Kui vend juba sattus elu sügavikesse ja enam ei suutnud elust jagu saada, siis oleks tal pidanud olema vähemalt nii palju lugupidamist enesest, et

ta oma saatust kangelaslikult oleks talunud. Et ta aga kahetsedes pöördus tagasi, et ta tunnistas: „Isa, ma olen patustanud taeva vastu ja sinu vastu“, seda ei suuda ta vennale andestada.

See inimene ei taha õnne. Önn on talle kõrvaline asi. Önne poole tüütrimine on talle hulkade tunnuseks.

See inimene ei taha vaikust ja rahu, mis iga inimese olemusse on sügavaimini sisendatud. See inimene tahab eelkõige jääda truuks enesele.

Seadus, mille järele ta tahab elada, on piiramatu voli tema oma elule. Minus, nii ütleb ta, elab seadus, ja selle seaduse järele korraldan ma oma elu. Ma ei tunnusta seadust väljaspool iseennast. Olla truu sellele seadusele, tähendab olla siiras. On olemas üks patt; kuid sellele inimesele ei ole patuks sõnakuulmisest keeldumine Jumala vastu. Patt on tema seisukohast vaid reetmine ja traudusetus iseenda vastu.

\*

Siin kirjeldatakse üksikinimese endaseadusandluse tüüpi. Kuid piiramatu endaseadusandluse tendentsi ei ole olemas tänapäev mitte ainult üksikinimese valdkonnas. Tänapäev proklameeritakse sageli rahvusliku piiramatu endaseadusandlust, ka usu suhtes. Seepärast on põhjust, selle noorima poja tüübiga tõsiselt tegeleda.

Peab mõnma, et sellel moodsal inimeste oma-seaduslikkuse maailmavaatel on aluseks õige mõte. Inimesel on tegelikult eneses iseenda seadus. See seadus on tema süütime. Sellele seadusele peab inimene olema kuulekas. Seepärast on inimese kõrgeimaks väärtuseks jääda truuks iseenesele, s.t. oma süütimele.

Kuid moodne inimene eksib selles, kui ta selle iseenda seaduse vastandina näeb Jumala seadusi „võõrseadusina“ ning neid püüab tagasi tõrjuda. Tegelikult pole süütime, s. o. seadus meie sees pole midagi muud kui vaid Jumala hää meie sisemuses. Seepärast ei või ka see seadus meie sees, kui temast on õieti arusaadud ja kui teda on õieti mõistetud, olla vasturääkivuses Jumala välise seadu-



sega, kuna Jumal ei saa olla vasturääkivuses ise-  
enesega.

Meie endi olemise seadus, sütime ja Ju-  
mala seadused ei ole mitte kaks erinevat  
maailma, vaid nad kuuluvad ühte ja on  
sügavaimalt üksteisele häälestatud.

Küll kuulduv inimeses Jumala hääle, sütime,  
kõrval ka veel teisi hääli. Need on ala-inimsuse  
hääled, mis tulevad ilmsiks inimese loomalises osas.  
Inimese ürgsüüst alates ei ole loomalise inimese  
seadusandlus mitte enam lihtsalt kõrgema inimese  
käsituses, vaid „võitleb isegi vaimu seaduse vastu“  
nagu ütleb apostel Paulus. Nii on inimene alatasa  
hädahohus, sorduda sellele madalamale seadusele, jah,  
isegi seda madalamat seadust pidada „oma seadu-  
seks“. Tõeliselt ei ole see aga tema tõeline „mina“,  
tema parim „mina“, vaid see on tema madalam  
„mina“. Seepärast nõuab isegi Nietzsche õilisnime-  
selt, ta olgu „oma tungide valitseja“.

Seega tuntakse ära aga ka pöördumise toimu-  
mist tema tõelises tähenduses. „Pöörduma“ ei tä-  
henda tunnustada enda üle „võõrast seadust“ ja  
painutada „loomavastase“ mõju alla. Pöörduma tä-  
hendab „madalama mina“ seaduse juurest tagasi  
pöörduda „parema mina“ seaduse juure. Kui Jumal  
oma armuga inimest mõjutab, siis ei taha ta lõp-  
peks midagi muud, kui inimest tagasi viia parema  
mina seadusele.

Muide, Jumal ei puuduta inimese vabadust. Ta  
meelkitab teda ainult oma armu läbi, tagasi minna  
iseenese teele, oma parema „enese“ teele.

Kui inimene jaatab iseenda olemust, oma pa-  
remat „mina“ ja järjekindlalt järgneb seadusele,  
mis peitub temas eneses, siis sattub ta lõppeks küll  
Jumalale. Siis sattub ta iseenda loodolendilisele  
ja loojale, kelle kätest ta põlvneb ja kellelt on ka  
seadus meie sisemuses, meie enda olemuse seadus.

Moodsa inimese suhtes peitub hädahoht nüüd  
selles, et ta Jumalat eneses tunnetab „võõrana“, ja  
Jumala seadust „võõra seadusandlusena“ tõrjub ta-  
gasi. Inimene tahaks tunnustada endas „enesesea-  
dust“ ning ei tahaks Jumalat enda üle tunnustada.  
Selle moodsa inimese kõrvalekaldumise põhjuseks  
on osaliselt eksitus, iseenese „mina“ puudulik  
tundmine, selles, et inimene iseenese „mina“t mitte  
lõplikult ei uuri. Selles uurimistöös ta jääb seisa-  
tama poolele teele ja seepärast ta ei jõua iseenese  
mina viimase põhjani. Seejuures võib mõne isiku  
man mängida suuremat osa salajane hirm,  
et ta leiab Jumala iseenese mina  
kõige sügavamast sopist. Teiste juures  
on Jumala mitteleidmise põhjuseks iseenda seadus-  
andlusest kõrkus, teatud annus seda vaimu,  
mis võrgutas Friedrich Nietzche sellele häbematu-  
väljendusele: „Kui oleks olemas Jumalat, kuidas  
võiksin mina seda taluda, mitte olla Jumal.“ See  
moodne inimene ei taha tunnustada Jumalat enda  
üle; tema kõrkus ei luba seda. Kui ta juba kõne-  
leb jumalikust olendist, siis rohkem pantelstlikust  
Jumalast, kes on kõikjal ja ka inimeses, kelle ju-  
malikust olemusest inimene ise on osa. Selline Ju-  
mal aga ei ole Jumal oma põhiolemuse poolest.

Kristlik Jumal on küll ka inimese seadusandja  
— kuid see seadusandlus pole õieti „võõra“ sea-

andlus. Jumal ei seisa inimese ees  
mitte võõrana. Ta on inimesele küll annud  
„oma seaduse“, kuid too seadus on ka kõige kõr-  
gemas mõttes „inimese oma seadus“ — nagu kella-  
sepp kellalegi annab ta oma seaduse. Teatud kahe-  
paiksuse peirib inimene ainult siis, kui temas „liha  
seadus“ patu tulemusena mässu tõstab „vaimu sea-  
duse“ vastu, mis on tema tegelikuks „endaseadu-  
seks“. Inimese ülesandeks on joonduda oma terve  
olemusega vastavalt „vaimu seadusele“ eneses —  
või teiste sõnadega „vastavalt Jumalale“. See nõuab  
tarbekorral julget iseenda eksimise tunnistamist.  
See nõuab julgust, ütelda ühes pojaga mõistukõnes:  
„Ma asun teele ja lähen oma isa juure.“

Kui seda ei sünni, on inimene hädahohus, sar-  
nelda noorimale vennale, kes lahkus isamajast ja  
ei pöördunud tagasi. Luuletaja nimetab teda lõpli-  
kult kadunuks.

E. P.

## Kirikü Önnistegijapilt.\*)

### a) Jeesus tõelik inimene.

Lunastaja, keda Kirik meile näitab, on meie  
sarnane, tõelik inimene nagu meiegi. Oma ema  
ülas on ta ellu ärganud ja tema pojana sündinud  
(Luuk. 1, 31). Nagu teisedki inimlapsed kasvab ja  
tugevneb ta vähehaaval (Luuk. 2, 40.). Reisul ta  
väsi, tunneb nälga ja jänu, (Joh. 4,6 f.f.), vajab  
und (Luuk. 8, 23 f.). Tal on inimese tunded:  
sõprade kannatus (Joh. 11,33 f.f.) ja Jerusalemma  
saatus (Luuk. 19,41) vapustavad teda pisarateni:  
oma enda kehal kandis ta veriseid haavu ja suuri  
valusid, ta inimlik kannatus oli nii suur, et sur-  
mani väsinult risti all kokku langeb, ta tunneb oma  
inimlikus hinges häda ja surmahirmu (Matt. 26,38)  
nii sügavalt ja karmilt, et see temalt abastushüüde  
väljakutsus: „Mu Jumal, mu Jumal, miks oled  
minu maha jätnud?“ (Matt. 27, 46). Vastupidi  
nende vaadetele, kes Jeesuse inimolemuses katsusid  
alandust ja teotust leida, on Kirik tema tõelikkus  
inimsust kaitsnud kõige kindlamalt.

Jeesus Kristus, nii õpetab Kirik, on tõelik in-  
imene, ta omab tõeliku, kehalise inimolemuse, inimi-  
liku ja mõistliku hingega, mille olemasolu algab  
tema sündimisega, tõeliku, kannatava, mitte ainult  
näiliku või „taevaliku“ kehaga, vaid inimese kehaga,  
mis kohe ilmunisel oli seotud jumalusega ja mille  
olemasolu kujukis oli tema hing. Saadud on tema  
Püha Vaimu loomisvõimu, mitte mehe läbi; ta on  
ema poolt tõsiselt sigitatud, saadud ja sündinud  
Neitsist Mariast, kui tõelikust emast, mille tõttu ta  
sai Adama pojaks ja meie taoliseks, meie vere-  
suguliseks, meie vennaks. Tema inimlik loomus  
jääb püsima, vaatamata sellele, et see on segatud  
jumalusega, omab oma erilist tahet, mis küll ku-  
nagi ei ole vasturääkivuses jumaliku tahtega, oma

\*) Märkus: Väljavõtteid L. Kösters'i raamatust „Meie  
Usu Kirik“ (Freiburg 1936), mis lähemal ajal ilmub eesti  
keeles.



erilise tegevuseprintsibi ja oma erilise teotsemisviisi.

K. Adam on äsja õigusega väitnud, et see mitte vähem Jeesuse pilti valesti ei kujuta, kes tema inimlikkuse unustab, kui see kes, tema jumalikkust salgab. See sõltub Kiriku omapärasest Õnnistegija kujutamisel. Ta ei näita meile mitte ainult äraseletatud inimest pärast surma, nagu see võõras ei ole paganusele, mitte ka Jumala Sõna, Logose, salapärasest mõju, nagu seda Philo, Terinth ja stoikud mõtlesid: mitte inimesekujulise jumala kõnet ja teo esemist; kes ilma inimliku eritähendusega teotseb ainult nagu jumaluse kate, nagu seda jutustab tihti paganlik müttoloogia. Ei, kiriklik Õnnistegija pilt on midagi täiesti omapärasest, midagi suurt, millele ei leidu võrdlust terves usuajaloos; igavene Jumalapoeg saab kehaliseks inimeseks; ainult nii ta võib Lunastaja olla (1 Sim. 2, 5); ainult nii saab ta olla vaimustavaks eeskujuks; ainult nii on ta kui inimkonna pea, et tema eeskostja olla Jumala ees, ainult nii annab ta kristlikule vagadusele oma õrnust ja sisu, rõõmsa, usaldava, maailma äravõitva ja sihiteadliku tee igavese Isa juurde.

### b) Jeesus ainus inimene.

Jeesus Kristus on inimene, sest Kirik seda tõendatult õpetab, kuid ainus inimene, kellele sama väärilist ei ole olemas. Temaga kedagi võrrelda ei saa, tema kõrval tundub igatüki väiksena: nii ka usuasutajad, kelle kujud muinasjuttudest ümbritsetult ajaloo hämaruses seisavad, nagu Laotse ja teised vanast ajast; need kes ainult mõnes asjas tunnustust leidnud, nagu Zarathustra, Konfuzius ja Buddha; keda ainult häbitundega Jeesuse kõrval võib näha, nagu Mohammedi ja palju teisi. Vana ja uue aja Kristusest eemal seisvate tarkade juures, nagu ajaloo näeme, en märgata alaliselt suurt, tihti hirmutavat vasturääkivust filosoofilise, imestust äratava, ideaali ja elutöelikkuse vahel. See käib isegi Plato ja tema õpetaja Sokratese kohta. Nagu maa kohal liikuvad meteorid, selle ilma suurimad maailma võitjad ei ole kunagi suured inimesed, suured iseloomud, nii nagu Hippolyt Taine võimsa Napoleoni elukäigu ja esimene Makabeide raamat (1,1—8) Aleksander Suure kohta esile toob. Seda tõendab järeldaamine ka meie juures: mida lähemalt meie tundma õpime üht inimest, seda rohkem vigu näeme meie tema kujul, mis meile enne näis täiuslikuna. Erandi moodustavad vaid usulis-kõlbelised täiuslikud, pühakud. Kuid ka nemad jäävad ikka ainult mitte täiuslikkudeks Kristuse varjupiltideks; nad ei saa täiesti võitu kõikidest inimlikkudest nõrkustest. Nende tugevus tihti ongi nende nõrkuseks. Nende voorus areneb tihti teiste arvel. Helkivad tähed pühakud on küll; aga kui päike loojub, kahvatuvad nad eimilleksi. Nii saame meie aru, kuidas võis Õnnistegija kuju, nii nagu Kirik õpetab, inimkonnale nii ärarääkimatut mõju avaldada. Kui kuulus mees sureb, siis võib tema töö ikka austust pälvida ja edasi elada; kuid tema ise kuulub ajalukku, tema on surnud. Jeesus on ligi kakstuhat aastat surnud, kuid tema elab edasi loendamatu inimhulkade

mõõtmatus austuses ja armastuses. Midagi pole nii raske saavutada, kui seesmist, ustavat, ennast ohverdavat armastust; ja Jeesus Kristus saavutab selle mitte ainult üksikute juures, mitte ainult lühikeseks ajaks: ei, kõikide juures, kes algpäevist tänaseni kui tõelised kristlased tema nime kannavad või on kandnud.

Isegi ratsionalism, mis kõike loomuliku Kristuse kujus kustutada püüab, ei saa mitte keelduda tunnustamast temale omast inimlikku suurust: „Teda ei unustata iialgi, ei ületa keegi“; — „Usus, tähendab kõrgemas vahekorras, teda ületada kõikidel aegadel ei ole võimalik“; — „Ta jääb kõrgemaks kujuks, mida maailma ajalugu oma käigul on maailnud“. isegi „Nii rikas ehituse ja kõrguse poolest, et süda ja südametunnistus alati muutumatult tema juurde tagasi pöörduvad, ilma, et nad seda allikat kunagi tühjendaks. Igatüki püüab Jeesust saada kaitsjaks oma elupüüdumises ja eluviisides.

## Minister Marchant: Kuidas ma siirdusin katolitsismi?

P. dr. D. Michels O. P.

21. detsembril 1934 a. astus Katoliku Kiriku Hollandi haridusminister, „Vrijzinnig-Democratische Bondi“ juht ja kaasasutaja, Kuni 7. maini 1935 a. ei teatanud ta kellelegi oma otsusest; ta jäi ministriks; seda nõudsid riigi ja erakonna huvid. Kuid seda vaikimist, mis siirale inimesele pidi olema nii raske, seletati mitmelt poolt valesti ja pandi talle pahaks, ka sõprade poolt, kes talle enne seisid lähedal. Ei suudetud hinnata neid põhjusi, mis ministrit nii kaua pidasid oma kohal, kui temalt nõudis paigaldusimist südametunnistus. Oma broshüüris „Tot Verweer“ kirjutab ta: „Miks ma vaikisin? Otsiti kõikisugu alatuid põhjusi ja omistati neid minule: Minki mõõda tähelepanemisväärseid, lähedasist põhjusist“ (lhk. 12).

Kuid vaikimine polnud see kõige kurjem, mida pahaks pandi. Pandi pahaks nimelt uut usulist vee-net. Kellelgi poleks olnud midagi selle vastu, kui ma oleksin saanud Rosenbergi või Ludendorffi poolehoidjaks, kellelgi poleks olnud midagi selle vastu, kui ma oleksin valinud härra Krishnamurti oma prohvetiks, mulle oleks lubatud saada buddhistiks või õigeusuliseks protestandiks, kõik see poleks huvitanud kedagi; ainult katoliiklaseks ei tohtinud ma saada“ (Tot Verweer, lhk. 12). „Paljudes kirjades, milliseid sel puhul võisin saada sadade kaupa, — ka mõnede mittekatoliiklaste omades — kiidetakse mind minu julguse pärast. Kas see pole imelik, Madalmaadel on vaja kõlblist julgust katoliiklaseks saamiseks? Jah, kas see pole häbi Madalmaade rahvale?“ (Tot Verweer, lhk. 31.) Marchantil oli vana sõber, kes pidi minema raskele lõikusele. Selle lõikuse kätte ta surigi. Enne seda palus ta oma naist kutsuda külla mõningaid vanu sõpru; kes teda veel enne lõikust pidid väisama.



Nende hulka kuulus ka mr. Marchant. Kuid tema sõbra naine ei saanud talle kutset ära, kuna ta kartis et Marchant tema meest oleks võinud pöörata katoliku usku!

Oma raamatus: „Kuidas tulin ma sellele?“ selgitab mr. Marchant oma konverteerumise põhjusi. See pole õieti apologetika selle sõna täpses mõttes ega ka teoloogiline traktaat. „Ma avaldan ainult oma kogemusi. Niisiis kirjutisel ei ole midagi, mis omane süstemaatilisele käsitelule“ (lhk. 18). Nii esineb päätükk: „Matteuse passioon“ Püha Neitsit käsitleva päätüki kõrval; nii näiteks ei käsitleta protestantlikku õigeksmõistmisõpetust ainult usu läbi. Paljudes asjades kordub Marchant. „Kuidas tulin ma sellele“ ei taha olla rohkem kui vaid „valimik vaatlusi, mis mind pärast eelarvamuste võitmist viisid isamajja“ (lhk. 18) ja ka „valimik takistusist teel Rooma“ (lhk. 120).

Kuid see pole mitte too eriline, mis iseloomustab Marchanti pöördumislugu — ta pole autobiograafia. Nagu iga usklik — kuigi ta elab Kiriku ühenduses — Jumala juure peab minema oma isiklikku teed, nii peab ka iga konvertiit leidma iseendale tee Kiriku. Loomulikult elus on Jumal inimesi teinud nii oivaliselt mitmekesiseks; üleloomulik elu ei hävita seda mitmekesisust, just vastuoks, üleloomulikkus kohandub tolele ühekordsele loomulikule isiksusele. Mr. Marchanti vana sõber, kes teda külastas pärast konversiooni, kartis, et ministri on saanud „teiseks inimeseks“. Jumalaga jäätul võis ta aga „nähtavalt kergendatuna“ ütelda: „Mulle valmistab hääd meelt, tähele panna, et sa oled jäänud täitsa selleks samaks; see oli just nii nagu vanasti!“ (lhk. 11).

Mis on iseloomustav Marchanti isiksusele? Selgesti nähtub tervest raamatust, et siin kõneleb jurist, veel enam kui poliitik, ning ta kõneleb tole teatava ironia ja sarkasmiga, mida veel suuremal määral võisime tähele panna tema endiseil aastail. Ta näeb ennast ja oma asja kohtuniku ees; ta tegeleb mõistetega nagu otsus, süüdimõistmine, kohus, protsess ja kassatsioon; oma advokaadilise andega oskab ta teisitimõtlejate vigu täpselt sõnastada ning siis pidada selgelt koostatud kaitsekõnet oma, katoliikliku asja eest.

Huby on konvertiidiid jaganud kolme gruppi: kolmandasse gruppi kuuluvad need, kes „puht mõistusliku arutelu“ läbi jõudnud tõe. Kui mind peaks klassifitseeritama“, ütleb Marchant, „siis Huby reastaks mind sellesse kolmandasse gruppi“ (lhk. 117). „Cogito ergo credo“, mitte „credo quia absurdum“; nii sõnastab Marchant oma kogemuse. Kuigi selles, usuteaduse seisukohalt rääkides, ei peitu usu viimane motiiv — mida peame silmas pidama terve raamatu lugemisel, sest usk ei tule lõppeks mitte lihtsalt mõistuslikust arutelust!“ — see on tema tee, nagu tema tuli usule: „Ma usun, sest et ma mõtiskelen“ (lhk. 41).

Keegi pahempoolne senatiliige avaldas oma katoliiklikule ametivennale imestust, kuidas just keegi „terava mõistuse ja kriitilise vaimuga“ võis saada katoliiklaseks! (lhk. 32). See näitab, mis Marchanti kohta oli tuntud, mis tema juures silmatorkas, see näitab aga ka mittekatoliikliku maa-

ilma eelarvamusi Hollandis, eriti „intelligentsi“ juures. Marchantile oli see esimeseks sammuks, saada kord vabaks neist eelarvamusist, saada üle kord sellest kirjutamata seadusest: catholica non leguntur. „Eelarvamine“ pidi olema tema raamatu esimeseks päätükiks. Oma ameti tõttu — alguses linnandunikuna, pärast ministrina — puutus ta kokku katoliku asutistega ja paljude preestritega (lhk. 8 ja 82). „Ma leidsin intelligentsi, elujõu, elurõõmu, organiseerimisjõu, armastava koostöö, mis minule jättis sügava mulje. Ma tahtsin teada, millest need jõud on tärnanud. Ma tegin seda, mille ma kaua olin jätnud hooletusse, ma hakkasin uurima katoliku usuõpetust“ (lhk. 8). Ka küsis eneselt Marchant, kuidas katoliiklased poliitilis eelu praktikas mitmes suhtes tulid veendeile, mis sarnlesid tema veenetele.

Need on välised põhjused, mis teda viisid järelemõtlemisele ja juurdlemisele, ning nii hakkasid kõrvaldama eelarvamust. Ning — Marchant kõneleb vastavalt Hollandi oludele — ta seletab rõhutatavalt, et ta oma juurdlusi toimetab ilma igasuguse preestri õhutuse ja juhtimiseta. „Sellel on teatud väärtus, seda ütelda, kuna paljud igas konvertiidis näevad ohvrit, kes on langenud hingekehti silmusesse“ (lhk. 18). Marchant pole nii siis mitte „sissekukunud“ (lhk. 83). Tema kasvatus ja ümbrus on teda noorest päale hoiatanud hädaohtlike ja müstiliste mõjude eest, „eriti jesuiitide mõjude eest“ (lhk. 84). Oma otseselt intellektuaalse suhtumisega ta ei olnud ka selline mees, kes oleks lasknud end „püüda“.

Nendes oludes on arusaadav, et Marchanti raamat ei ole mitte ainult konverteerumislugu, vaid lugu eelarvamisest, mis valitseb Hollandis usu, Kiriku ja preesterluse suhtes, lugu nendest mõtteühenditest, mis veel ikka tekivad paljude teisitimõtlejate juures Hollandis sõna „katoliku“ kuulmisel. Marchant ise oli selle eelarvamuse köidikuis ja nimetab oma kirjutist seepärast ka „minu teadmatuse motiveeritud tunnistus“ (lhk. 17). Ka sõna „äraandja“ ei ole talle jäänud tundmatuks, kuid äraandja — nagu ta ütleb — kelle kallal, või mille kallal?

Esimene samm oli mehele nagu Marchant otustav: ta tsiteerib täie nõusoluga Chestertoni ütlust Katoliku Kiriku kohta: „Samal hetkel, kus püütakse teda õiglaselt hinnata, hakatakse teda armastama“ (lhk. 17). Päätükk „Allikal“ valgustab selgelt ja täpselt, kuidas Kirikul on õigus end nimetada ainuõndsakstegevaks, ja toob tabavaid vastuväiteid etteheidetele ning valeelarvamustele, milliseid enesestmõistetavalt osile kutsub selline uhke nõue. Kui katoliku kirik on Kristuse Kirik, siis on ta ainuõndsakstegev Kristuse enda järele (lhk. 25). Kuid see seik „sisaldab väärtust ainult sellele, kes usub, et Kristus on: Jumala Poeg“ (lhk. 26). Kui seda tõde ei omandata, või kui vastusest kõrvalpeuigeldakse mõistelise segasusega, nagu too pastor, kes lausus: „Kristus on Jumala silm, mis pööratud maa poole“, mis õigusega nimetatakse end siis veel kristlaseks? Ta ei toonud meile raamatut, ta tõi meile rõõmusõnumi suusõnal ja seega ta asutas oma Kiriku“ (lhk. 31). See õpetus, edasi-kantuna Kiriku poolt, „näitas end mulle puutama-



tuna. Ma nägin end olevat sunnitud, teda tõena vastu võtta" (lhk. 31).

Nüüd tuleb raamatu üks huvitavamaid osi: „Mõistus ja usk“. „Kas see on olnud mõistlik minu poolt, et olen läinud seda teed, mis viis allikale? Kas ei pidanud mõistus mind selles takistama?“ Paljud hoiduvad täielikult kõigest, mis puutub üleloomulikusse. Neil näib olevat kõige parem, mitte järelemõtelda üleloomulikkude asjade üle, siis polevat ka vaja allasuruda mingit vaimset himu. „Intelligentne“ hollandlane näeb asju niiviisi: mõistus ei suuda jõuda väljaspoole seda nähtavat maailma. Kui keegi on varustatud terava mõistusega, kuid siiski õigeusklikult protestantlik, siis peab selles mõistuses paraku leiduma mingi kõrvalekaldumine; on ta isegi katoliiklane, siis võib seda seletada ainult nõnda, et ta traditsiooni läbi on kinniroostetanud sellesse õpetusse. Tal on tõkkeid. Uskumine on ju ometi ainult midagi lihtsaile inimesile, kui mitte rumalaile. Preestrid Rooma agentidena takistavad vabat mõtlemist. Nad kaitsevad kõikide vahenditega Kiriku võimuinstituuti.

Moodsate usuteadlaste õpetusest — kui sellest võib kõneleda — „ei saanud ma iialgi aru“; „moodsa protestantismi õpetus ei rahuldanud mind kunagi“ (lhk. 34). Mulle tundus, nagu „katsutakse mööda hiilida täpseist küsimusist, otsekui püütakse vältida loogilist ja teravat tõestamist“ (lhk. 36). Aga kui mõõndakse, et religioosne usk on tingimata vajaline inimesele, „siis on mõisteline segasus ja arusaamatus hädaohtlik“ (lhk. 32). „Kas nad kõnelevad ja kirjutavad siis ainult üksteise poolt? Kuidas peab käima teiste käsi, kelle haridus ja eluülesanne pole jätnud ruumi uurimiseks?“ (lhk. 82).

Rahulduda segaste ja hõljuvate mõistetega, see oli võimatu mehele nagu Marchant. Just see „hoidis mind avali miski muu jaoks, mis vaimule võis anda pidet. Mida ma otsisin, see oli lahendus mõistuse ja usu vahel“ (lhk. 38). Lausendis „cogito ergo credo“ leidis Marchand lahenduse. „Mina usun, kuna motiivid, millistel üleloomulikud tõigad mulle näivad usutavaina. on kohustavad ja evidentsed minu loomulikule mõistusele. Mõistus viib meid siis üle meeleliselt tajutavate alade välja. Kes seda eitab, ei tee seda mitte sellepärast, et ta mõtleb teravamini kui see, kes usub; ta salgab seda, kuna ta teatud hetkel lakkab mõtlemast“ (lhk. 42).

Kui Marchant on juba korra eelarvamuse ületanud ja jõudnud allikale, Kiriku juurde, mis asutatud Jumala Poja poolt, on ta arusaanud, et Kristus pole toonud elutut raamatut ja et tema jutlust, ristiusku ja Kirikut ei saa lahutada, siis järgneb loogiliselt tema ühtlus ja tema õppeamet, tema preesterlus, pihtimine ja kõik, mis Kristus on ligi annud sellele Kirikule. Siis ei või vabat uurimist mitte taibata protestantlikus mõttes, et igatüks võib lugeda piiblist, mida ta aga tahab. Nagu minister ise ütleb: „Pole pääsu“.

Korruga tuleb pättüki „Ave Maria“ järele „Matteuse passioon“, pühendet Willem Mengelbergile. See tuleb ootatult; igal raamatu leheküljel helendab tõe lamp oma valge era-

pooletu kumaga; sääl on motto: „Sa saad tõe tundma ja tõe teeb sind vabaks“ (Joh. 8, 32; ning siin korruga, nii lihtsalt jutustatud, Matteuse passiooni elamused Mengelbergi all; siin mitte mõistus ja usk; mitte Jumal, kes on tõe, siin kunst ja usk, Siin Jumal, kes on lausa ilu. Nii on kaasa mõjunud ka kunst! „Kuid mitte sellepärast pole ma tagasipöördunud!“ (Lhk. 117).

Lõpuks tõsine pättükk: „Mida Jumal meilt nõuab.“ Tung lunastusele on tõkestamatu, mida nii paljud nii suure igatsusega otsivad, „see on malnis“. „Igaühel on kutsumus, et ta vähemalt ühe juures suudab nõrgestada eelarvamust!“ (Lhk. 131).

Katoliiklane näeb kohustust, seda palvet täita raamatu lõpus, aga veel midagi selgub talle. Ta taipab, et tal on see, mida teised nii kangesti otsivad, et talle on visatud sülle, millepärast teised peavad võitlema unetuil õil. Meil on olnud nii mugav: keegi teine on ütelnud meie eest ristimisel „jah“; kõige vapustavamad tõed on meile lapsepõlves etteeldud. Kas oleme teinud rohkem, kui vaid neid päheõppinud? Kas oleme neid vallutanud tükk-tükilt pärastises elus? „Omanda see, et sa teda eviksid.“ Me võitleme liiga vähe ja mõtleme liiga vähe järele. Kas pole see üks põhjusi, miks meil katoliiklaste juures — kui nii tohime öelda — nii sageli on surnud majapidamine?

Me ei ole Marchanti raamatule juhtinud tähelepanu mitte apologetilisest seisukohast: Kaege, meie katoliku usk ei ole ometi nii rumal. Isegi keegi minister „terava mõistusega“ tunnistab teda! Kirikut peab mõõtma teistsuguse mõöduga kui äri. Äri on see soovitus, olla õuekonna varustajaks. Kirikuga on lugu teistsugune; aegadel mil ta oli „kojavarustajaks“, ei käinud ta käsi mitte alati hästi! Kirik on Jumala riik ja see peab meis endis kasvama. Parimaks „reklaamiks“ Kirikule on see, kui me Jumalariigi endis laseme kasvada suuremaks; siis me harrastame ka apologetikat, kuid paremas, kõrgemas mõttes. Siis võib katoliiklast ka seltskondlikus elus teiste seast ära tunda. Siis võiksid taas saabuda esimesed ajad, mil „kristlased“ silma torkasid ja nii harrastasid „apologetikat“: vaadake, kuidas nad üksteist armastavad!

Konversiooniraamat on episood Jumala alaliste armumõjude teotsemisloost inimhingis. Meile tõsiselt meenutades, mis meil on: Meie valikut Jumala lapsiks, mille puhul meid Jumala poeg ise õnnitles: „Õndsad silmad, mis näevad, mida teie näete!“ Teistele, teisitimõttelejale õhutuseks, eelarvamust võita ja jumalat otsida säält, kust teda võib leida. Keegi protestant kirjutas ajalehes „Maashode“ (19. III. õhtuleht, lhk. 5): „Palju protestante on ostnud selle raamatu ja teda lugenud“ ning on olemas palju protestante, „kes otsivad ja uurivad põhjusi, milliste mõjutusel keegi on astunud sellisesse suurte rühma, mis koosneb mitmest sajast miljonist terves maailmas.“



## „Usutunnistus.“

Georg Rendl.

Kaua aega olin mina Kristusest eemal. Elu eest hoolitsemine hävitas mu mõtteid, päev oli ainult tööga, piinaga ja pahandustega täidetud: õhtul, puhkusetunnil, tundsin mingisugust igatsust, kuid ise ei teadnud mille järele. Sügav valu piinas mu südant: milleks see kõik, milleks on see elu? Elul ei ole sihti, ei ole elus muud teha, kui pead kõhu täitmise eest hoolitsema.

Oleks minul olnud tol ajal, kui ma võõral maal töötasin keegi armsam inimene, armastatud naine, siis oleks ometi mu kokkuhoiul siht olnud ja võiksin ehk väikest rahuldust tunda. Oleksin ma pidanud naise ja laste eest hoolitsema, siis võiksin enesele öelda: sa teed seda selleks, et nad elada saaksid. Nüüd aga tuli mu küsimusele ainuke vastus, et minu elul ei ole üldse sihti.

Kui inimene mõtleb terve kuu aega ainult sellest, et tema olemasolu on üleaarune, siis võib teda meeleheide surmani viia. Nii kadus ka minu elutahe, ilma et mina seda tähele panna võiksin; oli ükskõik, kas ma pidin edasi elama, ehk järgmisel hetkel surema.

Ma vaevlesin ja töötasin edasi, hakates hommikul ja lõpetades õhtul; nii möödus nädal nädala järgi. Igal laupäeval sain oma tasu ja pühapäeviti magasin ehk kolasin metsas, või istusin kinos ehk joogimajas, kõik oli minule üksluine. Nii pidi mu elu edasi minema, seda ma teadsin, ja kui ma vähe rõõmu sellest tundsin, siis ootasin, millal kord vabastamine sellest elust tuleb.

Kui ma vaatlesin ennast, kui inimest, kui teiste inimeste kaasinimest, siis tundsin end üksikuna juba sellepärast, et ma elusihti otsisin, olin üks nendest, kes ei tohtinud kaasa naerda, kui teised naersid; kes ei tohtinud teistega võidelda, kui nad võitlesid; üks, kellele ei läinud korda end maksma panna. Sest kardetava olukorra tõttu arvasin, et igatõel on oma õigus, et igaüks arvab end oma seisukohast õige olevat.

Ma ei teadnud enam, et ilmas on vaid üks tõde. See elukahtlus oleks mind vististi mõistuse-kaotusele viinud, kui poleks Jumal isegi oma noole minusse sihtinud. Ma ei saanud veel sellest täielikult aru ja ühel pühapäeval, pealelõunasel runnil, tundsin oma nõrkusest häbi, kui orelihelid meelitasid mind kiriku trepist ülesse jooksmas ja uksest sisse hiilima. Mul tuleb meelde, et enne vaatasin ringi, kas pole kuskil ligidal kedagi mu sõpradest minevat, kes võiks mind näha, sest see paistis minule naljakana, et ma kirikusse minna tahtsin, ja ma teadsin, et mind siis homme narrima hakkavad. Sellepärast läksin ma arglikult trepist ülesse ja hiilisin uksest sisse. Sel ajal, mille kulutasin trepist ülesse minemiseks, ma puutusin uuesti, pika aja järele, Jumalaga kokku just mu põleva protesti läbi. Kui Jumal oli juba aastaid mu teadvusest kadunud, siis tuli nüüd vähemalt, kuigi kurjas vormis, tema olemasolu uuesti meelde. Mu süda, mis end armastuse vastu kaitses, hüüdis temale, kes nii vägev oli, et teda ei ole, et seal ei ole midagi tema headusest ja õiglusest, tema armastusest ja halastusest.

Nii astusin ma kirikusse, kus hulk usklikke põlvitas, et õnnistamist vastu võtta. Pidulikud rüüsi preester seisis altari ees ja oli parajasti tegevuses Püha Monstrantsi väljavõtmisega tabernaaklist. Kogudus laulis: „Me kummardame Sind“

Siis ümbritses mind mn süttute noorpõlve-aastate soojus ja mul oli tunne nagu inimesel, kes oli oma kodumaast eemal ja järsku, haruldase tee läbi, temale läheneda sai. Kuid see noornõlve kodu oli veel kaugel ja ma ei teadnud kuidas edasi minna, et temale läheneda. Kui preester Püha Hostiaga õnnistas, põlvitasin ka mina ja palusin, minule võõraks saanud Jumalalt tema halastust. Ma palusin ainult üht soovides, et mu tühi süda uuesti armastusega täidetud saaks. Ma lõin rinnale, nagu koputaksin mina lukustatud väravale, sooviga, et teda avatakse. Õnnistamist saades sain mina sügavat tahet poisi südant uuesti leida, südant, mis oleks õrn ja hea, kuid mitte rikutud ja kiviks muudetud südant. Ja siis tundsin mina, nagu räägiks keegi minule häid sõnu, et ta mind armastab ja hoolitseb minu eest.

Valu ja igatsus tulid minusse ja ma ei teadnud enam mis minuga oli; ma tundsin end mitte enam selles ilmas olevat ja minul oli tunne, et ma viibin teisel. Ma olin põld, mille ader purustas tükikideks; olin põld, mille vili ei võinud selles ilmas kasvada. Olin inimene, kes ei elanud enam, vaid kelles kõik elule vastu liikus.

Tähtsaim saavutis sel pühapäeva pealelõunasel tunnil oli see, et mina terava mõttega ja valminud südamega usutunnistust lugesin. Seal ei leidnud ma ühtegi lauset, mille vastu mu süda ja minu mõistus võiksid vaielda ja kui mina ühes teistega orelihelide saatel kirikust lahkusin, küsisin ma end värisedes, mida see kõik tähendama pidi. See tähendas et mina olin uuesti katoliiklane, et mina olin kohustusi enda peale võtnud, et minu elu pidi teisiti minema, et temal oli nüüd siht. Kuidas ma sisemiselt nüüd elama hakkasin, sellest tahan ma Teile teinekord jutustada. Täna tahan ma veel tähendada, et juba järgmine tööpäev oli tähtsa ja vaimurikka läbielamusega täidetud: ma hakkasin inimeste kohustest Jumala vastu mõtlema ja jõudsin arusaamisele, et inimeste õigused teineteise vastu ainult sellele kohustusetaitmisele järgnema peavad ja et inimesele kõige lähedamal seisab mitte kaasinimene, ega mingisugune koostatud õpetus, vaid Jumal!

## Kangelane Veracruz'ist.

Friedrich Franz Goldau järele. }

Kirikul Meksikos oli raske aeg. Maad valitses diktaator Calles ja Püha Sakramendi jagamine oli tema poolt keelatud. Preestrid ei tohtinud seda isegi surijatele viia ja kui keegi preestritest sellest keelust üle astus, siis ootas teda raske karistus. Preestrid ja usklikud vaevlesid vanglates. See oli kirikule raske aeg.

Raske saatus pidi ka Veracruz'i preestriks saama ja tema kogudus palus teda ühe talu-



mehe, nimega Miranda, juurde sõita, et seal peidetuna elada. Ka linna noored palusid teda: „Härra preester, hoidke end meie jaoks! Kui Teid vangistatakse, siis jääme meie vaimuliku isata“. Siis otsustas preester Miklas koguduse ja armsa noorsoo palvet täita.

Kauplemine ja tegelemine oli linnas raugenud ja noortel ei olnud tööd, siis kogusid nad tihti ühes vaiksuses metsas, et seal ühes preestriga Püha Missat pühitseda.

Kord tuli sinna jookstes üks noortest: „Härra preester, härra preester!“ hüüdis ta juba kaugelt. „Torm on meie linnast läbi läinud. Katused on segi paisatud ja puud murdunud. Palju haavatuid ja surnuid lamab tänavatel“.

„Kuid preestrid puuduvad!“ lausus raske südamega preester Miklas. „Ei ole kedagi kes surijatele Lunastajat tuua võiks. Oo, kui raske katsumine on meie linnast läbi läinud!“

Preester Miklas palvetas põleva südamega ja tema noorsugu palvetas temaga.

Siis astus väike Manuel ette. Ta ei olnud veel kaksteist aastat vana, kuid oli tuntud, kui jumalakartlik ja julge poiss. Ja tema ütles: „Härra preester, laske mind minna ja surijatele Püha Sakramendi viia! Önnistage mind, härra preester, sest vaenlased Teid tahavad ära tappa. Ma ei karda sugugi“.

Väikse mehe sõnu kuuldes tundis preester õrnust südames ja tema silmad täitusid pisaratega. „Sinu julgusel on Jumala õnnistus, armas Manuel“, vastas tema. „Sa oled jumalakartlik ja julge poiss. Kuid vaenlased vahistavad ka sind, kui sa surijate juurde lähed. Mõttele järele, Manuel, sa oled veel nii noor ja elu võib sinule veel niipalju pakkuda“.

Manueli silmad ka läksid märjaks, kuid armastus Kristuse vastu täitis teda ja ta ütles: „Armas härra preester, kas ei annud Jumal minule elu selleks, et võiksin teda alal hoida kui tahan, ehk ohverdada, kui ma seda tahan? On võimalik, et mina selleks sündinud olen, et nüüd surijatele abi viia. Oo, palun, härra preester, saatke mind sinna!“

Ka teised noored soovisid kaasa tulla ja kui üks uustulnuk uuesti teadet tõi, et õnnetus väga suur olevat ja et palju surijaid tänavatel lamab, siis ütles preester Miklas: „Mu armsad poisid, kelle südamesse Jumal nii suure ohviröömsa armastuse asetab, teda ta õnnistas. Kes võib oma elu surija venna teenistusse anda, see on pühitsetud. Põlvitagem altari ees, mu julged poisid!“

Nad põlvitasid ja preester Miklas palvetas tervest südamest. Ka noored palvetasid kõvasti temaga ühes. Siis tõusid nad püsti. Preester Miklas jaotas altarikatet tükkideks, asetab Püha Sakramendi sisse ja õnnistas oma noori nende ohvrikäigule.

Manuel leidis surijaid rusude all ja kõrval. Nii nagu preester teda õpetas, rääkis tema: „Armas vend, preester saadab mind. Kahetse oma patte ja võta Issanda Püha Leiva vastu, mida preester sinule saadab“. Siis lausus ta veel paar sõna, mida talle armastus ette ütles ja põlvitas juba teise surija juures.

Korraga tõstis teda tundmatu käsi ülesse. Konandant sai teada, et katoliiklased oma surijaid aitavad. Kohe saatis tema oma militsa kristlaste kinnivõtmiseks ja vangistamiseks. Üks sõduritest võttis Manueli kinni.

„Mis sul seal käes on?“ ütles ta toorelt. „Küll oled sa vigurdaja. Oota, mu poisike!“ Ja tema ulatas käe Pühima aarde järele, kuid Manuel hoidis selle kõvasti.

„Anna kohe siia!“ karjus metsik inimene. „Ehk löön ma su maha!“

„Lunastaja tahtmisele vastu talitada oleks patt, mida ma teha võiksin“, vastas Manuel. „Ei ole kahju Lunastaja eest surra, paljud on liiga halvad selleks“. Ja kui sõdur veelkord Püha Sakramendi enda kätte saada püüdis, siis peitis Manuel selle oma huulte taga.

Kuri vanne tuli sõduri suust, püssihoop trehvas Manueli ja ta langes maha, oma veres surres.

„Viva Christo rey!“ sosistas Manuel ja tema selged silmad vaatasid taeva poole. „Elagu Kristus, meie kuningas!“ Siis lahkus tema hing Lunastaja juurde.

## Jumalariigist.

Paavstlik delegaat maharadsha külaliseks.

Tema Kõrgeausus Leo Kierkels, Apostlik Delegaat Indias, kes saabus Trivandrumi 20. mail, oli Travancore'i maharadsha riiklikuks külaliseks. Avalikus kõnes, millega teryitati katoliiklaste poolt Tema Ekstsellentisi, juhiti tähelepanu õnnesoovikirjale, mis saadeti Püha Isa poolt eelmisele Sri Mulam Thirunal'ile tema kuuekümnenda sünnipäeva puhul, ning audientsile, mis oli praegusel maharadshal paavst Piuse juures Roomas. Msgr'e Kierkels, oma vastuses, avaldas oma tänu noorele maharadshale tema sümpaatiate eest katoliiklaste vastu. Au, et teda vastu võeti riigikülalisena, tõestab seda häatahtlikkust ja poolshoidu, mis Tema Kõrgusel on oma katoliku alamate vastu.

Trivandrumi pääpiiskopkonna katoliiklik rahvastik moodustab umbes 25.000 hinge. Sääli on 31 taasuühinenud idariitusega preestrit, kaheksa misjonipreestrit ning 47 misjonijaama terves pääpiiskopkonnas.

## Eestist.

Tallinn. Pühapäeval, 7. juunil läks pp. peetri-Pauli kirikus esimesele armulauale hulk lapsi. Armulauda jagas lastele Apostlik Administraator Msgr'e Ed. Profitlich. Esimesed armulaualiseks liikusid kiriku protsessioonis, eesotsas munkpreester p. Robertiga. Pärast pidulikku missat jagati lastele ja ka mitmele täiskasvanule püha kinnitamise sakramenti Ap. Administraatori poolt. Kinnitatavate hulgas oli ka mõni, kes alles äsja oli siirdunud katoliku usku. Jumalateenistusel võis kuulda hulk emakeelseid palveid ja laule, mis võetud eesti katoliiklaste laulikust „Au olgu Jumalale.“

14. juunil pühitseti Issanda Ihupüha, mis tegelikult oli küll juba paar päeva varem, kuid mille pidamine lükati edasi, et ka katoliiklastele, kes olid sunnitud viibima nädalapäeval töös, võimaldada osavõttu muljekast ristikäigust. Missa algas kell 10 e. l. Missa luges Apostlik Administraator isiklikult, kusjuures assisteerisid preester V. Dejnīs ja kohalik subdiaakon.

Kiriku õuele oli üdede juhtimisel püstitatud neli maitsakat altarit, mis pärast missat juba ootasid sakramentaalset Önnistegijat. Kui protsessioon kirikust välja liikus, asus etteotsa, kohe risti taha, puhkpillide kvardett. Ristikäigul torkas silma koguduse noorsoo rohkearvuline osavõtt. Üleni valgesse rõivas-tatud neid liikusid sakramendibaldahhiini ees, tillukesed tütarlapsed puistasid teele lilli ja roosiõisi. Monstrantsi Kõige Pühamaga kandis Msgr'e Profitlich. Hulgalise katoliiklaste pere seas võis näha liikumas ka Itaalia saadikut Cicco-



nardi't ja populaarsed ning armastatud Tšehhoslovakkia esindajat prof. Galia't abikaasaga, kes kõikide kurvastuseks äsja Eestist lahkusid.

Võidupühal, 23. juunil, pidas Tallinnas kaputsiinipreester paater Robert piduliku missa, mis kandis tänujumalateenistuse ilmet. Oma sisukas, päevakohases jutluses toonitas preester võidupüha tähtsust.

Pühapäeval, 21. juunil, tähistas pidulik suurmissa Kristuse Pühima Südamepüha. Ohtul oli ristikäik seespool kirikut, millest võttis eriti osa koguduse noorsugu.

Eesti-Soome-Ungari kultuurkongressi puhul oli pp. Peetri-Pauli kirikus pühapäeval, 28. juunil, jumalateenistus, mis mõeldud eriti ungarlasile. Südamliku jutluse pidas paater Robert, kelle sõnad hõimuliikumise väärtusest ja rahvaste vastastikusest sõprusel ungarlaste juures leidsid üpris sooja vastuvõtu, mis tuli ilmsiks pärast jumalateenistust elavalt poolehoiuvaldusis paatritele. Kõige tähtsama osa jumalateenistuse ilustamiseks täitsid aga ungarlased ise, väljendades oma hardaid palvelikke tundeid lauldes, mis sundisid kuulajaid süvenenud palveluses kaasa elama. Nende laulude omapära sisaldas helisid, milliste mälestus praegugi meelest ei kustu.

Pärast missat tutvusid Ungari kõrgemate õppeasutuste ühendatud kooriliikmed püha Katariina kloostris varematega. Nimetatud koorist on umbes kolm veerand katoliiklased.

Parimate soovidega lahkusid meist avara pusta pojad.

2. juulil lahkus meist Tšehhoslovakkia Vabariigi esindaja prof. Jarosl. Galia, kellele sinne kogudus jääb palju tänu võlgu. Ta ei olnud mitte ainult korrapärane osavõtja jumalateenistust, vaid oma suure huvi tõttu kirikumuusika vastu aitas ta tublisti jumalateenistusi kaunita valikpaladega ilustada. Korduvalt kanti ette tema usulisi kompositsioone ja kogudus kuulas neid meeleldi. Suuremail pühil ei lasknud ta end kellegi poolt selles takistada, et ta ise oma kulul tellis orkestri. Rikkalikult varustas ta muusikarepertuaari. Lahkumispäeval peeti tänujumalateenistus armastatud helilooja eest. Koguduse parimad soovid saadavad prof. Galia tema kodumaal. Kuigi vanameister ise meilt on lahkunud, tema muusika jääb kustumatult meie südameisse ja meelisse.

Kuivõrd suur sümpaastia prof. Galia vastu on jäänud kiinduma kõigi eestlaste südameisse, sellest kõneleb Eugen Madisoo „Uus Eestis“ järgmist:

„2. juunil kell 4 Tallinnast väljuva rongiga lahkus Eestist Tšehhoslovakkia Vabariigi kauaaegne esindaja Eestis prof. Jaroslav Galia koos abikaasaga. Tema lahkumise kavatsusest oli meile juba ammu teada — rohkem kui aasta tagasi oli see juba avalik saladus, et ta aasta pärast lahkus Eestist ja ühtlasi ka diplomaatlikust teenistusest, et eraelus pühendada end täielikult oma lemmikalale — muusikale. Kuid vaatamata sellele, tundub ta lahkumine siiski kõigile ootamatuna. On õige, et diplomaadid on ajutised külalised, kel raske koduneda maaga, kuhu nad määratud esindajaks. Kuid on ka erandeid, ja üheks neist on prof. J. Galia, kes juba oma sünniühenduse esimestest päevadest peale suutis astuda kõige lähemasse kontakti eesti seltskonnaga ning elada kaasa eesti avaliku elu püüdele. Seepärast ei ole imestada, et ta lühikese aja jooksul muutus nagu oma inimeseks, mis muuseas väljendus selles, et temast kõneldi lihtsalt kui prof. Galia, mitte aga kui välisriigi esindajast. Ta oli isiklikult tegev mitmel seltskondlikel aladel, luues sidemeid nii noorte kui vanadega. Ta oli sõber noorkotkastele, skautidele, Punase Risti noortele ning ta hoolitses Punase Risti kasvandikkude ja hoolaluste eest. Ta seisis lähedal meie muusikategelaste perele, kellega tal olid sidemed juba endisest ajast. Ta oli veendunud rahu ja rahvaste lähenemise pooldaja, olles alguses Eesti-Tšehhoslovakkia ringi ja hiljem Eesti-Tšehhoslovakkia ühingu mõtte algatajaks ning moraalseks toeks, mida tunnustas ka ühing, teda üksmeelselt valides oma esimeseks au liikmeks.“

„Seepärast temaga jumalagajätmine on eriti valus kõigile neile, kes temaga kokku puutunud või temaga koos töötanud. Ei tahaks nagu uskuda, et tema lahkumine on tõiast. On raske kujutleda Tallinna tänavaid, puistikke, meie avaliku elu keskusi, Estonia kontsertsaali j. n. e. ilma professor Galia tuntud kujuta. Kuid meie võime endid lohutada mõttega, et lahkumine ei tähenda loodud sidemete täielikku katkemist, vaid et kui Eesti sõber ja Eesti-Tšehhoslovakkia ühingu auliige ta on vaimliselt meiega ka edaspidi. Eriti Eesti-Tšehhoslovakkia sõprusühing on veendumusel, et prof. Galia moraalne abi ja nõu on ka edaspidi alati tema päralt. Seistes lahkumise para-

tamatuse ees, jääb meil ainult soovida, et Eestist saadud muljed tiivustaksid lugupeetud maestrot loomingule, milles kajastuksid ühtlasi eesti ja tšehhi helid. Ühtlasi soovime ka lugupeetud abikaasale proua Selma Galiale, et teistkordselt lahkudes oma kodumaalt, ta võtaks kaasa paremaid mälestusi Eesti pinnal viibimisest.“

Lahkumispäeval juba kella ¼ ajaks kogunes Tallinna Balti jaama perroonile arvukas hulk seltskonna tuntud inimesi, kes olid tulnud ära saatma Tšehhoslovakkia esindajat prof. J. Galia ja tema abikaasat, kes lahkusid Tallinnast.

Silma paistsid mitmed Tallinnas viibivad välissaadikud ja esindajad ning meie välisministeeriumi kõrgemaid ametnikke. Edasi on näha teiste hulgas kindral Bredet ja kolonel Grabbit, A. Reid ühes abikaasaga, samuti abilinnapea Uesoni abikaasaga, N. Kanni ja hulk teisi meie tuntud inimesi. Proua Selma Galiale töid suurel hulgal punaseid roose pr. Eenpalu, pr. Akel ühes tütreaga, Türgi saadiku abikaasa ning teised daamid, mille tõttu lahkujate ärasaamine kujunes lillerohkeks.

Ärasaamise muutsid eriti südamlikuks Tallinna Meestelaulu Selts oma ettekannetega ja väikeste noorsepad, kes ütlesid abielupaarile sooje lahkumissõnu, kuna esindaja Galia oli meil oma 5-aastase sünniühenduse ajal elavalt osa võtnud ka organisatsioonide tegevusest.

4. juulil 1936 a. kirjutab „Päevaleht“ :

„Pirita kloostris 500 a. juubeli puhul saatis Pirita Kaunistamise Selts Rooma paavstile albumi valges nahkköites, vastava pealkirjaga ja paavstkonna vapiga kaanel, milles kartongil leiduvad 28 ülesvõtet Pirita varemete ja maastiku vaadetega ühes kloostris juubeli postmarkidega, mis tembeldatud varemete agentuuri postitempliga „Pirita varem.“ Tekst albumis on eesti-keelne ühes ladinakeelse tõlkega — G. Reindorffi antikva kunstkirjaga. Tekst on järgmine :

„Tema pühadusele Paavst Pius XI.“

15. augustil 1936. a. mõõdub 500 aastat püha Brigitta kloostris õnnistamisest Tallinna piiskopi Heinrich poolt, püha isa Eugenius IV pontifikaadil. Kloostris asutati looduskaunil kohal, talajal kuulus Hansalinna, praeguse Eesti vabariigi pealinna Tallinna läheduses Püha Neitsi Mariale pühendatud orus (Mariendael).

Nimetatud kloostrit on ehitatud 1407 — 1436. a. ja õnnistatud 15. augustil 1436. a. Liivi sõja ajal hävitasid a. 1577 vene-lased kloostrit, kuid selle kiriku varem on säilinud tänapäevani, kuna muude hoonete jäänuseid võib leida maa all, mõlemal pool kirikut. Need varem on praegu maalilikult tagaseinaks, ühtlasi ka kaunimaks mineviku monumendiks Pirita-nimelise supel- ja suvituskohale, mida igal aastal külastavad sad-tuhanded turistid nii sise- kui välismaalt.

1930. a. algas Pirita Kaunistamise Selts, kelle hoole all praegu nimetatud varem seisavad, kloostris hoonete jäänuste väljakaevamist, et neid restaureerida ja konserveerida Rootsi arheoloogide kaasabil. On väljakaevatud ka suur hulk vanaaegseid esemeid, millest on alus pandud Pirita (koha eestikeelne nimetus, mis on saadud sõnast Brigitta) kloostris muuseumile.“

„Püha Brigitta kloostris õnnistamise viiesajanda aastapäeva puhul, mida Pirita Kaunistamise Selts kavatseb pühitseda piduliku jumalateenistusega ja aktusega, mõtleb ta tänumeelega nendele, kes on rajanud mainitud kloostrit, mille varem praegugi veel seisavad keset ilusat loodust nagu pärl kuldsõrmuses ja ehivad oma minevikuga Eesti kaunistatavat supel- ja suvituskohata.“

„Sellepärast palub Pirita Kaunistamise Selts Teie pühadust, kelle eelkäijate loal ja õnnistusel kloostris rajatud, vastu võtta juuresolev album ülesvõtetega meie armastatud kloostris varemest, tänapäevani kaugelt Pirita rannalt.“

„Keskaegse väärtusliku kultuuriteguri praeguse hoidjana tänu meelele Rud. Kuuskmaa esimees, A. Strutzkin — sekretär. Pirita (St. Brigitten) heinakuul 1936. a.“

## Ajakirjandusest.

Prof. Ed. Tennmann soovib ajakirjas „Tänapäev“ (juuli, 1936) õnne ev.-luteri kiriku juhile prof. H. B. Rahamäele 50 a. sünnipäeva puhul, lausudes muuseas :

„Apostel Paulus soovib, et kõik vaimuanded olgu koguduse (=kiriku) paranduseks.“

Ja Clairvaux Bernhard soovis, endast nooremale paavstile Eugen III-le, kes temaga ühes kloostris oli olnud, et see ei unustaks: „Kiriku kutse on teenimine, mitte valitsemine.“

Et aga meie piiskop ise Bernhardi nime kannab, siis olgu see heaks märgiks, et tal hingesugulust on tolle armastuse müstikuga ning et ta suudaks oma isiku võimetega liita meie kirikut ja ka kirikust võõrdunud osa südamlikuks tervikuks.“



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmuub 1 kord kuus.

Nr. 8

10. augustil 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 10 senti. Lisaga 15 senti.  
Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## Igawiku heiastus

Virita juubeliks.

Täna 15. augustil pühitsevad laiad ringkonnad Virita kloostris asutamise viiesajaaastast juubelpäeva. Vieti pole see mitte just on päev, mil kloostris ehitus lõpule viidi, vaid see on päev, mil avar kloostrikirik Tallinna piiskopi poolt lõplikult Jumala teenistusse pühitseti.

Praegu aga on väsegewast kloostris säilinud ainult w a r e m e d. Need w a r e m e d on ainult jäämused sellest, mis oli. W ä g e w a d on aga need w a r e m e d, mis loidawad kõikide nende waatlejate silmi, kes laewaga merelt juunduvad päälinna poole. Wägewad w a r e m e d „mõõdunud hülguise“ tunnistajatena.

Kuid näib, et see ei ole ainult „minewiku“ hülguis, mis neid w a r e m e d praegu, 500 aasta pärast, veel teeb erilise huwi, erilise hoole ning isegi eriliste pühitluste objektiks.

Wõi kas on see ainult huwi „minewiku“ vastu, mis tiivustab kõiki neid, kes on saanud juba aastate wiisi nende w a r e m e t e sõpradeks, kes suure waewa ja hoolikusega wõtawad ette kaewamisi, kes muretsebed ja ohwerdades aega ning raha püüawad w a r e m e d päästa lagunemisest, kes innuga ja armastusega on korjanud kõiki neid leide ja neid kokkufanunud muuseumi. Kas oli see w a i d huwi „minewiku“ vastu, mis siin oli dhutawaks jõuks?”

Ja kui noor Eesti Babariit ise on osutanud erilist huwi ja kloostris 500-aastast asutamispäewa austab eriliste märkide väljaandmisega, kas ta mõtles seejuures ainult minewikule?”

Ei, mitte ainult mõõdunud aeg ei terwita meid neist w a r e m e i s t! Nende w a r e m e t e näol ulatub minewik

olewikku. Need w a r e m e d pole mitte ainult surnud kivitombud! Neis on palju enam veel kuidagiwiisi minewik elamas. See w a i m, mis kord loonud selle wägewarajandise, elustab neid kive ja teeb neid lähedaks kaasaajale. Siin on kehastunud igawiku w ä ä r t u s e d. Ning igawiku puhang lehwib veel praegu nende w a r e m e t e kohal, igawikku õhkub

wastu inimesele, kes läheneb neile w a r e m e i l e ja teeb selle inimese w a i f f e k s. Tundub, nagu oleks see igawiku hingetõmbusi, mis waatlejale vastu lehwib, ning aimatakse, et see on „püha maa“.

Püha moana, püha paigana on see maa ka tänapäew veel kallis neile, kellel on säilinud meelusi igawiku harrastamiseks, kes otsiwad w a i m u w ä ä r t u s i. Neile hõljub siin vastu seda usuwaimu, mis w a l d a s kord nende hingi,

kes andsid kord kogu waranduse, et ehitada Jumala auks seda palmepaika. Nad tunnawad pisut sellest palweluse hõõgsoojusest, mille w a l d u s e s oli see koht, kus noored, usklikud inimesed pühendasid oma terve elu Jumala teenimisele ja kus nad selle hoone w a i f f e s Jumalale elasid. Harda waatleja aiudus wahendab talle veel seda pühituslikku meeletolu, mis täitis neid pühi hooneid, kui siin pidulikult jumalateenistusel toodi Uue Testamendi ohwer — kui sadafid w a g u inimesi igalt poolt püha- ja pidupäewadel woogas selle jumalakoja awarusisse, kust Jumala ette kerkis harduse ja südamlikkusega põimunud palwete hoomus. Glamurohke waatleja tunneb ka kõikide nende surnute nähtamatut malnidust, kes kiriku siferuumis rusude all wõi wäljaspool kirikut on maetud wiimsele rahule.

Need on omapäraseid mõtteid, mis teliwad mõttikus waatlejas, kui ta arutleb, miks nüüd sääl seisawad





waremed, kus wanasti pulbitises wärste, jõuküllane elu. Doores wägiwald on siin ajanud oma ülbust ja ufuline sallimatus on taistanud, et rufud tärgranuffid jälle meele elule. Mjalaua teab meile pajatada, kuidas juba selle paiga elanikkude wiimased aastakümned olid täis walu ja muret. Ja kuigi klooster poleks saanud häwingu ohwriks wenelaste läbi, siis oleksid, nagu mujalgi põhjamaal, ufulised murrangud teinud wõimatuks kloostri taaspüstitamise.

Kuidas ka ei otsustata tolleaaja ufuliste murrangute suhtes, nad olid tegelikult paraku rohkem kui waid paljalt reaktsioon välispidistuste wastu. Nad olid ufulised wõitlused, milliseis tuli ilmsiks nii paljude teiste ufuliste wõitluste traagika, et usku kiusatakse taga usu pärast. Sellest teadis juba Kristus, kui ta ütles: „Ming nad usuwad, et nad Jumalale seega osutawad teene.“

Kus ial aga ufulisus on ehtne ja tõeline, sääl ei suueda teda kestwalt alla suruda. Sest tõeliselt ufulises awalduw Igawene, Jumalik. See Igawene, Jumalik aga ei saa surra:

Wõib küll juhtuda, et Jumalik siin wõi sääl lakkab tegetsemast. Kui aga teda mõnes kohas tahetakse reelata, kui teda püütakse mõnes kohas kitsendada teotsemiswõimalusis siis puhkeb tema jumalik jõud kuski teises kohas seda tugewamini walla. Ming kui mõnes kohas maailmas teda suudeti alla suruda wägiwallaga wõi kawalusega, seda suurema jõuga püüdis ta mujal jälle mõjule pääseda ja oma mõju teostada. Ja see oli paraku Jumala waim, mis siin oli teotsemas, Jumala waim, kes oma Kirikus elab ja saab elama kuni aegade lõpuni! Sellele Jumala Waimule, kelle teotsemisest ajas annawad tunnistust need waremed, temale kuulub andumus ja austus päewal, mil pühitsime Piirita wiiesaja-aastast juubelpäha.

## Birgitta klooster „Mariendal”.

Tema ajalugu.

Kuulsa rootsi kloostri Vadstena „diarium'is“ jutustab selle päewiku koostaja aastal 1407 järgmist:

„5 Mail tulid Vadstenasse kaks suursugu meest, kes seletasid, et nemad ja veel kümme meest kindlalt otsustanud, meie Lunastaja käskude kohaselt, Liivimaal, pool miili linnast Refle (Reval-Tallinn) Püha Brigitta kloostri asutada. Nad teatasid veel, et juba kuus preestrit ja 16 neitsit on avaldanud kindla soovi ordu liikmeiks hakata. . . Siis saadeti paater Johannes ja vend Laurentius sinna ehitist uurima.“

Kes need suursugused mehed on olnud, seda meie ei tea. Teiste allikate põhjal võime oletada, et need olid kolm rikast Tallinna kaupmeest, Heinrich Schwalberg, Heinrich Huxer ja Gerlach Kruse, kes olid otsustanud oma varanduse püha Brigitta kloostri ehitamiseks ohverdada ja kloostrisse sisse astuda.

Näib, et järelewaatamine Tallinnas andis rahuldavaid tagajärgi, sest samas päewikus loeme aastast 1410 järgmist: „Juuli kuul sõitsid Linköpingi piis-



kopi erilisel soovil P. Prior, P. Petrus, endine Strängnäs'i preester; P. Carolus, kes enne kloostri astumist oli Skaras raehärra ühes venna Laurentiusega kloostri „Mariendal“ asutamiseks Refle's (Reval)“.

Mariendal'i saadetud munkade arvust võib oletada, et kloostri ehitamisega oli arvatavasti varem, juba aastal 1407 alatud. Alguses rahulduti ajutiselt puuehitisega, suure, kivist kloostri ehitajaks määrati arhitekt Heinrich Schwalberg.

Aastal 1412 ilmusid Rootsist esimesed nunnad. Sellest aastast leiame klooster Vadstena „diarium'is“ järgmist: „17 septembril saadeti üks preester, üks vend ja neli õde kloostri „Maria-Thal“ asutamiseks Refle's.“ Kuna juba 29. mail 1411. aastal paavst Johannes XXIII kloostri oma kinnituse andis ja temale Augustinuse reegli määras, võis klooster oma tegevust alata. Esimeseks abtitariks nimetati Christine Tocke.

Kloostri tegevusse astumise ajaks ei olnud aga kõik tema ehitised valminud. Kõige kauemini venis kiriku ehitamine, nii et teda alles aastal 1436 lõpule viidi ja 15. Augustil piiskop Heinrich von Üexküll pidas kloostri piduliku õnnistamist.

Ehitamise ajal pikendas kloostriehitise lõpetamist linna nõukogu, kes arvas, et sõja korral oleks soovitamam klooster, mis ehitatud riigi sisemusse. Veel 1416 aastal tegeleti kloostri ümberpaigutamise plaanidega. Kuid see ei läinud korda.

Kloostri elanikkude arvu kohta puuduvad kindlad andmed. Püha Brigitta reeglite kohaselt pidi igas temale pühendatud kloostris 60 nunna, 13 preestrit ja 4 venda olema. Kuid on kindel, et seda arvu ei saadud alati saavutada. Aastast 1487 on andmed 8 preestri, 4 venna ja 55 õe kohta.

Iga läbikäimine munkade ja nunnade vahel oli kõvasti keelatud. Nagu ka nüüd veel sarnastes kloostrites, isegi kirikus oli täielik eraldamine. Kuna preestrid altaril, või selle läheduses jumalateenistuseks valmistusid, kogusid nunnad kiriku pahemal tiival asuvalle rõ-



dule, millele võis pääseda ainult nunnade kloostrist ja mis ei omanud mingit sissekäiku kirikusse.

Usuline elu kloostris oli kõrgel tasemel, mida võime näha ka teiste sarnaste kloostrite juures, nagu näiteks Vadstena kloostris. Seda kinnitasid ka toleaeegsed teated, et klooster ümbruses oli suure armastuse osaliseks saanud, et pühapäeviti ja suuritel pühadel sakslased ja eestlased suurel arvul rändasid kloostrisse jumalateenistusest osa võtma. Ka mõned vagad annetused kloostrile kõnelevad selle poolt.

Reformatsiooni ajal jäi klooster katoliku usule truuks. Ka siin ei puudunud pütte kloostris elanikke uuele õpetusele sundida. Kindlaid teateid otsekoheste sundimiste kohta, nagu see oli Vadstena peakloostris, ei oma meie mitte. Kuid linnanõukogu võõrandas nunnadelt sissetuleku, mis neile kingitusena annetati. Aga enam kui 50 aastat jäid nunnad oma usule truuks ja teenisid Jumalat palve- ja kahetsusega.

Küll soovitas sündikus Clodt juba aastal 1560 linna nõukogule kloostrit hävitada. Samuti ka Luteri usku üleläänud ordumeister nõudis tungivalt seda. Põhjendatud olid need ettepanekud rahutu poliitilise seisukorraga.

Tõeliselt muutus juba aastal 1560 kloostris seisukord niivõrd hädasohtlikuks, et ta pidi abi paludes rootsi kuninga Erik XIV poole pöörduma. 30. jaanuaril 1575 aastal sai klooster esmakordselt venelaste poolt raskelt kannatada, osa kloostris elanikke surmati ja ülejäänuid veeti vang. Kaks aastat hiljem, 1. veebruaril 1567 linna teisel ümberpiiramisel jõudis kätte kloostris viimne tund. Peale selle, kui venelaste väed kiriku sisemuse olid rüüstanud ja hävitanud, viisid nad ka katuse osad ehitis- ja põletusmaterjalina laagrisse ja purustasid osaliselt kloostris müürid. Sellest ajast saadik ainult tugevad müürid tuletavad meelde endist uhkust, kui viimased tunnistajad asupaigast, mille vaga kristlik vaim loonud ja kus enam kui 150 aastat õilsad inimesed oma Jumalat armastusega ja truudusega teeninud.

Edaspidise kloostris saatuse kohta on vähe ütelda. Üks vana kroonika ütleb: „Nüüd teenib eesmine, veel seisev kloostrikiriku müür meresõitjaid koha tunnismärgina ja sisemine ruum on siin surnud katoliiklaste harilikuks matusepaigaks.“

Aastasadu oli katoliiklastel siin maal iga vabadus röövitud. Jumalateenistused olid elavatele keelatud ja isegi näis, et surnuid ei lubatud linna- piirkonnas matta. Nii maeti surnuid esiteks endises kiriku eesruumis ja kui seal enam kohta ei olnud, siis hakati kiriku ruume matusepaigaks kasutama. Nii säilitati surnute läbi minevikuga ühendus.

Vana kloostrikiriku surnuaiana kasutamine oli põhjuseks, miks vanale kirikule uut kirikutorni ehitati. Põhjamaises kuukirjas „Vaimule ja südamele“ leidub selle kirikutorni kohta sarnane märkus: „Seda kirikutorni ehitati 85 aastat tagasi ja katoliiklased tarvitavad teda selleks, et oma surnuid, keda maetakse kirikus, kirikukella helidega saata. Surnuaed oli niivõrd täidetud, et hakati endise kiriku rusudes matma.“

„Surnud endise kiriku rusude all“. Kes võib

tunda paljuid tundmatuid surnuid, kes kiriku rusude all ja kiriku värava ees igavest rahu leidnud! Kes mäletab neid paljuid kloostris elanikke, keda siin kiriku läheduses, Jumalale pühendatud elu järele, viimasele rahule saadeti. Nagu kristlased vanal ajal tahame ka meie neile kõikidele ütelda: „Vivant in Christo“!

## Pühima Lunastaja ordu.

Püha Birgitta suri enne elutöö sihi saavutamist. Kloostrit, kus parimad isamaa tütreid ja pojad pühendaksid end kõrgeimale püttele, ta ei näinud enam tõusvat kodumaa pinnale... Aga eks hakka tihti suured inimesed õieti elama alles pärast surma! Vaim, see suremata jõud, osutus tugevamaks kui mateeria ka püha Birgitta püttele. Nüüd, kui ta sulges oma silmad igaveseks puhkuseks, pääsis tema vaim mõjule, nüüd haaras ta tuhanded elu moodustava võimuna.

Usulise elu juhi, paavsti poolt kinnitati ordu, mis asutati Birgitta poolt esitatud reeglite järele. Sellepärast teda nimetati püha Birgitta orduks, kuigi ta õige nimi oli „Ordo Sanctissimi Salvatoris“ (Pühima Lunastaja Ordu). Ta oli rajatud püha Augustiinuse reeglitele, millega see suur pühak ja kirikuisa korraldas aastal 423 Hippo naiskloostris ühisel. Selle ühisel põhimõte oli: end täielikult pühendada Jumala kiitusele. Ora et labora (palveta ja tööta) -- see lause oli juhtnõuiks kloostrielus. See tähendab Jumala kiitust kõikide inimjõudude ja annetega: Palves andudes Jumalale kõikide hingemadustega, töös taotelles inimjõu arendamist Jumala auks. See põhimõte oli ka kehtiv Birgitta kloostrites.

Oleks rängas eksiarvamuses kujutelles kloostrielu nagu lausa puhkust. Vara hommikust alates kutsusid kellalöögid kooripalvele kiriku, seitse korda päevas, kuna nad alles hilja õhtul vaibusid. Ülejäänud ajal asuti kõvasti tööle. Seda näitavad Birgitta kloostrite saavutised põllutöö alal, eriti aianduses. Olidki just Birgitta õed toonud pirnipuu Põhja-Rootsi! Ka vaimne elu seisis kõrgel tasemel. Ordu kirjandusest on veel mõnda säilinud. Mõttevahetus ja läbikäimine põhjamaade Birgittakloostrite vahel oli nii elav, et sellest tekkiski

### omapärane põhine ühiskeel,

milles oli segatud rootsi, taani, eesti keel j.t.

Birgitta ordu preestrite peategevus oli jutlus. Selle rahvale nii läheda ordu juures võib oletada, et ta igal maal jutlustas rahvakeeles, mitte üksnes Rootsis. Võib arvata, et just see jutlustav ordu nagu dominiiklased Tallinna kloostris vastas provintsi-alkontsiili nõudele 1428. a., mil keelati „tummadele karjastele, kes ei oska oma karja keelt arusaadavalt kõnelda“, anda kohta.

Samuti võib öelda, et ordu püsis püha Augustiinuse vaimus reeglitrult.

Peale püha Augustiinuse reeglite Birgitta ise oli annud oma määrused eriti väliste korralduste



suhtes. Tema kavandi järgi valmistati need ilusad Birgitta orduõdede rõivad, mis tänavu on veel moodsad ja säilinud kloostrites pruugis: hall kleit ja valge, pehme loor (Schleier), kooriõdedel veel kaetud musta rätikuga. Pead ehib nagu kroonina 3 valget nahalinti ümberringi ja risti sõlmitud. Kõige omapärasem on Birgitta määrustel, et kloostrid on segakloostrid, kus peale 60 nunna kuulub kloostrisse 13 preestrit (12 apostli ja püha Pauluse mälestuseks), 4 diaakonit ja 8 lihtvenda. Nad on aga lahutatud kiriku läbi ja saavad rääkida teineteisega ainult läbi padaangu käärkambris. Siinjuures peab rõhutama, et niisugused segakloostrid olid vaid üksnes Birgittaordul.

Niisiis näiteks oli Pirita klooster ainuke segaklooster Baltimaal! Mõte selleks omapäraseks kor-

ralduseks tuli Birgittale reisul Prantsusmaal, nähes niisugust kloostrit Fontevrault. See korraldus ei olnud kunagi Kuuria meele järele ja vastav dekreet 1422 aastal võeti tagasi ainult Rootsi kuninga Eriku mõjul. Segakloostri mõte on ka seletatav Birgitta mehise iseloomuga. Kloostris valitses ka preestrite üle orduasjus naiskloostri juhataja (abtissa). Ordu levis ruttu terves Euroopas ja luges varsti 380 kloostrit. Reformatsiooni tagajärjel ta kaotas põhjamaades peagu kõik kloostrid. Ainult Inglismaal jäi Syon Abbey püsima kuigi ajutiselt ülekantud välismaile. Uuesti ellu kutsutud ordu Rootsis asutas kloostrid Stokholmi linna juures ja viimati ka Vadstenas. Birgitta ordu oli väljapaistvam Põhja-Euroopa kultuurasutis keskajal.

G. St.



### **Ph. Birgitta õed Rootsis.**

*Esimene paremalt Djursholm'i (Stockholmi lähedal) asula esinaine, priioritar Regina l d a. Õdede peakatteks loor, millel valged nahkribad kujutavad risti. Ribadel leiduvad punased täpid peavad meenutama vi.t Kristuse haava. See oli püha Birgitta eriliseks sooviks, et tema orduisse igal maal võetakse vastu just kodumaa tütreid.*

Birgittaõdede esinaine, ema Reginalda kirjutab meile Rootsist Pirita kloostri juubelpuhul järgmiselt:

„Me saame erili vaimselte Teie juures olema 15. augustil ja palume meeled, et Jumal õnnistaks Teie püüdmist ja Teie tööd! Me rõõmustame, et püha Birgitta on tuntud ja saab tubustatud Eestis.“

„Di komma att särskilt ihagkomma Eder den 15 augusti och bedja gärna för att Gud må välsigna Eder strövan och Ederl arbete! Di glädjas att den heliga Birgitta ännu är och blir känd i Estland.“



# Püha Birgitta.

## Tema elu ja isiksus.

Brigitta ordu õilsa usulis-kultuurilise mõju mälestamise pühitsemine Põhja Euroopas, eriti Eestis, kohustab meid ka selle isiksust mälestama, kellelt see mõju sai alguse ja nimelt: Püha Brigittat. Kuigi tal ei õnnestunud oma elupäevil näha ordu laienemist, siiski ta oli oma elus ja oma kirjanandites asetanud vaimlise aluse tema arenemisele ja edaspidisele mõjule.

Tema elu ei möödunud tegevusetus üksilduses, vaid oli alaline võitlus, väsimata loomine kristliku usu ja kristliku armastuse vaimust.

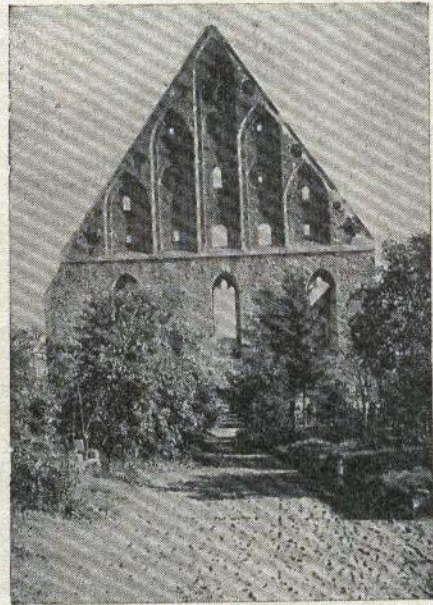
Ta sündis aastal 1303. ühe rootsi aadliku tütre. Kuna ta ema suri varakult, võttis üks tema tädidest ta oma juurde, kus ta valju, kuid põhjaliku kasvatus ja hariduse omandas. Vali noorus oli põhjuseks mõningatele valjustele tema iseloomus, mis teda elus panid palju looma. Vaimse hariduse kõrval sündis teda mõisa eluviis ka kodustes töödes kaasa aitama. Kõik need toimetused olid kantud usulises vaimus. Päevatöö algas püha messiga. Palve ja arutlused andsid kõigile toimetusele hinge ja usulise valgustuse.

Elulookirjeldajad teatavad, et Brigitta oli juba oma lapsepõlves jõudnud ebaharilikult kõrgele tasemele usulises elus. Nii oli Brigitta kehaliselt ja hingeliselt terve, haritud ja usklik noor aadlidaam, kui ta aastal 1316 aadliku Ulf Gudmarsson'iga abieliu sõlmis. Sellest abielust sündis 4 poega ja 4 tütar.

Tähtsaim tema lastest oli Katharina, tema edaspidine truu saatja ja ordu tööline toimetaja. Teda tunnustati samuti kiriku poolt pühaks. Kuna Brigitta head haridust õieti hinnata oskas, andis ta oma lastele erilisel hea kasvatus, kutsudes Nils Hermanssi, tolle-aja õpetatud rootsi preestri, oma laste kasvatajaks.

Brigitta elas ilusat, õnnelikku perekonnaelu. Peale selle omas ta seltskondlikult väljapaistva ja mõjurikka koha, — ta oli ajutiselt kojadaam kuninga Magnus Erikson'i juures. Kõik see ei annud talle täielikku rahuldust. Kutse millegi kõrgema poole muutis tema hinge rahutuks. Aastal 1341. võttis ta ette ühes perekonnaga väsitava ja hädahohtliku usurändaja reisi Hispaaniasse, apostel Jaakobi hauale Compostela linna. Peale tagasitulekut suri ta abikaasa. Brigitte jäi Alvastrasse mehe haa lähedusse ja algas sügavat vaimlist elu. Tema püüdmine sai Jumala poolt sageli ilmutuste ja õnnistuste näol tasu. Ta kirjeldab neid ilmutusi elavas, pildirikkas keeles, ja need „Revelationes“ olid keskajal üks loetavamaid ja mõjuvamaid raamatuid, eriti seetõttu, et ta mitte ainult üldisi tõdesid ei sisaldanud, vaid ka tuntud vürstlikele isikuile julgelt nende kohustusi meelde tuletas.

Vahepeal tekkis Brigittas tema orduasutamise mõte ja niipea kui ta selle üle kindlale otsusele jõudis, asus ta julgelt selle läbiviimisele. Tööl oli hea algus. Piiskopid ja kuningas toetasid teda. Riik annetas talle rikka kingitusena Vadstena ni-



melise koha, klooster ehitati ja õitses tema juhatusel.

Kui kõik näis kindlalt asutatud, saatis ta saadikud Rooma, kes tema asutamisele kinnitamist pidid paluma. Palve ei võinud leida kinnitamist, sest kiriku juhatus oli uute ordude asutamise vastu ja pooldas olemasolevate ordude tugevnemist.

Nii pöördusid saadikud rahulolematult tagasi. See oli hävitav löök Brigitta tööle: kuninglik annetus tühistati, klooster lõpetas oma tegevuse, ja tema vastased hävivääriva salgana astusid tema isiku ja ettevõtte vastu. Kui ta kuninga kotta ilmus, pilgati teda, endist õuedaami, avalikult. Siis nõudis ta, et vaimulik komisjon tema elu ja tema ilmutusi läbi vaataks. See sündiski ja Brigitta au seati endiselt jalule. Kuid tema töö oli hävitatud. Siis sai ta Jumalalt käsu: „Mine Rooma, kus sa keisrit ja paavsti koos näha saad“. See ülesanne oli iseäralik, sest paavst ei elanud mitte Roomas, vaid Avignonis ja näis võimatuna paavsti ja keisrit näha koos.

Kuid Brigitta allus sõnakuulelikult käsule ja sõitis Rooma. Siin jatkas ta, rikutud rahva ja parteide vaheliste võitluste keskel oma püha elu, külastas innukalt kirikuid, rändas 1372/3 a. isegi Pühale Maale ja oli alaliselt püüdmas kehalist ja hingelist viletsust, mida ta paavstist mahajäetud Roomas ees leidis, oma jõu kohaselt kergendada. Kuna ta asupaiga rootsi üliõpilastele ja usurändajale asutas, tõendab, et ta isegi võõrsil oma kodumaad ei unustanud. Et oma ordureeglite kinnitamist kätte saada, kirjutas ta isiklikult Pühale Isale ja saavutas viimaks aastal 1370. oma soovi täitmise.

Siiski ei elanud ta oma kloostri uuele tõusule kaasa. Hiljem püüdis ta paavsti veenda Avignonist Püha Peetruse linna tagasi pöörduda. Kuid tema palvetel polnud kehtvat menu. Paavst sõitis ajutiseks Rooma, et seal keisriga kokku saada, — siis täitus Brigittale osaks saanud ennustus, aga ta ei saanud paavsti jäämisele veenda.



Korduvad ebaõnnestumised tema töödes lasusid eriti elu viimaseil aastail raskelt Brigitta hingel ja see nõudis tervet tema usulist jõudu, et mitte kõikuda usus oma kutsesse ja truule alluvusele Kiriku vastu. Brigitta isiksus oli kogu aeg olnud ekslikus valguses. Raske eksitus hiljematel aegadel oli see, et temas nähti reformatsiooni ennustajat tema julge väljaastumise pärast Kiriku nõrkuste ja puuduste vastu. Tema iseloomus peame alla kriipsutama üht peajoont: kaljukindel usk Kristuse Kirikusse ja alandlik alluvus iga kirikliku autoriteedi vastu.

Et Brigitta kõigis raskustes ja ebaõnnestumises usus ja truuduses mitte kunagi ei kõikunud — pälvib suurt austust. Kõiki kibedusi omas elus võttis ta kui osa Kristuse kannatustest ristil. Risti oli talle juba lapsepõlves tema elumärgiks ühes ilmutuses näidatud ja see ilmus talle uuesti tema elu lõpupäivil aastal 1373, kuid seekord hiilgavaks muudetult. Aastal 1391 oli Kirik tema elu pühaks tunnistanud. Brigittaordule aga, mis peale tema surma kiiresti laienes, sai tema elu eeskujuks õilsas töös Kristuse riigile Põhja Euroopa mais.

## G. K. Chestertoni mälestuseks.

Raske kaotus on saanud osaks katoliiklikule ning üldse Euroopa vaimuelule: Gilbert Keith Chesterton on surnud. Pühapäeval, 14. juunil, suri ta kuuekümmne kahe aastasena pärast rasket haigust. Kirjanik suri varustatult pühade surmasakramendega, milliseid talle andis Beaconsfield'i koguduse vaimulik Kristuse ihupühal. Chestertoniga variseb hauda üks katoliikliku Inglismaa ja Kiriku tähtsamaid sõnavõtjaid praegusaajal. Inglismaa kaotab selle mehe näol ühe oma vaimu- ilma armastatuid, rikkaandelisemaid ja algupärasemaid kujusid. Tema tähtsus kõige mitmekesisematel aladel kandis ta nime kaugele üle ingliskeelt rääkivate maade piiride edasi laia maailma ja tegi ta kõikjal kuulsaks. Ta oli luuletaja, kunstikriitik, biograaf, esseist, lavakirjanik, romaania kirjutaja, filosoof, satüürnik ja sotsiaalpoliitik.

Chesterton sündis 1874. a. Londoni linnaosas Kensingtonis, pühendus alguses kauniskunstile ja eriti joonistamis-kunsti õppimisele. Kuid juba varsti paelus teda kirjandus. Kahekümneaastaselt võitis ta oma luuletusega „St. Franziskus Xaverius“ Milton- auhinna. Pärastised luuletiskogud turvasid talle jääva koha luulekunstis. Olgu nimetatud tema ballaade: „Ballaad valgest hobusest“, mis kirjeldab kuningas Alfredi võidukat sõda taanlaste vastu ja kuulub inglise eepika parimate palade hulka, samuti ka „Ballaad metsikust rütulist“.

1900. aasta ümber astus ta esimest korda avalikkuse ette kunsti- arvustajana ja essee- kirjutajana ajakirjas „Speaker“. Ajakirjade „Daily News“ ja „Illustrated London News“ kaastöölisena arenes ta lõppeks mõtete kuulutajaks, kes oma kaas- aeglastele julges ütelda ja oskas ütelda just seda,

mida ühed tingimata pidid teadma ja mis teistele oli eluliseks vajaduseks nagu nälgi-jaile igapäevane leib.

Materjalism, maailmavaateline pessimism ja viktoorialaste ebasotsiaalne majanduspoliitika kihutasid teda tegelema poliitiliste ja usuliste küsimustega. Ta oli ju olnud pagan oma kaheteistkümneenda eluaastani ja üheksateistkümneenda eluaastani täieline agnostik. Tema arusaav poolehoid loomulikkusele, elurõõmule ja tervele inim- mõistusele, tema armastus vaimuvabaduse ja fantaasia vastu tõmbasid teda varsti katoliikluse poole. „Meil jääb ainult otsustada dogma ja eelarvamuse vahel,“ kirjutab ta tollal. Chesterton otsustas astudadogma poolehoidjaks 1922. a. siirdus ta, järgnedes oma maailmasõjas langenud venna Cecili eeskujule, Katoliku Kiriku. Tema konversioon, mis talle endale oli järjekindla arenemistoimingu lõppsihiks, inglise seltskonnale aga sensatsiooniks, oli tema elu kõige erakorralisemaid sündmusi. Oma konversiooni asjus reedab ta meile veel, et just antikatooldes kirjutised oma lollusega teda esimesis uss eotsemises kinnitasid. Rev. John Connor ja Hilaire Belloc juhtisid teda uuel teel. Sügavasti vapustas teda iiri rahva, tolle katolismi pärast vihatud ja tagakiusatud rahva, käitumine. „Mulle sai korruga selgeks, et see peab nii olema, kuna nemad (iirlased) olid sama põhjalikud ja tülikad kristlased, nagu need, keda kord heideti lõvide ette Neerole.“

Katoliikluses ei näinud Chesterton aga mitte ainult iseenda jaoks ainukest tõtt, mida ta palava tungiga juba algusest päale oli otsinud, vaid ka ainukest, ja lihtsat ja imelist võimalust tasakaalu säilitamiseks selles moodsate voolude kaoses, ainukest võimalust suurte probleemide lahendamiseks kõikidel aladel. Ka see on too oivaline Chestertoniga kogu kirjutelus, et ta nii suurepäraselt oskas dogmat viia ühendusse tegeliku elu probleemidega. K. Pflieger<sup>1)</sup> kirjutab selle kohta: „See on too imes- tusväärne avastus, mille tegi Chesterton, et ortodokslus ja elu on identsed. Ta pole seda kättesaanud mitte õpetlaslikkudest traktaatidest, et ristiusk on vana, austamisväärne üritus, mis ka moodsale inimesele pole kõlbmata. Ei, ta nentis moodsa elu tegevuspaigal, tänapäev ja siinsamas, tajutavalt ja silmaga nähtavalt, et ristiusk on kõigist asjust kõige moodsam.“

Nendest äratundmistest ja tõekspidamistest tegi ta uue sotsiaalteooria, „distributismi“ visendi, mis oli kollektivismi antiteesiks. See õpetus on rajatud tõelisele arusaamisele inimlikust loomusest. Õpetus suundub varanduste õigele jaotamisele ja keskaegse tsunftikorra elustamisele. Ta teeb iga üksikisiku eranditult vastutavaks riigi ja ühiskonna hüvangu eest. Sellega tahtis Chesterton mõjuvalt rünnata moodsa majanduselu arengut, mille läbi „rikkad saavad ikka rikkamaks ja arvuliselt hõredamaks, ja vaesed jälle üha rohkearvulisemaks ja vaesemaks“. Oma raamatus „Outline of Sanity“ moodustab ta sellepärast rinde niihästi kapitalismi vastu kui ka sotsialismi vastu ja astub välja „õige kesksuse eest: distributiivriigi eest, s. t. ta kaitses

<sup>1)</sup> Geister, die um Christus ringen. Lhk. 166 j.j.



riiki, milles on turvatud puutumatu kõikide kodanikkude pisieraomandus.

Nii oma usuliste kui ka oma sotsiaalsete ideede eest oli ta tuline apostel. Mida ta uskus ja mida ta pidas tõeks, sellest andis ta elavat tunnistust, ajakirjanduses, kirjanduses, kõnetoolil, laual, kodu- ja välismaal, kõikjal kus ta pidas oma võitlust katoliku usu eest, lihtsa inimese sotsiaalsete õiguste eest ja traditsioonide eest kapitalismi ja modernismi vastu. Ta tegeles palju vähem usuteaduslike peensustega, kui just ilmutamise lihtsate tõdedega. Aga just see kõik turvas talle tema rahvapärasuse, tema ulatuse, tema surematuse.

Too hirmus relv, mida ta käsitas võrratu meistrikkusega, huumor ja iroonia, tegi ta niihästi algupäraseks kui ka kardedud vastaseks. Üllatava, tihti otse häämmastava pöördega oskas ta lihtsale naljale manustada igavest tõtt, ja ikka jälle tuli ilmsiks tõsine mõtleja, Jumala poolt armudega varustatud nägija, suur müstik. Oma apologetika vormilise viimistelu poolest meenutab ta tublisti Tertulliaani. Selleks olgu antud näide: „Agnostik on paljudel põhjustel uskumatu. Aga tema põhjused pole õiged. Ta kahtleb, kuna keskaegsed ajad olunud barbaarsed, kuid see pole tabav; kuna darvinism olevat vastuvaidlematu, kuid see pole tõsi; kuna ei sündivat imetegusid, kuid ometi sündinud neid; kuna mungad osutunud ebatublideks, kuid nad olid tublid; kuna kloostriõed on õnnetud, kuid nad on ilmselt lõbusad; kuna kristlik kunst oli kalbe ja kurvameelne, kuid ta tundis meeldumust hiilgavaist, kuldüllaseist värvest; kuna moodne teadus üleloomulikust eemaldub, kuid ta tüürib just vastuoksa raudteerongi kiirusega üleloomulikkuse poole.“

Ka oma romaanides jutlustas ta elu uendavat katolitsismi. Erilise maailmakuulsuse võitis ta endale kriminaalkirjanikuna. Detektiivjutule andis ta uue tähenduse, kaunistas teda, süvendades teda metafüüsilises ja usuteaduslikus suunas. Tema meetod, mis pearõhku ei pannud mitte sündmustikule, vaid deduktsioonile, on leidnud arvukaid järelaimajaid.

Oma parima kirjanduspöllul sooritas Chesterton biograafia: Ka tema biograafia hulk on õige silmatorkav. Nende hulgas leidub kõiksugu kirjamehi, nagu Dickens, Browning. Naljarohele, halastamatult, kuid sõbralikult õiendatakse arveid Bernard Shaw'ga; viimaseil aastail tulid veel lisaks uurimused püha Frantsikuse üle, Thomas Moruse kohta ja lõppeks Aquino Toomasest.

Ka teatrist ei jäänud ta eemale. Ta esimene teos „Magic“, kaasaegse inglise kirjanduse ainuke katoliiklik draama, püsis mõningaid aastaid inglise lavadel. Asja löi läbi juba 1927. aastal trükis ilmunud teatripala „The Judgement of Dr. Johnson“. Teisi teoseid: „The Everlasting Man“ (1927), „Orthodoxy“ (1927), „The Thing: Why I am a Catholic“ (1930), „The Resurrection of Rome“, 1930.

Hilaire Belloc'iga, kes esseekirjanikuna ja katoliku ajaloolasena pole vähem tuttav kui Chesterton, ühendas viimast soe sõprus. Koos temaga andis G. K. C. välja laialt tuntud ajakirja „G. K.'s



*Gilbert Keith Chesterton.*

Weekly“, mis on tema venna Cecili asutatud „Eye-witness“i järglaseks.

Kuid tema tähtsus sotsiaalsel alal ja kirjanduspöllul ei kütüni kaugeltki veel selle tähtsuseni, mis Chestertonil on Kiriku viljelemisalal. Ta on lüliks nende kristlike kirjanikkude ketis, kes Kirikule on auks ja oma kaasajale õnnistuseks. Seepärgast leiname tema surma kui ühte suurimaist kaotusist, mille üle Kirikul on tulnud kaevata viimase 300 aasta jooksul.

ÜENÜ ajakiri „Eesti Noorus“ toob Joseph Martini artikli Chestertonist päälkirjaga „Huumori filosoof.“

Anname siin lugejale edasi katkendeid sellest kirjutisest, mis meile ilmekalt vahendab pildi sellest hinnangust, millega Chestertoni kõikjal maailmas koheldi:

„Üks tähelepanuväärsemaid kujusid kaasaegses inglise kirjanduses oli Gilbert Keith Chesterton. Ta tegutses silmapaistvana kõigil kirjanduse aladel. Ajakirjanduses säras ta enam kui ükski teine tema päevil. Esseistina oli ta lihtne, humoorikas, kuid alati põhjalik. Tema maalid kujutasid meeldivaid kommentaare aja nõrkuste ja kergemeelsuste kohta. Ja luuletajana — on isegi küllalt kahtlane, kas ta sõbradki mõistsid, kui suur oli ta siin. Kuid kui oleme seda üelnud Chestertonist kirjanikuna, siis peame lisama, et see, mis paelus Chestertoni kaasaegseid mehi ja naisi enne kõike, oli ta iseloom. Chesterton oli suur selle sõna kõigis tähenduses: kogukas kehalt ja hiiglane hingelt. Ja kui ta 14. juunil suri, võrdlemisi noorelt oma kuuekümnepäevase vanuses, siis tabas kogu inglise keelt kõnelevat ja lugevat maailma isikliku kaotuse tunne.“



„On kaks olulist isikupärast joont, mis tegid mr. G. K. Chestertoni või GKC., nagu teda nimetati familjaarsemalt — armsaks kogu tema laialdasele lugejaskonnale. Esimene on tema põhjalik ja transparentne tõsidus, teine tema alatine valmisolek naljaks ja mitte kunagi kaduv huumorimeel. Ta ei kärsinud võltspühalikkude tooni, nagu ei endal, nii ka mitte teistel. Ta oli tõsine mees, huvitatud kõige tõsisemaist asjust, kuid seejuures ei leidnud ta põhjust tõsiduse soolamata jätmiseks pilke ja huumoriga. Ta oli sotsiaalne reformija kes naeris halastamatult iseennast, teisi reformaatoreid ja asju, mis tema arust vajasisid reforme. Tema võimsaks ja surmavaks relvaks oli hääloomuline naeruvääristus. Suurem osa oma elust oli ta opositsioonis, võitluses rõhutatud nõrga eest hoolimatu tugeva vastu: kuid naeratust huultelt ei kaotanud ta kunagi ning ta südames leidis häätahtlikku ja avarat arusaamist ka oma halvemailegi vastaseile. Sest tema loomuse olemuslikumaks küljeks oli siiski pehmus. Ta oli naeratlev filosoof.“

„... Võis ju võidelda Chestertoni vastu, kuid tarvitses ainult teda õppida tundma ja — teda armastati.“

„Teda kaotades kaotas Inglismaa ühe oma suuremaid ning hääsüdamlikemaist rahvameestest.“

## Kardinal Serédi.

### Üks kaasaegseid hõimurahva suurmehi.

Nende hulgas, kes tänavu neljapäeval, 25. juunil kuulsalt *Oxfordi ülikoolilt* said kõrgeid teaduslikke aukraade, oli ka *Justinian kardinal Serédi*, *Esztergomi püüpiiskop* ja *Ungari vürstpriimas*. Kardinal on Püha Kollegiumi nooremaid liikmeid. Ta on ainult viiskümmend kaks aastat vana. Kardinal Serédi sünnikohaks on Deaki. Teda kasvatati koolis, mis kuulus Pannonhalma abtkonna alla. Pannonhalma on Ungari püha mägi, mida traditsiooniliselt peetakse Tours'i püha Martini sünnipäigaks ja mis on mänginud suurt osa ungari ajaloos tema pühendamise saadik püha Stefani valitsuse alla. Praeguse kardinali profess abtkonna koorimungaks toimus 1905. aastal. Pärastpoole püüdlük munk siirdus õppima Sant' Anselmo ülikooli, kus ta 1908. a. promoveerus usuteaduse doktoriks. Dom Serédi pöördus tagasi Pannonhalmasse, kust ta veel samal aastal kutsuti Rooma ning nimetati kanoonilise õiguse paavstliku kodifikatsioonikomisjoni konsultoriks. Sellel alal ta aitas peamise assistendina kardinal Gasparri't, kes mäletavasti oli ka Eesti vabadusristi kõrgema järgu kavalier. Tollal kardinal Gasparri tegeles kirikuõiguse koguteose *Codex Juris Canonici* ametliku toimetajana ning väljaandjana. Samuti kardinal Gasparri ja Dom Serédi poolt mitmete teiste tublide tööjõudude kaastegevusel anti välja *Codex Juris Canonici Fontes*, allikate loetelu, millistest on koostatud uus koodeks. See sari köiteid, millistest igaüks sisaldab peagu oma mõnituhat lehe-

külge ja millistest kaheksas ja viimane veel on ilmumas, hõlmab kanoonilise õiguse koguhulga Nikea kirikukogust alates meie päivini. Nende koostamisega kardinal Serédi pälvis endale suurima olusoleva kirikuõigustase kuulsuse.

Kuid samal ajal kardinal Serédi jäi tihedasse kontakti Ungari oludega, tegeledes Ungari saatkonna ametliku nõunikuna kiriklikkude asjade alal. Sõja puhkemine ajas tema tööhulga veel laialaatuslikumaks. Ta jäi Vatikani teotsema 1918. aastani. Siis pöördus ta tagasi Ungarisse sõjaväevaimulikuna. Ta oli tegev just nende kaitsevõgede hulgas, kes pärast kuningriigi kokkuvarisemist püüdsid kaitsta Ungari piire tshehhi ja rumeenia võgede vastu, kes ründasid riiki väljaspoolt ja punaste kommunistlikkude jõukude vastu, kes olid ähvardamas seespoolt.

1927. a. detsembri kuul nimetati ta *Esztergomi ülempiiskopiks* ja Ungari vürstpriimaseks kardinal Csernoch'i järglasena. Samal kuul ta tehti kardinalpreestriks pp. Andrease ja Gregooriuse tiitliga Coelia künkal, kirikus, mis asutatud püha Gregorius Suure poolt ning kust omal ajal püha Augustinus ja tema kaaslased saadeti Inglismaale. Oma auameti põhjal vürstpriimasena *Esztergomi püüpiiskop järgneb väärikuselt kohe riigipeale* ja on vürstide nõukogu esistujaks. Ipso facto ta on automaatselt ülemkoja liikmeks Ungari parlamendis, mis vanuse poolest on kohe inglise parlamendi järgmine. Nii võib kardinal Serédi seisukohta praegu poliitiliselt võrrelda *Canterbury püüpiiskopi omaga*.

Aga aujärg, millele kardinal Serédi asus pärast oma eelkäijat, on kannatanud Tshehhoslovakkia Vabariigi kujundamise all peagu sama palju kui ta kannatas Türgi ülevõimu all. Uue Vabariigi piirid ulatuvad kuni paarisaja jerdini püüpiiskoplikust paleest ning kõige suurem ja rikkam ala neist maist, mis enne olid piiskopkonna toetuspunktideks, asuvad praegu teispool traataeda.

Pärast seda, kui tema Eminent kardinal Serédi oli astunud ülempiiskoplikule aujärjele, on väljakaevamised, milliseid innuga jätkati *Esztergomis*, toonud päevavalgele Ungari endiste kuningate Arpadite palee ja kabeli. Arpaadide monumentaalseist üritusist ei ole tegelikult midagi ülejäänud pärast türgi sõjaretkete laastavat hävitust. Kardinal Serédi valitsemise ajal puhuti uus elu sisse ka ülempiiskopkonna vaimulikule seminarile, mis pärast sõjaaegsel perioodil sai tublisti kannatada. Nüüd on seminari ka jälle laiendatud.

*Esztergomi püüpiiskopina* kardinalil on ka veel auametlik seisukoht *Budapesti ülikooli peana*. Nimetatud ülikool asutati mäletavasti kardinal Peter Pazmany poolt, kes oli *Esztergomi piiskopitooli* suurimaks halduriks. Ülikool, mille sünniaasta 1635, pühitses ju alles mõne aja eest oma kolmesajaaastast juubelit. Nende juubelipidustuste aupatrooniks ja presidendiks oli kardinal Serédi. *Oxfordi ülikool* oli pidustustel *Budapestis* ametlikult esindatud. Eesti teadlastest oli kuuldavasti osa võtnas ka prof. Alb. Saareste, kes *Budapesti ülikooli* kohta „Päevalehes“ avaldas huvitavaid ja hindavaid märkmeid.

Autoriteedina kirikuõiguse alal tuntakse kar-



dinal Serédit praegu terves maailmas. Tema teened kirikuõiguse uurimisel ongi talle teeninud auväärse Oxfordi ülikooli tunnustuse. Codex Juris Canonici kodifikatsioonitöö on kardinal Serédi nime teinud surematuks. Katoliiklased üle maailma saavad alati mäletama, et see on olnud Ungari poeg, kes sooritas sellise ülesande oma kiriku hääks. Tõesti, niisugustele hõimlastele võime olla uhked!

## Katoliku Kiriku tarvidus ja ülesanne.

### Tõendus Skandinaavia mailt.

Skandinaavia kirik polnud vaatamata vägivaldselt läbiviidud eraldumisele, katoliku minevikust mitte täielikult ära öelnud, vähemalt arusaamise Katoliku Kiriku suurest ilmutusest ja tuues päevavalgele tema õilsa ülesande täitmist kristluses. Mitte paljud polnud nõus seda sammu astuma, mida tuntud norra teoloog Krogk Tonning oli otsustavalt teinud, kuna ta emakirik juure, peale ktipset õpingut, rohkeid teaduslikke püüdeid ja rikkalikku kirjanikutegevust, tagasi pöördus.

Kuid nad polnud vähemalt oma võidetud veendumusest mingit saladust teinud ja olid seda julgelt teatanud. Nad olid seda avaldanud, et Katoliku Kirik kesk aegade segadust muutmatu kindluseks jäänud kogu ristirahvale.

Nii kirjutas norra ajalehes „Dagen“ 27. juunist 1927 a., protestandi piiskop Andreas Fleischer von Bergen: „Kokkukuuluvuse teadvus on meil, evangelistidel väga nõrgaks muutunud. Nii on meie omad koosolekud ainult vahelduvad ühendused — täna ühed, homme teised sektid. Sellele subjektiivsusele ja sektide hulgale Jumal on Katoliku Kiriku vastuasetanud ja edasi elada lasknud, kui ühe võimsa ajaloolise tõenduse, et kristlik kirik ei ole mitte juhuslik ühendus ega omavoliline sekt, vaid looming, mis Jumala vaimu läbi 1900 aastat mõju avaldab.“

Veel selgemalt defineerib seda mõtet protestandi teoloog Michael Hertzberg oma raamatus „Kiriku Ühendamine“. Ta kirjutab (lhk. 100):

Lubage mul sellega ühenduses puudutada veel üht asja, et meie — protestandid — tingimata ja igal juhul sõbralikult tunnistama ja rõõmuga kaasa käima peame sellega, mis nimelt puudutab Katoliku Kirikut ja tema seisukohta praegusel ajal. See on suur ülesanne, mida Katoliku Kirik paavstiga eesotsas nüüd täidab, sest et tema nimelt Kirikut ja kristlikkust, kui üht kindlat suurust, mis tema endaga identne, kaitseb ja muutmatult üle annab suguvõsast suguvõsale kõigis aegades, ja seda võib ka katoliku kirik, kuna ta apostlite ajast saadik on nende traditsiooni kandja, nagu ta ise arvab ja mille vastu ka meie vaielda ei saa, et ta on Peetruse järeltulija ja tema hana kaitsja. Ja seda võime ja peame meie, protestantlikud kristlased, tunnistama, isegi siis, kui meie sellest kinni peame, et

samuti palju heinu ja õlgi ehtsa kullaga segatud võis olla selles, mida katoliku kirik meile, kui püha pärandust apostlitelt üle andis.

Tänu ja rõõmuga peame meie ülestunnistama ja selles ära tundma Issanda kätt, kes katoliku kiriku on asetanud kristlikkuse teenistusele maa peal. Seda enam, kui meie mõtleme, kuidas nüüd nii mõnigi pidev evangeeliumi kirikust kaob ja kuidas igal pool see laastav, lahustav töö kõike salgab ja kõigele vastu vaidleb, mida kõikide aegade ja kõikide generatsioonide kestel kristlikkus oli läbi viinud. Nii, et midagi enam puutumatu ei jäänud, ükski kiriklik usutunnistus, mitte isegi meie apostlik õpetus, mitte meie piibel, mitte meie Uus Testament. Lühidalt öeldud, mitte ükski osa sellest, mis siamaani ristiusule kuulus. Sellepärast on hea, et evangeeliumi ristirahvas Roomalt abi palub oma võistluses, kui vastupanu ja kui tammi kõikide kõdundavate voolude vastu.“ (M. Hertzberg: Kirkens Enhet. Oslo. Aschehoug ja Co).

See avalik ja aus tunnistus ühelt väljapaistvalt skandinaavia usuteadlaselt, ühelt põhjamaa inimeselt, peab meid tänapäeval ainult rõõmustama, kus põhjamaa inimene nii heameelega kristlaste eest välja astub.

Igatahes on ka norra luteriusu kirik vabanevad viimase poole aastasajandi kestel oma eelarvamistest katoliku kiriku vastu.

### Põhjamaine mõtleja.

## Preester — leidlik ligimesearmastuse teostaja.

Toome mõningaid väljavõtteid Freiburgis, Herderi kirjasel ilmunud raamatust „Der Gottesstreiter Michael Pro S. J.“ (Jumalavõitleja Michael Pro S. J.). Pater Pro lasti maha Kiriku tagakiusamisel Mehhikos 23. novembril 1927 a. Alltoodud katkendid kirjeldavad tema teeneid sotsiaalsel alal:

„... Paater Pro oli kõigile saanud kõigeks. Kuid ta ei osanud mitte ainult juhtida teed ülespoole ja kõnelda igavesist ardeist. Ei, ta tundis inimsüdan. Enne pidi ta panema riulile leiba, vaigistama nälga ja pisaraid, ning siis alles võis ta kõneleda usu ülevusest ja lohutusest.“

Kui ta oma tegevust Mehhikos algas, oli ta juba hoolitlenud 18 perekonna eest; ta muretses neile toiduaineid ja riideid, maksis üüri ja tegi kõik korruga. Ainult nii on seletatav, et ta nagu tuulekeeris, varsti siia, varsti sinna vuhises, et hoolialuste eest muretseda.

Ta kirjutab oma sõpradele: „Harilikult on mu rahakott nii tühi, nagu Issanda sopp isand Callesi südamel. Kuid sellepärast ei tohi kohe ärritada, sest see, kes taevast meie eest hoolitseb, on ka nüüd veel helde.“

Näis, nagu õnnestuks tal kõik, mis ta ette võttis. „Ma võin seda tunnetada kätega, mida loetakse pühakute eluloost. — Oh! Ega te mind ometi ei pea mõneks? — Ma ei saa ütelda, kuidas see sünnib, või millal ja kust see tuleb, igatahes saabub ühel ilusal päeval 50 kilo suhkrut. Teinekord on jälle karpe kuivikutega, kohvi, shokolaadi, riisi — isegi veini ei puudu. Jumala ettenägevus on nii isalik! Vahel, kui ma just parajasti kuklatagust sügan ja arutlen, kes siis mu järgmise kerjamisretke ohvriks peab saama, leian ma iga ootamise kiuste, et varustus-kamber on üleni täis.“

Rikkad andsid meeleldi. Nad moodustasid ju ühe perekonna vaeste ja nälgivataga. Veel kunagi polnud nad seda nii teadnud, kui tolled ühise tagakiusamise ajal. Tihti aga oli vaid paatri poolt vaja vähemalt „vihjavat“ sõnakest mõista and-



miseks, et tema kukrus ja tagavarakambris parajasti oli jälle suur mõn.

Kui suurepäraselt ta seda vihjavat sõnakest oskas hinnata, seda näitab üks koht tema kirjust: „Kord kingib mulle üks preili rahakoti, millel kaunis kena väljanägemine. — Ma mõlen nimelt käekotti, mitte preilit. Tasku on mul vaevalt viis minutit käes, kui kohtan uhkesti ehitud, tuttavat daami — uhkesti ehitud on siin ju enamik daame. Mis teil siis seal on? küsib ta kohe. Daami käekott 25 piastri väärtuses. Aga kuna teie see olete, tahan teha erandi: te võite koti saada 50 eest. Palun saatke raha perekonnale . . .“

Tõeti, kui ta seda nii kelmikalt ütles, kes tahtis talle pahaks panna seda tasast vihjet? — Ta manustas veel: „Sel-lisele koorimisele ei saa vastu panna ükski inimene!“ — Kas säält ei kõla välja peidetud naer? Kuueteistkümmne kuu kestel mil ta tegutses Mehhikos, hoolitses ta kogusummas 98 perekonna eest. Kindlasti polnud see kerge, jah, tihti see võis teda kihutada juba meeleheitlike sammudele, tõelisele vägivallatarvitamisele, mis sellest hoolimata alati naljakalt lõppesid.

Kord tuli ta kurvalt kaasvenna tuppa, viskus istmele ja vahtis veerand tundi enda ette maha. Äkki küsis ta: „Kas tunnete proua N.?“ „Jah, ta on väga jõukas!“ „Ma olen kuulnud, ka väga lahke. Te peate mind täna temale esitlema!“ Kui ta viibis daami majas, pööras ta tähelepanu ka selliseile asjule, mis teistel harilikult jäävad kahesisla v. hele. Varsti oli ta armunud ilusasse seinakella. Ta pilk liugles armatsevalt selle poole. Kas teile meeldib kell, paater?“ küsis majaproua. „Jah, ta on tõeline meistritöö!“ „Muidugi, ta on mulle ka väga kallis . . .“ „Ja siiski, senora, ma tean, te annate ta meeleldi, kui ma sellest oma vaestele võin raha teha.“ „Aga paater, see on pulmakink. Päälegi on ta ainult 20 dollarit väärt. Ma ei tahaks meeleldi temast lahkuda.“ „20 dollarit, ütlete teie? Kas teeme kaup? Andke käsi! Te võite kella jätta enesele, kui te mak-sate mulle välja 50 dollarit.“ Ta sai 50 dollarit — ja järgmisel hommikul hiilis ta toiduainete ja riiekoormaga nii mitmestki tagauksest sisse ja piki agulitänavaid.

Kui juhtus, et talle kuskil kingiti kott toidumoonaga, siis viskas ta koti kohe selga ja traavis sellega rõõmsalt mööda tänavaid. Uulitsapoisid võisid röökidest talle järele jooksta, peened daamid võisid muiata, ta ei näinud ega kuulnud midagi sellest. Kui ta aga siis kaugel väljas agulis, kus asetsevad vaeste vietsad onnid, tasa koputas uksele ja avamisel kostis talle vastu rõõmus hõirimine, viskas ta koti ruttu keset tuba ja tantsis lastega saagi ümber võidutantsu.

Või juhtus jälle, et keegi pakkus talle paari kanu. Täitsa majapidajana arvestas ta: „Parem kohe kaasa võtta, kui loomad jätta ebakindla saatuse hoolde! Kes teab, kas ma kanad homme veel kätte saan?“ Ta võttis loomad jalamaid kaenla alla ja sammus nendega nagu sangar, kes on võitnud lahingu, uhkelt läbi tänavaliikumise.

Kord astus ta kuue kanaga ja ühe häbematu kukega, kes alatasa tegi kisa, kõik ilusti kotti aetud, häätujuliselt omnibussi. Alguses võis igas kandis näha hämmastunud nägusid selle ka-valeri poole suunatud, kes kandis seljal kotti. Kui aga sõidu startimisel sulgloomad hakkasid minema rahutuks ning hakkasid kaagutama ja röökima, kirusid kaasreisijad õelalt ja nihkusid linnuperest eemale. Kuid paater Pro oli juba teistsuguseski seisukorras osutunud olukorra peremeheks. Ei kestnud kaua, siis oli ta nad kõik jälle lepitanud. Isegi kõige mõrudamal näol helkis kerge naeratus.

Nii mitmetelegi perekondadele kindlustati ülevalpidamine tema püüete läbi, mis ei põrganud tagasi isegi kõige madalamate tööde eest. Kindlasti astus ta koguduses välja vaesemate vendade toetamise saavutamiseks. Millise hinnaga see aga sündis, seda tunnistas ta kord usaldavalt oma sugulasele P. del Valle'le:

„Mul on seekord vilja külluses . . . Kui aga pean ütlema tõtt, see maksis mul häbipuna. Te ei suuda endale kujutella, kuidas tunnen häbi kerjata ja ikka jälle kerjata . . . Jumal tä-natud, see kelle eest seda kõike tehakse, ei näita end kitsina. Ta olgu alati ülistatud!“

## „Saksa katolitsismi raske seisukord“.

Selle päälkirja all toob „Revalsche Zeitung“ informatsiooni Berliinist, mis võhikule kergesti võib anda võltskujutelma õigest olukorrast.

Küll ei saa salata, et saksa katolitsismi seisukord on raske, kuid seda võib ju samal määral ütelda saksa protestantismi kohta. See oleks aga seisukorra vale hinnang, kui seda rasket olukorda tahetakse seletada sellega, et „Katoliku kiriku sisemine positsioon saanud nõrgemaks.“ Seisukord on läinud nii raskeks sellepärast, et rõhumine väljaspoolt iga päevaga kasvab.

Stüdistusmaterjalina Katoliku Kiriku vastu toob artikkel deviisi- ja kõlblusprotsessid katoliku ordurahva vastu. Mis puutub deviisiprotsessidesse, siis unustab autor teatada, et need deviisiprotsessid, milliste ümber omalajal üleskeerutati nii palju tolm, tähendasid avalikkuse eksiteele viimist ja et suur osa esimesel instantsil süüdimõistetud orduinimesi teisel instantsil prokuröri vastu-rääkimisest hoolimata õigeks mõisteti, ja et teiste juures veel järgneb revisjoniosus. Kui tahetakse teada, kuidas need protsessid on mõjunud mitte üksi katoliiklaste, vaid ka protestantide pääle välismaal, siis vaadeldagu kas või Ameerika ajakirjan-dust ja leitakse, et neid protsesse koheldakse otse-selt kui osa „ordurahva ja kiriku tagakiusamisest.“ Jgatahes on see eksiteele viiv, nende protsesside alusel väita katoliiklaste positsiooni sisemist nõrge-nemist.

Sarnlev on lugu kõlblusprotsessi-dega. Ka siin on ajakirjanduse informatsioon (kas teadlikult või ebateadlikult, jäägu nentimata) otse eksiteele viiv. Esiteks ei ole siin mitte tege-mist frantsiskaani munkadega, nagu hoolimata katoliiklaste õiendusest ikka jälle teatatakse, vaid ühe ilmlikvendade orduga. Päälegi on vangistatute hulgas ainult osa tõesti kaebeluseid, teised pea-vad olema prokuratuuri tunnistajateks. Kaebelused hulgas on jällegi osa, kes ammu enam ei kuulu ordu-sse, vaid keda juba aastate eest oli saadetud minema. Üks prantsuse teade kõneleb sellest, et senini kümme kaebelust on mõistetud süüdi ja lisab juure märkuse: „Tunnistajateks olid vendade hoolealused, niisiis idioodid.“ Üldse langeb prot-sesside omapärane valgus, kui kuulatakse, et seejuures on tegemist sündmustega, millised enamasti on juba aastaid seljataga. Salaaktid selle üle võeti põhjalikkudel läbiotsimistel deviisiasjade puhul politsei poolt kaasa.

Praegusel hetkel on küll raske objektiivset otsust neis asjus langetada. Eksiarvamusi tekitab aga see, kui ajalehed Roomast tahavad saada tea-teid, milliste järele Vatikanil „olevat kavatsus Trieri piiskopi suusõnalise aruande mõjul Wald-breitbachi kongregatsiooni laiali saata“ või isegi „kõiki Saksamaa kloostreid kirikliku inspektsiooni alla panna.“ Selliste korralduste tarvitusele võtuks pole üldse põhjust. Rooma mõtleb hoopis teisiti nende protsesside üle. Informat-sioonid Roomast teatavad just vastuoksa, et Trieri



piiskopi visitatsiooni tulemuseks on oluliselt erinev, s. t. soodsam otsus orduasulate kohta, kui protsessid Koblenzis lasksid ära tunda. — Samuti satutakse eksiteele, kui ustakse, et need protsessid nõrgendaksid Kiriku sisemist positsiooni. Nii väga, kui ka kõik katoliiklased tõesti sündinud ja mitte ainult väidetavaid eksimusi kahetsevad, siis pole ometi sellised juhtumid võimelised, nagu Münsteri piiskop hiljuti oma karjasekirjas rõhutas, heidutada katoliku rahva usaldust oma orduinimeste vastu, kuna katoliku rahvas küll teadvat, et sellised juhtumid on ainult ainult erandid ja et kaugelt suurema osa ordurahva elu täiesti vastavat kristlikule ideaalile.

Ka see on tugevasti liialdatud, et „kõrged rahatrahvid ja varanduste võõrandamised, millised otsustati deviisiprotsessides . . . Saksamaal katoliku ordu töö ainelise olukorra on raskesti kõikumale löönud.“ Kas ehk tahtsid need ebaloomulikult kõrged trahvid tõesti kõikumale lüüa ordude materjalset olukorda? Tegelikult igatahes tabasid nad ainult väheseid ordukoondi ja nende arv on veel vähenenud õigeksmõistmiste läbi teises instantsis.

Kõndlasti on aga õigus, et protsesside läbi „katoliku ordu töö ei jää puutumata.“ Aga miks? Kas protsessid põhjustasid seda, või tahtsid isegi seda põhjustada? Siis saaks aru, miks neid sellisel viisil lavastati! Või kas ehk tõestati nende protsesside läbi katoliku ordurahva ebaväärikust kasvatustöö jaoks? See oleks samasugune loogika, kui tahetakse rahvussotsialismi kõlbmatust noorsoo kasvatamiseks tõestada rahvussotsialistlikkude noorsoojuhtide hukkamõistmise alusel, arvestades nende kõlblaid eksimusi, mis ju ka ei puudu. Ja kui nüüd Baieris juba 600 orduõde kooliteenistusest kavatakse vallandada, mis on neil tegemist protsessidega Koblenzis? Siin ilmneb, et ordude vastu suunatud aktsioonil on teisi põhjusi.

Trügitakse ühiskondliku kooli poole! Sellest võib aru saada. Aga ärge järeldatagu Baieri hääletuste tulemusist, et ühiskondlik kool vastab katoliikliku rahvaosa tahtmisele. Kes tahab väita, et siin on olnud tegemist vaba arvamise avaldamisega? Ning ka katoliku noorsoo astumine Hitler - noorsukku ei tähenda veel sisemise meelsuse muutmist. Või kas on ka see liikmeks astumine vaba? Kes seda väidab, ei tunne Saksamaa tõelisi sündmusi. Mõnes kohas on ainult sellel väljavaateid saada läbi eksamist, kes on Hitler-noorsoo liikmeks!

See on õigus, et katoliiklaste arvamine Saksamaal ainult raskelt pääseb avalikkuse ette. Katoliku kirjandus on süstemaatiliselt allasurutud. Kirikulehed on „karmide juhtnõuude all“, s. t. nad ei tohi ütelda, mis nad mõtleavad deviisi- ja kombusprotsessidest, nad ei tohi isegi avaldada karjasekirju — äärmisel juhul kahjutuid kohti. Nad ei tohi ka avalikult teisis küsimus oma arvamus avaldada. Sellest vaikumisest ei tohi aga teha võltsjäreldusi. Esiteks on vale, et ei esine ega pole esinenud „vormilisi eksimusi konkordaaadi määruste vastu.“ Just vastoks, piiskopid on korduvalt oma karjasekirjades

protesteerinud konkordaadist üleastumise vastu ja ei või eksida, kui oletatakse, et ka nuntsius Berliinis sarnleval viisil on protesteerinud. Kui nendel protestidel pole olnud tagajärgi, siis ei tõesta see kindlasti mitte, et ei ole esinenud „vormilisi eksimusi konkordaaadi vastu.“ Edasi oleks ka õigustamata, vaikumisest järeldada, et sisemine vastuseis usulise surveavalduse vastu on hääbunud.

Samuti ei vasta tõikadele, et piiskopid nende seikadega mugaanduvad. Korduvalt on nad oma karjasekirjades tõstnud häält ja eriti viimasel ajal on nad rääkinud eriti valjusti ja selgelt. Iseäranis kardinal Faulhaber Münchenis protesteeris rahva suure poolehoidu saatel selle vastu, et katoliiklaste õigustest nii vähe lugu peetakse. Ja veel viimaseil päevil on Münsteri ja Passau piiskopid samal kombel häält tõstnud. Viimatinimetatu kõne tõi täielikult „Osservatore Romano“. Piiskoppide sisemise vastuseisu lakkamisest surveavalduste puhul katoliiklastele ei või küll juttu olla. — Küll tehakse ka piiskoppidele raskeks suhelda oma usklikega. Nende karjasekirjad konfiskeeritakse või nende lugemine keelatakse Gestapo poolt. Igatahes ei leia nad teed saksa ajakirjandusse.

On küll õigus, et madalamate vaimulikkude ringkonnas osaliselt ei olda täiesti rahul kõrgemate vaimulikkude hoianguga ja seda osaliselt liiga nõrgaks peetakse. Aga see tuleb küll sellest, et kõikidest sammudest, mis piiskoppide poolt ette võetud ja milliseist samuti ei tohita kirjutada, ei saada teada. Aga lõppeks ei ole Katoliku Kirik iialgi vägivallaga reageerinud vägivallale. Ta teab Kristuse eeskujust ja tema sõnadest, et ka kannatused ja tagakiusamised peavad tulema Kirikule. Aga kes sellest Kiriku „kannatusvalmsusest“ järeldada tahab tema sisemist nõrkust, näitaks sellega, et ta pole veel tajunud Kiriku olemuse sügavaimat mõtet. Ka kannatlikkuses võib olla tugev. Kannatlikkuse läbi võib ka võita.

## Birgittaõdede asulaid meie päevil.

Uuemal ajal on märgata jälle värsketede õdede juurevoolu ph. Birgitta tütarde hulka. Just viimasel ajal on taas asutatud mitmeid uusi asulaid.

Kõige vanem praegu püsivaist birgittakloostreist on Syon Abbey (loe: saion äbi) Inglismaal. Selle kloostri asutamine on seoses Rootsi kuninga Erik XIII. abiellumisega Inglise kuningas Henry IV. da tütre Philippa'ga. Kui viimane sõitis Rootsi, oli tema saatjaskonnas ka Sir Henry Fitzhugh, kellele Vadstena külastamisel jäi sügav mulje säälese kloostri elanikkude pühalikust ja eeskujulikust eluviisist. Nii kandis Sir Henry, pärasine Lord Fitzhugh, birgittakloostri asutamise mõtte Inglismaale. Mõte sai teoks 1415. a., mil Inglise kuningas Henry V. tahtis oma isa (Henry IV.) süütegude hüvituseks asutada muuseas kolm kloostrit. Henry IV. oli nimelt olnud kaasrüüdlane kuningas Ri-



chard II, ja York'i vaga pääpiiskopi Richard Scrope'i tapmises Lord Fitzhugh oli eriti huvitatud Henry V. hüvitusaktsioonist, kuna tema ema, Joan Scrope, oli tapetud pääpiiskopi õde. Päälegi oli Lord Fitzhugh Henry V. sõbraks ja usaldusmeheks, nii et ta kloostrite asutamisel võis mõjuva sõna kaasarääkida. Kloostri nurgakivi, mille pühitses Londoni piiskop Richard Clifford, aetas kohale Henry V. isiklikult suure ja silmapaistva seltskonna juuresolekul.

Pärast seda klooster ja tema elanikud on saanud rohkesti kannatada usu-uude läbi. Syon Abbey on ainukene katoliku konvent mis kõikidest reformatsiooni hoovustest ja tagakiusamisist hoolimata senini kogu aja on püsinud puht inglise konvendi. Õed on mitu korda pidanud põgenema ühest kohast teise. Kui Portugaalias maapaos viibides Lissaboni pääpiiskop nunnasid püüdis muuta Portugaalia alamaiks, siis abtitar appeelleeris kuningas Philip II. ja sai temalt paberid, mis turvasid konvendi puht inglise konstitutsiooni.

Vanu birgittakloostreid, mis Syon Abbeyga võrdel seisukohal, on olemas veel Saksamaal ja Hollandis.

1487. a. Baieri hertsog Georg Rikas võimaldas birgittaordule asuda *Altomünsteri* kloostri, Baieris. Sinna siirdus 25 munk ja 60 nunna. Kaksikkloostriina (kus eraldatult võis olla munki ja nunni) püsis klooster 1803. aastani. Selles kloostriis viibis kord ka kuulus humanist Eukolampadius. 1520. a. Baieri kuningas Ludvig I., kes teatavasti Tallinna katoliku pp. Peetri-Pauli kirikule annetas altarpildi; tegi *Altomünsteri* kloostri prioraatkonnaks. 1929. a. oli *Altomünsteri* kloostri 26 kooriõde ja 20 lihtõde. *Altomünsteri* klooster asub *Oberammergau* lähedal.

Ordu vanu kloostreid, milliste hulka oleks võinud reastada ka Tallinna oma, kui ta oleks veel püsinud, on olemas veel kaks tükki Hollandis: klooster *Uden* (loe: tüden), asut. 1711. a. ja klooster *Neder-Weert*, 1943. aastast saadik.

*Roomas* kutsuti 1911. a. ellu birgittaõdede asula, mille juhatajaks ja asutajaks ema *Elisabeth Hesselblad*. Selle asula ümber on harudena koondunud ka hulk hilisasutisi. Praeguse paavsti, Püha Isa Pius XI, isaliku hoolitsuse tõttu õdedel õnnestus oma valdusse saada maja, kus püha *Birgitta* suri, *Roomas*, *Via delle Isole*, 34.

Käesoleval aastal siirdus 5 õde *Vadstena* sse, kus asus ordu häll. Nende asula on mere ääres, üsna endise emakloostri läheduses. Käesoleval aastal asutati ka haru *Indiasse*, *Kalkutasse*. *Roomas* olevatki juba vastu võetud õdede hulka mõned hindutariid.

Juba 1923. a. oli birgittaõdesid *Djursholmis*, *Stockholmi* lähedal. Seda asulat juhib praegu ema *Reginalda*.

Ema *Reginalda* kinnitab meile, et õed palves saavad viibima meie juures ka *Pirita* kloostri juubelil puhul. Samasuguse teate saime vanast auväärsest *Syon'i* abtkonnast *Inglismaalt*. See on olnud püsiv ja innukas palve, mis ph. *Birgitta* vaim-

seid tütreid on üle aidanud kõigist raskusist ja viletsusist, ning palve läbi tahavad õed pühitseda ja mälestada ka seda juubelit, mille pidamine meile hardaks elamuseks.

**Reginald S.**

## Eestist.

**Tallinn.** 5. juuli õhtul saabus Tallinna hõimutegelase *Paulopriit Voolaine* juhatusel 7 lutsi noort: 6 noormeest ja üks lutsi neiü *Lutsilased* võeti esialgu vastu Eesti *Punase Risti* poolt *Niguliste* tänaval, kust õde *Joosep* osa neist lahkelt vastu tulles saatis kohe *Rannamõisa* lastekodusse. Pärast seda siirdusid mõned lutsi noortest ka *Paralepa* suurlaagri 9. juulil, neljapäeval, külastasid hõimud pp. *Peetri-Pauli* kirikut, kus mõni minut vaikes palves peatuti.

Reedel, 10. juulil külastas pp. *Peetri-Pauli* kirikut rühm poola gaide, kes olid tulnud Eestiga tutvuma oma juhitari proua *Marine Grzesiakovaga* eesotsas. *Gaidid* olid pärit *Vilnost*, 13. komandost.

**Rootsist** sõitis meile külla pastor *Strang*, kes oma puhkeaja tahab veeta selleks, et tutvuda eesti kirikuoludega ja osa võtta *Pirita* kloostri 500-aastases juubelil.

**Poola ookeaniaurikud „Bathory“ ja „Pilsudski“**, mis äsja käisid Tallinna reidil, töid meie pealinna rohkesti katoliku turistide. Nende hulgas oli ka hulk katoliku preestrid. Aurikult „*Bathory*“ tegid 4 preestrit visiidi Tallinna pp. *Peetri-Pauli* koguduse vaimulikele. Preestrid jutustasid, et neil on laeval ka kabel jumalateenistuste pidamiseks. Aurikul „*Pilsudski*“ viibis teiste vaimulikkude hulgas prelaat *Schultz Poznanist*, kes muide on *Rooma* ph. *Markuse* basiilika *doomhärä* (kanoonik)

**Paralepa.** Pühapäeval, 12. juulil peeti pidulik katoliku jumalateenistus Eesti skautide suurlaagris *Paralepas*. *Missa* luges Tallinna preester *Dejn*, kes pidas ka poolakeelse jutluse. Jumalateenistusest oli osa võtnud umbes 80 skauti. Poisid marsisid vaimulikule talitusele pidulikult, trummide pörina ja fanaaride saatel. Altar oli ehitatud kenale lagendikule, mida palistasi puud. Poola ja leedu skaudid laulsid vaheldumisi oma kirikulaule. Viimase laulu, millel oli üks ja seesama viis, laulsid leedulased ja poolakad ühiselt, ainult kumbki oma keeles. Eestikeelse jutluse pidas jumalateenistusel assisteeriv alamdiakon.

Jumalateenistuse kestel kogunes altari ümber rohkesti laagrisse valgutat rahvast, kellele meeldisid eriti poiste poolt ettekantud poola ja leedu kirikulaulud ja kenasti ehitud altar. Meeleolurikas pilt jättis juuresolijatele sügava mulje. Tuleb ainult kahetseda, et jumalateenistusele hilinesid poola *gaidid*, kes Tallinnast huvirongil väljasõites ei jõudnud pärale õigeks ajaks, kuigi nemad olid just jumalateenistuse korraldamise õhutajaks. Peab ka tänuga mainima laagrikorraldajate lahkset vastutulekut püha missa pidamise võimaldamisel.

## Toimetusele saabunud kirjandust.

*Uskon Sanoma* nr. 7. Juhtkiri on pühendatud ühe tähtsaima kristliku vooruse, nimelt alanduse õhutamiseks. Järgneb „*Jumalan* valtakunnan historia“ — *Jumalariigi ajalugu* (Järg). Koguduseteadete hulgas huvitab meid selustus loengust, mille pidanud *Helsingi* ülikooli poola keele lektor dr. *Stanislaw Brzezinski* poola katoliiklusest. Mainitud teadlane käis nimelt käesoleva aasta kevadel ka Eestis, kusiüures ta osutas elavat huvi meie maa ja rahva ajaloo vastu. Õpetlane tutvus üksikasjalikult ph. *Karariina* kloostri varematega, millest ta tegi mõningaid ülevõtteid. Loengus, millest paljas selustus „*Uskon Sanomas*“ on juba otse põnev, lektor kirjeldas iseäranis katoliikluse ja poola kultuuri tihedaist sidemeist. Jah, katoliiklus oli Poolas otse kultuuri loojaks. Ning see tihe katolitismi ja poola kultuuri põimumine on kestnud kuni meie päivlvi. Ajalugu, haridus, kirjandus, ajakirjandus, poliitika, kõik leiab loengus avarat käsitlenu ja rohket valgustamist. Juba selle selustuse pärast meie lugejad peaksid endale hankima „*Uskon Sanoma*“ nr. 7.



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 9/10

September/Oktoober 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4-4.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 10 senti. Lisaga 15 senti.  
Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## Kas ristiusu agoonia? \*)

Ristiusu vastased arvavad jälle, et on tulnud Kristuse Kiriku lõpp. Just süäl on nad sütidanud plahvatama oma hävitamistöe lõhkeained, kus poolteist tuhat aastat on kindlustatud usu kantse ja vahvalt kaitstud jumalalinna bastioone, Hispaanias. Ja nagu joobudes tahaksid nad Kiriku rusudel pühitseda uue ajastu algust, nad tahaksid süäl alustada antikristuse maailmaehitust ja sellele pidada pidulikud liigid. Lasti lendu loosung, lõöksõna ristiusu lõplikust suremisest, mida enam ei suudeta vältida, tõkestada ega edasi lükata. Ristiusk viskleb oma surmavõitluses, heidab hinge, nii üteldakse meile prohvetlikult, veenavalt ja kütiniliselt. Ristiusk lebab surmavoodil, ümbritsetud arstidest, kes veel kord uurivalt kaatsuvad pulssi ja kes ei läbe enam oodata silmapilku, mil nad uudishimust pakitsevale maailmale väravailt võivad kuulutada surma kindlaid tunnuseid, kustuva elujõu viimast loitmist, agooniat.

Ei või sugugi kahelda, et vastased tõesti juba palavikulisis, iharais unelmais peirivad ristiusu kustuvate jõudude viimast lõkendamist, ristiusu surmakrampe, tema agooniat. Kes ise on ilma Kristuseta, see usub tema võimetust ka mujal. See usub võimalust, et vaenlased on küllalt tugevad ja võimukad surmahoobi virutamiseks.

Ja surmahoobiks on tõesti juba võetud ho'ogu. Sest ei ole salatud mitte ainult Jumalat maailma loojana, suremattust siinilma kaose mõtestajana, Kristust Jumala salapärase lihakssaamisena; tahetakse igat sügavamast usulist elamust inimsüdamis sumbutada ja hävitada. Tahetakse saavutada kõikide väliste ja seesmiste taevaste väljakõrbemist. Järele peab jääma inimene ilma igasuguse usulise tunnetuseta, jah ilma igasuguse tõesti inimliku tundmuseta, inimene, kelle energiad erandita on suunatud ühele punktile, nimelt endasäilitamise otstarbele ajaliku kasulikkuse täiesti illusioonilagedas ruumis. Sihiks on erainimese, erahinge, üldse indiviidi kogumõisteline sekularisatsioon.

\*) Selle artikli põhimõtted on võetud ajakirjast „Der Katholik“ Nr. 34 J. 1.

Siin nähtud ja plaanitatud inimene on radikaalseim loobumus kristlikust inimesest. Radikaalseim vastuoksus, mis üldse mõeldav. Kristus aga tahtis, et inimene oma riiklikust, poliitilisest ja seltskondlikust lülitumisest ja oma vabahtlikust alistumisest hoolimata esijoones ometi jääks üksikhingeks ja vaimseks üksiksaatuseks. Kristus tahtis inimest, kelle ees sihiks on, et ta Jumalale sarnlevuse eneses viimistleks ja Jumalas leiaks oma viimse kodu ja täiustumise, kuna maailm ei ole inimesele lõppeks mitte koduks, vaid läbikäigukohaks, võitlusväljaks, katsekohaks ja kuna inimene juba oma näos kannab Jumala võrdkuju.

Ja isegi väljaspool Kirikut säilitati ometi oluliselt inimese jumalik ilme inimkonna ajaloos. Alati rõhutati tema eemaldust loomast. Alati tunti ära tema mina — teadvuse eraldavat edemust ja aimati tema sügavikulist igatsust veel teiselpool tähti. Traagika, mis avaldub luulekunsti vana ja uue aja sunrkujudes, ei ole ju lõppeks midagi muud kui teadvus inimese kõrgemas otstarbes ja sellest teadvusest tekkiv põimumine maise saatusekõlbumise küsimusis.

Seevastu on nõukogude inimene ilma traagikata inimene. Temas on ju surmatud igatsus kõrgema järele. Kuna ta on täiesti selles maailmas ja selle maailma jaoks, siis tal ei võigi tekkida traagilist konflikti selle maailmaga. Ta on nagu putukas suures sipelgate riigis. Kas üks või teine nende seast on vähem, see ei etenda mingit osa. Teda võib hävitada ilma igasuguse traagikata. Kui Nõukogude inimene vallutaks maailma, siis oleks sellega muidugi antud ristiusu surm. Kas aga seda tuleb oodata?

Kas ristiusu agoonia?

Agoonia on surmavõitlus. Agoonia on kõdunemine. Agoonia on organite harmoonilise seaduspärasuse lakkamine. Kas neid tunnuseid võib nentida ristiusu organismis? Kas näeme ehk Katoliku Kirikus, mis ju vaenlastele näib tugevaima vastasjõuna, anarhilise lagunemise nähteid? Kas ilmneb temas elundite katkemisi ja põhiliste eluelementide hääbumist? Midagi sellesarnast!

Kirik säilitab tänapäev oma õpetuse alusvara



kõigist väliseist haaranguist hoolimata. Ja see õpetuse puutumatus tagab püsivuse tugevaima pandi. Kui Kirik ajavaimu survele ohverdaks ka ainult üheainsa oma põhimõtteist, siis oleks see tegelikult agoonia tunnus. Kui ta näiteks aja või n. n. teaduse survele inimese alandaks arenenud loomaks, alavääristaks teda animaalse olendi tasemele, siis oleks see tõesti agoonia tunnus. Pisim kompromiss, kõige väiksem jaatamine ja pakteerimine aja survele oleks Kirikule hukatuseks, tõukaks ta tegelikku, tõelisse ja lootusetusse agooniasse.

Katolitsismi surmavõitlusel oleks aga ainult siis mõtet, kui tema õpetuse tõesisaldavus oleks teaduslikult ümberlükatud, kui ethos oleks saanud võimatuks ja vaaruvaks, kui terve oleskeluvõim kaotaks oma kandejõu. Sel juhul oleks kõneldud õigusega Kiriku suremisest, tema koolmisvõitlusest, tema lootusetu agooniast. Muide, kuis on lugu sellega?

Kirik on kõigis oma õpetusis otsustavaks vaenlaseks igasugusele materjalistlikule maailmavaatele, mis vene enamuses leiab oma ülima väljendusvormi. Paraku lähenevad aga tänapäeval kõik teaduseharud tolele äratundmisele, et meile tuntud maailma mitte (nagu tahtis materjalism!) ei saa seletada ja põhjendada puht mehaaniliste juhtumitega, et maailm palju enam peab olemapeirunud kõrgeima Intelligentsi loovalt mõjuvat tõnget. Ükski tõsine uurija ei saa tänapäeval kauem jääda peatumata 19-da sajandi puhtmaterjalismi juure. Maailma mittemehhaanilise põhjuse tunnustamine on saanud üldiseks. Sellega tunnustatakse vaikides ristiusu tõde, mis teadlikult Jumala seab algusesse ja Jumalast jätkub järjekindlalt inimsaatus, hinge olemus, lunastuslugu. Järjekindel materjalismi ületamine teaduse poolt kinnitab tõesti oivalisel kombel ristiusu igavest tõde. Nii on materjalism teaduslikult likvideeritud.

Seega astuti aga ka esimene samm materjalistliku enamuse ära võitmiseks. Oma demonlustest, oma otse saatanlikust kultuurihävitamisihast hoolimata on ometi seega enamlus juba täna meie-aja karjuvaks ebatõeks. Võib rahulikult ütelda, et enamlus pole midagi muud, kui vaimselt juba pakkuaetud ja möödunud ikka pektstud materjalism. Siin võitleb tõsiellu rakendatud materjalistlik teooria viimast hiigelvõitlust vaimse valdkonnaga. Kireva reklaami, kisendavate elektriplakattidega ja valjuhääldajatega kuulutatud jumalasalgamisepropaganda, too hingehävitamise prohvetlus, too ristiusuvastane märatsemishullustus pole lõppeks midagi muud kui fanatismipalavikust haaratud, haigevoodile surutud, hallutsineeriv siinmaailma materjalism, mis ilmselt on heitmas hinge, on suremas, ilmselt tõmbleb purustavas agoonias.

Jah, mitte ristiusukei ole agoonias. vaid kõikide vahenditega ja õudse energiakulminatsiooniga tõelist elu teesklev „nõukogude luupainaja“, mis kõigest teotsemisest hoolimata siiski tegelikult on sisemiselt surnud, kuna ta usub ainult surnud materiat.

Praegu küll on nõukogudeline luupaenaja veel

tegevuses, ässitades rahvaid ja pütudes neid kihutada kiini jooksmata, kuna ta on agoonias, oma sisetuumaliselt tunnetatud surmahädast ja hinge viletsusest. Veel on rahvad nagu palavikus. Aga kui maailm kord on ärganud pärast viimaste aastakümnete valurikkaid kogemusi, siis rahvad tunnevad ära, et ainult Kristuse tões võib tulla nende päästmine. Siis nad tunnevad ära, et Kristuse seadus, armastuse seadus üksi võib tulla õnnistuseks rahvastele ja mitte vihkamine. Siis on asjad möödas, lõplikult möödas nõukogude materjalismiga, antikristuse tõelise vaimuga. Siis on surnud see, kes täna usub, et ta suudab viia lagunemisele Kristuse loomingu. Siis on unustatud selle nime, kes täna tahab lasta vaibuda unustusse Kristuse nime.

E. P.

## Vaimu ärkamine.

Vatikani raadioreportaaz Hispaaniast.

Augustikuu lõpunädalal Vatikani raadio saatejaam levitas mitmeis keelis teateid usulisest ärkamisest Hispaanias kommunistliku terrori ajal. Seejuures pidi Hispaania maad ja rahvast, kellest neil päevil kuuleb ainult asju, mis on seoses vere, hävitamise ja rusudega, näidatama ka korra teisest küljest. Saatja kuulutas „usulise vaimu hülgavast ärkamisest“, mis üllatanud isegi katooliklasi. Ning siis jätkatakse:

Kuna mõningail aladel kirikud ja kloostrid antakse tulo-roaks, siis teisis piirkonnas võib näha rahvamurdu anumas Jumalalt armu; kuna ühel pool preestrid ja ordumehed mahatapetakse, suudeldakse teiselpool avalikult nende kätt lugupidamise ja austuse tunnustamiseks; kuna ühed Jumalalt neavad, hüüavad teised vaimustatult: Elagu Kristus! Elagu Hispaania!

Selle Hispaania katoliku vaimu ärkamisest kõnelevat vastuvaieldematud tõsiasi, ajaloolised töid, miliste sündmuskohaks ei ole ainult need alad, kus katoliku usk on jäänud veel elavaks, vaid ka teised maakonnad, kus ta on sumbutatud kommunistliku ja ateistliku propagandaga. Ringhäälingus toodi siis mõningaid näiteid.

„18-aastane poiss, kes parajasti on siirdumas liinile punaste vastu võitlema, ütleb oma emale: „Ema, ära palu, et ma tagasi tulen, vaid et kommunism hävitatakse, ja et Issandat enam ei solvata. Selle eest annan ma meeleldi oma elu.“ Kuid selline juhtum ei esine ainsana, nagu ehk võiks uskuda. Just vastuoksa! Võib tõendada, tunded, mis kõnelevad neis noormehe lihtsais sõnus, on ka tuhandete tema kaasmaalaste omad. Võib ütelda, et kõikjal on nendel, kes haaravad relvad isamaa ja usu kaitseks punaste vastu, need samad sõnad huulil: Eelkõige usk ja siis kõik muu. Võiks nimetada palju juhtumeid, kus perekonnad kuni 5 poega on rõõmuga annud võitluseks usu eest. 14- ja 15-aastased poisid on liigutatavalt palunud oma vanemaid, kes neile ei lubanud astuda vabatahtlikuna valgete ridadesse, ning viimaks lapsed on saanud vanemate nõusoleku ja nende õnnistuse. Paljud neist on lahkunud, et mitte enam tagasi tulla.“

Pamplonast teatas saatja, et sääl kakskümmend peestrit vahetpidamata korterites kuulasid pihtimist. Paljud pihtisid avalral luitsal või platsidel puude all. Ka Salamancas olevat tagasipöördumine Jumala poole üldine. Sääl olevat keegi väejuht mittevõitlejale avaldanud üleskutse, kaitseväge sid toetada palvega, sest „palve ei kinnita mitte ainult hinge, vaid ka keha.“ Cadizis kuuldi tänavail hüüdu: „Elagu Kristus, kuningas!“ Kasarmutes palvetatavat „Ave Maria“t ja isegi tänavail kogunevat sõdureid paluma „Issanda inglit“. Päeval, mil see pruuk on saanud üldiseks kombeks, lugenuvat keegi kindra palve ühes sõduritega ja paljud nutnuvat liigutusest.

Ka sääl, kus valitseb punane terror, tõestavat tuhandete kristlaste sangarlik käitumine, et ka 2000 aasta järele usk on säilitanud oma vallutamatu jõu. Ringhäälingu aruanne lõppes sõnadega: „Tuleb hetk, kus tagakiusajad peavad hüüdma: „Gaalilealane võitis!“



## Mälestusi Pirita suur- päevilt.

Katoliku kirikud Eestis on kõik nii väikesed, et neisse vaevalt võib mahutada 1300 inimest. Juba väiksema usklike hulga puhul on meie pühakojad

valmistused vääriliseks pühitsemiseks. Ning mitte ainult katoliiklased ei oodanud ärevusest põksuva südamega juubeli tähtpäevi; Pirita Kaunistamise Selts oma juhatuse ja eriti teeneka tegelase A. Strutzkin'iga oli teinud omalt poolt kõik, et pidustused võisid hästi korda minna ja ph. Birgitta ja tema aatekaaslaste looming leiaks vastavat tunnustamist ja mälestamist nii kodumaal kui välis-



### **Suur rootsitar püha Birgitta,**

*kelle mälestuse faaselusumisest nii ilmselt kõnelesid Pirita pidupäevad.*

sageli liiatigi täiskiilunud. Sellepärast oli see siinsele katoliiklasile erakordseks rõõmustavaks nähteks, et varemesse varisenud Pirita hiigelkirik kord jällegi rakendus oma ürgse otstarbe teenistusse ja embas oma õhulisisse avarusisse 1300-peaise inimkogu. Säärase rahvahulga osavõttu katoliku jumalateenistusest Pirita varemeis 19. augustil soodustas eriti ilus ilm, mille Taevane Isa kinkis. Juba kaua enne juubelpäeva olid käimas ette-

maal. Mainitud Seltsi poolt anti välja isegi maitsekas, rohkete piltidega ilustatud juubelialbum Rootsi ja Eesti ühise vaimutöö monumendi tähisena.

Peab eriti mainima, et Pirita kloostri sünnipäev äratas ka Rootsis laiemate ringkondade huvi. Seda tõendavad Rootsist saabunud rohkearvulised tervitused Pirita Kaunistamise Seltsile. Tervitajate seas oli ka nimekaid teadlasi ja isegi kuningakoja liikmeid. Pidulikule mälestusaktusele 15. augustil



oli teiste hulgas ilmunud ka parim birgetiinlaste ehituskunsti tundja dr. Berthil Berthelson.

Laupäeval, 15. augustil peeti kloostrivaremeis ka luterlike kommete järele teenistus, millel esines pastor Th. Tallmeister talle omase kõneosavusega, muuseas märkides, et Piritä kloostri on minevikus ka kultuurilisi teeneid. Muide aga rõhutas õpetaja oma soravas ettekandes, et kloostri ei sobi enam meie aega.

Katoliku jumalateenistus juubeli tähistamiseks peeti 16. augustil kell 11.30. Kõik missapalved olid seks puhuks tõlgitud eesti keele ja trükitud jumalateenistuse kavale, et ka vähikule võimaldada täit arusaamist püha missa käigust. Osavõtjaid ilmus üllatavalt palju. Varakult oli kohal ka juba Riigi Ringhäälingu orkester, et kaunite kirikumuusikaliste palade ettekandmisega tõsta palvelist meeleolu.

Altar mille ehtimisel agaralt kaavitasid nunnad ja mitmed koguduseliikmed, oli püstitatud täpselt samale kohale kus leidus ka vanasti suure birgittakiriku püha altar. Püha Birgitta pilt rippus otse altari kohal. Orkestri jaoks oli eripodium. Rahvast oli tulnud sedavõrd rohkesti, et vähesed pingid varsti olid vallutatud esimeste usklikkude poolt ja suurem jagu osavõtjaskonda pidi jääma püsti. Korda pidasid jumalateenistusel eeskujulikult vene meriskaudid. Spaleeri moodustasid poola skaudid ja gaidid.

Piduliku missa luges Eestimaa Apostlik Administraator Msgr. Eduard Profittlich, kusjuures assisteeris hulk vaimulikke Eestist ja välismaalt. Eriti võib külalisvaimulike hulgast nimetada prof. Ammani, kes on ühtaegu õppejõuks Roomas Paavstlikus Idamaa Instituudis ja Saksamaal, Frankfurdi ülikoolis. Prof. Ammann, kes on ülemaailmselt tuntud ja tunnustatud teadlane, avaldas oma isearalast rõõmu, et ta võis kaasa elada selle huvitava ajaloolise mälestuseseme juubelile. Rootsist säälsete katoliiklaste esindajana oli suurmissast osavõtmas pastor Strang.

Apostlik Administraator pidas eestikeelse jutluse, milles ta kõneles Piritä kloostri kui püha paigast ja juhtis tähelepanu kõikidele nendele töikadele, milliseid võivad meile jutustada Piritä varemed. Rootsikeelse päevakohase jutlusega esines pastor Strang.

Püha Isa Pius XI erilise tervitustelegrammi mis oli saadetud kardinal Pacelli kaudu, luges ette eesti kaputsiinide ülem munkpreester paater Robert, kes tegi koosolijatele teatavaks ka Tema Ekstsellentsi nuntsius Arata õnesoovitelegrammi.

Pidulik suurmissa lõppes kiituselaulu „Te Deum'iga“. Jumalateenistus anti edasi raadio kaudu. Osavõtjate seas võis näha mitmeid üldtuntud isikuid, nagu linnaarhiivar dr. Johannseni, härra Strutzkini j.t. Kinodes tõi „Eesti Kulturfilmi“ kroonika mitmeid väljavõtteid jumalateenistusest. Küll ei oldud kahjuks tabatud just kõige parajamaid ja olulisemaid momente vaimulikust talitusest.

Katoliiklik ajakirjandus välismaal on olnud elavalt huvitatud Piritä suurpäivist. Rootsi katoliku

leht „Hemmet och Helgedommen“ nr. 16 toob Piritä kloostri kohta ilusa pildiga artikli päälkirja all „Estlands Vadstena 500 ar“. Meie lugejale tuntud „Uskon Sanoma“ kirjutab Piritä pidustustist oma üheksandas numbris. Saksakeelne püha-päevaleht „Der Katholik“, kus Johannes Rühr pikalt kirjeldab püha Birgitta ordu praegust seisukorda, on samuti pühendanud ridu meie Birgitta kloostri juubelile. Kahjuks ei olnud nende ridade autor küll just hästi informeeritud juubeli pühitsemisest, kuna artikkel sisaldab mõningaid ebatäpsusi.

Kodumaa ajakirjandus pühendas juubelile rohkesti huvi ja tähelepanu Katoliku jumalateenistusest varemeis toodi ülevõtteid ja kirjeldusi. Vene leht „Vesti Dnja“ nimetas veel eriti rahuloluga, et Tallinna Peetri-Pauli kirikus oli 16. augusti õhtul teenistus täpselt ph. Birgitta kloostrite korra järele. Ühe reaga mainis katoliku jumalateenistusest Piritä kloostri ka kohalik saksa leht.

Samal ajal, kui peeti suurmissa sinseis Piritä kloostrikirikus varemeis, toodi püha Ohver ka vanas aaväärses birgettiinlaste kloostri Inglismaal Syon Abbey's.

Püha Isa tundeid Piritä kloostri juubeli puhul tõlgitseb veel eriti tabavalt hiljutine teade „Päevalehes“:

„Piritä Kaunistamise Seltsi juhatus saatis 3. juulil 1936, seega umbes 1½ kuud enne Piritä kloostri 500 a. õnnistamise juubelipidustusi välisministeeriumi kaudu Tema Pühadusele paavst Pius XI valges nahkköites albumi vastava kuldpealkirjaga ja paavstkonna vapiga kaanel — 27 ülevõttega Piritä kloostri varemetest, ühes kloostri juubelipostmarkidega, mis tembeldati varemete agentuuri postitempliga „Piritä varemed“. Tekst albumis oli eestikeelne ühes ladinakeelse tõlkega — G. Reindorffi antikva-kunstkirjaga.

Seltsile seni teadmatuil põhjusil anti album Eesti saadiku poolt Kovno nuntsiatuurile üle alles 20. augustil 1936, kui juubel juba möödunud oli. Neil päevil sai selts Vatikanist kardinal Pacelli allkirjaga prantsuskeelse kirja, mis tõlkes järgmine:

„Vatikanis, 19. septembril 1936.

Härra Piritä Kaunistamise Seltsi esimees!

Olen väga õnnelik, tohtides tõlgitseda Püha Isa tänutundeid suurepärase albumi eest, mille saatis Teie ekstsellents Talle Eesti Apostliku Nuntsiatuuri kaudu püha Birgitta kloostri varemete ülevõtetega.

Tema Pühadus luges erilise rahuldusega ladinakeelset kirja, mis seisab kaunite kloostri ülevõtte ilusa seeria ees, ja Ta õnnitleb Teid kui ka seltsi juhatuse liikmeid usinuse eest, millega olete uuesti elustanud selle kirikliku kunsti kalliskivi.

Oma erilise heatahtlikkuse ja jumaliku soovimise pandina saadab Suveräänne Kirikupea südamest Teile ja teeneterikkaile seltsi juhatuse liikmeile erilise Apostliku õnnistuse.

Võtke vastu, härra esimees, minu Meie Issandasse kiindunud tunnete kinnitus.“



# Tervitusi Vallis-Mariae kloostri juubeli puhul.

Püha Jsa Pius XI. Apostlik Õnnistus.

Città del Vaticano.

Augustus Pontifex, iubilantia solemnia claustris S. Birgittae, quae istice celebrantur, apostolica benedictione laetificat multisque votis a Deo precatur, ut vitae gloriae memoria virtutis sit incitamentum atque ecclesiae catholicae amorem diffundat.

Cardinalis Pacelli.

Datikani riik.

Tema Pühadus jagab püha Birgitta kloostri juubelpidustuste puhul Apostlikku Õnnistust ja palub innukalt Jumalat, et ürgse hiilguse mälestus oleks uue pooruse õhutajaks ja kasoataks lugupidamist Katoliku Kiriku vastu.

Kardinal Pacelli.

Tema Ekssellents nuntius Antonino Arata telegramm.

Quinto a fundatione claustris S. Birgittae saeculo expleto auspico, ut ex ipsius quodammodo ruinis spiritus, quo Estonia catholica quondam fuit, reuiscat.

Arata.

Püha Birgitta kloostri asutamise viiesajaaastase juubeli puhul soovin, et tema varemest uuesti ellu tärkaks vaim, milles kord elas katoliiklik õestimaa.

Arata.

Rootsi piiskop Mülleri telegraafiline läkitus.

Stockholm.

Kogudused ja preestrid püha Birgitta kodumaalt saadavad parimaid õnnesoove ja õnnistust.

Piiskop Müller.

## Inglise birgittanunnade läkitus.

Inglismaalt, vanast auväärsest Syon'i abtkonnast saadeti Eesti Apostlik Administraator Msgr E. Profittlich'i nimele suurepäraselt väljatöötatud ja taideliselt viimisteldud, antiiktähtedes joonistatud kiri. Läkitus miniatüürse ph. Birgitta kujutusega algustähes on juba omaette kunstitöö.

Kirjale on allakirjutanud Right Reverend Dame Mary Teresa Jocelyn, Syon'i inglise õeskonna viiekümne kuues abtitar.

Tervituskirja tekst kõlab järgmiselt:

To His Excellency  
The Most Reverend Ed. Profittlich,  
The Apostolic Administrator,  
Tallinn,  
Estonia.

Syon Abbey  
Marley,  
South Brent,  
Devon,  
England.

Tema Ekssellents  
Auväärsus Ed Profittlich'ile,  
Apostlikule Administraatorile,  
Tallinn,  
Eesti.

Syon Abbey  
Marley,  
South Brent,  
Devon,  
Inglismaa.

Your Excellency,

Hearing with deep spiritual joy of the coming festivities in commemoration of the Fifth Centenary of the Consecration of the Church of the famous Monastery of Vallis-Mariae, we, the Bridgettine Community of Syon Abbey, South Brent, England, humbly beg to offer to your Excellency and the distinguished gathering of Ecclesiastics and others here present for the occasion, our religious salutations and our heartfelt congratulations.

In order the more effectually to merit the privilege of participating from afar in these celebrations, and thus linking up the past with the present, we propose to have the Holy Sacrifice of the Mass offered at Syon on that day, and to unite ourselves in spirit with the Masses offered up at Vallis-Mariae.

When it is remembered that so far back as the year 1406-7 negotiations were first set on foot at Vadstena for the foundations of the Monasteries of Vallis-Mariae and Syon Abbey, it seems but fitting that we, who by the Merciful Providence of God have been enabled to maintain unbroken our continuity since our foundation to this present time, should plead for a little share in the joys of this day, and sing our Te Deum with you.

Teie Ekssellents,

Suure vaimse rõõmuga kuulda saades Maarjaoru kuulsa kloostrikiriku pühitsemise viiesajanda aastapäeva tulevasist pidustusest, meie Siioni abtkonna birgetiinide ühendus Löuna-Brenti's, Inglismaal, tahame alandlikult pakkuda Teie Ekssellentsile ning kiriklikkude aukandjate väärrikale koondusele ja teisile säälolijatele sündmuse puhul oma usulisi tervitusi ja südamlikke õnnitlusi.

Et mõjukamalt pälvida eesõigust kaugelt osa võtta neist pidustusest ja nii ühendada minevikku olevikuga, teeme ettepaneku tuua püha Missaohvrit Siionis samal päeval, ja ühendada endid vaimus missaga, mis ohverdatakse Maarjaorus.

Kui meenutada, et see on juba nii kaua aega tagasi kui 1406-7 aastal esimest korda alustati Vadstenas õiendusi Maarjaoru ja Siioni Abtkonna kloostrite asutamiseks, siis see on vaid sobiv, et meie, kes võisime Jumala Armurikka Ettenägevuse läbi säilitada katkematult oma jätkuvust oma asutamisest saadik kuni praeguse ajani, peaksime anuma veidi osavõttu selle päeva rõõmudest, ja laulma oma Te Deumi koos Teiega.



The revival of interest in Saint Bridget and her works for the Glory of God, with the renewed spread of her cultus, are significant facts. As in the past this Northern Star was given by God to be a light to the peoples, so in these days we look to her succour to guide benighted souls to the Light of Faith and the Harbour of Salvation.

The Spirit of God is breathing anew over the Northern lands. May we not pray that the prophecy of Ezechial may again have its fulfilment: „Shall these dry bones live?“ „Behold; I will send spirit into you and you shall live . . . and I make you rest upon your own land, saith the Lord Almighty.“

Humbly begging your Holy Blessing for the Community, myself and our own England,

I have the honour to remain  
Most Reverend and dear Father,  
Your Excellency's  
Most humble Servant  
in Jesus Christ,

Mary Teresa Jocelyn, O. SS. S.  
Abbess.

Feast of the Assumption of Our Lady, 1936.

Silmapaistvad tõigad on huvi taaselustumine püha Birgitta ja tema tegude vastu jumala auks, ühenduses tema kultuse uudse levikuga. Nagu möödunud ajal see põhjataht oli antud Jumala poolt valguseks rahvastele, nii me vaatame ka neil päevil tema abi poole, et ta juhiks öösse vaibunud hingi Usu Valgusele ja Lunastuse Sadamasse.

Jumala Vaim lehvib uue puhanguga Põhjamaail. Kas ei peaks me paluma, et Eseekeeli ennustus leiaks taas oma täitumise: „Kas need kuivad luud peavad elama?“ „Vaata, ma tahan saata vaimu sinusse ja sa pead elama . . . ja ma panen su püsima sinu oma maa pääle, ütleb Kõikvõimas Issand.“

Alandlikult anudes Teie püha Õnnistust ühendusele, mulle endale ja meie oma Inglismaale,

Mul on au jääda,  
Auväärseim ja kallis Isa,  
Teie Ekstsellentsi alandlikem ümmardaja  
Jeesuses Kristuses,

Mary Teresa Jocelyn, O. SS. S.  
Abtitar.

Meie Püha Neitsi Taevavõtmise pühal, 1936.



■ Katoliku jumalateenistusel Pirita kloostrikiriku varemeis 16 aug. 1936. a.

## Preester Sigbert Riethmeister †

22. septembril kell 17,30 suri Berliinis püha Hedvigi haiglas Rakvere katoliku koguduse preester dr. Sigbert Riethmeister. Tema näol lahkus meist sügava usutundega preester ja jaunis inimene, kes pälvinud, et me teda erilisel mälestame.

Lahkunu on sündinud 25. juulil 1895. a. Rohr'is. Oma noorpõlve veetis ta Dümptenis, Mülheimi gümnaasiumis (Ruhr) sooritas ta 1914. a. kevadel küpsuseksami ja immatrikuleerus Bonnis filosoofiateaduskonda. Vaevalt oli ta alustanud uuema keeleteaduse õppimist, kui puhkes maailmasõda. Vabatahtlikuna rivistunud Bonni husaaride ridadesse, tuli ta Itta ja sai võitluses venelastega Kaunase juures raskelt haavata. Hädaohtlikult haavatuna sattus ta venelaste kätte vangi. Tükk aega oli ta elu tõsiselt hädaohus. Kui ta haav viimati oli paranenud, põgenes ta, et mitte sõjavangina tapiga sattuda Siberi. Kuude kaupa lebedes laatsaretis oli ta vene

keele õppinud kätte nii hästi, et ta lootis end ise läbi lüüa. Kõige mitmekesisemates ametites, kõige erinevamate nimede all, küll hotelliteenrina, küll keeleõpetajana j.n.e. võis ta ühe aasta viibida Venemaal, kuni tal viimaks õnnestus ühel rinde nõrgalt valvatud kohal pääseda tagasi kodumaale. Kuni sõja lõpuni oli ta siis tõlgiks. Pärast sõda õppis ta Breslau ülikoolis inglise, prantsuse ja slaavi filoloogiat ja omandas doktoritiitli vanas slaavikeeles. Pärast seda, kui ta 1923. a. oli sooritanud oma filoloogilise riigieksami, otsustas ta hakata õppima usuteadust, mille ta lõpetas 1930. a. 3 aastat teotes ta siis Lycensee gümnaasiumi haridusnõunikuna Berliinis.

Tema armastus Ida vastu oli põhjuseks, miks ta 1934. a. teatas end Eesti jaoks. Ühe aasta veetis ta siis veel edasiharimise otstarbel Poolas ja tuli siis 1935. a. preestrina Rakverre. Siin oli tema tegevus ainult lühikesajaline, kuid ütle mata õnnistusrikas. Juba aastaid piinas teda raske neeruhaigus, kuid kannatus nähtavasti ei olnud tõkkeks tema teotsemisel. Just vastuoksa mõjus see kannatus, mis tervet tema isikut sügavalt





*Preester Sigbert Riethmeister, dr. phil.*

õilistades suursugustas, üsna omapärase ligitõmbejõuna kõikide pääle, kellel oli temaga kokkupuuteid. Kõik tundsid endid imeliselt liigutatuina selle stīgava usutunde ja harduse läbi, mis kõneles tema tervest olemusest ja igast tema sõnast. Mitte ainult katoliiklased ei tunnud endid imeliselt ligitõmmatuna tema preesterliku helluse, tema peene tajuvuse ja tema teiste hingisse sisselamivõime läbi, vaid ka muu-usulised. Nii väljus temast siis varsti õnnistusrikas mõju väikesele kogudusele. Ta püüdis kõigile saada kõigeiks. Kuid tema eriline armastus oli noorsoo päralt; keda ta iseäranis oskas endale lähendada. Kuigi tema jõud oli raugenud ei saanud teda keegi selles takistada, et ta kooliaasta algul kogus enda ümber rühma kaugel laiali elavaid lapsi ja neid ette valmistas pühale pihile ja pühale ühendusele. 12. juulil viis ta siis koguduse rohkearvulisel osavõtul lapsed Issanda Armulauale, mille pääle veel jagati püha kinnituse sakramenti. See oli viimaseks pühaks koguduses.

Kasvav nõrkus sundis teda pingutusest vabanema. Kuid varsti näitas järjest kasvav pimestumine, et mitte ainult väsimus ei olnud nõrkuse põhjuseks, vaid et siin vana neeruhaigus jälle hakkas ennast ilmutama. Arst soovitas eriravi ja nii reisis haige Berliini selle arsti juure, kes teda oli ravinud juba varemalt. See aga pidi varsti nentima, et ei ole enam lootust paranemiseks.

Alguses ei aimanud küll haige, kuidas oli tema seisukord. Kui talle aga teatavaks tehti haiguse tõsidus, avaldus terve tema hingele omane harduslik usk. Täitsa lihtsalt, jah sisemist rõõmu väljendava ilmega ütles ta: „Oh, ma suren meelsasti!“ Haigus arenes kiirelt. Näis, et on soovitav talle anda pühi surisakramente. Meeleldi nõustus ta sellega. Selge mõistusega võttis ta südamlikus harduses, ilmse rõõmuga vastu püha ühendust.

Kui ta oli üks, ainult veel halastaja õde tema malnidades, hakkas ta valju häälega palvetama kõikide eest, kes seisid talle lähedal. Oli pikk rida asju, milliste eest ta palvetas. Õde ütles, ta olevat küll tund aega nii palvetanud suure andumusega. Õde manitses teda siis, ta jäägu nüüd magama, ta olevat nüüd kindlasti valmis palvetamisega. Siis vastas ta: „Veel ammugi mitte!“ Rõhutades ütles ta siis, et ta ohverdab oma noore elu Katoliku Kiriku seisukorra eest Saksamaal ja iseäranis misjoni eest Eestis. — Õde, kes teda ravitses, rääkis, et ta terve 40 aasta jooksul, mil ta on halastaja õena haigete põetamise alal ametis, pole veel kunagi kaasa elanud nii ülevat kannatamist ja surma.

Ilus inimlik joon tuli veel ilmsiks tema haiguse ajal. Üks vana seltsimees sõjaväljalt, kes elas Berliinis, tuli sedamaid kohale, kui ta kuulis oma endise relvakaaslase haigusest. Ta ütles, et ta tahab haige eest teha kõik, mis võimalik. Kulud olevat kõrvalised asjad. Ta kandvat kõik. Ning siis jutustas ta, mis talle haige olnud sõjas. Haige ise olevat nälginud, et kaaslasele anda veidi leiba. Kord olevat ta annud viimased viis kopikat, et see võiks osta endale pisut leiba. Haige olnud talle nagu vend ja rohkemgi veel. Igapäev külastas haiget tover, nii kaua kui ta võis. Ta valvas terve öö tema juures ja kui talle külastamist enam ei võimaldatud, küsis ta kolm korda päevas haige seisukorra järele. Kolm viimast ööpäeva ei lahkunud ta ööl ega päeval haige voodi äärest. — Ühel päeval palus haige endist relvakaaslast, et see tooks kaasa kord oma mõlemad poisid. Kui mõlemad tulid, manitses ta neid lihtsalt aga liigutavalt. Ta laskis neid paluda usutunnistust ja ütles neile: „Nii peate elama, siis võite kord rõõmsalt surra.“ Ja ta pani käed nende pähe ja õnnistas neid.

Kuna ta nii kehaliselt üha rohkem hääbus, ilmnis tema sõnus ja tema terves käitumises juba midagi üleloomulikust ilust ja küpsusest, nagu see tihti just enne surma avaldub. Ikka jälle olid ta mõtted taevas. Siis palus ta küll: Oh Jumala



*Viimane ülesvõte dr. Riethmeister'ist Taustal seisavad (vasemalt paremale): kapuusiinide ülem munkpreester Robert, Apostlik Administtraator Msgr Profittlich, dr. S. Riethmeister ja köster Nawrath.*



õndsus. Ääretu Jumala õndsus. Oh ärarääkimata Jumala heldus ja halastus. Kui armsad on Jumala elamud. Keegi preester küsis temalt kord, kui ta näis nii rõõmsana: „Miks olete siis nii rõõmus?“ Ja üllatunult vastas haige: „Jah, kuna ma Jumalat armastan!“

Nii tuli surm. See oli tõesti haarav, jah püha suremine. Oma kaasvendade palvete saatel, risti käes hoides, uinus ta teise maailma. Kõigile, kes sääl juures olid, jäi mulje, et see suremine tõesti oli sünnitunniks uuele paremale elule. Sääl täitus sõna, mida palvetab Kirik: „Et usklikelt elu ei võõrandata, vaid et teda muudetakse, muudetakse ümber paremaks, igaveseks eluks.“ Kui siis viimane hingetõmme oli hääbunud, palusid ümberolijad surmakütüla varjus kiiduhüümi „Te Deum“. Jah, elu eest, mis oli nii täis Kristust, milles avaldus nii palju Jumala armu, selle eest tuleb väärivalt tänada Jumalat. Ja et ka meie ajal oli tegelikuks nähteks selline elu — see on meile uueks Jumala ilmutuseks.

E. P.

## Katoliku ja luteri liturgia olemusest.

Ajakirjas „Eesti Kirik“, nr. 28, kirjutab H. Jänes artiklis „Evangeelse liturgia olemusest“ järgmist:

Liturgia on rooma-katoliiklikult ohvriteenistus, ohverdada aga võib Jumala vahemehena ainult preester. Rooma-katoliku preester ei teotse rahva ega koguduse nimel, vaid kui Kristuse asetäitja.“

Ja pärastpoole:

Jumalateenistuse talitusel ei ole koguduse osa.“

Luteri kiriku kohta öeldakse siis:

„Evangeelne mõiste saab siin otseselt lahenduseks sellele dogmaatilisele ülesehitusele . . .“

Pärast seda, kui siis on esitatud mitmesuguseid seisukohti luteri liturgia mõtte kohta, iseloomustatakse luterlikku arusaamist vastandina katoliku omale järgmiselt:

„Jumala ligiolu ei teostu mitte isiksusetähtsaks sakramentaalselt altaril vahemehe- liturgi teotsemisega, vaid kõne ja vastusega, andja ja vastuvõtja läbi: see on vahelduv tegevus Jumala ja koguduse vahel. Opetajal selles liturgia talitusel ei ole eri seisukohta, ta on vaid Jumala ja koguduse suu . . . Evangeelne jumalateenistus on selles mõttes koguduse-jumalateenistus, katoliiklik aga preesterlik, vahemehe ohver.“

Selle tõestuseks tuuakse, et katoliku kirikus tarvitatakse liturgilist keelt, „mida aga kogudus üldsuses ei mõista.“

1. Me ei taha siin vastata küsimusele, mis on esitatud tolle artikli lõpus, nimelt kas katoliiklik arusaamine liturgiast ohvri näol vastab evangeeliumile ja Kristuse õpetusele. Siin tuleb ainult küsimuse alla, kas ülalantud katoliku liturgia iseloomustus on õige. Peame ütlema, et see pole nii.

Pole hästi arusaadud katoliku ohvriteenistuse mõttest, kui arvatakse, et „rooma-katoliku preester ei teotse rahva ega koguduse nimel.“ Juba püha Paulus esitab seda kirjas Heebrea rahvale preesterluse olulise elemendina, et ta ohvritalituse sooritab rahva nimel.

„Sest iga ülempreester valitakse inimeste seast ja määratakse inimeste jaoks nende asjaõiedustate tarvis Jumala juures, et tuua andeid ja ohvreid pattude eest.“ (5,1) Kui preester on määratud „inimeste jaoks,“ siis toob ta ohvri just „rahva ja koguduse nimel.“ See kuulub juba preesterluse mõistesse.

See nähtub aga ka päris selgesti liturgia enda palvetest. Iga püha Missa juures palub preester leiva ohverdamisel: „Võta vastu oh püha Isa . . . igavene Jumal, see puhas ohvriand, mis mina . . . Sulle . . . toon oma lugemata pattude, haavamiste ja hooletuste eest ja kõikide siin viibivate aga ka kõikide elavate . . . eest, et see meile ja nendele õnnistuseks tuleks igaveses elus.“

Veini ohverdamisel on sõnastus samuti selge: Palume sinu heldust, et see (karikas) sinu Jumaliku Majesteedi silmade ees meie ja terve maailma õnnistuseks . . . üles kerkiks.“

Lõppeks veel päris selgesti siis, kui preester rahva poole pöördub ja kõneleb: „Paluge vennad, et minu ja teie ohver meeldivaks saaks Jumalale, kõigevägevemale Isale.“

Selgemini ei saa küll enam väljendada, et preestri ohver on terve koguduse ohver, et ta mitte ainult ei too ohvrit „rahva nimel“, vaid ka rahva eest.

Selle vastu ei räägi ka ladina keele kasutamine liturgias. Sest kuigi kõik koguduse liikmed liturgia keelt ei mõista, liturgiat ennast, selle mõtte ja sisemise tähenduse poolest mõistab ta ometi ning koguduse liikmed on selles täiesti veendunud, et preestri ohver tuuakse nende nimel ja nende eest. Sellest tulebki üldine pruuk, et usklikud veel eriti püha ohvrit lasevad tuua iseendi või oma perekonna või oma isiklike murede ja soovide eest.

\*

2. Sügavat lahkuminekut katoliku ja luteri kiriku liturgia vahel ei tule seepärast näha ülalantud põhjusis — see on palju sügavamal. See lahkumine peitub selles, et katoliku jumalateenistusel tõesti midagi sünnib, et tuuakse ohvrit. Liturgial on seejuures ülesanne, püha ohvri talitust mõtteliselt kujutada. Liturgia on sõnadest ja liigutustest koetud rüü, millesse mähkub püha ohvri toiming. Nagu draamas sisemine sündmustik inimstidameis peab leidma välist avaldust sõnades, liigutustes ja žestides plastiliselt, nii peab püha ohvri sakramentaalset sündmustikku kujutama ja väljendama palvetes, shestides, liturgilistes riietes, s. t. terves liturgia talituses.

Luteri liturgia aga pole üldjoontes midagi muud, kui vaid üksikud järelejäänud palved endisest katoliku liturgiast. See on eelkõige selgesti arusaadav näiteks rootsi liturgias, kus on säilitatud peagu kõik palved ja isegi liturgilist riietust. Aga see, millel katoliku kirikus oli sügav mõte sakramentaalse sündmustiku väljendusena, eukaristilise ohvri kujutusena, see on kaotanud nüüd oma viimase mõtte. Üksikud palved, mis olid lülitatud sakramentaalse



ohvri tervikusse, on nüüd eraldatud sellest ühtekuuluvusest, on saanud üksikuteks tükkideks, üksikuiks palveiks, millistel muidugi üksikpalvetena ikka veel on teatud mõte, aga liturgia osadena neil pole enam mõtet. — Seepärast pole luteri kirikul hariliku jumalateenistuse juures õieti sügavaimas mõttes üldse liturgiat, vaid on olemas ainult jumalateenistus, milles esinevad vahelduvad palved: Luteri kirikul on küll palveteenistus, kuid tal pole liturgiat. Nii on ka arusaadav, et õigeusulises nimetavad ainult ohvriteenistust liturgiaks, teised jumalateenistused on palveteenistused.

See saab meile täiesti arusaadavaks, kui näiteks kontsertsaalis esitatakse Beethooveni missat. Muidugi on siin üksikutel osadel, gloorial, kreedol, sanktusel, benediktusel, Agnus Deil veel ilu osadena, veel teatud mõte üksikteosena. Aga kuna sanktus liturgias peab ettevalmistama Jumala tulemist Kristuse sakramentaalses maliduses, benediktus tervitab kummardades taevast saabunud Jumala Poega ning Agnus Dei on halastuse ja rahu palumine malnilt Kristusele, siis kaotavad missa osad selle mõtte kontsertsaalis.

Sarnlev on lugu palvetega luteri jumalateenistusel. Neil on veel väärtust ja ilu üksikpalvetena, aga nad on nii umbes sedasama, mis Beethooveni missa üksikpalad kontsertsaalis, kuid seejuures on nad kaotanud oma mõtte ohvriteenistuse osadena. Seega on nad õieti sügavaimas mõttes oma liturgilise iseloomu kaotanud. Seetõttu esineb ka mitmesugune arusaamine selle mõttest, mis luteri kirikus katoliku kiriku liturgiast veel on ülejäänud. Sellest tulevad ka ikka jälle uned pütüded luua päris mõtterikast uut luterlikku liturgiat. Nii kaua, kui aga ei usta ohvri sakramentaalsesse sündmustikku, nagu katoliku ja õigeusu kirikus, luhtuvad kõik katsed, mis püüavad luua liturgiat selle sõna otsest ja täies mõttes.

E. P.

## Jesuiidid mõrvaritena?

Kõik õiged kristlased kannatavad lõhenemise all, mis rütustab ristiusu ühtlust. Otsitakse teid ja vahendeid selle lõhenemise kaotamiseks. Otsitakse vahendeid, millede läbi kõrvaldada eriliste usutunnistuste vahele tekkinud eelarvamusi — et nõnda vaenlust nende vahelt kõrvaldada. Ses mõttes on viimaseil aastail mitte ainult Saksamaal, vaid ka Taanis ja Rootsis korduvalt kuuldavale tulnud hääli, mis rõhutavad vajadust, käsile võtta ajaloo raamatute, eriti kooliraamatute põhjalikku parandamist. Kõigepealt oleval tarvis parandada mõndagi, mis kirjutatud on katoliku kiriku kohta.

Selline ajalooramatute parandus oleks kohane ka Eestis. Ja meeeldi konstateerime, et uemad suuremad ajaloolised teosed selles suunas tunda annavad märksat edu ning rõõmustavat pütüet objektiivsuse poole.

Kuid mõndagi muud trükitakse siin, mis kahjuks avaldab veel seda vana vaimu, mis tunneb

Katoliku Kirikut ja tema seadlusi vaid moonutisena. Selle tõendis on praegu „Revalsche Zeitung“ ilmuv romaan „Sammetkinnas“. Romaan tahab olla „ajalooline“ — on aga õelaimat liiki ajaloolisi. Kirjanik osutub usulisis küsimusis jämedaks eba-teadjaks. Katoliku Kirikust, tema seadlusist, tema jumalateenistusest, ta orduelust omab ta päris võõriti teadmised. Kõigepäält näib tal aga vimme olevat jesuiitide vastu. Kogu romaan omab avaliku tendentsi, kirjeldab veriseimais värves „jesuiitide õnnestusttoovat tegevust“. Ja sellest tendentsist signeb õelaimat liiki moonutispilt.

Romaan algab mõrvaga ja see mõrv kirjutatakse jesuiitide ja nende erakonna arvele. Nende määndav tegevus on: õelaimat laadi päranduseõngitsemine ja tigidaimad poliitilised sepitsused. Kuid mitte ainult romaani tegelastele ei luuletata külge alatuimat meelsust, vaid soodsal puhul loetletakse terve rida väidetavaid „ajaloolisi tõsiasi“ mis jesuiitidesse puutuvat. Õeldakse:

„Wilhelm Vaikija“ mõrvati jesuiitide saadiku läbi. Tema poega Orania Moritzat, tabas sama saatus ja süüdlane mõrvamiskatses tunnistas üles. Kolm jesuiiti surid võllas inglise kuninganna Elisabethi elu kallaletungimise eest; neljas, Parry, langes hiljem sellesama kuritöö pärast kohtukätte ja rebiti neljaks. Kahe aasta pärast mõisteti hukka jällegi üks kaassüüdlane ja ajajooksul saavutas sama õiglase saatus veel neli muud. — Ravaillac, Heinrich IV, prantsuse kuninga mõrvar, oli jesuiit.

Inglismaa „püssirohu vandeseltsist“ osavõtjad olid jesuiidid ja hukkamõistetute seas oli kaks paatrit.

Paraguay's ässitasid jesuiidid pärismaalsi Hispaania ja Portugaalia vastu mässama...

Paavst Clemens XIV mürgitati jesuiitide poolt. Ta avaldas bulla, milles lõpetas ordu olemise... toodang oli — „aqua tofana“ — hiiliv, piinarikas mürk.

O'Tarell kes a. 1866 mõrva-katset tegi Austraalias Edinburghi hertsogi kallal, oli jesuiit.

Kui nüüd jesuiidid mõrvareina küllaldaselt kirjeldatud on, järgneb kirjeldus nende vahekorra kohta teiste ordude vastu; siin on kokkirjutatud nii palju meeletust, et peab arvama, siin töötab hajglane jampsimine, mis oma palaviku kujutlusi ajalooliste tõsiasiadana teatavaks teha tahaks. Ka see, mida säääl õeldakse ordu õpetuse ja põhimõtete kohta, väärrib vaid rõveda sopastamise nime.

Neid moonutispilte toob „Revalsche Zeitung“ nr. 195, 25. aug. 1936. Tahtmatult küsid, kas sellist „ajalugu“ tõesti tõsiseks peetakse? Milline vaade on siin sellistel inimestel oma kaaskristlaste kohta? Või ei usuta ise neisse moonutisettesse; siis tõuseb küsimus: milleks trükitakse seda?

Tahame mõnda, et vaid teadmatus selliseid asju „ajaloolisiks tõsiasiuks“ peab ja tahame seepärast seda lühidalt kõne alla võtta. Muide, kõiki ei või neis lühikesis lauseis põhjalikult läbi võtta



-- selleks tuleks kirjutada terved raamatud. Pealegi maksab siingi see, et süüdistamine on kergem kui puhtakspesemine. Siingi on kohane vanasõna: „Üks loll võib enam eitada, kui kümme õpetlast suudavad tõendada.“

Tahame seepärast vaid lühidalt käsitada mõnda siin oletatut „mõrva.“

Hispaania kuningas, Filip II kuulutas Wilhelm Vaikija Madalmaas mässule õhutajana vande alla ja määras ta pea peale hinna 25000 dukatit. Kuninga tahtmise viis täide Baltasar Gerard 10. juulil 1584. aastal. Uurimisel seletas ta kindlasti, et üks jesuiit tema ettevõtte olevat äralainnud. Siis piinati teda kolm korda ja siis ütles ta, et keegi jesuiit Trierist tema kava hääks olevat kiitnud. Sureks ta oma ettevõtte juures, ei vajavat ta püha kommuniooni, sest ta võetavat sedamaid märtrite hulka. See lause sisaldab nii avalikku mõttetust, et on võimatu tema päritolu ühelt jesuidilt. Pealegi — millist tõestusjõudu omab kolmekordse piinamise all välja pressitud tunnistus? (Lähemaks vrdl.: Jesuiiten Gruwelen, Amsterdam 1900, 76—92.)

Orania Morits. 27. mail 1598. tabati Peeter Panne katse juures, mõrvata Orania Moritsat. Ta süüdistas kaassüüdlasina pea seda, pea teist, muuseas ka jesuiite. Reinimaa jesuiidi ordu provintsiaal P. Franz Coster, avaldas selle vastu kirja milles ta tõestas, et väljendused jesuiitide suhtes olid täiesti luuletatud. Ta tõi Brüsseli, Yperni, Donai j. n. e. magistraatest üritusi, et Panne iial polnud läbikäinud Donai kolleegiga, et Olivier, Manare, kellega Panne ütles end Donais rääkinud olevat, temalt ülesantud ajal koguni mitte Donais ei olnud. Need üritused näitavad P. Pannet valeliku joomarina, ja poolhulluna. (cf. Derks: Het vonnis van P. Punne: de Studien 1911. (Sept.) 1—18.)

Mõrvakatse kuninganna Elisabethi vastu.

Küll hukati kuninganna Elisabethi all palju katoliku preestrid, ka jesuiite. Surma põhjus polnud aga kallaletung, vaid usuline põhjus, näiteks: Absolutioon ning anglikaani Kiriku jumalateenistusest mitteosavõtmine! Küll tekkis a. 1596 Amsterdamis muinasjutt paavst olevat Antverpeni jesuiitidele kirjutanud ja kahte neist, Hieronimus Tavernieri ja Anton Ros'i käskinud, inglise kuningannat mõrvata. — Kuid kogu Belgias pole kunagi leidunud sellenimelisi jesuiite ja samuti on luuletatud ka paavsti kiri. (cf. Duhr: Jesuitenfabeln: Herder: 1904, nr. 65.)

Heinrich IV mõrv Ravaillac'i poolt. Ravaillac polnud iial jesuiit, vaid oli ilmik, kes isegi hirmsaimate piinade all igat kaasteadmist, ka pihtiisa oma, eitas. Pealegi oli Heinrich IV jesuiitide eriline sõber ja ta abikaasa jäi eluaeg neile samuti hääsoovilikuks, kui enne kuningas. (cf. Duhr, Jesuitenfabeln nr. 71.)

Paavst Clemens XIV mürgitamine. Paavst Clemens pole ülepea mürgitatud. Kuningas Friedrich II kirjutab 6. jaanuaril 1775, neli kuud pärast paavsti surma: „Ma tean kindlasti, et kõik Itaaliast siia jõudvad kirjad mürgituse vastu kõnelevad. Kõik tähtsad ajaloo kirjutaja-

jad, kes tegelevad selle aegjärguga, räägivad otsustavalt mürgitamise vastu. Reumont nimetab seda süüdistust „tühjaks laimduseks, mis enam vastuvaielustki ei vääri.“ Ja isegi Evangeelne Liit seletas 1895: „Paavst Clemens XIV mürgitamine on samuti muinasjutt.“ (cf. Duhr, nr. 75.)

Kuid selle kiuste, et kõik tõsised ajalookirjutajad seda mõrva „muinasjutuks“ ja „laimduseks“ tunnistavad, toob „Revalsche Zeitung“ ometi selle ja teisigi mõrve ja lehe toimetaja seletas minu sellekohase arupärimise peale: „On ju loomulik, et ma ajaloolisi tõsiasju, mis autor avaldab, mitte üksikasjaliselt järeleuurida ei või.“

Ent, ehk küll tõsiasju ja mõrva-süüdistusi järel uurida ei võida, trükitakse neid ometi. Mis peab selle kohta ütleva? Kas trükitakse ilma kaalumata ka mõrvastüüdistust, mida võimatu järel uurida, luterlaste vastu?

Igatahes näib see meetod veel kaugel olevat vaimust, mis lõppeks viia võiks kristlikkude usutunnistuste lähenemisele ja liitumisele!

E. P.

## „Meie ei suuda seda taibata . . .“

Viimasel ajal levitatakse teatud ringidest Saksamaal teateid, mis kõnelevad „Katoliku kiriku kokkuleppest rahvussotsialismiga Saksamaal“. Nii väärustatakse viimast Saksamaa piiskoppide karjasekirja kui Saksamaa katoliku kiriku sisselulitamist Kolmanda Riigi enamlusvastasesse rindesse“. Küll mõõndakse, et karjasekiri rahvussotsialistliku riigi kultuurpoliitiliste vaadete suhtes võib tab mõningaid eriseisukohti, ning üksikjuhtumil teeb ka arvustavaid märkusi, kuid kokkuvõttes üldiselt tahetakse äratada muljet, nagu oleks jõutud rahustaadiumi Katoliku Kiriku ja rahvussotsialismi vahel. Seda rõhutatakse nii väga, et sihilik kavatsus on otse ilmne.

Kui nüüd kätte võtta ja eelarvamusist vaba olles lugeda karjasekirja ennast, siis ei või sellest leida mingit jälge kokkuleppest Kiriku ja rahvussotsialismi vahel. Küll lubatakse turvata fütürerile kaastööd võitluses enamluse ja kommunismi vastu. Kuid see Katoliku Kiriku võitlus kommunismi ja enamluse vastu on vana, ta on juba aastakümneid vana. Seepärast ei või selle võitlustahte uuendumist veel väärustada kokkuleppena rahvussotsialismiga.

Just vastuoksa selgub karjasekirjast, kui vähe siin veel ollakse jõutud ühinemisele. Usulist seisukorda Kolmandas Riigis kujutatakse seejuures väga tõsisena.

Eendes (sissehjuhatuses) kõneleb karjasekiri „karmidest kaotustest“, milliseid „meie mõõdunud kuil jälle oleme kannatanud kiriklikus ja väliskiriklikus katoliiklikus ruumis kõige mitmekesisematel aladel“, „rusuvatest ja kasvavatest muredest noorsoo kasvatamise ja maailmavaateline ning kõlbeline kujundamise pärast“.

Üteldakse, et mullu fütürerile ja riigikantslerile üleantud episkopaadi memorandum pole viinud



„kahetsemisväärsete väärnähete kõrvaldamisele“.

Antakse üle uus memorandum: „Selles oleme meie . . . tähelepanu juhtinud saksapärase aususe ja siirasusega suurenevaile ja valusaile usulise ja kirikliku elu tulitamisile ja kokkunõõrimisile, kõigile pälvimata üldistamisile ja raskeile stüdistusile, kõigile Püha Isa, piiskoppide, preestrite ja ordurahva solvamisile.“

Siis seletatakse, et katoliku usk on kõige turvalisemaks kindluseks enamluse vastu, et aga uus-aegne maailmavaateline aseaine, mille jumalaks „veri meie verest, või pigemini ütelda inimliku kujutlusvõime ajusunnitise peletis“, on võimetu ja tal ei ole vastupanujõudu enamluse vastu. „Kes aga enamlust usulisel pinnal ei takista see avab talle sellegaukse ka pooliitilisel ja majanduslikul alal. Ja ükski maine võim ei sule teda enam.“

Pärast neid „vastuvaidlematuid mõttemõlgutusi“ jätkub karjasekirja:

„Meie saksa piiskopid ei suuda seda taibata, et ka meie isamaal ja meie rahva seas ristiusu ja Kiriku mõju piirkonda ikka enam kitsendatakse ja lõppeks ainult kiriku ruumalaga piiritletakse.“

Meie ei suuda suuda seda taibata, et ikka jälle keelatakse kiriklike ühingute liikmeile kuni neitsite kongregatsioonideni alla, kaksikosavõtt seltsitegevusest ja isegi siin ja sääl sellega ähvardatakse tublisid perekonnaisasid ja nende omakseid jätta ilma igapäevase leivata, kui nad ei lõpeta oma senised suhted katoliku ühingutega.

Meie ei suuda seda taibata, et caritas'e häätegevus õnnistavat käsivart ikka enam kärbitakse ja et katoliku õdesid haigevooditest ja lastekodudest minema tõrjutakse.

Meie ei suuda seda taibata, et katoliku ajakirjandus kuni ühes puht kirikliku ja usulise ajakirjandusega kinninõõritakse määruste kaudu, mis rahva juures äratavad mulje, nagu oleks nende otstarbeks katoliku ajakirjanduse häving üldse.

Meie ei suuda seda taibata, et kasvavat saksa noorust sageli kistakse kristlikkude mõjude alt, et teda panna kiinduma kristusvaenulisesse ideisse või neis inter-konfessionaalse segamise kaudu kaotada nende katoliikliku veende elujõudu.

Meie ei suuda seda taibata, et üksikul katoliiklikel mail püütakse kõrvaldada konfessionaalseid koole ja katoliku erakoole, või et neid kõrvaldatakse rahvahäletusega, kuigi saksa konkordaat turvab nende alalejäämise ja uuestiasutamise või vähemalt, mis puutub erakoolidesse, nende õigustamise ja nende juhtimise ordude ja usuliste kongregatsioonide kaudu.“

Nii karjasekirja tekst! Kas võib seda tähendada rahu rähisena Katoliku Kiriku ja rahvussotsialismi vahel? Vaevalt küll. Ka Gestapo (salapolitsei) Saksamaal ei näi teda hindavat rahudokumentina, muidu ta tõrvitaks ja edustaks selle avaldamist ja levikut. See pole aga nii.

Tegelikult on Geheime Staatspolizei Münsteris „selle karjasekirja trükitud eksemplaride jäägi trükikojas konfiskeerinud ja võõrandanud. Samuti konfiskeeriti Salajase Riigipolitsei poolt „Berliner Kirchenblatt“, mis karjasekirja äratrükis.

Nii näeb välja rahu Katoliku Kiriku ja rahvussotsialismi vahel

## Eestist.

Augusti keskpaigal saabus meile külla prantsuse katoliiklaste viienda sõprusreisi ekskursioon. Nii Tartus kui ka Tallinas võeti prantsuse katoliiklasi eesti seltskonna ja avaliku elu tegelaste poolt soojalt ja südamliselt vastu. Nagu külalised pärast väljendasid, jättis meie ülikoolilinn neile kustumata mulje.

Vastuvõtt Taaralinnas kirjutab „Postimees“ 19. aug. k.a. järgmist:

„Eile lõunase Riia kiirrongiga saabusid Tartu 44 prantsuse ekskursanti, kes huvireisil Balti riikides. Saabuvad külalisi võtsid jaamas vastu Prantsuse konsul dir. A. Jõudu, linnapea kindral A. Tõnisson ja Prantsuse Instituudi tegelaskond. Jaamast sõitsid külalised „Grand Hotelli“, kust peale lühikest peast mindi linnaga tutvuma. Muuhulgas külastati Prantsuse Instituuti ülikooli ja ülikooli raamatukogu. Külalistele eriti rohkesti pakkus huvi Prantsuse Instituudi raamatukogu ja ülikooli raamatukogus Napoleoni kohta käiv kirjandus.“

Ohtul kella 8 ajal oli korraldatud Tartu linna- ja maavalitsuse poolt õhtueine, kus umbes 3 tundi külalised üheskoos oma saatjatega ja teiste Tartu seltskonna esindajatega mugavalt koos istusid. Tartu linna- ja maavalitsuse poolt tervitas külalisi linnapea A. Tõnisson, kes hoogsas sõnavõttu muuseas järgmist märkis:

Eesti rahvas on sügavas lugupidamises teie rahvast ja teie kultuuri ja püüab teie kultuuri varasalvedele lähemale jõuda. Meie rahvas hindab kõrgelt teie kultuuri ja seda sõprust, mis mõlemate rahvaste vahel valitseb. Meil tuntakse suurt huvi prantsuse keele ja kultuuri vastu ja meil on koole, kus prantsuse keelt rohkesti õpetatakse. Loodame, et kui teie kümne aasta pärast peaksite jälle Eestit külastama, siis leidub meie hulgas palju rohkem neid kes oskavad prantsuse keelt rääkida. Meie rahvas, kõigist keeelistest raskustest hoolimata püüab tutvuda teie kultuuri ja teie ilusa kodumaaga. Tartu linna- ja maavalitsus tunneb suurt rõõmu teie sõbraliku külaskäigu üle. See on esimene säärane juhus, kus teie meid nii suurel hulgal tulite külastama. See külaskäik kõvendab mõlema rahva suhteid tunduvast ja sellepärast lugupeetud külalised, Tartu linna- ja maavalitsuse nimel: südamliselt teretulemast! Linnapea eestikeelse tervituse tõlkis prantsuse keelde pr. Kann.

Linnapea tervituskõnele vastas ekskursiooni juht Joseph Dasso nville, kes hoogsas ja temperamentseis kõnes, mis läbi põimitud särkeleva humoriga, märkis muuseas, et ekskursantide keskel on suur huvi olnud Eesti vastu ja nad tunnevad erilist headmeelt külastada Tartut. Nad on võinud veenduda, et siin Prantsuse maa ja rahva ja prantsuse kultuuri vastu tõsist sümpaatiat tuntakse. Nad on võinud näha mõlema rahva koostöö saavutisi Tartus asuvas Prantsuse instituudis mis külalistele on jättnud sügava mulje. Kui vahest märgitakse, et prantslased on alles viimasel ajal õppinud Eestit tundma. Siis pole sinna midagi parata, sest enne maailmasõda ju vaba Eestit ei olnud. Edasi tähendab kõneleja, et vastuvõtt Tartus on olnud südamlis ja tore ning lisandab humoristlikult, et vastuvõtjad on eriti hellitanud külaliste kõhtusid. „Kui teie kord Pariisi tulete.“ tähendab kõneleja, „siis vaevalt saame meie teid nii hästi vastu võtta, kuid uskuje, ka see mida meie pakkuda suudame, tuleb samuti südamest.“

Mõlemad tervituskõned võeti 70-liikmelise koosviibijaskonna poolt vastu hoogsate aplausidega. Lõbusas vestluses ja tantsu keerutades kestis koosviibimine ligi keskööni.

Täna jätkasid külalised linnaga tutvumist.

Hommikul käisid nad kohalikus katoliku kirikus, kus peeti jumalateenistust, millel teenisid ekskursiooniga kaasasolevad vaimulikud. Peale väikest jalutuskäiku linnas sõideti Raadile Eesti Rahva Muuseumi. Muuseumist olid külalised väga vaimustatud ja tähendasid, et siin on kõige paremini näha eesti rahva vaimse omapära kujunemine.



Ekskursiooni juhtkonna poolt tehti visiit linnapea A. Tõnissonile. Kava kohaselt pidid külalised lahkuma Täna lõunase kiirrongiga Tallinna. Tallinnast jätkub ekskursioon Soome.

Ekskursioonist osavõtjad on pärit kogu Prantsusmaalt, üks nende hulgas on isegi Algierist. Ka elukutselt jagunevad ekskursandid väga mitmekesiselt. Esitatud on arstid, advokaadid, inseneerid, üliõpilased, vaimulikud jne. Ekskursiooni korraldajaks on katoliiklike üliõpilaste ühing Pariisis. See suurem ekskursioon nimetatud ühingu poolt on juba arvult viies.

Tallinnas prantsuse külalistel oli eriti südamlikke kokkupuuteid eesti reservlastega. Selle kohta kirjutab „Uus Eesti“ 22. VIII. 1936, rõhutades sõlmitud sõprussidemeid:

#### Prantsuse reservohvitseride suurim lugupidamiseavaldus Eesti lipule.

Nende päevade sees külastas Eestit grupp prantsuse reservohvitseride (arvult 42) eesotsas maailmasõja kangelasohvitseriga praeguse katoliku preestriga, härra Dossonville'iga. Külastamise eesmärgiks oli sõprussideme teostamine Eesti reservlastega. Külaliste hulgas oli Festile hästi tuntud härra Leon A g o u r t i n, kes omab Kotkaristi ja on raamatu autor Balti riikide kaitseväge üle, siis kuulus sinna 5 preestrit, mõned arstid ja advokaadid.

20. aug. oli prantslastele meie reservohvitseride keskogus korraldatud ühine koosviibimine, kus reservlaste esimees kindral Soots andis prantslastele üle Eesti lipu hõbedal vardal.

Oma kõnes kindral Soots tonitas, et ohvitseerkond, vaatamata rahvuse peale, peab end tundma ühise perena, sest need peavad enda rinnas kandma ühiseid vourusi ja traditsioone ja seisma kõrgemal moraalsel tasapinnal, kui seda nõutakse teistelt kodanikelt.

Oma liigutavas vastukõnes delegatsiooni juht härra Dossonville avaldas südamlikku tänu lahke vastuvõtu eest, ja avaldas lootust, et eestlased peagi külastavad Prantsusmaad. Oma suurima lugupidamise avaldamiseks suudles kõneleja antud Eesti lippu, tähendades, et seda on teinud ka Rooma paavst kui prantsuse vaimulikud teda külastasid ja tema ees prantsuse lipu langeda lasksid.

Sõprusreisi startimisel Püha Isa Pius XI. saatis kardinal Pacelli kaudu matkarühmale oma südamliku õnnistuse. Püha Isa rõhutab eriti selle jauni kristliku ideaali teostamist, mida prantslased üritavad oma sõprusreisidega. Üldiselt matkaseltskond viis Eestist kaasa parimad muljed. Seda näitavad heatahtlikud, pikad, mitmeveerulised artiklid prantsuse ajakirjanduses, mis avaldatud matkaseltskonna liikmete poolt Eesti kohta. Lõppkokkuvõtte reisi tulemusist on kirjutanud ekskursiooni juht Rev. P. Joseph Dassonville luksuslikus prantsuse kuukirjas „Le Grand Illustré Catholique“ (nr. 9), kus ta erilisel mainib sõbralikku ja kaunist vastuvõttu Tartus. Öhtueinet Tartus nimetab ta „unustamatuks suureeks“. Iseäralise hinnanguga mainitakse kindral Tõnissoni, Narva lahingu kangelast. Pikemaid juhtkirju Eesti kohta tõid veel oma esimesel leheküljel prantsuse ajakirjad „Courrier du Pas-de-Calais“ ja „Le Nouvelliste de Bretagne-Maine: Normandie-Anjou.“ Eesti katoliiklaste esindajaina olid prantslasi vastu võtnud Père Bourgeois, prantsuse lütseumi õpetaja Mlle Brenot ja välisministeeriumist härra B i r c k a b i k a s a g a.

Tartu. 27. septembril peeti kohalikus kirikus hüvitusjumalateenistus Hispaania koleduste eest. Päevakohases jutluses käsitles preester Hispaania kristlaste rasket seisukorda Händais palveis kogudus anus kõigevägevama abi raskeltkatsutute Hispaania vendadele ja õdedele. Osavõtt jumalateenistusest oli harukordselt elav, mis näitab kuivõrt innukalt meie pool elatakse kaasa Hispaania sündmustele. Tervelt k u u s k ü m m e n d inimest väikest Tartu kogudusest läksid selle hüvitusmissa puhul pühale Armulanale!

Päälõunal pidas kohalik preester p. Bérard referaadi usuvastaste jõudude, enamuse ja antikristlaste tegevusest. Loengut, millel oli rohkesti osavõtjaid, kaunistasid ja selgitasid huvitavad valguspildid.

Tshehoslovakkias saab Tartu neli nunnat, kes tunnevad suurt huvi eesti keele vastu ja ongi juba asunud meie

raske emakeele õppimisele. Õed on pärit Prerovi linnast, C.S.R., ja kuuluvad Neitsi Maarja Patuta Saamise Opetajataride kongregatsiooni (frantsiskaanitrid).

Kolm õde samast ühendusest asus peatuma P ä r n u.

### Ajakirjandusest.

„Eesti mehine ja tüse „kurat“...“  
Ed. H. (?) kirjutab „Uus Eestis“ kriitilise artikli „Võhiku märkusi ühe suurteose ilmumise puhul. „Arvustuse objektiks on mag. Johannes Aaviku äsjailmunud eesti õigekeelsuse õpik. Muuseas arvustaja on oma mõteteri sulestanud järgmiselt:

„Mõne sõna puhul on isegi väike notatsioon antud, nagu näiteks:

Sõna mida kuritarvitatakse.

See on jumalik. Nüüdis-eestlasele on kõik „jumalik“: „jumalik ilm, jumalik program, jumalikud koogid, jumalikud kotletid“ jne. „Magasine jumalikult!“ — Kas teate, me saame sinna priisõidu. — „Jumalik!“ (selle asemel, et ütelda „suurepärase, tore, oivaline“). See on lihtsalt selle sõna labastamine ebaintelligentsel kombel. Oleks huvitav välja uurida, mis ajal see umbes on tekkinud ja hakanud maad võtma. Igatahes mitte enne 1905.a. Siin on tegemist nähtavasti vene eeskujuga, mis Eestis on absurdsuseni viidud. Huvitav on nentida, et see „jumalik“ on „jumalikus“ vastavuses sõnaga „kurat“, mida Eestis ka hirmsasti kuritarvitatakse; millise kuritarvitamine osutab labasust või toorust. (lhk. 212).

J. A. on siin keelemehe seisukohalt libisenud koolimehe seisukohale; „kuradi“, „jumala“, „jumaliku“ j. t. sõnade kuritarvitamine vastu ei võidelda keeleõpikutes ega grammatikates. Kui sagedasti venelane tarvitab sõna „matj“ või „sukin sõni“ kurjasti, aga pole vist veel üheski nende keeleõpikus selle vastu võitlust alatud! (!)

Nagu nägime, soovib J. A. „jumaliku“ asemel tarvitada teisi sõnu. Tekib muidugi küsimus mis tarvitada tema poolt laidetud „kuradi“ asemel. Selle kohta loomegi 217. leheküljel:

„Sõna „kurat“, mis on stiililiselt toorem ja jõhkram kui võrkeelsed vasted („Teufel, tšort, diable“) ei sobi eesti keeles üldse nii laialt tarvitada, vaid seda tuleb asendada eufemismidega (mahendavate sõnadega või ütlustega) „pagan, kurivaim, kuramus, tont“ jne: „pagan (tont teab, mis pagana lugu see on!)“

Ei, ei armas Aavik! Eesti mehine ja tüse „kurat“ on asendamatu! Teda tuleb harva ja parajal kohal tarvitada, nagu kõva viina. Aga asendada „kuradi“ mahendavate sõnadega oleks niisama, kui pakuksime meeste tegeva suupiste kõrval napsi asemel „poomõli“ või „leebtraani“.

Meid üllatab selle veidra arvustaja imestusväärne vaimustus sõimusõnadest! Ei tea, kas see „võhik“ ka punastus, kui ta oma „märkusi“ kirjutab? Kui ei, siis hakkab temast tõesti hale meel. Säärase mehine ja tüse kirjamees pidanuks sündima hulk aega varem. See on arusaadav, et sedalaadi inimene ennast praeguses kultuuris maailmas tunneb võhikuna, kelleks ta end artikli päälkirjas nimetabki. Kuid meie vaimse taseme õnneks kultuur ei hakka sellise üksiku „võhiku“ pärast veel jälutama vähjakäiku.

Teiseks põhjuseks, miks arvustaja end siin veel tunneb võhikuna, on vist see, et ta nähtavasti on idapoolse orientatsiooniga, kuna ta tahab võtta eeskujuks vene keeleõpikuid. Kuid ka see on meie vaimse taseme õnneks, et meil Eestis eelistatakse soliidset lääne kultuuri, kus piisavalt peetakse lugu kristlikust maailmavaatest ja kus keelemehed püüavad olla ühtlasi pedagoogid, sest nad peavad silmas oma õpilaste ja terve ühiskonna arenemist viisakuse ja eufeemia suunas. R. S.

### Toimetusele saadetud kirjandust.

Uskon Sanoma nr. 8 ja nr. 9. Mõlemad on üpris sisukad numbrid. Eriti meeldib aga nr. 9. kuna mitmed huvitavad ja aktuaalsed pildid avaldavad uudishimulisele lugejale iseäralist ligitõmbepõudu. Meile on meeldivaks üllatuseks, et ka Soomes ph. Birgitta kultus on täitsa populaarne. Seda näitab artikkel, kus jutustatakse, kuidas kõrgestipühitsetud piiskop Cobben pühitses Turus uue kabeli ph. Birgitta nimele. Propagandakongregatsiooni sekretärist pääpiiskop Contantini'st, kes hiljuti Kopenhaagenis külastas Põhjalaade piiskoppe, on toodud kaks pilti: üks, mis esitab kongregatsiooni uut juhti, ja teine, kus kõrgestipühitsetud piiskop Constantini seisab Põhjalaade piiskoppide keskel. Ka pääpiiskop Cieplaki kohta leiame huvitava juubeliartikli pildiga.



# Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 11/12

November/Detsember 1936 a.

IV aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4-4.  
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 10 senti. Lisaga 15 senti.  
Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

## Eesti vaimsus ja katoliiklus.

Asja möödunud suvel, viibides mõne päeva kodumaal, oli mul võimalus kõnetada mitmeid luteri pastoreid. Kõnetluses nendega võis kinnitada ajusse teatavat sallimatust katoliku usundi ja pelglikku, tusast suhtumist katoliiklaste algeos olevasse, kuid ohtralt idanevasse ja kasvavasse tegevusse. Samal ajal oli tavaliseks kõneaineks mõningais (muide ju kaunis arvukais) ringkonnis moelt uus, kuid ideelt üpris vananenud teema; nimelt -katoliiklus oma hirmuäratavalt masendava müstikaga peidab endas liiaks palju eestlast peletavaid sümptomeid, Eestlase hing, ta vaimu- ja hingelaad juba selle rahvusliku omapära tõttu olevat täiesti suletud romaani värvinguga katoliikliku ideoloogia sissetungi püüdeile.

See on väga pealiskaudne ja puudulik arusaamine katoliiklusest.

Sellised vaated ja liiaks kehvalt küpsenud veendumused tekitavad kahtlematult pisiprotesti. Ei raatsi, tihka ega sõanda allpool püüda rohkem, kui tagasihoidlikult kõigutada noid mõtete vääraluseid, milliseid seoses katoliikluse „eestipärase“ mõistmisega, ja omakorda asendada neid uutega, väärtuslikumatega, milliste teadmine vajalik igale eestlasele, kes püüab veidi objektiivsemalt jälgida katoliiklikku vaimsust.

Rahva omapära iseloomustades võib hõlpsasti sattuda libedale teele. Hämaras võib kätte sattuda mõni juhuslik, kuid meelitav pide, mis kallutab vaatleja õigelt teelt. Käesoleval juhul annab aga kindlust asiolu, et alljärgneva iseloomustise juhtideed põhinevad pea täielikult J. S e m p e r i imekenal esseede-kogul, mis ilmus 1934. a. Omal ajal J. Semper, võrreldes prantsuse ja eesti v a i m s u s t, tuli väga huvitavaile ja ühtlasi üllatavale tulemusile. Nood vaated on juba omistatud meie haritlaskonna suurema osa poolt, on ümber käsitletud ja seeditud.

Kahtlematult kannab meie rahva vaimulaad jälgi, mida kauane majanduslik, sotsiaalne ja poliitiline rippuvus temasse jätanud, ja see, mida meie rahvuslikuks iseäralduseks peame, on suuremalt jaolt tööloomaks ühtlustatud rahva ilming. Seda rahva vaimutaime on ta tärkamisest saadik peagu täna-

seni kastetud saksa piisutist. Saksa või saksavaimulised eesti pastoriid, kõstriid ja koolmeistriid on olnud eestlase mõtteilma harimas sajandid läbi. Meie nütüdsegi haritlaskonna vaimutoit tuleb peamiselt Saksast. Ja kui vähe lähemalt vaadelda meie vaimuilma suundi väikesemategi mõtterraasukesteni, olgu need siis usundi, poliitika, kultuurteaduste või filosoofilise kirjanduse alal, siis on nende päritolu kaunis ühtlane. Saksa import on meie marksism kui antimarksism, meie luterlus ja protestantism, värvimüts ja buršilaul. Enesele aru andmata peame nagu loomulikkuks, et filosoofilise maailma keskpaigaks on Kant. Kuu peeti meil saksa teadust võrdlematuks teiste maade teadustega. Kogu seda võõrast vaimsust ei tulnud üksi raamatust ja ajalehest, seda imbus ajju ka ülevõetud kommete hoolikast jätkamisest. Kõik saksa probleemid olid üle käsitatud eesti probleemideks, kohalikud mõttekäigud olid tembeldatud kogu inimeskonna tuliseiks probleemideks.

Tundub nagu polekski võimalik saksapärasuse raske lademe alt üles otsida eestipärasuse soonekest. Kuid olund pole nii lohutamatu kaugeltki mitte. Vaadeldagu ainult eestlase iseloomu lähemalt ja kõigist ränkadest mõjustusist hoolimata tuleb nähtavale puhas saksavõõras ilming.

Paistab olevat enam rahvuse- kui moepärane see askeetlik ilmasuhtumus, mis meiegi kirjanikke paneb halvastama meelte lõbusid, „naudinguid“. On ju meil isegi kohvikuid hurjutatud patupaigaks. See meie askeetlik hoiak on põhjustanud tagasihoidlikkust. Oma liigutatus, väljendusis kokkuhoidlik, jääb eestlasesse üle raskemeelsust, mida ta ei saa lõpuni välja kiirata ei sõnade ega pilguga. Temas on alati vaigitud tundmusi, väljendamatuid mõtteid, tumemeelsust ja raskusvaimu.

Võib nüüd arvata, et see endasse pöördunud saamatus loob aluse müstilisuseks, mida tunnevad suured vaikijad. Ja see on ka kahtlematult maksev eestlase kohta. See loomuomadus tähistab ka kokupuute punkti katoliiklusega.

Nõnda pole siis sugugi hingeline kaugus ja vikerkaariline tõke takistuseks lähemate sugulussidemete sõlmimisele.



See tõke peitub aga mujal. Sajandite jooksul on meil harjutatud umbusku ja ettevaatust. Kärnelt küpsetatud tundmusotsustusi välditakse. Sama on maksev suhtumuses autoriteedisse. Eestlane ei tunne oma südamepõhjas respekti valitsejate ja käskijate vastu. Seega on ka seletatav see umbusaldus, mis saab osaks välismaalasilale katoliiklasile, kes tulevad jutlustama armastuse sõnuga hүүлil kõrgema autoriteedi nimel.

Meile, usuliselt vabameelses, kui mitte päris ateistlikus õhus üles kasvanud inimestele on peagu arusaamatu see ääretu tugev mõju, mis katoliku kirikul on romaani mais. Ja ühtlasi on raskesti mõistetavad ka need väärtused, millised katoliiklus võiks anda eestlasele.

Kõigepealt, kobaval ja segilöödud ajal saaksime tagasi kindluse ja usu inimesse, kes poleks ainult tõu, saatuse, vere ja olude (Spengler) triivitav juhus, vaid oskaks ka läbi oma loomu taltsutamise jõuda selge tahteni ja teadlikkuseni.

Usalduse kultuuri väärtuste vastu saame tagasi

siis, kui lahti rabeleme senistest Saksa (ühe viskleva segipaisatud maa) kultuurineurooslikest mõjudest ja tundma õpime katoliikluse kindlust. Selle suuremas valguses paljastub ka meie senine ühekülgsus ning senine lugupidamattus endasse kätke tud loomuomaduste vastu, avastub hiiglamõju, mis meile Saksast on jäänud usundisse, kombeisse, mõtlemisviisi, stiili ja keelde. Ning paljugi sellest, mida oleme pidanud rahvapäraseks ja sügavaks, osutub sunnilt saksapäraseks ja pinnaliseks (peamiselt mõtlen siin meie rahvuslikuks tembeldatud luterlust).

Lähem tutvumine eeskätt katoliiklusega annabki kätte noa, millega saame enese küljest maha kraapida võõra koorukese. Oleme kindlad, et selle võõramaigulise, krõbeda kooriku asemele ei astu niivõrd võõras hingelaad, kui üldinimeslikku suunatud vaimulaad, mis paljastab seda puhtamalt meie ehtist omapära.

Eestlane.

Dubnos, 15. augustil, 1936. a.

## Msgr. Ed. Profittlich ülempiiskopiks.

Kõigile katoliiklasile oli rõõmsaks üllatuseks teade, et Msgr. Eduard Profittlich, meie armasiatud Apostlik Administraator, kelle sulest ka „Kiriku Elu“ veergudel on ilmunud nii rohkeid mõtterikkaid ridu, on nimetatud Püha Isa Pius XI. poolt ülempiiskopiks Adrianopoli titulaarpeapiiskopi tiitliga.

Msgr. Eduard Profittlich, sündinud 11. sept. 1890 Rheinimaal, lõpetas aastail 1904—1912 gümnaasiumi Ahrweileris ja Linzis Rheini ääres. 1912 alustas õpinguid filosoofilis-teoloogilises akadeemias Trieris, katkestas need aga sõja puhkemisel ja tegi sõja kaasa sanitaarteenistuses Vouziers'i ja Charleville'i sõjaväljajalaatsarettid. Pärast sõja lõppu jätkas taas akadeemilisi õpinguid, mis lõpetas 1924 a. Krakovis akadeemiliste astmete saavutamisega mõtte ja usuteaduskonnas 1924—1930 a. järgnes aastaid hingekarjaslikus töös Dzidzice's ja Oppeln'is. Siis tegutses alguses misjonärina, viimati aga hingekarjasena preestritele Hamburgis ja Lübeckis. — 1930 a. järgnes nimetamine Tallinna Peetri-Pauli kiriku koguduse vaimulikuks. Ning juba 1931. a. maikuu määrati ta esimeseks Eesti iseseisvaks Apostlikuks

Administraatoriks Riia Nuntsiuse, Msgr. Antonino Zecchini, asemele. Eduard Profittlich'ile anti prelaadi auaste. Nüüd 28. nov. järgnes nimetamine Adrianopoli ülempiiskopiks. See määramine Püha Tooli poolt tähistab ka, et Püha Isa ei tahtnud rajada Eestit kiriklikus suhtes samale alusele teiste Põhjamaa riikidega nagu Soome, Rootsi ja Norra, kus katoliku Kiriku juhid on lihtsalt apostlikud vikaarid lihtsa piiskopi auastmes, vaid et Püha Isa Eestit tahtis kuidagiviisi asetada samale tasemele Leedu ja Lätiga, kus katoliku Kiriku juhid on ka ülempiiskopid. See oli eelkõige põhjendatud ka seega, et Eestil Püha Tooliga on diplomaatilised suhted, samuti nagu Leedul ja Lättil, kuna diplomaatilised suhted teiste Põhjariikidega veel puuduvad. Kuid ometi on olemas vahe Eesti ja teiste Balti riikide vahel, kuna säääl, kus on rohkem katoliiklasi, kiriklik hierarhia on juba täiesti korraldatud ning seepärast on säälsed piiskopid residentsiaal-piiskopid, kuna Eesti katoliiklaste väiksema arvu tõttu kiriklik hierarhia on alles arenemisel ja tekkimisel ning seepärast kannab Kiriku juht titulaarülempiiskopi tiitlit.



## Hispaania ja katolitsism.

Hispaania on maailmale saanud hirmsaks üllatuseks. „Katoliiklik“ Hispaania sai paljudele mõistatuseks, jah pahanduseks. „Kuidas on see võimalik, et katoliiklikul maal, nagu on Hispaania, enamlus võis haarata nii suuri rahvamasse?“ nii küsivad ühed. „Katolitsism on jäänud kängu! Ta on osutunud liiga nõrgaks enamluse vastu. Tema ongi süüdi revolutsioonis,“ nii kaebavad paljud teised ja süüdistavad katoliiklust.

Kui ühed kirjutavad katoliikluse arvele süüdi revolutsioonis, siis teised heidavad talle ette vasturevolutsiooni. „Katoliiklus on poliitiliselt osutunud usaldamatuks! Kuidas tohtisid katoliiklased tõsta mässi õige valitsuse vastu? See sünnib neile täitsa õiglaselt, kui nüüd preestreid ja orduliikmeid, kes mässust on osa võtnud, karmusega karistatakse,“ nii võib nüüd kõikjalt lugeda.

Niisiis, ühtede silmis Kirik on süüdi revolutsioonis, teiste silmis ta on süüdi vasturevolutsioonis.

Ei saa salata, et sündmused Hispaanias eemalolijaile on väga raskelt transparentsed. Kuid „Hispaania mõistatus“ saab kuidagi arusaadavaks, kui vaadeldakse veidi lähemalt selle maa sisemist arengut.

Tagasivaade Hispaania sisemisele arengule viimase saja aasta jooksul näitab, et Hispaania juba aastaid ei olnud „katoliiklik maa“ selle sõna tõeliseimas mõttes. Juba sest ajast saadik, kui Napoleoni vend Jerome 1808. aastal sai Hispaania kuningaks, kiusati siin Kirikut taga, kloostrid likvideeriti ning palju ordu tegelasi aeti välja. Ferdinand VII ajal aastal 820. suleti paljud kloostrid ja reelati paljusid orduinimesi. Ikka rohkem pääsesid vabamüürlased sellel maal võimule ja need saavutasidki valitsejatar Christina all, et kõik kloostrid likvideeriti ja nende varandus võõrandati. Mitmed revolutsioonid sellele järgneval ajal olid ka ühenduses Kiriku tagakiusamisega. Sotsialism ja anarhism, kirikuvastane liberalism ja vabamüürlus levisid ikka rohkem ja rohkem ja püüdsid ka ikka rohkem Kirikut rõhuda. Eriti tugeva hoobi andsid vabamüürlased Kirikule 1911. a. Tookordne Canajela valitsus kõrvaldas seadusega 15. septembril 1911. a. ürgse traditsiooni noorsoo usulisest kasvatamisest. Kuninga poolt allakirjutatud vabamüürliku haridusministri Gimeno määrusega raskendati sedavõrd usuõpetust Hispaania koolides ja asetati need tunnid niivõrd keerulisesse eritingimusesse, et usuõpetus peagu näis likvideerituna. Artikkel 8. põhjal pidid need õpilased, kes veel tahtsid saada õpetust „religioonis ja kõlbluses“, maksma erilisi lõivusid. Pealegi tohiti õpetust anda ainult päälõõnati, ajal, mil suure kuumuse pärast Hispaania vanasõna järele läksid välja ainult „gringos e perros“ — s. t. välismaalased ja koerad.

Kuidas korraldus mõjus, selgub muide sellest, et 225.000 lapsest, kes seni ordukoolis olid saanud maksuta õpetust, 175.000 olid liiga vaesed, et võtta maksulist usuõpetust riigikoolis. Päälegi ehitati vabamüürlaste rahaga hiilgavad riiklikud koolima-

jad, kuhu meelitati noorus, kus aga katsuti lämmatada igat tunnet religiooni, ristiusu ja jumalause suhtes.

Eelkõige pärast sõda asutati ateistlikke edasiharimiskursusi õpetajaile, kellele pärast, kui nad olid kohustunud pidama kinni liberaalsest õppekavast, makseti tunduvalt kõrgemat palka kui mitte-riiklikes koolis. Seeläbi õnnestus vabamüürlasil oma mõjupiirkonda tõmmata suurt algkooliõpetajate hulka.

Seeläbi tehti võimalikuks, et enamlus eelkõige linnus leidis eest rahvamassi, mis maailmavaateliiselt oli täiesti enamliku meelsusega, kiriku- ja usuvastaselt mõjutatud. Need, keda viimase 25 aasta jooksul kasvatati usuvastaseis koolis, need võitlevad täna nõukogudekommunismi leeris korra, Kiriku ja preesterluse vastu ning teostavad jubedaid õudustegusid ja elajalikke vägivaldakte. Kui siis seeme, mida vabamüürlikes koolis 25 aasta vältel külvati, täna on tärganud, siis on selles süüdi vabamüürlus, mitte katolitsism.

Muidugi, ei saa ka katolitsismi Hispaanias kõigest stüst vabaks mõista. Katolitsismi stüü on eelkõige sotsiaalsel alal. Hispaania suurmaaomanikel puudus sageli sotsiaalne mõtlemine. Halvust kogemustist hoolimata sündis see veelgi viimaseil aastail, et omanikud, kui nad jälle ajutiselt tõusid võimule, langetasid palgarahasisid, kõrgendasid üüre ja et nende poolt koheldi ebaõiglaselt maarentnikke. Asjata hoiatas katoliiklaste juht Gil Robles kurjade tagajärgede eest. Teda ei kuuldud. Selle tulemuseks oligi, et maatöölised liitusid pahempoolsete erakondadega ja ühinesid töölisparteiidega, kes juba olid antikirikliku meelsusega.

Küll ei ole Katoliku Kirik Hispaanias ise hääks kiitnud omandavate klasside ebasotsiaalset käitumist, kuid tal puudus aastate viisi suurelaadiline sotsiaaltöö väärnämete kõrvaldamiseks. Alles viimaseil aastail puhkes jälle ellu agaram sotsiaalne tegevus. Tööliiklades oli aga juba ammu usuvastaste koolide läbi kasvanud suureks Kiriku põlgamine. Kirikus nähti omanike liitlast. Nende usuta tööliste juurest leidsid enamlikud agendid, kes juba käesoleva aasta algul suuremal arvul voolasid Hispaaniasse, tahtlikke kuulajaid.

Ässitamiste tagajärjel tekkis viimati veriseid rünnakuid Kiriku ja preestrite vastu. Kui nüüd kindral Franko hakkas koguma oma vägesid kuringelike jõukude vastu, siis liitusid temaga sageli katoliiklased oma preestrite juhtimisel, kuna nad enamlasilt võisid karta kõige hullemat. Osalt korraldasid katoliiklased ka omal käel sõjariistus kaitset kirikute ja kloostrite ründamise vastu. See andis ässitavatele agitaatoreile uut tõuget ja teostus julmuse, mis isegi kodusõdades on haruldased. Üle 4000 vaimuliku ja ordumehe tapeti jubedaimal teel, hulk kirikuid põletati ja kaadeti igatsorti jälke õudusi.

On huvitav lugeda seletust nende sündmuste kohta, nagu näiteks esitatakse ajakirjas „Kaitse Kodu“ nr. 18, lhk. 669. Siin püütakse sündmuse



Hispaanias seletada reaktsioonina rahva rõhumisele ülemiste kihtide poolt, eriti aga reaktsioonina keskaja inkvisitsioonile. Sää! kirjutatakse: „Eriti kannatavad vaimulikud. Kuid tuleb meenutada, et aastasadu tagasi algas vaimulik seisus põletamistega. Hispaania oli siis inkvisitsiooni kolle. Torquemada põletas Kiriku ja Jumala nimel inimesi — nähtavasti kordub see uuesti, kuid nüüd on kannatajad vaimulik seisus ja nende poolehoidjad. Silm-silma ja hammas-hamba vastu. Mida sa külvad, seda pead ka lõikama. Need kuulsad laused on jälle tõestust leidnud.“

Siin küll katsetatakse maailma- ja kirikuajalooga pika plaani pääl. Siin tõmmatakse julgelt jooni üle aastasadadest ning liidetakse põhjusi ja mõjusid üksteisega. Need jooned on küll liiga julged, et nad võiksid näida usutavaina.

Juba see pole lubatav, vaadelda inkvisitsiooni vaimuliku seisuse surveabinõuna lihtsa rahva vastu. Sellele vaatamata, et „põletamine“ polnud vaimuliku seisuse ürituseks, vaid oli riiklik karistus, tuleb veel järele mõelda, et inkvisitsioon puudutas sama palju ja võibolla veel palju rohkem haritud seisusest isikuid. Pääle ei peetud inkvisitsiooni milgi viisil rahva meelsuse vastaseks, vaid temas nähti tolle aja vaimus õigustatud ja rahva enda poolt nõutud kaitsevahendit voolude vastu, mis olid revolutsioonilised ka riigi mõttes.

Seepärast on see ebaajalooline, enamlikku liikumist Hispaanias pidada reaktsiooniks inkvisitsioonile. Venemaal polnud inkvisitsiooni ja ometi määratakse sää! enamlus võrratult julmemalt. Ja kas kommunistlikud ja enamlikud mässud teistel maadel, näiteks Eestis 1924. a. detsembris ja Saksamaal 1920. a. on ehk samuti reaktsiooniks kiriklikule inkvisitsioonile.

Enamlus sel kujul on viimase sajandi nähe ja tema põhjusi ei tarvitseta ja ei võida otsida minevikust, mis on 400 aastat tagasi. Ülalantud seletust piisab täiesti, et seletada Hispaania sündmusi.

Igatahes ei lähe see, et katoliiklust tehakse vastutavaks enamluse kasvu eest. Nii olid näiteks Saksamaal kõik need alad, kus kommunism oli levinud kõige vähemini, katoliiklikud. See on tõestuseks, et katoliikluse vastupanuvõime enamluse vastu oli suurem kui protestantismi oma. Aga etteheide oleks võimalik ainult siis, kui Kirik Hispaanias oleks suutnud areneda vabalt, nagu tähendas ka Püha Isa oma kõnes Hispaania põgenikele. Paavst manustab veel: „Andke meile kord ühiskond, kus tõesti vabalt ja vasturääkimata kaitstakse neid põhimõtteid, milliseid Kirik ja katoliku usund järjest õpetavad ja kus rõhku pannakse seaduste ja vajalikkude eeskirjade jõule, mis on tahetud Jumala poolt, milliseid Jumala poolt kontrollitakse ja sanktsioneeritakse.“ Kus Kirikul on need vabadused, sää! ta osutub kindlasti jälle enamluse otustavaks võitjaks.

E. P.

## Punaseid jõledusi ja kristlikku kangelasmeelt.

Hispaania kodusõjas ilmneb üldjoontes selgesti ususõja iseloom. See avaldub juba tõigast, et enamlus, mis täitsa varjamatult terve maailma ees toetab Hispaania „punaseid“, terve oma sisima tendentsi poolest on usuvastane. Nii näitab ka asjade areng, et „punaste“ viha suundus kõige enim Kiriku ja tema teenijate vastu. Ühest ülevaatest, mis koostati Vatikani Hispaania põgenike tunnistuste põhjal, nähtub selgesti, et esmajoones Katoliku Kirikul tuleb kannatada punaste tagakiusamiste all.

### Punane terror.

Üldse hävitati kokku umbes 200 kirikut. Umbes 1000 orduõe kohta puuduvad igasugused teated. Enamik neist on kindlasti mõrvatud, kuna ellujäänud osa end kusagil varjab. Niipalju kui teada, on tapetud 217 orduliiget. Surmatud maailmavaimulike arv on umbes 200. Vanglaid või pantvangidena peetakse kinni 500 preestrit. Piiskopest on 5 piiskoppi langenud punaste jõukude ohvriks, 4 piiskopi piinleb vanglaid. Varanduslikke kahjusid, mis sünnitatud kirikuis ja kloostreis, võib arvata 500 miljoni liiri pääle.

Seda Vatikani koostatud ülevaadet peab täien-dama veel hiljuti saabunud teatega, et 114 Escoriali augustiini ordu munka lasti maha ilma eelneva otsuseta. Mõrvatud preestrite ja orduinimeste koguarvu hinnatakse 4000-le.

### Viha usu vastu.

Guadini piiskop pidi ühel vangilaeval küürima dekki. Vintsutustega tahtsid valvurid teda sundida Jumala teotamisele. Kui see ei õnnestunud lasti ta maha suure rahvahulga ees ning tema laip põletati. Umbes samuti talitati Almeida piiskopiga, keda tapeti lugemata noahoopidega.

Torrijose koguduse vaimuliku vedas revolutsioonikomitee korterist välja ja nõudis temalt Jumala teotamist. Kui ta seletas, et ta eelistab Kristuse eest kannatada, rebisid röövlid tal riided seljast ja kordasid tema kallal Kristuse märterlikku piinamist. Nad andsid talle ka raske aampalgi, vedasid teda alaliste kepihoopide ja jälkide sõnade saatelläbi asula tänavate, kusjuures nad talle valasid suhu äädikat. Siis panid nad talle selga punase miilitsamehe riidehilibud ja asetasiid talle pähe kibuvitsa krooni. Kolm päeva kestis see martüürium, missuguse aja jooksul vaimulikku korduvalt kutsuti üles Jumala teotamisele. Viimati tehti lõpp tema talumisele ja lasti ta maha ühel põllul küla ees. Ikka jälle näitavad üksikasjad, et diabolne viha usuvastu oli hukkamisel ajendlikuks jõuks. Ühele preestri-le ütlesid nad, osutades tema riietuse pääle: „Selle pärast sind hukataksegi!“ Seepäele vastas preester: „Selle eest suren ma ka meeleldi!“ Villafrancas sunniti 21 preestrit Jumala teotamisele; kui see ei õnnestunud, hukati nad kõige alatamate solvamiste saju all.



### Ebainimlikke julgusi.

„Osservatore Romano“ avaldab 22. oktoobril teate, milles üteldakse: „Tänavanurkadel, metsaveeril, mere ääres leiti preestrite laipu, kellele isegi ei lastud osaks saada pisemat auavaldust mahamatmise näol. Mõned neist on hirmsasti purustatud, teised ripnevad puude otsas. On nähtud preestrid, keda pikkamisi elusalt põletati ja teisi, keda enne mahatapmist julmimalt amputeeriti. Preestrid olevat langenud sadade viisi. Veel surres andestanuvat nad oma mõrtsukaile ja viimaseks hütteks olevat olnud: „Elagu Kristuskuningas!“

Olotis olevat preester võetud täiesti paljaks, siis pandud talle riided jalgade alla ja valatud nad üle bensiiniga, nii et preester elavalt ära põles.

Ühte teist koguduse vaimulikku, kes oli raskesti haige, sunniti haigusest hoolimata üles tõusma ja ilmuma n. n. rahvanõukogu ette. Ta vastanud ülekuulamisele hüttega: „Elagu Kristuskuningas!“ Siis olevat ta kannatanud märtrisurma.

Ühele vaimulikule Gerona piiskopkonnast löödi raudnaelad sõrmekütente alla. — Siguenza piiskop põletati elavalt. Jaen'i piiskop raiuti päriselt tükideks ja põletati siis.

Kõik Monte Tibidabo salesiaanikloostri nunnad langesid pärast vastikuid julgusi piinasurma ohviks. Karmeliiditaride kloostri hävitamisel kiskusid terroristid kirstud haudadest välja, murdsid nad lahti ja laotasid laibad kirikuesisele trepile. Mitmed kehad olid riidest lahti kistud ja nende külge pandi teotavaid ja häbistavaid plakateid.

Londoni ajakirjas „Universe“ kirjutab Pater Gabana: „Kõik õudused, milliseid ajakirjandus Barcelonast on teatanud, vastavad tõele, kuid kõige hullemat need teated veel ei sisalda. Kes end ei peitnud ära hirmu pärast, see tegi seda sellepärast, et jubedustegude päältvaatamine polnud talutav. See on võimatu, neid sõnastada. Ma nägin nii mõndagi salesiaanikloostri ründamisest; nunnad tükeldati hirmuäratavalt. Mõnedel torgati silmad välja.“

### Kõige hullemad on naised.

Kõikide häbitegade puhul on nad eesotsas.“ See, millele P. Gabana siin naiste osa kohta deemonlike kuritegude kaatmisel vihjab, leiab tõestust portugalia lehes „Seculo“, mis kirjeldab järgmiselt n. n. Moroni iluduskuninganna sadistlikku teotsemist: „Üldiselt tunti Moroni iluduskuningannat preili „Moroni“ nime all. Linna kommunistliku partei tegelasile oli tal sugestiivselt hiigelmõju, mis jällegi tekitas jälke õudusakte. Santa Clara kloostri nunnade häbisetõukamine mängib nende jubeduste juures erilist osa. Verejanulise rahvahulga eesotsas tungis kloostrisse punane naine ja andis käsu, et nunnad, kes olid pagenud kloostrikiriku, pidid siirduma üksikkongidesse, et võtta vastu „külatajaid“. Nunnad, keda arvult oli 28, langesid õudseimate piinade ohvreiks. Punane naine käis kongist kongi, õhutas punaseid piinajaid. Ka arvurikkad mahalaskmised järgnesid tema käsul.“

Hispaanias on puhkenud jõleduse, märatseva,

igasugu usu vastu suunduva viha, saatanlike julguste ja roimade tõeline põrgu, nagu osutavad need vähesed näited.

Need jubedusteod on meile tegelikuks tõestuseks

### kristliku õpetuse kohta päritud patust.

Siin tõigad lükkavad ümber selle uhkeldava optimismi, mis unistas isekuses hiilgava inimkonna pidevast edenemisest. Ei — inimene ei ole läbi ja läbi hää, temas peitub kalduvus kurjale, hävitusele, hukkamisele.

Jah, nähes neid ebainimlikke õudustegusid, nähes seda inimese marrusattumist iseenda inimluse vastu, kus õelus on tõusnud niivõrt mõõtmatuks, et inimene mõttetult julguse ja piinamisrõõmu läbi langeb isegi madalamale loomast, ei saa teisi, kui mõelda

### kuradi reaalsele olemasolule.

Peab meenutama kuradit, kes ikka jälle haarab inimsaatus ja maailma ning inimesi püüab võita oma põrgulikele sihtidele. Mitte asjatult pole suured kirjanikud nagu Dostojevski ja uuemal ajal Bernanos deemoni probleemi käsitlenud nii mõjuvalt elava realiteedina.

Avaldub siis Hispaanias ühelt poolt uskumatus ja kuratlikkus oma jubedaimal kujul, siis avaldub aga ühtlasi usk ja jumalikkus oma ilusaimal särjal. Selle kohta kirjutab üks välismaalane: „Tuhanded märtrid surevad Kristuse eest, nagu neid suri esimesil kristluse sajandil, hüttega huultel: „Elagu kuningas Kristus!“ On tagakiusajad ka elajalikumad, kui iial enne, siis näib aga teiselt poolt, et ristiusk 20. sajandi jooksul midagi pole kaotanud oma võitmatust jõust.“

Et võitlust punaste vastu mõistetakse usu kaitsemisena, usuvõitlusena, on kõikjal ja kõigest selgesti tunda.

Sõdureid ja paljud ohvitserid kannavad Kristuse pilte rinnas ja mütsi küljes. „Kõik on haaratud kahest sõnast: „Hispaania ja Kristus“, nii kirjutab klarentiinide kindralsuperior, P. Maroto.

Kirikud on tulvil täis ja neis kasarmuis on tung pihile nii suur, et preestrid valmis saada ei suuda. Tänavail peetakse ühiseid palveid. Punaseist puhastatud linnus ja külades kõrvaldatakse Jumalat teotavad plakatid ja lüüakse üles kiri:

### „Elagu kuningas Kristus!“

Vatikani saatja teatas: „Üks 16. aastane noorur, kes rindele läks, punaste vastu võitlema, ütles jumalagajatul oma emale: „Ema, ära palu, et ma ei sureks, et ma tagasi ei tuleks. Palu ennem, et k o m m u n i s m saaks hävitatud ja Jumalat Hispaanias mitte enam ei teotada. Selle eest annan meeleldi oma elu.“

Üldse kuulatakse igalt poolt hütü: „Esitaks usk, siis kõik muud!“ Üks seitsme lapse isa, kes end vabatahtlikuna punaste vastu oli ülesannud, ütles: „Küll kohutab mind mõte, et mu lapsed võivad jääda isata, aga veel palju hirmsam on võimalus, et nad võivad jääda katekismuseta!“



Lahingväljale minejad vabatahtlikud laulavad tihti laulu: „Ara nuta, ema, ära nuta, kui võtan relvad. Ihu ei tähenda midagi, hing tähendab kõik!“

Murcias mõrvati ühes kirikus õpetaja, kes oli olnud alati katoliitsismi esivõitlejaid. Märtri vend teatas sellest teisele vennale: „Ema ja vennanaine kandsid seda rasket valu tõsise imetlusväärse kindlameelsusega. Ära muretse millegi pärast, oleme ju valmis kõik kannatama, mis meile saadab Jumal. Tõesti on auks perekonnale, omada märtrit. Üks selliseid on meie vend, kes ju kogu oma elu- aeg vapralt kaitses Kristuse asja.“

### Alcazari kaitsjad,

Üks punaste parlamentäär küsis kangelaslikult jõugult, kas ta ei tahaks alla anda. Vastus oli: „Ei, aga saatke meile preestrid.“ Ja üks preester oli valmis minema. Ta viidi seotud silmil läbi vaenlaste liini, piiratud kindlusse. Sääst ristas ta kaks last, kuulas pihti, luges püha missat ja jagas piiratuile püha kommunioni.

Londoni leht „Daily Mail“ kirjeldab järgmist elamust: „Alcazari piiramise esimesil päevil kutsusid Toleedo punaste võimumehed kolonel Moscardo telefonile ja seletasid talle: „Tahame teiega rääkida lasta teie 18. aastast poega, kes vangina on meie käes. Kui Teie mitte alla ei anna, siis lastakse ta kohe maha.“ Seepäälle kuulis kolonel oma poja häält: „Isa, see olen mina. Mis tahad sa, et ma pean tegema?“ Kolonel vastas kindlal häälel: „Ma käsin sind Jumala nimel hütuda: „Elagu Hispaania! Elagu kuningas Kristus!“ Ja siis sure kangelasena! Sinu isa ei allu ialgi!“ Kohe pärast seda lasti maha noorur.

Võitlus Hispaanias on saanud võitluseks kuradi riigi ja Jumala riigi vahel, kuradi maailm Jumala ilma vastu. Meie usume ja teame, et võit jääb Jumalale. Ja loodame, et nii paljude kangelaste ja märtrite veri, mis on voolanud ja veel voolab, maale õnnistuseks saab; et maapinnast, mis joodetud sellise verega, ärkab kalli lõikusena tugev, terve, vahva ristiusuline Hispaania.

## Püha Eukaristia.

Preester Raul Plusi järele Al. Kurtna.

Alatine tunglemine Kristuse poole, püsiv enesekasvatuse ja -salgamine, puhas elu, teadlik kontroll meie halvema loomuse üle ja viimase suretamine — need on teod, millised kaavitavad meie parima „mina“ kujundamiseks igal ajal ja igal võimalusel. See on lõppsiht, mille saavutamise lõppmoment on taastühinimine Kristusega.

Meie „mina“ taltsutamise algmomenti märgistab tähendusrikkalt ristimine Kristusesse, kohustades meid elama viimases. See sakrament jättis meie hinge enesesalgamise nõudmise alge, ja samas,

teostas ka teatava eemaldamise akti patususest kõrkusest ja enesearmastusest.

Agaga kuigi meie, kui kristlased, oleme puhastatud sellest algeos olevast patususest, elustatud ja eemaldatud tast, siiski see idu, hinge purustavate välisvahenditega kokkupuutumise tagajärjel, on uuesti valmis tugeva kurjusena idanema.

Ons palju neid ristitud kristlasi, kes elavad patuta? Ons palju neid, kes teostavad endi loomust õilsalt, ilma alateadlikkude patukesita? Ja ons palju neid, kes on niikaugemale jõudnud enese „mina“ kasvatusega, et võivad elada maailmas niinagu nad siin ei elakski?

Jah, oleme „jumalastatud“ (Jumala sarnaseiks tehtud) elu algul meie vaimlise elu allikas, kuid tõelikult kuivõrd pisike on see jumalustumine meie tegudes!

Meie kehastumist, ümberkujundumist Kristusesse peame meie päev-päevalt uuendama. Meie peame püüdma muutuda meie välise „mina“ kujus. Temaks. Praktiliselt pole see kuigi kerge läbi viia. Vajame selleks kasvatajat ja toetajat, kes jälgiks armastusega ja juhiks meie moraalse loomuse sügavusis teostatavaid muutusi. Vajame olendit, kes aitaks meid põhjaliku uuendumise rajal kuni meie „mina“ asendamiseni „Lunastajaga“. Ja kes muu võiks meie loomust tuulutada sopast, tegelikult teostada meie kehastumist Kristusesse kui mitte Tema ise elutu mateeria kehastumise aktis Kristusesse, s. o. Eukaristias?

Altari toimub see muutus teataval hetkel; preester lausub Kristuse nimel sõnad — „see on Minu Ihu“, ja leib pole enam leib: sellest hetkest on Kristus selles täielikult (sest ülestõusnud Kristuses on hing kehast jaotamatu).

Mitte midagi muud ei meenuta paremini meie meie kohustust tungelda ümberkujundamise suunas; mitte midagi muud ei aita meid paremini teostada seda üllast ülesannet, kui see jumalik sakrament.

Ainuke tähtis asi ilmas — see on Jumala austamise levitamine. Kes võib aga seda täiesti temale vääriliselt teostada? Ainult Kristus. Ainult Kristusel on võimalik austada Jumalat Jumalale kohasel ja väärilisel viisil.

Meie isiklik Jumala austamine ei ole puhtkristlik, või paremini — ei saa selleks muul kombel, kui ainult selle läbi, kes võib anda Jumalale kõike, mida Jumal ootab, s. o. Kristuse läbi. Ainuke maailmas, kes „teostab religiooni“ kõige selle täiuses — on Kristus, Jumala Isa kehastunud Poeg.

Kristliku kultuse sisu kinnistavad kaks järgmist ülesannet: alatiselt ohverdada Isale Kristust ja ühes viimasega ohverdada iseennast, täieliku alandusega ja ohvrimeelsusega, et võimalikult täiuslikumalt ühineda Jeesusega.

Õeldust selgub, et kristlik jumalaaustamine sisaldub „preesterlikus tegevuses“, alatises annis toomises: Kristuse toomises Jumalale; mitte ainult ajaloolise „Neitsi Maarja Poja“ Jeesuse toomises, vaid ka „täiuses Kristuse“ (Õndsas Augustinuse väljend) toomises, milline viimane sisaldab Endas nii Lunastaja kui ka kõiki meid kristlasi — Kristuse Ihu müstilisi liikmeid.

Sellele, kes on võimeline tajuma ja mõistma



Kristust tema põhilisuses, on samaväärtuselised need kolm sõna: religioon (usund), jumalaaustamine ja vaimulik seisus. See viimane väljend on saanud meie igapäevases keeles erilise tähenduse. Kuid „ametliku vaimuliku seisuse“ (preestrid, diakonid, altari teenrid, nn. kutsutud Kristuse poolt Jumalateenistuse läbiviimiseks ja sakramentide toimetamiseks) kõrval on olemas müstiline vaimulik seisus igale kristlasele. Loomulikult see „vaimulik seisus“ on erineva loomuga esimesest, kuid siiski „taevalik“ ap. Peetruse sõnade järele; selle seisuse siht on küllastada ohvrimeelsuse tundega eukaristlikus ühinemises Kristusega. „Ja ise, kui elavad kivid, ehitage endist vaimlise maja, püha vaimuliku seisuse, et tuua vaimuohvreid, Jumala meelepäraseid ohvreid Kristuse läbi.“ (Peeter. I kiri, II, 5).

Jumalasõna lihaksamises (kehastumises) on meile antud Kristus; Ta ei ole antud meile selleks, et Teda varus hoida meie isikliku omandina, vaid selleks — et Teda Isale tagastada ohvritoomise vaimus, et oleksime võimalised pakkuma Jumalale piiritlematut auvaldust.

Järjekult Jumalasõna Kehastumise läbi on antud võimalus ohvri näol tuua Jumalale Jumalat, Kristuse Pale näol, kes on meiega üks.

Väga tihti unustame seda Kristuse alandlikku osa. Lunastaja annab meile võimaluse seda meenutada Pühas Liturgias, naasedes korduvalt altarile teiskordses alanduses. Ta soovib meie unustamise võimaluse vältimiseks igavesti korrata oma ohvrit Püha Liturgia ajal.

Paljudel on Eukaristia sakramendist kaunis väär ja tume kujutus; (mõtlen siin peamiselt luterlasile, kuid ka muile usklikele) paljud unustavad selle, mis on tähtsaim ja tuumakaim selles kavatsuses, millisega Kristus Eukaristia rajas.

Issand tuli maailma ja alati, Liturgia ajal, tuleb uuesti altarile, viibides püsivalt andide laekas. Seda teeb Ta mitte ainult selleks; et End meile annetada, vaid samuti — isegi peamiselt — selleks, — et end Isale annetada, või täpsemalt et meie ühes, ühes Temaga ohverdaksime Teda Isale.

Seda tõde võib väljendada ka teisiti: Jumalasõna Kehastumise ja Eukaristia lõpp- ja peasihiks ei ole mitte kehastunud Poja au või inimese õnn, vaid Isa au, Vägevaima Jumala au. Kristus, meie altarile laskudes, ei tee seda mitte ainult Enese ja meie heaks. Lõppsihiks on ikkagi Vägevaimale kohane au soetamine.

Kui nüüd meie Püha Armulaua austamises piirdume ainult Kristuse teenimisega ja unustame ohvri näol tuua Kristust Isale, siis on see tõendus, et meie ei mõista küllalt hästi Armulauda, et meie ei tungle lunastuse põhilisuse sügavusisse, et meie ei püüagi selgitada endile sõna Kehastumise mõtet.

Kahtlemata hetk, mil meie ühineme vaimliselt Kristusega P. Liturgias on see aeg, kunas ohverdamise vaim peab saavutama kristlase hinges suurima intensiivsuse. Liturgia ajal on „peategelaseks“ Issand Jumal, Jeesus täidab ainult vahetalitaja osa.

Altari kohal, kus preester talitab Liturgiat, on kunstniku käsi harilikult maalinud Jumala Kolmainust — Isa, Poega ja Püha Vaimu; see on Ki-

riku mõtte täpsaim selgitus, kes jälgib vaimliselt Seda, kellele ohverdatakse.

Usklikud kannatavad vahel raskeid piinu endi nõrkuste tajumisel. Nii piiratud tunnevad nad endid, et ei arva suutelistekski endid võivat rahuldada Jumalat. Kuid miks pole siis võimalik muuta probleemi? Miks mitte unustada end kas või hetkeks? Meie ihaldame austada Jumalat, see on meie peamine siht. Kuidas saavutada seda meie „mina“ kaudu? Kuid kas meil pole Kristust? Miks siis mitte pühendada end hetkeks Jeesuse toomisele Isale?

Kui kaugel oleksime meie siis igasuguste valimatute palvete mehaanilisest pobisemisest, millistel pole mingit sisulist kooskõla sellega, millest praegu räägin?

(2. osa ja ühtlasi lõpetis järgneb)

## Paavstlik Teaduste Akadeemia.

Ka muu-usulisi liikmeid.

Poolametlik Vatikani teadaanne.

Püha Isa Pius XI. võttis 28. oktoobril 1936. a. ette vana Paavstliku Uute Lincei Akadeemia ümberkorralduse. Paavst rajas viimase uuele alusele ja pani talle nimeks „Paavstlik Teaduste Akadeemia.“

Lincei Akadeemia asutati Roomas 10. X. 1603. a. nelja noore teadlase kaastegevusel. Teadlaste hulgas oli ka Frederico Cesi. Kaheksakümne aasta eest viidi läbi akadeemia reform. Pius IX. andis talle uue põhikirja ja panigi nime „Paavstlik Uute Lincei Akadeemia.“ Päälegi andis see paavst akadeemiale ka kaasaegsetele nõuetele vastavalt uued eesõigused ja ülesanded. Erilist toetust sai akadeemia uue väljaannetesarja avaldamiseks. Samuti nimetati sinna ka uusi liikmeid.

Juba oma tegevuse algul tahtis praegune Püha Isa Pius XI. akadeemiat näha oma läheduses. Selleks andis ta akadeemiale erilise maja, „Casina Pio IV“ Vatikani aedades.

Igal aastal küllastab Püha Isa akadeemiat, et sellega tutvuda, veenduda tema edusammudes ja et uut akadeemilist aastat avada kõnega ja apostliku õnnistusega.

Pius XI. on üldse annud teaduste arengule tugevasti hoogu. Meenutatagu siin vaid usuteaduskondade reformi, Vatikani raamatukogu laiendamist, uue tähetorni ehitamist ja tema poolt toetatud teaduslike publikatsioonide hiigelhulka. Sellele kõigele lisandub nüüd veel akadeemia ümberkorraldus. Seega on Püha Isa loonud täitsa uue akadeemia. Nagu näha Vatikani ametlikust väljaandest „Acta Apostolicae Sedis“, mis etendab umbes „Riigiteataja“ taolist osa kiriklikes ringes, võib akadeemia julgesti võistelda teiste kuulsamate ja silmapaistvamate akadeemiatega. Püha Isa on pühendanud aasta läbi mitmeid tunde oma tööriikkaist päevist selle reformi väljatöötamisele. Seejuures oli



talle suureks abiks laia silmaringiga teadlane, suure eruditsiooniga frantsiskaani munkpreester dr. Agostino Gemelli. Motu proprio (eriline liik paavsti korraldusi kannab seda nime), milles Pius XI. kuulutas uue põhikirja ja uued määrused, kõneleb esmajoones neist põhjusist, mis sundisid ette võtma seda reformi. „Nende paljude lohutuste hulka“, ütleb Püha Isa, „millega Jumalik Ettenägevus tahtis rõõmustada meie Pontifikaadi päivi, võime oma suureks rahulduseks ka arvata tööka, et mitte vähesed teadlased eksperimentaalteaduste vallast pole muutnud oma hoiangut ja suhtumist religioonis. Kahjuks on see tõsi“, manustab ta veel, „et aegadel, mis meist veel ei ole kaugel, vahest õpetlased lahkusid oma esivanemate usundi isamaajast, nagu kadunud poeg, ning see polnud kindlasti armastus töö vastu, kui just iseäranis möödunud sajandil õpetati julgete võltsväidetega, et teaduse tulemused on avalikus vastolus jumaliku ilmutuse õpetustega. Aga oma suureks rõõmuks võime nüüd nentida, et need eelarvamused on nüüd sedavõrd ületatud, et vaevalt veel võib kohata, kes pärast pikaldast uurimist (nagu see teadusile on sobiv), veel püüab alal hoida seda eksimust. Me ei taha ka vaikides kahesilmavahele jätta tööka, et meie Pontifikaadi jooksul arvukad teadlased — mõned nende hulgast suure kuulsusega ja ülemaailmse tähtsusega — kes ligidalt ja kaugelt on tulnud Rooma osa võtma teaduslikest kongressidest, meie juure ilmusid audientsile. Nad tahtsid meile, või pigemini ütelda — autoriteedile, mis paavstluses edasi elab, — isegi siis, kui keegi ebavääri-line viibib püha Peetruse Toolil, tunnistada oma sügavat lugupidamist. Nende hulgas oli vahel isikuid, kuigi nad ei omanud kallist katoliku usuaaret, siiski pidasid oma kohuseks kummarduda meie õppetooli, töö õppetooli ees. Ei puudunud ka selliseid, kes meiega vesteldes iseendi ja oma ametivendade nimel avalikult seletasid, et tõeline teadus hingi valmistab usule ja neid juhivad usu juure: tunnistus, mis meie südamele valmistab erilist rõõmu.“ Nende olude mõjutusel pidas Püha Isa otstarbekohasemaks, Paavstlikule Teaduste Akadeemiale anda uusi ajendeid ja tema tööd edustada värske tõuke ja hooga.

„Motu proprio“ kaudu kiidab paavst Pius XI. hääks uue põhikirja, millest nähtub, et akadeemia koosneb seitsmekümnest õpetlasest, keda nimetatakse „Accademici Pontifici“. Siia manustuvad oma ameti alusel Vatikani tähetorni direktor, astrofüüsika instituudi prefekt tähetorni juures, Vatikani raamatukogu prefekt, Vatikani salaarhiivi prefekt ja etnoloogia misjonimuuseumi teaduslik direktor.

Tähtis on vihjata sellele, et seekord Püha Isa ise on valinud välja need seitsekümmend „Accademici Pontifici“, kes peavad moodustama Paavstliku Akadeemia. Paavst ütleb: „Valisime nad suurima hoolikusega üksikute teadusarude esindajate seast, kes mitmesuguseis rahvusis kõige enam silma paistavad. Valiku juures me ei pane rõhku mitte ainult tööde tähtsusele, mis nad on sooritanud teaduste kasuks, vaid panime rõhku ka kuulsusele ja hinnangule, mis neile saab osaks õpetlaste seas.“

Pius XI. poolt seekord nimetatud akadeemi-

kute kulgas on iga rahvuse kuulsaimad õpetlased. Ei valitud mitte ainult katoliku teadlasi, vaid ka teiseusulisi, ja isegi niisugusi, kes ei kuulu üldse ühessegi usundisse. Muidugi on need ainult mehed õilsa meelsusega, kes oma tegevuses ja oma kirjutistis midagi pole võtnud ette usu ja kõlbluse vastu. Akadeemia presidendiks on frantsiskaani paater Agostino Gemelli. See on oma nime teinud kuulsaks uurijana eksperimentaalse psühholoogia alal ja Pühima Südame katoliku ülikooli rektorina.

Saksa teadlasist valiti akadeemiasse: Abderhalden, Debye, Guthnik, Petritsch, Schrödinger, Tschermak-Soesenegg, Caratheodory, Planck; Inglise: Lord Rutherford of Nelson, Sherrington, Whittaker, Ameeriklasi Birkhoff, Carrel, Millikan, Morgan, Sperti, Taylor; prantslasi Barrois Branly, Cunot, Pauvel, Picard; belglasi De la Vallée Poussin, Gilson, Gregoire, Lemaitre, Michotte van den Berg; itaallasi Bianchi, Bottassi, Castellani, Crocco, Giordani, Giorgi, Guidi, Levi-Civita, Marconi, Parravano, Rasetti, Rondovi, Vallauri, Volterra; taanlase Bohr Nils'i; norralase Bjerknes; hollandlasist Buytedijk, Keeson, Noyons, Zeeman; portugallase Hendes'i; argentiinlase Roussey; poolaka Godlewski.

Tuleb rõhutada, et Püha Isa korraldus „Motu Proprio“ tarvitab järgmisi tähelepanuvaid väljendusi akadeemikute ülesande iseloomustamiseks: „Nendelt ootab Apostlik Tool seda hiilgust ja seda abi, mida võime loota ja soovida sellelt teaduslikult senatilt. See ei tohi olla liialdus, kui me seda teaduslikku instituuti nimetame Apostliku Tooli senatiks teaduste alal. Sest iga au, mis teaduste poolt tuuakse Jumalale, on vääriv tunnustus, millega mõistus avaldab au kõrgeimale tööle, ning on alandlik viisakus Looja ees. Seepärast jääme ootama — ning see on meie hõõgavaks sooviks — et „Accademici Pontifici“ selle meie ja nende instituudi kaudu ikka rohkem ja paremini teenivad teaduse edustamist. Muud meie neilt ei nõua: selles ülevas ettevõttes ja selles õilsas töös seisneb töö teenimine, mida me nende poolt ootame“

Nagu meile teatatakse, peetakse akadeemia pidulikku avamist 6. veebruaril, Tema Pühaduse Pius XI. kroonimispäeval. Paljud välismaised ja kõik itaalia akadeemikud võtavad sellest osa.

## Ungari katoliiklaste kongress.

„Kiriku Elule“ kirjutanud P. Adalbert Nemet.

Pühapäeval, 4. oktoobril algas Budapestis 27. ungari katoliiklaste kongress. Avamisjumalateenistus peeti hipodroomil, kuhu oli ehitatud hiigelaltar. Altari ja tribüünide vahel seisis 1200 liikmega laulukoor. Kõrgete kirikutegelaste seas äratasid tähelepanu Egerist pääpiiskopp Szmrzanyi, kreeka riitusest titulaaripääpiiskopp Papp pääpiiskopp krahv Zichy kõrval.



Nende juures oli istet võtnud kuus Ungari piiskoppi ja teisi vaimulikke. Ka riigivalitsuse esindajaid, eesotsas haridusminister Homan, võttis jumalateenistusest osa, mille pidas vürstpriimas kardinal Serédi. Liturgia tekstiga varustatud laululehede abil jälgisid 200 000 kongressile ilmunut elavat jumalateenistust. Siis avas kardinal kongressi kõnega, milles ta osutas kongressi põhimõtteid: „Krisztus és a falu“ (Kristus ja küla) ja 250 aasta Buda vabastamise juubel türklaste käest.

Esimese teema kohta kõneles nüüd Rumeenia ungarlaste perest nüüdne Szegedi piiskopp Glattfelder. Ta lähtus oma mõttekäigus ajaloolisest tõest: Nagu Kristus sai juurduda ungari rahvasse alles siis, kui ta harjus kiriku abil põlluharimisega, kui telkide asemele tõusis kivimaju ja kirikuid, — nii päästetakse rahvas Kristusele jällegi ainult talurahva usueluga.

### Kristus ja küla.

See mõte andis tervele kongressile erilise ilme. Külaharvas oli ilmunud rahvariideis ja seisis jumalateenistusel oma lippudega valjapaistval kohal. Noorsoo organisatsioonide seas olid aukohal „Levente“ maanoored nägusais vormides, distsiplineeritud rivis. Skautide kõrval paistis see maanoorte organisatsioon ungari rahvusele eriti vastavana. („Levente“ tähendab „vahva poiss“) Ka harrastusringid kongressil olid korraldatud vastavalt külaharva huvidele ja ülesandeile. Külaharva esimene haripunkt oli hetk, mil pühapäeva õhtupoolel lihtne põllumees astus Eukaristliku Kuninga ette 200 000 Parlamendi platsile kogunenud inimese ja terve ungari talurahva nimel ja palus tema õnnistust. Stefani-kirikust pühimas sakramendis platsile kantud Kristus võttis rahva töötusi vastu kui ka noorsoo vaimustatud laulu: „Kristus vincit“ (Kristus võidab“)

Pärast piiskopp Glattfelderi võttis haridusminister Homan Bálint sõna suureks ajalooliseks kõneks Buda tagasivõitmise kohta. Ta kõnest olgu kokkuvõetud järgmist siin mainitud: Ungarimaal oli algusest vastastikku valguvate rahvaste ja kultuuride kohtamispunkt. Seetõttu oli ungari rahvas varakult sunnitud seisukohta võtma probleemile, missugust kultuuri ta tahtis tunnustada. Rahva juhid said varsti aru, et rahva omapärasust ja iseseisvust puudutamata tema õige koht olevat läänes. Püha Stefan juhatas ungari rahvast lääne ristiusule ja andis talle poliitiliselt ühendatud iseseisva rahvusliku olemise. Sama teed käisid järgnevat lihvajuhid, isegi need, kes pidid türgi ajal väliselt lihtuma türgi valitsusega, tahtsid käia sama teed ja tunnistasid lääne orientatsiooni omaks. Nad ei kiitnud heaks, et juhtiva kihi hukkudes kodanikud ja talupojad lähenevad ida kombeile ja kultuurile. Ainult traagiline surve läänest oli nad sundinud selleks. Suurim ungari ajaloo mees, kes lääne orientatsioonile oli vaarumatult truud, oli kardinal Pázmány. Ka Zriny mõtles lääne riikide appi kutsumisele türklaste vastu. Alles tema järglased tulid katastroofilisele abinõule türklased võtta maa iseseisvuse kindlustamiseks. Euroopa poliitika võttis

siis alles pöörded, kui paavst Innoents XI astus troonile 1676 a. Kümne aasta jooksul ta oli saavutanud hoolimata Euroopa letargiast, et kõik kristlikud Euroopa rahvad võtsid osa vabadusvõitlusest türklaste vastu. Ta oli korjanud 10 miljonit guldnat. Pool sellest oli annetus tema varandusest. Buda linna vabastamises kuulub pea-teene paavstile. Teda tuleb tänada, et maa poliitiline ja kultuurne ühtlus püha Stefanuse vaimus oli uuesti kujutatud paarikümne aasta pärast ja vaatamata raskusile alus pandud uuele õitsmisajale.

Need haridusministri sõnad juba olid paavsti teenete kõrgesti hinnatav tunnustus. Buda kodanikute ja terve rahva tunded aga väljendusid juubeliaktusel esmaspäeval kui toimus

### Paavst Innoents XI. ausamba avamine.

See pidi olema kestev mälestus 1686 a. võidust, millega lõppes poolteist sajandit kestnud talurahva kurnamine, orjastamine ja laialilpildumine osmaani riigi orjaturgudele, võidust, mil murti islami rünnak Öhtu-Euroopa kultuuri ja ristiusu vastu. Ausamba avamine kujunes nii juubelipidustuste kui ka ungari katoliiklaste kongressi haripunktiks. Rahvustunded sulasid tühte usutunnetega, kui pidulikult avamisaktusel — vabanedes kattedest — Innoents XI kuju paistis muistse vabadusvõitluse mälestusena üle linnaplatsi, mis nüüdsest saadik kannab tema nime.

Aktusele, mis toimus 5. oktoobri õhtupoolel, olid ilmunud kiriku esindajad: ungari vürstprimas kardinal Serédi, paavsti nuntsius Angelo Rotta, pealinna esindaja Zsényi, kujur Joh. Damkö, hertsog Josef ja hertsoginna Augusta, valitsuse esindajad: minister-president Daranyi ja — tulekul paasunatega kuulutatud — riigihoidja N. Horthy.

Alguseks kõlas ungari paavstihümn, mida kõik austasid püstiseismisega. Aktusekõne pidas paater Bangha. Ausamba avamine, ütles ta, olevat tänuavaldus, aga ühtlasi ka hoiatus. Tänuavaldus selle eest, et paavst Innoents XI abil sai ungari rahvas päästetud islami ja öelaima Trianoni saatusest. — Hoiatus: tuleviku suhtes uue hädaohu eest, mis idast ähvardab ja leiab Euroopa veel vähem ühemeelsena kui selle paavsti ajal. Kõnele järgnes samba üleandmine linnale, kusjuures kardinal Serédi, olles maininud pealinna rikkalikku toetust kuju valmistamiseks, rõhutas, et sellega on heakstehtud mõnel ajal esitatud ülekohtune etteheide, et paavst oleks tegutsenud ainult katoliku huvide. „Terve rahva esindajate ees“, ütles kardinal, „võin tunnustada, et, kui paavst oma maailmahaarava aktsiooniga oleks tahtnud ainult katoliku elu ja Katoliku Kirikut päästa, ka siis ta oleks rahvuslikel põhjusil auavalduse vääriline, ka siis peaksime igavesti säilitama tema mälestust, kuna ta päästis ungari rahva suurema osa hukatusest.“

Samba kattedest vabanedes andis linnapea Szendi töötuse oma ja kõikide järgneajate nimel, et nii kaua kui Budapestis on olemas ungari kodanikke, ausammas jääb püsima.



Nüüd järgnes riigihoidja pärja panemine. Siis panid ungari katolitsismi, pealinna, selle maakonna, noorsoo ja teiste ühenduste esindajad pärjad samba jalale. Ungari hümniga lõppes imosantne aktus.

Agas nüüd algas Matthiase-Kroonimisekiriku kellade helinal ja 100 liikmelise raudteeametnikkude orkestri saatel noorsoo paraad.

Kuna oli juba pime, pakkusid skavidid tõrvikutega ja õpilased punase-valge-rohelise värviga lampionid käes meeolurikka pildi rahvale, kes seisid tulvil mitte ainult Innocentiuse platsil ja ligidal tänavail ning ka lähedal teisel platsil, kuhu häälekõvendajad kandsid aktuse üle lõpuni. Rahvas jäi püsima auavaldamises ungari rahvale nii lähedal-seisvale paavstile.

**P. Adalb. Nemet.**

## Kas see on kultuurvõitlus?

Saksa välisajakirjanduses ilmub aeg-ajalt artikleid, mis kirjutatud tundmatute ajalehemeeste sulest ja käsitlevad kiriklikku olukorda Saksamaal. Nende artiklite ilmeks sihiks on püüde selgeks teha, „et Reich'i“ sise- välispoliitika pole huvitatud konfliktidest kiriklikul alal.“ Tahetakse näiliselt esile kutsuda muljet, et „riik ja partei usuasjade suhtes säilitavad erapooletu hoiu.“ Kui seejuures siis juhitakse tähelepanu raskusele ja konfliktidele kiriklikul alal, siis esinevad need kirikute sisemise nõrkuse tundemärkidena. Kirikud ei suutvat nimelt riigi ja partei erapooletu hoiangu puhul omast jõust sisemisi raskusi võita.

Selles vaimus on kirjutatud ka artikkel „Von

der Kirchenlage in Deutschland“ (Kiriklikust seisukorrast Saksamaal), mis ilmus „Revalsche Zeitung“i 246-das numbris 27. oktoobril. Selles üteldakse näiteks Katoliku Kiriku kohta, et tema „kultuurvõitluslik seisukoht“ olevat nõrgestatud. „Ta on päris vaikselt riigi ja partei kultuurseile nõudeile pidanud tegema tunduvaid kontsessioone. Kooli, noorsooasvatuse ja ajakirjanduse alal on ta peagu võitluseta taandunud rahvapõlvede kestel vallutatud ja säilitatud positsioonelt... Katoliku piiskopid on enamasti kõrvale puigelnud õiendamisest riigi kultuurpoliitikaga.“

Kui pärast seesugust „reportaazi“ usutellakse tegelikke tõsiasju, siis avaneb küll hoopis teistlaadi pilt. Vähe võib märgata „riigi ja partei erapooletust hoiangust usuasjus.“ Nii luteri kui ka katoliku kirikud on pidevalt sunnitud kaebama riigi tugeva segamise üle kiriklikesse asjusse. Rida proteste on esitatud „Reich'i“ valitsusele, näiteks „Bekennniskirche“ ehk tunnistleva kiriku poolt, samuti üksikute saksa piiskoppide poolt. Isegi kaks koguepiskopaadi kaebekirja anti sisse. Muidugi jäid kõik tägajärjeta.

Niisiis on vale, et Kirik kooli, noorsooasvatuse ja ajakirjanduse alal võitluseta on loovutanud oma positsioonid. Kirik on võidelnud ja ta võitleb veel täna. Sageli piiskopid on kaevanud oma avalikes kirjuses, et kõiksuguste surveabinõude abil tehakse peagu võimatuks katoliku ühingud, milliste töötamine pidulikult oli turvatud konkordaadis. Veel lüükese aja eest konfiskeeriti broshüür, milles Müncheneri peapiiskopi ordinariaat tõestas, et iga-sugusele õigusele vastukäivalt surutakse alla katoliku töölisühingud.

Münchenis muudeti 44 usutunnistuslikku kooli ühiskonnakooleks, väitega, see vastavat vanemate tahtmisele. Selle peale seletas kardinal Faulhaber

## Kerjuse saladus.

Ju mitu aastat tuli ta iga päev samal ajal vana kaputsiini kloostris väikese värava ette. Kõik tundsid teda Luukase nime all. Alati oli ta tõsine ja süngene, ei rääkinud peagu sõnagi ja isegi kui mõni helde hing talle ulatas almuse, tänas ta vaid kerge peanoogutusega.

Samas kloostris elas noor munk, isa Laurentsius. Ikka, kui ta möödus vaesest kerjajast, ulatas ta talle väikese anni oma ordu nimel.

Ühel päeval puudus vaene kerjus ja munk oli väga kurb. Ta otsustas oodata lähemat hommikut. Kui aga kerjus ei ilmunud ei homme ega ülehomme, hakkas ta kartma, et sellele midagi on juhtunud. Ta kuulas järele ta korteri ja läks ühel päeval pärast jumalateenistust sinna.

Ta leidis kerjuse viletsalt õlgkotilt. Kaamena ja kustunud silmil lamas ta säääl.

„Ah, Teie see olete,“ alustas äkki munka silmates, haige. „See on aga õieti lahke, et Teie tulete minutaolise, viletsa inimese juure. Ma ei vääri teie hädadust!“

„Ärge kõnelege nii, armas Luukas,“ ütles

munk lahkelt. „Kas teie siis ei tea, et preester on vaeste ja õnnetute sõber? Päälegi,“ jatkas ta naeratades, „oleme ju vanad tuttavad.“

Haige vaatas munga otsa. „Kui teie teaksite,“ ütles ta tasa. „Teie ei tunne mind. Ma olen kelm, Jumala märgitu!“

„Jumala märgitu?“ Noor munk ehmus. „Nii ei tohi teie rääkida! Jumal on hädus, ta andestab kõik kahetsejale. Kas teie ei kahetse, mis teie kurja olete teinud?“

Kerjus ajas istukile ja ta tardunud silmad vahtisid noort mnka. „Kas ma kahetsen?“ hüüdis Luukas. „Ju mitu aastat närib kahetsus mu hinge ja ometi — ma olen neetud!“

Isa Laurentsius püüdis teda trööstida, talle julgust anda. Kuid midagi ei aidanud. Ta aimas, et kerjuse südamel pidi lamama raske saladus ja et ta suu sulgeb meeheide. Ja kuna Luukas enesega heitles, põlvitas noor munk ta aseme ääre ja palvetas kaua ja südamlukult. Säääl liikusid äkki kerjuse kuivad huuled ja sureval häälel jutustas ta preestri oma saladuse.

„Ma olin, rääkis ta, „mitme aasta eest Venemaal ühes rikkas perekonnas teenistuses — toapoisiks. Krahv ja krahvlinna olid mu vastu häd. Nad



karjasekirjas, et hääletustulemused on saavutatud jõledal teel (vanemaid ähvardati, et nad kaotavad töö ja leiva jne.), vägistades süümevabadust ja vanemate õigusi. Edasi üteldi, et hääletus olevat „ebaõiglane ja seadusevastane“ ja et ühiskonnakooli kehtimahakkamisel „õigust ja õiglust ning vanemate süümevabadust tallatakse jalgadega.“

Sarnlev protest järgnes, kui Baieris mitusada öde vallandati kooliteenistusest.

Kas võib sääl kõnelda „positsioonide võitlusest loovutamist“? Muidugi, Kirik on vaimne võim, ning ta võitleb vaimsete relvadega. Riik aga on maailmlik võim, ta võitleb politseiga, rahatrahvidega ja vanglatega, teenistusest vallandamise ja töökeeluga. Ja kui riik keelab igasuguse konfessioonaalse päevalehe, kui ta isegi konfiskeerib karjasekirja, kui isegi ametnikud — nagu see sündis Aacheni toomkirikus — tungivad kiriku ja vaimulike käest rebivad piiskoppide karjasekirja, siis võib veel pilkavalt kirjutada, „et kirik vaevalt veel käsutab publikatsioonivahendeid.“ Aga kas see on ka selle tõestuseks, et riik ja partei säilitavad „erapooletu seisukoha“?

Kui vähe riik ja partei on erapooletud ja kui vähe kirik võitlusest loovutab oma positsioonid, selleks näide viimsest ajast:

Teatasime, et piiskopid oma ühises karjasekirjas kutsusid üles ühiseks võitluseks enamluse vastu. Sellest hoolimata kutsuti ajakirjanduses esile mulje, nagu ei teotseks Kirik enamluse vastu. „Kuhu jääb paavst, kuhu jääb piiskoppide võitlushüüd?“ küsitakse ühes ajalehes. Ka ametlik saksa teadetebüroo levitas seda teadet, nii et Münsteri piiskop, krahv Galen, pidas end sunnituks pidulikult karjasekirjas protesteerida ametliku teadetebüroo reportaazhi vastu. Sarnlev protest ilmus Berliini piiskop krahv von Preysingi korraldusel.

armastasid ja kohtlesid mind oma lapsena. Sääl tuli vene revolutsioon. Kiusatitaga neid, kes meile andsid leiba, mõrvati ja rüüstati süütuid inimesi, kellede varandus oli aastate pikkuse töö vilid. Ei läinud kaua — sääl otsiti ka minu leivavanemaid. Aga need olid peidus — keegi pääle minu ei teadnud kus.“ Kerjus peatus hetkeks. Ta hingas raskesti ja ta otsaesisel helendusid jämedad higitilgad. Liigutusega, nagu tahaks ta midagi ära pühkida, käis ta kõhn käsi üle näo. Ta sisesilma ees oli nagu nägemus. Ärmisel selgusel nägi ta kõiki tolleage juhtumuse peensusi. Ta nägi jälle kõiki neid: krahvi, krahvinnat, ja ka oma mõõdutut ahnust. Ja siis tuli jälle ta huulilt: „Lõpuks, kui mu härraseid ei leitud, määrati tasu. Töötati ülesandjale anda 500 rubla ja krahvi mõisad. Siis juhataasin ma politseile krahvi ja krahvinna peidupaiga. Ma ihkasin nende mõisaid, tasu! Veel samal ööl lasti nad maha. — — — Mina kuulsin seda aias. — — — Oh ma reetja! — Sest ajast ei leia ma enam rahu. Ma kahetsen, nutan ja palvetan igapäev nende eest — ikka on see pilt mu silma ees — sääl, auväärt isa, selles laekas sääl leiduvad nende pildid.“ Ta värisevad käed näitasid väikese laua poole. „Ja ma kahetsen oma

Protestikirjas üteldakse muuseas: „Kui meie üleskutse ühiseks võitluseks enamluse vastu pole küllalt tuttav ja mõnele on jäänud isegi üldse teadmatuks, siis peitub põhjus selles, et selle karjasekirja igasugune levitamine trükitud kujul, väljaarvatud ametlik häälekandja vaimulike jaoks, on keelatud.“

Katoliku kirikuleht Berliini piiskopkonnale, mis sisaldas karjasekirja, konfiskeeriti.“

Niisiis ühest küljest keelatakse ametlikult levitada karjasekirja enamluse vastu ja teisest küljest levitatakse ametlikult kuulust, et Kirik ei tegevat midagi enamluse vastu.

Sama taktikat kasutati ka siis, kui taheti levitada Püha Isa kõnet Hispaania põgenikele. Kirjutati päevalehtedes, et Paavst ei tegevat midagi enamluse vastu, et võitlus enamluse vastu olevat riigi ja partei ainukeseks teeneks.

Nüüd aga Püha Isa oli võtnud sõna, nagu juba sageli varemalt, selgesti oma kõnes Hispaania põrgulasile enamluse jubeduse ja hädaohtlikkuse vastu. Nüüd aga keelati selle kõne levitamine Saksamaal. Kui teda püüti välja anda broshüürina, konfiskeeriti 120.000 trükitud eksemplari gestapo poolt.

Miks? Kas taheti rahva silmis teatud põhjusel veel edasi tekitada muljet, et Kirik ei tee midagi enamluse vastu? Jah, et Kirik olevat võimetu, midagi selle vastu tegema, nagu seda väideti Nürnbergi parteipäeval?

Või ei meeldinud need sõnad, mis Püha Isa väljendas, selgesti vihjates Saksamaa olukorrale?

Sääl üteldi muuseas: „Neil päivil kõneldi (Nürnbergis) et katoliku kirik ja usk olevat osutunud võimetuks võitluses selle laostumise (enamluse) vastu.“ Ja vastus kostis: andke meile ühiskond, kus Katoliku Kirik oma Jumalast antud läkitust võib teostada. „Mis muud võib aga Katoliku Kirik

tegu — ma tean, ma olen Jumala märgitu,“ ütles ta tasa ja vahtis munga otsa.

„Kas võite mulle andestada auväärt isa? Olge kaastundlik! Olen oma tegu otsatult kahetsenud!“

Sügavalt vapustatud ja surmukahvatuna seisis isa Laurentsius Luukase ees. Kaua, kaua — sõnagi lausumata. Siis tõusis ta rahulikult, võttis pildid laekast ja vaatles neid.

Südantlõhestav kisa tungis kerjuse huulilt, pilte nähes . . . Ta kukkus tagasi oma viletsale asemele.

Munk vajus põrandale ja nuttis lapsena . . . Ja kui vähe aega pärast seda vaene kerjus kahetsvalt omi teisi patte tunnistas isa Laurentsiusele, ütles see: „Jumal on Teile andestanud ja armastusest tema vastu andestan teile minagi . . .“

Pikkamisi võttis kerjus munga käe ja suudles seda. Siis sulges ta silmad igavesele unele.

Isa Laurentsius aga lamas veel kaua kokkuvärisenuna — kangestunud ja liikumatu — surnu aseme ääres, — sest need, keda kerjus oli andnud surmale, olid — tema vanemad!



teha, kui vaid kaevata, kui vaid protesteerida ja palvetada, kuna ja kus nähakse, et vastuvaidlust ja raskusi valmistatakse igale tema sammule, mille ta teeb oma käigul perekonda, noorsukku, rahva sekka, s. t. just kihtidesse, kes eriti vajavad tema malnidust ja ametit ema ja õpetajatarina?" „Mis võib Kirik muud teha, kuna ja kus katoliku ajakirjandus tõrjutakse kirikuruumi ja kantlile, teda ikka rohkem kitsendades ja kahtlustades... Kuidas ometi tõkestatakse ja halvatakse usu ja Katoliku Kiriku häätegevat elu takistuste läbi, mis on nii suured, et peagu on võimatu tegelikult elada kristlikku elu.“

Siin siis seletatakse Püha Isa enda poolt, et riigi segamine katoliku rahvastiku kiriklikku ja usulisse ellu on nii suur, „et see on peagu võimatu, veel praktiliselt elada kristlikku elu.“

On raske aru saada, kuidas asjade sellise olukorra puhul veel võib kõnelda riigi ja partei „erapooletust hoianugust“, kuidas piiskoppide ikka uute, arvurikaste pidulikkude protestide juures võib veel ütelda, et nad „on kõrvale puigelnud õiendamisest riigiga“, et nad „peagu võitluseta on loovutanud positsioone“.

## Jumalariigist.

Poola katoliku raadiokuulajate ühendus asutati hiljuti Kraakovis sarnlevate välismaaliste ühingute eeskujul, et kõvendada katoliiklaste mõju ringhäälingus pakutavate ainete suhtes. Ühendus algatas koostööd teiste riikide vastavate katoliku koostistega.

Hitler austab katoliku heliloojat. Nagu teatab Stuttgarti „Katholisches Sonntagsblatt“, püstitatakse Walhallas Regensburgi juures büüst katoliku kirikumuusika suurmeistrile Anton Brucknerile, kes teatavasti oli austerlane. Kuju seatakse üles riigikantsler Hitleri korraldusel vanameistri 40. surmapäeva puhul.

Katoliku arstide rahvusvaheline kongress Viinis. Kõikide Euroopa maade p. Lukase gildede esindajate osavõtul peeti Viinis 2. rahvusvahelist katoliku arstide päeva. Päeva avas nimispiiskop dr. Kamprath. Arutluste peateemaks on: Eugeneika ja sterilisatsioon. Paavst Pius XI. nimel tervitas Milaano ülikooli rektor P. dr. Agostino Gemelli osavõtjaid. Ta ütles muuseas: „Casti connabii nimelise entsüklika paavst, kes selles dokumendis on näidanud nii sügavat moodsa bioloogia tundmist üldiselt ja eriti veel arstiteaduse tundmist, on mitu korda häält tõstnud, et paljastada eugeneika eksitusi, vastuolusid ja kahjureid. Paavst ootab, et meie arstid arstiteaduse alusel tõestame, et Kirik pole eksinud, ka mitte bioloogilisest seisukohast, kui ta on kõrvaleheitnud teatud eugeneika tõekspidamised.“ Rektor Gemelli pidas kongressi jooksul pikema loengu steriliseerimisest.

Punanahksed katoliiklased. Kanaadas palutakse praegu ehitada kirikut Saluteux indiaanlaste asulale, Qu'Apelle'i nimelises orus. Asula sisaldab umbes 175 indiaanlast, kellest 65 on katoliiklased. Neil ei ole oma kirikut. Missat peetakse aidas, mis suudab hõlmata ainult poole katoliiklaste arvust; püüvalt nende paganlike sõpru ja sugulasi ahvatleb neid osa võtma n. n. meditsiin-tantsudest“. Misjonär, kes töötab nende punanahksete seas, on veendunud, et kui suudetakse ehitada kabelit, siis ka paganlikud indiaanlased tulevad kiriku, ja suguvõsa saab katoliiklikuks ühiskonnaks, nagu on juhtunud nii mõningail korral varemgi.

Ujuv kirik Paraguays. Just parajasti muudeti kabeliks suur veesõiduk, mis pühendatud Kristuskuningale. Paraguay uus ujuv jumalakoda on sadajalga pikk, kakskümmend jalga lai ja mahutab üle kahesaja inimese. Laev, mis ehitatud Buenos Aires'is, peab sõitma mööda Paraguay jõgesid ja kanaleid ja

olema kirikuks hulgate küladele, millistel pole isegi ajutist kabelit, kus preester ajutiselt võiks lugeda missat. Mõned preestrid on alaliselt laeval, et nõu ja teoga aidata laia maa-alala elanikke.

Soome, Terijõe. Meie lugejatele tuntud Soome prelaat Mgre Carling pühitses 6. sept. a. a. oma preestriameti hõbejuubelit. Meil on eriti põhjust juubilariga kaasa rõõmustada, kuna mäletame veel selgesti huvitavat artiklit, mis ilmus meie lehe hõimunumbris selle viljaka soomlase sulest.

Mgre Carling, kes nüüd juba 25 aastat on kannud auväärset preesterlikku kuube, on võitnud kõikide lugupidamise ja sümpaatia. Seda tunnistavad ka rohked õnnitlused, mis juubilarile saadatud arvurikkalt isikute ja org-ide käest. Tervitajate hulgas oli hulk silmapaistvaid kirikutegelasi, nagu ülempiiskop C. Costantini, piiskop J. M. Buckx j. p. t. Kõrgestipühitsetud piiskop Cobben sõitis juubeli puhul isiklikult Terijõe.

Mgre A. Carlingi toimetamisel ilmub soome katoliiklaste häälekandja „Uskon Sanoma“, mille juubilar on teinud huvitavaks ja sisukaks kuukirjaks.

Puerto Rico. Äsja pühitseti Porto Ricos (Ameerikas) katoliiklik ülikool naistele. Uus naisülikool on valitsuse poolt täiel määral tunnustatud. Ülikooli juhivad Pühima Südame tütreid.

Manchester. Piduliku jumalateenistusega seati ametisse uus Manchesteri linnapea, kes on katoliiklane. See maailmakuulus inglise tööstuslinn on seega kolm korda järjest valinud oma linnapeaks katoliiklase. Jumalateenistusest võtsid osa kõik magistraadi ametnikud ja suur hulk linna-teenijaid.

Viin. Austria pealinna avati akadeemia katoliku ilmlikuile. Avamistalituse toimetas Tema Eminent kardinal Innitzer, kes ütles, et akadeemia ülesandeks on koolitada katoliiklikke akadeemikuid, kes Jumala juure tagasi võivad juhtida inimkonda, mis mis on kasvatatud eemal Jumalast. Kui satanism sõandab pakkuda 25.000 rubla „parima“ ususalgava teose eest, siis peavad katoliku haritlased paraku asuma vastu-rünnakule. Muidugi ei saa sellise ususalgamisega Jumalat kukutada aujärjelt, kuid inimsugu kistakse jumalate kihutustööga kuristiku.

## Eestist.

Eesti Haridusliit on toonud jälle 7 lutsi eestlast Eestisse õppima. Lutsi noored saadeti laiali mitmeisse õppeasutisisesse üle maa. Iga üksiku õpilase Eestis viibimise aeg sõltub tema andekusest ja õppehimust.

Ka Tallinna katoliku poeglaste internaati võeti käesoleval õppeaastal hariduskonsulent N. Ruusi soovitusel vastu veel üks lutsi poisike Peeter Germov (Herman). Seega on praegu internaadis kasvatamisel kokku 4 lutsi poissi.

Hõimutöö lutsi eestlaste keskel on läinud nüüd täiesti Eesti Haridusliidu kätte. Pääle teeneka hõimutegelase Pauloprüit Voolaine ja Piirimaade Seltsi sekretäri Samuel Sommeri on ka Välis-Eesti Ühingu lutsi eestlaste vastu tunnud elavat huvi. Sidet pidas see organisatsioon lutsilastega Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise Seltsi esindajate kaudu, kes käisid ka külastamas eesti perekondi Ludza ümbruses.

## Toimetusele saadetud kirjandust.

Uskon Sanoma nr. 10. Sisu: Pappuden arvo. (Kõne, peetud prelaat A. Carlingi preestriameti hõbejuubeli puhul Soome Apostliku Vikaari, kõrgestipühitsetud piiskop G. Cobbeni poolt). Jumalan Valtakunnan historia. (Jatk) Katolisesta maailmasta. (Mgre Carlingi juubeli kirjeldus j. m.) Liturgia Palveapostolaadi osas sisu: Hallitsevat henkilöt. Perheemme totutettavat jokavuotisen lähetyssalmuun. P. Edvard kuningas. (Kuu esimese reede mõtiskelu:) Jeesuksen Sydän, hyvyttä ja rakkautta täysi. Maarian sivu. Hyveiden harjoitus.

Uskon Sanoma nr. 11. Kahdeksan autuutta. Jumalan valtakunnan historia. (Järg.) Katoliststa maailmasta. (Siin on eriti huvitavad Tema kõrgeaususe piiskop Guillaume Cobbeni ja kirikuhärra Willem Hoversi kohta esitatud andmed). Kirjandusülevaade. Liturgia.

Palveapostolaadi osas: Pikem ülevaade salaseltside tegevusest ja üleskutse palveliseks rünnakuks nende vastu. Andmeid Kesk-Aafrika misjoonist, artikkel püha piiskop Martinusest j. p. m.